

Wx 120127

บทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน
ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

พระบัวสอน ทองสลับ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

พ.ศ. 2563

สงวนลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ใบอนุญาตวิทยานิพนธ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของ พระบัวสอน ทองสลับ แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญารัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ ศรีสันติสุข)

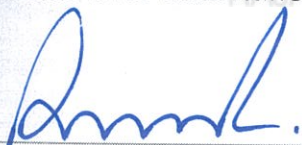

กรรมการ

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร) (รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ)

กรรมการ

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ภักดี โพธิ์สิงห์)

(รองศาสตราจารย์ ดร.ยุภาพร ยุภาศ)

มหาวิทยาลัยขอนแก่นให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

(รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร)

คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล วรคำ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน.....ปี.....
30 พ.ย. 2563

ชื่อเรื่อง : บทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขต
ปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

ผู้วิจัย : พระบัวสอน ทองสลับ

ปริญญา : รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

อาจารย์ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร.ภักดี โพธิ์สิงห์
รองศาสตราจารย์ ดร.ยุภาพร ยุภาศ

ปีการศึกษา : 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีเพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 เพื่อสังเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 เพื่อศึกษาระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 และเพื่อสร้างและยืนยันรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการศึกษาจากการเอกสาร และการศึกษาข้อมูลจากภาคสนาม เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง 375 รูป เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.980

ผลการวิจัย พบว่า (1) การสังเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ประกอบด้วย ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษา สงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ สาธารณสงเคราะห์ ด้านการให้ความรู้ความเข้าใจ ด้านการเสริมสร้างเจตคติ และด้านการเสริมสร้างพฤติกรรม (2) ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ได้แก่ ด้านศาสนศึกษา ด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านความรู้ความเข้าใจ (3) รูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ค่าไควร์ - แสควร์ (Chi - Square) เท่ากับ 3320.519 ค่าขั้นแห่งความเป็นอิสระ (df) เท่ากับ 1503 ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ (P - Value) เท่ากับ 0.0594 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 0.886 ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบของ Tucker - Lewis (TLI) เท่ากับ

0.866 ค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือมาตรฐาน (SRMR) เท่ากับ 0.0061 ค่าดัชนีรากของกำลังที่สองเฉลี่ยเศษของการประมาณค่าความคลาดเคลื่อน (RMSEA) เท่ากับ 0.057 มีค่าระหว่าง 0.005 - 0.80 (4) ผลการตรวจสอบรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดี (4) ผลการประเมินยืนยันรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.60$) ถ้าพิจารณาเป็นรายด้าน ปรากฏว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 3 ด้าน และระดับมากจำนวน 1 ด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ ด้านความถูกต้อง ($\bar{X} = 4.70$) รองลงมา ด้านความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.60$) ด้านอรรถประโยชน์ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.60$) และด้านความเป็นไปได้ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.50$)

คำสำคัญ : บทบาทพระสงฆ์, การส่งเสริมคุณภาพชีวิต, เขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

Title : The Role of the Monks in Promoting the Quality of Life of the People in the Sangha Area of Region 10

Author : Phra Buasorn Thongsalub

Degree : Doctor of Philosophy in Public Administration (Public Administration)
Rajabhat Maha Sarakham University

Advisors: Associate Professor Dr. Phakdee Phosing
Associate Professor Dr. Yupaporn Yupas

Year : 2020

ABSTRACTS

The objective of this research paper can be divided into four significant parts as follows: (1) To study the role of the Sangha in enhancing the quality of life of the people in the area of the Sangha Region 10 (2) To synthesize a theoretical conceptual framework on the role of monks in enhancing the quality of life of people in the area of the Sangha Region 10 (3) To study the levels and factors affecting the role of the Sangha on the promotion of the quality of life of the people in the area of the Sangha Region 10 and (4) To establish and confirm the model of the Sangha's role in promoting the quality of life of the people in the area of the Sangha Region 10. Using a blended research method is qualitative research. Data collection through a documented study. and studying data from the field. The tools used were in-depth interviews. and quantitative research a questionnaire from 375 samples was used as a 5 - level estimation scale questionnaire with the confidence in the whole issue of 0.980.

The research results revealed that (1) The synthesis of roles of the monks in enhancing the quality of life of the people in the administrative area of the Sangha Region 10, Consisting of administrative aspects, Religious, Studies, Education, Buddhism, Public utilities, Public welfare, Knowledge and understanding, In strengthening attitude and behavior enhancement aspects. (2) Factors affecting the development of the role of the Sangha on the promotion of quality of life of the people in the area of the Sangha Region 10 are as follows: Religious studies, Public welfare, Public utilities, Buddhism, Education and cognitive. (3) The role model of the monks in promoting the quality of life of the people in the Sangha Area of Region 10 was consistent with empirical data. The

Chi - Square value was 3320.519. Independent (df) was 1503, the statistical significance level (P-Value) was 0.0594, the comparative degree of consistency index (CFI) was 0.886, the Tucker - Lewis relative consistency index (TLI) was 0.866, the root index value. The mean square residual mean (SRMR) of 0.0061, the fraction of mean square root index (RMSEA) of 0.057, was between 0.005 - 0.80 (4). The role of the monks in enhancing the quality of life of the people in the Sangha area of Region 10 was consistent with the empirical data. The evaluation results confirm the role model of the clergy on the promotion of the quality of life of the people in the area of the Sangha Region 10, overall at the high level ($\bar{X} = 4.60$). Suitable at the high level, a number of 3 sides and a large number of 1 side, in descending order as follows: For accuracy ($\bar{X} = 4.70$), Followed by suitability, mean ($\bar{X} = 4.60$), utility had mean ($\bar{X} = 4.60$) and probability had mean ($\bar{X} = 4.50$).

Keyword : The Role of the Sangha, Promoting the Quality of Life, The Area of the Sangha Region 10

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดี ผู้วิจัย ได้รับความช่วยเหลือ และแนะนำเป็นอย่างดี จากรองศาสตราจารย์ ดร.ภักดี โพธิ์สิงห์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก รองศาสตราจารย์ ดร.ยุภาพร ยุภาศ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ ศรีสันติสุข ประธานสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้ความช่วยเหลือ และให้คำแนะนำ ในการแก้ไข ข้อบกพร่องต่าง ๆ เพื่อให้วิทยานิพนธ์นี้ มีความสมบูรณ์ ผู้วิจัย จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ ที่นี้

ผู้วิจัย ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม พระสงฆ์ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ทุกรูป ที่ให้ความช่วยเหลือและแนะนำ ในการวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณคณะสงฆ์จังหวัดอุบลราชธานี และพระสงฆ์ทุกรูปที่กรุณาเข้าร่วม กิจกรรมการอบรมในโครงการวิจัย ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้การช่วยเหลือและให้คำชี้แนะ ในการจัดทำวิจัยในครั้งนี้ ตลอดจนทั้งขอบคุณคณะผู้ช่วยวิจัยทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือในการจัดทำวิจัย ให้สำเร็จลงได้ด้วยดี

คุณค่าอันพึงจะมีที่ได้จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออุทิศส่วนกุศลแต่คุณพ่อบิดา - มารดา และขอมอบเป็นเครื่องสักการบูชาพระคุณของครู อาจารย์ ที่มีส่วนสำคัญในการวางรากฐานด้านการศึกษา แก่ผู้วิจัย อีกทั้งกำลังใจจากครอบครัว ทำให้ผู้วิจัยมีกำลังใจมุ่งมั่น ขยันหมั่นเพียร จนประสบความสำเร็จ ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

พระบัวสอน ทองสลับ

สารบัญ

หัวเรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	ค
ABSTRACT	จ
กิตติกรรมประกาศ	ช
สารบัญ	ซ
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามการวิจัย	4
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	4
1.4 ขอบเขตการวิจัย	5
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	10
2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ	10
2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา	13
2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท	20
2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับส่งเสริมคุณภาพชีวิต	27
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์	39
2.6 บริบททั่วไป	96
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	98
2.8 กรอบแนวคิดการวิจัย	103
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	104
ระยะที่ 1 สังเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีและบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริม คุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10	104
ระยะที่ 2 ศึกษาระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริม คุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10	105

หัวเรื่อง	หน้า
ระยะที่ 3 สร้าง ยืนยันและประเมินรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริม คุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10	110
บทที่ 4 ผลการวิจัย	114
ระยะที่ 1 ผลการสังเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีและบทบาทของพระสงฆ์ ต่อการส่งเสริม คุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ ภาค 10	114
ระยะที่ 2 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10	124
ระยะที่ 3 การสร้างรูปแบบการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10	149
ระยะที่ 4 การยืนยันรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10	167
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	179
5.1 สรุป	179
5.2 อภิปรายผล	184
5.3 ข้อเสนอแนะ	187
บรรณานุกรม	189
ภาคผนวก	204
ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	205
ภาคผนวก ข ร่างรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10	217
ภาคผนวก ค ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือของผู้เชี่ยวชาญ	220
ภาคผนวก ง ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม	231
ภาคผนวก จ รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ	236
ภาคผนวก ฉ ตัวอย่างหนังสือขอความอนุเคราะห์	238
การเผยแพร่ผลงานวิจัย	246
ประวัติผู้วิจัย	247

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Co - Efficient)	126
4.2	ข้อมูลส่วนบุคคล จำนวน และร้อยละ ของข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม	127
4.3	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 โดยรวม	129
4.4	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการปกครอง	130
4.5	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านศาสนศึกษา	131
4.6	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการศึกษาสงเคราะห์	132
4.7	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	134
4.8	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านสาธารณูปการ	135
4.9	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านสาธารณสงเคราะห์	136
4.10	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการให้ความรู้ความเข้าใจ	137
4.11	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการเสริมสร้างเจตคติ	139
4.12	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการเสริมสร้างพฤติกรรม	142
4.13	การกำหนดรหัสตัวแปรที่จะใช้ในการนำเข้าสมการปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10	146
4.14	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม	147

ตารางที่	หน้า
4.15 ลำดับตัวแปรพยากรณ์ของการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 โดยรวม	148
4.16 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันของตัวแปรบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10	150
4.17 ค่าสถิติของ Bartlett Test of Sphericity และค่าดัชนี Kaiser – Mayer – Olkin Measurers of Sampling Adequacy: MSA ของรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10	151
4.18 ผลการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบเชิงยืนยันบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านการปกครอง	152
4.19 ผลการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบเชิงยืนยันบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านการศึกษา	154
4.20 ผลการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบเชิงยืนยันบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านการศึกษาสงเคราะห์	156
4.21 ผลการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบเชิงยืนยันบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	158
4.22 ผลการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบเชิงยืนยันบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านสาธารณูปการ	160
4.23 ผลการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบเชิงยืนยันบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านสาธารณสงเคราะห์	162
4.24 ผลการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบเชิงยืนยันรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 (BD)	164
4.25 ผลการประเมินรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 จากผู้เชี่ยวชาญด้านความเป็นไปได้ (Feasibility)	175
4.26 ผลการประเมินรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 จากผู้เชี่ยวชาญด้านความเหมาะสม (Propriety)	175

ตารางที่	หน้า
4.27 ผลการประเมินรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 จากผู้เชี่ยวชาญด้านความถูกต้อง (Accuracy) ..	176
4.28 ผลการประเมินรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 จากผู้เชี่ยวชาญด้านอรรถประโยชน์ (Utility) ...	177
4.29 ผลสรุปการประเมินรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 จากผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง 10 คน	177
4.30 ผลสรุปการประเมินรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 จากผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง 10 คน	177
ง.1 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม	232

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1	คุณภาพชีวิต 29
2.2	องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตในระดับบุคคล 37
2.3	ความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติกับการเปลี่ยนแปลงภายนอกและการเปลี่ยนแปลงภายใน 86
2.4	กรอบแนวคิดการวิจัย 103
4.1	บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 124
4.2	โมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ตัวบ่งชี้ด้านการปกครอง 152
4.3	โมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ตัวบ่งชี้ด้านการศึกษา 154
4.4	โมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ตัวบ่งชี้ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 156
4.5	โมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ตัวบ่งชี้ด้านสาธารณสุข 160
4.6	โมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ตัวบ่งชี้ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ 162
4.7	รูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 (BD) 165
4.8	รูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 178
ข.1	รูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 218

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคนไทยส่วนใหญ่มีความศรัทธาและนับถือพระพุทธศาสนาจนพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานและแก่นสารของขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมไทยที่คนไทยยึดถือปฏิบัติเป็นแนวทางวิถีชีวิตที่กลมกลืน เมื่อคนไทยตั้งถิ่นฐานรวมกลุ่มเป็นชุมชนหมู่บ้านขึ้นที่ใดจะมีวัดปรากฏในชุมชนนั้น เพื่อแสวงหาเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจเป็นการขัดเกลาจิตใจให้มีความสงบ อาศัยพระสงฆ์ให้การแนะนำสั่งสอนโดยนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาเป็นที่พึ่งทางจิตใจ เพื่อค้นพบความจริงอันเป็นสัจธรรมในชีวิตของตนเองและยกระดับของจิตใจให้สูงขึ้น สังคมไทยประกอบด้วยสถาบันหลักที่สำคัญ คือ สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยโดยเฉพาะสถาบันพระพุทธศาสนาที่ถือว่าเป็นศาสนาที่มีอิทธิพลต่อวิถีการดำรงชีวิต การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ดังนั้น พระสงฆ์จึงเป็นผู้นำทางจิตใจของชาวบ้านและสังคมเป็นที่เคารพนับถือบูชา พระไพศาล วิสาโล (2529, น. 72 - 73) กล่าวว่า “เมื่อชาวบ้านมีความทุกข์เดือดร้อนไม่สบายใจก็จะมาขอคำปรึกษาจากพระสงฆ์ เมื่อมีกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เช่น ขุดบ่อน้ำสร้างโรงเรียน ทำถนน สร้างสะพาน พระสงฆ์ก็จะมามีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนทุกครั้ง” ดังนั้นพระสงฆ์จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญและมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นต่อชุมชนและสังคม นอกจากนี้พระสงฆ์ยังเป็นผู้นำเอาหลักพุทธธรรมคำสั่งสอนมาอบรมประชาชนเพื่อไปสู่การประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและพื้นฐานของคนไทยส่วนใหญ่เกิดมาก็นับถือพระพุทธศาสนาโดยกำเนิดให้ทานแบ่งปัน รู้จักพระสงฆ์ในฐานะเป็นบุคคลที่ต้องเคารพเชื่อฟังในชุมชนมีวัดเป็นศูนย์กลาง มีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านจิตใจและสติปัญญาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและประชาชน

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), (2549 , น. 14 - 117) กล่าวว่า ในอดีตพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทโดยตรงในการให้ความรู้และแนวทางปฏิบัติอันเป็นประโยชน์แก่การพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ประชาชนในชุมชนส่งเสริมให้ประชาชนใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตเพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นและมีการพัฒนาต่อตนเองและผู้อื่นให้มีความเป็นสัสดีสัมปทา คือ ความถึงพร้อมแห่งศีล จึงทำให้มีความสุขทั้งกายและจิตใจสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมชุมชนได้อย่างสงบ มีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจ มีความเอื้ออารีต่อกันและกันให้ความร่วมมือและช่วยเหลือเกื้อกูลกันเสมอ หากประชาชนสามารถนำหลักธรรมคำสั่งสอน ความรู้ และการปฏิบัติที่ถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิตเพียบพร้อมในการคบคนดีเป็นมิตร ตลอดจนกระทั่งทำตนเป็นคนดีเพื่อเป็นมิตร

แก่คนอื่น และมีความสมชีวิตา ความเป็นอยู่เหมาะสม คือ ความเป็นอยู่เหมาะสมก็จะสามารถนำพาชุมชนและสังคมไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนได้

ปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาของสังคมได้มีการขยายตัวมากขึ้นบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมบ้าง จากที่พระสงฆ์จะเป็นผู้นำในด้านการให้ความรู้ การปฏิบัติ และการเป็นผู้ระดมทุนทรัพย์ที่ใช้ในกิจการต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาโดยตรงจากประชาชนเปลี่ยนเป็นมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งทางราชการและทางเอกชนเข้าร่วมดำเนินการด้วย เช่น โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่จากพัฒนาชุมชนระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด หรือหน่วยงานราชการอื่น ๆ ต่างเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน จึงนับว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนได้มีหลายภาคส่วนให้ความสนใจและให้ความสำคัญก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในพื้นที่ชนบทมากขึ้นสำหรับการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วัดที่ตั้งในชุมชนท้องถิ่น มีประชาชนอาศัยอยู่มากพอสมควร โดยมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ส่งเสริมประชาชนในท้องถิ่นมาโดยตลอด กล่าวคือ ได้จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและกิจกรรมอื่น ๆ เป็นประจำทุกปี โดยสามารถแยกออกเป็น 4 ประการ คือ

ประการแรก ส่งเสริมให้ความรู้ด้านหลักธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันอัฐมีบูชา วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา นอกจากนั้นวัดจัดให้มีการเทศน์มหาชาติเป็นประจำทุกปี รวมทั้งจัดให้มีการทำบุญทอดกฐิน ซึ่งเป็นการทำบุญตามฤดูกาลในพระพุทธศาสนา กิจกรรมดังกล่าวข้างต้นนั้น จัดขึ้นเพราะเป็นหน้าที่หลักของวัดในพระพุทธศาสนาที่จะต้องให้การส่งเสริมการประกอบการทำบุญทำกุศลแก่พุทธศาสนิกชนตามความเหมาะสมและตามศักยภาพที่สามารถทำได้

ประการที่สอง ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมที่เป็นการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมไทย เช่น การจัดงานปี ใหม่ งานประเพณีสงกรานต์ และวันสิ้นปี โดยถือเป็นการทำบุญเนื่องในโอกาสพิเศษ และได้สอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาขณะร่วมกันทำกิจกรรมให้เป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนรูปแบบความประพฤติที่ไม่ถูกต้อง เป็นการชี้ช่องทางในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องเกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม ซึ่งกิจกรรมส่งเสริมให้จัดทำขึ้น เพื่อสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นภายในชุมชน รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทยและเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างเครือญาติที่อาศัยอยู่คนละท้องถิ่นให้ได้มีโอกาสพบปะกัน

ประการที่สาม ส่งเสริมกิจกรรมพิเศษตามกาลสมัย ได้แก่ วันสำคัญต่าง ๆ ของชาติ วันที่ทางราชการกำหนดขึ้นเป็นกรณีพิเศษและให้วัดเป็นผู้ดำเนินการและวันที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ เพื่อเป็นการตอบแทนที่สถาบันและหน่วยงานเหล่านั้น ได้กระทำประโยชน์นานับประการไว้แก่พระพุทธศาสนา

และประชาชน วัดทำหน้าที่เป็นผู้ขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากความต้องการของราชการ หน่วยงานภาครัฐ และประชาชนในพื้นที่เป็นสำคัญ และ

ประการสุดท้าย มุ่งส่งเสริมกิจกรรมของท้องถิ่น กล่าวคือ เป็นกิจกรรมที่คณะผู้บริหาร ท้องถิ่นกำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารและพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งกิจกรรมนั้นเป็นการดำเนินการ เฉพาะฝ่ายบริหารบ้าง และเปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนบ้าง โดยการดำเนินการดังกล่าว มักให้วัดเป็นที่ดำเนินงาน เนื่องจากเป็นวัดที่มีขนาดกว้างและมีพื้นที่เหมาะสมสำหรับการพบปะระหว่าง ผู้บริหารท้องถิ่นกับประชาชนในชุมชน จากเนื้อหาทั้งหมดที่ปรากฏข้างต้นนั้น จึงกล่าวได้ว่าวัดมีความ ผูกพันกับท้องถิ่นเป็นอย่างมากและมีบทบาทต่อการส่งเสริมกิจกรรมหลาย ๆ ด้าน ที่มีประโยชน์ต่อ การพัฒนาท้องถิ่น โดยอาศัยหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อมระหว่างหน่วยงานของรัฐ ประชาชน ในชุมชน และวัดได้อย่างลงตัว และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

การพัฒนาด้านวัตถุและด้านจิตใจของคนที่อยู่ในสังคมนั้น ๆ ให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึก สาธารณะ รักสังคมที่อยู่อาศัยซึ่งความสำเร็จของการพัฒนาจะขึ้นอยู่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของประชาชนในชนบท แผนงานหรือโครงการพัฒนาที่ดีจะช่วยให้เกิดประโยชน์สุขและความพร้อม ในสิ่งจำเป็นพื้นฐาน โดยการพัฒนาควรจรมุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนสามารถคิดเป็นทำเป็นและพร้อมที่ กระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อการแก้ไขปัญหาด้วยตัวของเขาเอง ซึ่งการให้ความสำคัญในเรื่องการพึ่งตนเอง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ถูกต้องจนเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ผู้เผยแผ่ต้องผ่านการเรียนรู้ และเข้าใจพระพุทธศาสนามากพอสมควร เพราะผู้ฟัง ผู้อ่านที่เคยผ่านการศึกษาและเข้าใจพระพุทธศาสนา ก็มีผู้ที่ยังไม่ได้ศึกษาเข้าใจอย่างถ่องแท้ก็มี หากผู้เผยแผ่อธิบายความหมายผิดเพี้ยนไปย่อมถูกผู้รู้ท้วงติง หรือตำหนิได้ส่วนผู้ที่กำลังศึกษาพระพุทธศาสนาแต่ยังไม่เข้าใจหลักธรรมอย่างถ่องแท้ เมื่อฟังผิดย่อม เกิดความเข้าใจผิดเข้าใจหลักธรรม ผิดเพี้ยนจากความหมายเดิมและนำไปประพฤติปฏิบัติไม่ถูกต้อง ย่อมเป็นเหตุให้เกิดความเสียหาย ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาจำต้องศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจในประเด็นเนื้อหา ขอบเขต กฎเกณฑ์ และหลักการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมเมื่อพระสงฆ์มีความรู้ ความสามารถ ได้เข้ามามีบทบาทในการช่วยพัฒนาสังคมทำหน้าที่ในการพัฒนาตนพัฒนาองค์กรในรูปแบบที่หลากหลาย เมื่อมีการศึกษาถึงชีวประวัติของพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาสังคมย่อมเป็นการเสริมสร้างความ เข้มแข็งให้แก่คณะสงฆ์เป็นการเชิดชูเกียรติประวัติให้แก่พระสงฆ์เหล่านั้น เนื่องจากบางครั้งผลงาน ที่พระสงฆ์ทำไม่ได้นำมาศึกษาวิจัยกันอย่างจริงจังถึงกระบวนการที่พระสงฆ์เหล่านั้นทำหน้าที่เผยแผ่อยู่ จึงทำให้ไม่ทราบว่ามีเหตุปัจจัยใดที่ทำให้การทำงานของพระสงฆ์เหล่านั้นทำงานสัมฤทธิ์ผล เมื่อมีการ เข้าไปศึกษาอย่างเป็นระบบก็จะเป็นประโยชน์ทางด้านวิชาการ ในการที่จะเข้าไปทราบและดำเนินตาม หรือแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้อง

จากที่กล่าวมาในข้างต้น ผู้วิจัย จึงสนใจที่จะศึกษา บทบาทของพระสงฆ์เขตการปกครอง คณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในยุคไทยแลนด์ 4.0 ว่าพระสงฆ์ในปัจจุบัน มีบทบาทอย่างไรบ้างในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและศึกษาถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ที่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากพระสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งนี้สามารถนำความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้เป็นแนวทางของพระสงฆ์ในการพัฒนาให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน ต่อไป

1.2 คำถามการวิจัย

1.2.1 พระสงฆ์บทบาทต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 อยู่ในระดับใด

1.2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 มีอะไรบ้าง

1.2.3 รูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3.1 เพื่อสังเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

1.3.2 เพื่อศึกษาระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

1.3.3 เพื่อสร้างรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

1.3.4 เพื่อประเมินรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัย ไว้ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่เป้าหมายในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่เก็บข้อมูล คือ เป็นการศึกษ เฉพาะในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ภาค 10

1.4.2 ขอบเขตด้านประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

1.4.2.1 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

- 1) ประชากร ได้แก่ พระสงฆ์ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 5,937 รูป (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2562, น. 1)
- 2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์ในเขตพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร ยโสธร อำนาจเจริญ ศรีสะเกษ สุรินทร์และอุบลราชธานี โดยใช้วิธีการใช้การสุ่มจากประชากรทั้งหมด 5,937 รูป โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับฉลาก (Lottery) แล้วหยิบบนครบตามจำนวนที่ต้องการจนครบ โดยใช้สูตรคำนวณกลุ่มตัวอย่างของ (Yamane, 1973)

1.4.3 ตัวแปรที่ใช้ศึกษาในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกำหนดตัวแปร ดังนี้

1.4.3.1 ตัวแปรอิสระ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ประกอบด้วย

- 1) ปัจจัยด้านการปกครอง
- 2) ปัจจัยด้านศาสนศึกษา
- 3) ปัจจัยด้านการศึกษาสงเคราะห์
- 4) ปัจจัยด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- 5) ปัจจัยด้านสาธารณูปการ
- 6) ปัจจัยด้านสาธารณสงเคราะห์

1.4.3.2 ตัวแปรตาม คือ บทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ประกอบด้วย ด้านการให้ความรู้ความเข้าใจ ด้านการเสริมสร้างเจตคติ และด้านการเสริมสร้างพฤติกรรม

1.4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลาการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ค้นหากรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

ระยะที่ 2 ศึกษาระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

ระยะที่ 3 สร้าง ยืนยันและประเมินรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งการดำเนินการวิจัยในแต่ละระยะได้ดำเนินการ ดังนี้

1. ค้นหารอบแนวคิดเชิงทฤษฎีบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ดังนี้

1.1 ผู้วิจัย ทำการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Document Study) ได้แก่ หนังสือ, ตำรา, วรรณกรรม, งานวิจัย, วารสารเอกสารวิชาการ, หนังสือพิมพ์ และสิ่งพิมพ์ออนไลน์ที่เกี่ยวข้องและศึกษาจากบุคคลที่เป็นพระสงฆ์ ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 เพื่อให้ได้กรอบแนวคิดในเชิงทฤษฎี

2. ศึกษาระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ (Questionnaires) สอบถามความคิดเห็นเพื่อเป็นการยืนยันจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเกี่ยวกับระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 จากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูล สรุป และอภิปรายผล และนำผลที่ได้ไปดำเนินการในระยะที่ 3 ต่อไป

3. สร้าง ยืนยัน และประเมินรูปแบบการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 การวิจัยในระยะที่ 3 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อสร้างและยืนยันรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 และการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อประเมินรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

“รูปแบบ” หมายถึง โครงสร้างหรือขั้นตอนที่สร้างขึ้นมาเป็นต้นแบบ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

“การพัฒนา” หมายถึง (Development) หมายถึง การเปลี่ยนแปลง (Change) ไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้แล้วการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามที่กำหนดไว้ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน

“บทบาท” หมายถึง พฤติกรรมหรือการประพฤติก่อนหน้าที่เป็นเจ้าของสถานภาพพิเศษนั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ การประพฤติปฏิบัติตามสภาพ

“พระสงฆ์” หมายถึง พระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ คณะสงฆ์ภาค 10 ประกอบด้วย จังหวัดยโสธร จังหวัดอำนาจเจริญ จังหวัดมุกดาหาร จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดอุบลราชธานี

“บทบาทพระสงฆ์” หมายถึง การปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ได้แก่ การเทศนา การให้ความรู้แก่ประชาชน แนะนำ สั่งสอนให้เกิดการเรียนรู้ การปฏิบัติตนในทางที่ตรงตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนและการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน

“การส่งเสริม” หมายถึง การที่พระสงฆ์ส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารความรู้ ที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

“คุณภาพชีวิต” หมายถึง การมีสภาพแวดล้อมบ้านเรือนที่สะอาด มีสุขอนามัยที่ดี มีครอบครัวที่อบอุ่น ดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง มีเงินออมเพื่ออนาคต ปลอดภัย มีชุมชนที่สงบสุข เอื้ออารี ไม่มีการทะเลาะวิวาทบาดหมางกัน จากการที่พระสงฆ์มีบทบาทในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในปัจจุบัน

“ประชาชน” หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีวัดอยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 10

“คณะสงฆ์ภาค 10” หมายถึง เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 10 มีทั้งหมด 5 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดยโสธร อำนาจเจริญ มุกดาหาร ศรีสะเกษ นครพนม และอุบลราชธานี

“การพัฒนาคุณภาพชีวิต” หมายถึง การที่ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัว และชุมชน มีความสุขทั้งกายและใจ มีงานทำ มีรายได้พออยู่พอกินอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในชุมชนที่สะอาด มีปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

“บทบาทด้านการปกครอง” หมายถึง การปกครองของคณะสงฆ์นั้น เป็นงานที่พระสงฆ์ต้องดำเนินการอย่างสม่ำเสมอเพื่อจัดรูปแบบและความสงบเรียบร้อยในคณะสงฆ์ โดยเริ่มตั้งแต่ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนจังหวัด กระทั่งถึงในระดับเจ้าอาวาส

“บทบาทด้านศาสนศึกษา” หมายถึง การจัดการศึกษาแก่พระสงฆ์ในพื้นที่เป็นสิ่งที่หลายฝ่ายต้องให้ความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ระดับผู้ปกครองต้องเห็นความสำคัญเพราะในสถานการณ์ปัจจุบันการมีองค์ความรู้ที่หลากหลายจะเป็นประโยชน์อย่างมาก

“บทบาทด้านการเผยแผ่” หมายถึง การเผยแผ่เป็นภารกิจหลักของพระสงฆ์ซึ่งต้องปฏิบัติอันเป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้า ซึ่งให้พระสงฆ์คอยแนะนำสั่งสอนประชาชนเพื่อประโยชน์ในปัจจุบันและในอนาคต

“บทบาทด้านสาธารณูปการ” หมายถึง สาธารณูปการเป็นการสร้างคุณประโยชน์ต่อสาธารณชนของพระสงฆ์ด้วยมีกระบวนการวิธีการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นบุคลากร คือ ภิกษุอาจโยงถึงประชาชน สถานที่อันได้แก่ วัดหรือพื้นที่ว่างเปล่าทรัพยากรอัน ได้แก่ ความจำเป็นในการส่งเสริมการดำเนินงาน

“บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์” หมายถึง พระสงฆ์ส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนการสร้างโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามกฎระเบียบของหน่วยงานที่รับผิดชอบ เพื่อให้เกิดการพัฒนาด้านความรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งท้องถิ่นตามชนบท พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมด้านการศึกษาสงเคราะห์ ซึ่งเป็นการศึกษาทางด้านพระพุทธศาสนาเป็นหลัก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรมให้กับเยาวชนในท้องถิ่น

“บทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์” หมายถึง งานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์มีมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะในปัจจุบันมีผลการศึกษาเกี่ยวกับงานด้านนี้ของพระสงฆ์อย่างต่อเนื่อง ด้านสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์ เกิดจากความสัมพันธ์ 3 ประการ ดังนี้

1. การดำเนินชีวิตประจำวันของพระสงฆ์ มีความเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องปัจจัย 4
2. สถานการณ์ด้านวิกฤตทางศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรมในสังคมปัจจุบัน
3. คุณธรรม เมตตาธรรม กรุณาธรรม อันเป็นหลักธรรมเบื้องต้นที่พระสงฆ์มีและต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากปกติทุกข์

“ความรู้ความเข้าใจบทบาทของพระสงฆ์” หมายถึง การให้ความรู้ในด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม สิ่งแวดล้อม การลดเลิก อบายมุข การดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาท การส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม เป็นต้น

“พฤติกรรมที่แสดงต่อออกบทบาทของพระสงฆ์” หมายถึง การดำเนินกิจการต่าง ๆ ของวัด ได้แก่ การจัดกิจกรรมด้านพัฒนาสภาพแวดล้อมให้สะอาดเรียบร้อย การอบรมส่งเสริมการเรียนรู้ การอบรมส่งเสริมสุขภาพ การอบรมส่งเสริมครอบครัวอบอุ่น กิจกรรมวันสำคัญ การทำบุญ สืบสาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี เป็นต้น

“เจตคติที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์” หมายถึง การช่วยเหลือประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน เช่น การบำรุงรักษาวัด หน้าที่ชาวพุทธ การส่งเสริม สนับสนุนให้ได้รับข้อมูล ข่าวสารความรู้ที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต การประสานขอสนับสนุนงบประมาณ บุคลากร วิทยากร วัสดุอุปกรณ์ เพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ได้ทราบบทบาทและแบบการปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 10

1.6.2 ทราบระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

1.6.3 ได้รูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนและนำผลของการวิจัยที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 และนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกัน ต่อไป

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ซึ่งในบทนี้ ผู้วิจัย ได้ทำการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับส่งเสริมคุณภาพชีวิต
5. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์
6. บริบททั่วไป
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
8. กรอบแนวคิดการวิจัย

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ

2.1.1 ความหมายของรูปแบบ

นักวิชาการ ได้ให้ความหมายของรูปแบบทั้งในลักษณะที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ซึ่งพอจะสรุปความหมายของรูปแบบที่นักวิชาการส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นไว้ได้ใน 4 ลักษณะ กล่าวคือ

2.1.1.1 รูปแบบ หมายถึง รูปแบบของจริง รูปแบบที่เป็นแบบอย่าง และแบบจำลองที่เหมือนของจริงทุกอย่างแต่มีขนาดเล็กลงหรือใหญ่ขึ้นกว่าปกติ นักวิชาการที่ให้ความหมายของรูปแบบในลักษณะนี้ Webster (1983, p. 1154)

2.1.1.2 รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างชุดของปัจจัยหรือตัวแปรต่าง ๆ หรือองค์ประกอบที่สำคัญในเชิงความสัมพันธ์หรือเหตุผลซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยเข้าใจข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ นักวิชาการที่ให้ความหมายของรูปแบบในลักษณะนี้ อุทัย บุญประเสริฐ (2546, น. 31)

2.1.1.3 รูปแบบ หมายถึง ลักษณะที่พึงปรารถนาซึ่งมีลักษณะเป็นอุดมคติหรือเกิดได้ยากในโลกของความเป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่เราอยากได้กับความสามารถที่จะหาสิ่งที่ต้องการนั้น

แตกต่างกันมาก เช่น เมืองในอุดมคติ นักวิชาการที่ให้ความหมายของรูปแบบในลักษณะนี้ วิทยาลัยรัฐ
 วรรณคดี (2540, น. 21 - 23)

2.1.1.4 รูปแบบ หมายถึง ชุดของทฤษฎีที่ผ่านการทดสอบความแม่นยำ (Validity) และ
 ความน่าเชื่อถือ (Reliability) แล้ว สามารถระบุและพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร
 โดยวิธีการทางคณิตศาสตร์หรือทางสถิติได้ด้วย นักวิชาการที่ให้ความหมายของรูปแบบในลักษณะนี้
 Willer (1967, p. 15)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ รูปแบบ หมายถึง วิธีการบริหารของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามขอบข่าย
 และภารกิจการบริหารและจัดการศึกษา 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ
 ด้านการบริหารบุคคลและด้านการบริหารทั่วไป โดยนำหลักธรรมาภิบาลตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
 มากำหนดเป็นแนวทางในการบริหารงานแต่ละด้าน ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบในลักษณะที่ 2

2.1.2 ประเภทของรูปแบบ

รูปแบบมีหลายประเภทด้วยกันซึ่งนักวิชาการด้านต่าง ๆ ก็ได้จัดแบ่งประเภทต่างกันไป
 สำหรับรูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์นั้น ได้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ (Keeves, 1988,
 pp. 561 - 565)

1. Analogue Model เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัยเทียบเคียงปรากฏการณ์
 ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เช่น รูปแบบในการทำนายจำนวน
 นักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียน ซึ่งอนุมานแนวคิดมาจากการเปิดน้ำเข้าและปล่อยน้ำออกจากถัง
 นักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบเปรียบเทียบกับน้ำที่เปิดออกจากถัง ดังนั้นนักเรียนที่คงอยู่ในระบบจึงเท่ากับ
 นักเรียนที่เข้าสู่ระบบลบด้วยนักเรียนที่ออกจากระบบ เป็นต้น

2. Semantic Model เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏ
 การณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบ
 และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น ๆ เช่น รูปแบบการสอนของ Joyce and Weil
 (1985, p. 41) เป็นต้น

3. Mathematical Model เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดง
 ความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ รูปแบบประเภตินี้นิยมใช้กันทั้งในสาขาจิตวิทยาและศึกษาศาสตร์
 รวมทั้งการบริหารการศึกษาด้วย

4. Causal Model เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคที่เรียกว่า Path Analysis
 และหลักการสร้าง Semantic Model โดยการนำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น
 เช่น The Standard Deprivation Model ซึ่งเป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจ
 สังคมของบิดา มารดา สภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่บ้าน และระดับสติปัญญาของเด็ก เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป รูปแบบมีหลายประเภท เช่น รูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ ได้แบ่งออกเป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปไมยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม รูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ รูปภาพ รูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ และรูปแบบที่นำเอา ตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เป็นต้น

2.1.3 คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

Keeves (1988, p. 560) กล่าวว่า รูปแบบที่ใช้ประโยชน์ได้ ควรจะมีข้อกำหนด (Requirement) 4 ประการ คือ

1. รูปแบบ ควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (Structural Relationship) มากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องเนื่องกันแบบรวม ๆ (Associative Relationship)
2. รูปแบบ ควรใช้เป็นแนวทางการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นสามารถถูกตรวจสอบได้ โดยการสังเกต ซึ่งเป็นไปได้ที่จะทดสอบรูปแบบพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ได้
3. รูปแบบ ควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษาดังนั้นนอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย
4. รูปแบบ ควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายในเรื่องที่กำลังศึกษา

พอสรุปได้ว่า การสร้างรูปแบบ (Model) นั้นไม่มีข้อกำหนดที่ตายตัวแน่นอนว่าต้องทำอะไรบ้าง แต่โดยทั่วไปจะเริ่มต้นจากการศึกษา องค์ความรู้ (Intensive Knowledge) เกี่ยวกับเรื่องที่เราจะสร้างรูปแบบให้ชัดเจน จากนั้นจึงค้นหาสมมุติฐานและหลักการของรูปแบบที่จะพัฒนาแล้วสร้างรูปแบบตามหลักการที่กำหนดขึ้นและนำรูปแบบที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบความเหมาะสมและหาคุณภาพของรูปแบบต่อไป ส่วนการพัฒนาารูปแบบมีการดำเนินการเป็นสองตอนใหญ่ คือ การสร้างรูปแบบและการประเมินความ

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

2.2.1 ความหมายของการพัฒนา

ความหมายของการพัฒนา ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้ ราชบัณฑิตยสถาน (2539, น. 59) ให้ความหมายว่า พัฒนา หมายถึง ทำให้เจริญ

อุทัย หิรัญโต (2522, น. 134) กล่าวถึง การพัฒนาคนนั้นมีเป้าหมายสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

1. พัฒนาให้คนซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมเป็นคนที่สมบูรณ์มีความสามารถสูงสามารถใช้สติปัญญาตัดสินใจปัญหาของตนเองและปัญหาอันเกี่ยวกับส่วนรวมได้

2. พัฒนาคนให้มีทักษะ สามารถดำเนินกิจการของสังคมได้โดยสมบูรณ์ มงคล หวังสุขใจ (2540, น. 279) กล่าวว่า การพัฒนาคนต้องทำ 3 ด้าน คือ

ด้านที่ 1 พฤติกรรม ได้แก่ วินัย การทำมาหาเลี้ยงชีพและวิธีปฏิบัติในการผลิต เศรษฐกิจ แบ่งปัน และอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม

ด้านที่ 2 ได้แก่ คุณธรรม ความรู้สึก แรงจูงใจ และสภาพจิตใจ เช่น ความสุข ความพอใจ ความสดชื่นเบิกบาน

ด้านที่ 3 ได้แก่ ปัญญา ความรู้เข้าใจเหตุผลการเข้าถึงความจริงรวมทั้งความเชื่อถือทัศนคติ ค่านิยมและแนวความคิดต่าง ๆ

อุทัย หิรัญโต (2522, น. 133) ให้ความหมายว่า การพัฒนา (Development) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบวิธีการไปจากเดิมอันมีผลให้บังเกิดความเจริญ ประโยชน์หรือดีขึ้นกว่าเดิมกระบวนกรที่จะนำไปสู่ความเจริญนั้นมีหลายอย่างเช่น ความก้าวหน้า (Progress) การขยายตัว (Expansion) การปฏิรูป (Reformation) การเติบโต (Growth) และการพัฒนา

วิทยากร เชียงกุล (2527, น. 17) ให้ความหมายว่า การพัฒนาที่แท้จริง ควรหมายถึง การทำให้ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจและความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษา สิ่งแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจและการพัฒนาวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่าง ๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้เรียกว่าเป็นการพัฒนา “คุณภาพชีวิต” เพื่อให้เห็นว่า การพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น แต่อยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2540, น. 2) ให้ความหมายว่า การพัฒนา หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้แล้วการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในอัตราที่กำหนดไว้แล้วเขาจึงขยายความภายหลังว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ทางสังคมในความหมายกว้างรวมเอาเรื่องของเศรษฐกิจการเมืองและสังคมเข้าไว้ด้วยกัน

นาริรัตน์ ตั้งสกุล (2542, น. 8) ให้ความหมายว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการส่งเสริมให้มีทิศทาง มีแนวความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และทัศนคติในการทำงานอย่างมีระบบ และต่อเนื่องเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

นอกจากนี้ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2548, น. 120) กล่าวว่า เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาคนอยู่ที่การทำให้คนมีคุณภาพและคุณธรรมคนมีคุณภาพหมายถึงคนที่มีความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ ในวิชาชีพจนสามารถหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ในวิชาสาธารณสุขจนสามารถดูแลตนเอง ครอบครัว ชุมชน ให้มีสุขภาพดีทั้งกายและใจ ในวิชาการเมืองจนปกครองตนเอง ครอบครัวชุมชน และสังคมได้ และในวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จนสามารถเรียนรู้เรื่องใหม่ ๆ ใช้ และบำรุงรักษา เทคโนโลยีใหม่ได้และปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ได้คนที่มีคุณธรรม หมายถึง เป็นคนดี คิดดี และประพฤติดี ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นในสังคมและมีเมตตา กรุณา ตนเองและผู้อื่น เป็นคนใฝ่รู้ อยู่เสมอ รู้จักตนเอง เสียสละเพื่อ ส่วนรวม มองการณ์ไกล ไม่ประมาท และมีศีลธรรมเหตุที่คนพัฒนาจะต้องมีทั้งคุณภาพและคุณธรรมก็เพราะหากมุ่งแต่คุณภาพอย่างเดียวไม่มีคุณธรรมจะชักนำคนให้มุ่งแต่ประโยชน์ตนฝ่ายเดียว ไม่เผื่อแผ่ผู้อื่น หรือทำให้เกิดความเห็นแก่ตัวอย่างรุนแรงส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมขึ้นมากมาย สังคมยุ่งเหยิง ไม่นั่นคงและไม่มีความสุข แต่การมีแต่คุณธรรมความดี ไม่มีคุณภาพ มนุษย์ก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกได้ เพราะมนุษย์จะไม่รู้จักประกอบอาชีพ ไม่รู้จักรักษาสุขภาพ ไม่รู้จักปกครองตนเอง ไม่รู้จักพัฒนาตนเอง ไม่รู้จักสร้างสรรค์เครื่องอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ เครื่องจักรเครื่องกลประเภทต่าง ๆ ทำให้ชีวิตไม่สะดวกสบายตามควร ดังนั้นคนพัฒนาจะต้องเป็นทั้งคนมีคุณภาพและคุณธรรม

สรุปได้ว่า เป้าหมายของการพัฒนาคน คือ การพัฒนาคนเพื่อเป็นคนที่มีคุณภาพ และมีคุณธรรม หรือเป็นคนเก่ง คนดี และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขนั่นเอง

2.2.2 หลักการพัฒนา

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2540 , น. 120) กล่าวถึงหลักการรวมทั้งปัจจัยที่จะทำให้เกิดคนพัฒนา มีดังนี้

1. หลักประชาธิปไตยในการดำเนินการพัฒนา
2. หลักช่วยกันคิดช่วยกันทำ
3. หลักการทำงานเป็นกลุ่ม
4. หลักการให้การศึกษา
5. หลักการช่วยตนเองพึ่งตนเอง
6. หลักความสมดุล
7. หลักการหาความรู้ความสามารถให้กับตนเองอยู่เสมอ
8. หลักการวางโครงการทำงาน

9. หลักการประเมินโครงการทำงาน
10. หลักการสร้างเครือข่ายในการพัฒนาหรือการประสานงาน
11. หลักการเริ่มงานพัฒนาจากสภาพที่เป็นอยู่ของประชาชน
12. หลักความเป็นผู้นำ
13. หลักคุณธรรม

2.2.3 วิธีการพัฒนา

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2540, น. 122) ได้กล่าวถึง วิธีการพัฒนาพัฒนาคนเพื่อให้คนเป็นคนที่มีความคุณภาพและคุณธรรมนั้น ก็คือ การนำเอา หลักการพัฒนาคนที่กล่าวมาข้างต้นมาลงมือทำ จัดเป็นหมวดหมู่แล้วอาจ ได้ดังนี้

1. การให้การศึกษา (Education) คือ การเพิ่มพูนความรู้ และทักษะที่จำเป็นต่าง ๆ ให้กับผู้ที่เราจะพัฒนาให้การศึกษาทุกเรื่องที่อยู่ในกระบวนการ ให้ผู้รับการพัฒนามีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่เรียน
2. การให้การศึกษาจะต้องคำนึงถึงพื้นฐานความรู้ของผู้รับการศึกษาก่อนแล้ว จึงเพิ่มเติมจากที่มีให้มากขึ้น
3. ให้นำเอาการพัฒนาทางวัตถุ เช่น การสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ หรือการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้สร้างความเจริญทางวัตถุมาเป็นสื่อในการพัฒนาคนในบางโอกาส ไม่ใช่ให้ศึกษาแต่เรื่องที่เป็นนามธรรม เช่น เรื่องการเมือง เรื่องอนามัย เรื่องศีลธรรม เท่านั้น
4. การเรียนดี การทำงานเพื่อการพัฒนาที่ดีจะต้องทำเป็นกลุ่ม เพื่อให้ชาวบ้านได้ช่วยกันคิด ช่วยกันเรียน สอนกันเอง เรียนกันเองจะได้ทั้งความรู้ความเข้าใจและช่วยกันจดจำไว้ในอนาคต
5. การพัฒนาคนจำเป็นต้องค่อยทำค่อยไป ต้องใช้เวลาในการเรียนรู้สิ่งใหม่หรือความล้าสมัยของสิ่งเก่า อีกความชำนาญในการคิดและทำสิ่งใหม่ตลอดจนการฝึองเอาสิ่งใหม่เข้าไปในวัฒนธรรมหรือนิสัยของตนจะต้องใช้เวลามากต้องพยายามต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าทั้งครูและลูกศิษย์หรือคนภายนอกมีความพอใจในผลงานจึงจะหยุดงานนั้น แต่งานใหม่ก็จะมาอีก การเรียนและการพัฒนาจึงไม่มีวันจบสิ้น เป็นกระบวนการตลอดชีวิต (Education is a Life Long Process)

2.2.4 องค์ประกอบของการพัฒนา

สิทธิชัย ธานิติ (2524, น. 101) มีความเห็นว่า การพัฒนาจะดำเนินไปได้ผลดีหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยหรือองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ ต่อไปนี้

1. นโยบายในด้านการพัฒนา การพัฒนาที่ดีจำเป็นต้องมีนโยบายที่เหมาะสมเพื่อให้เห็นการพัฒนาดำเนินไปตามนโยบายและแผนงาน ซึ่งต้องอาศัยการวางแผนจากผู้เชี่ยวชาญในหลายสาขาวิชา ทั้งนี้เพราะการพัฒนาเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์หลายด้านรวมทั้งสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของสังคม

2. งบประมาณในการพัฒนา การพัฒนาจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐานเพื่อการพัฒนาอย่างน้อย 4 ประการ คือ เงิน กำลังคน วัสดุ และการจัดการ การพัฒนาจำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง เพราะฉะนั้น งบประมาณหรือกำลังเงินอันเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจของสังคม จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งของการพัฒนา นอกจากนี้ยังต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ คอยเกื้อหนุนด้วย เพื่อให้การพัฒนาดำเนินไปตามแผนที่กำหนดไว้

2.2.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2540, น. 19 - 28) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา ไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย

ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Development Potential Diffusion Theory) ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ ศักยภาพการพัฒนา ประกอบด้วย 1) ทรัพยากรธรรมชาติ 2) ทรัพยากรมนุษย์ 3) องค์การสังคมและ 4) ภาวะผู้นำ นั่นคือ ทฤษฎีส่วนนี้ อธิบายว่า 4 สิ่งนี้ เป็นตัวเหตุให้เกิดการพัฒนาสังคม 4 สิ่งนี้ ถือเป็นศักยภาพของสังคมอีกส่วน คือ ทฤษฎีการแพร่ กระจายนวัตกรรม (Diffusion Theory) มีสิ่งกับ 1 ตัว คือ การติดต่อกับโลกภายนอก (Contact) สามารถอธิบายได้ว่าการพัฒนาเกิดจากการติดต่อกันระหว่างสังคม โดยเฉพาะในสังคมด้อยพัฒนาที่ติดต่อกับสังคมพัฒนา จะทำให้สังคมด้อยพัฒนามีระดับการพัฒนาสูงขึ้น ทฤษฎีศักยภาพและการแพร่ กระจายมีตัวเชื่อมคือ การฝึกอบรม (Training) ซึ่งทางวิชาการเรียกว่าตัวแปรแทรก (Intervening Variable) สำหรับนักปฏิบัติการพัฒนาสังคมก็มองตัวนี้เป็นปัจจัยเหตุให้เกิดการพัฒนาอีกตัวหนึ่งนั่นเอง

สรุปได้ว่า ตามทฤษฎีนี้สังคมจะพัฒนาได้โดยมีเหตุปัจจัย 6 ประการ คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การสังคม ภาวะผู้นำ การติดต่อและการฝึกอบรม ยังมีสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มากเพียงใด การพัฒนายังมีสูงขึ้นเท่านั้น

2. ทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร

ทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร (Communication Theory of Modernization) เป็นทฤษฎีตะวันตกอีกทฤษฎีหนึ่งโดยผู้สร้างทฤษฎีนี้ คือ แดเนี่ยล เลเมอร์ นักวิชาการชาวอเมริกัน คำว่า “ทันสมัย” ตรงนี้ก็คือการพัฒนา หรือความเจริญที่เราใช้ในหนังสือนี้เอง ทฤษฎีนี้อธิบายว่าความทันสมัยเกิดจากการสื่อสารสมัยใหม่ ซึ่งก่อให้เกิดการขัดเกลาทางสังคมสมัยใหม่ ซึ่งเป็นตัวทำให้มีการปลูกฝังจินตภาพสมัยใหม่ ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนที่ต่าง ๆ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอันเป็นตัวนำความทันสมัยมาสู่สังคมได้แก่

- 2.1 การสื่อสารสมัยใหม่ก่อให้เกิดการขัดเกลาทางสังคมสมัยใหม่
- 2.2 การขัดเกลาทางสังคมสมัยใหม่ทำให้สามารถปลูกฝังจินตภาพสมัยใหม่
- 2.3 จินตภาพสมัยใหม่กระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนที่ประเภทต่าง ๆ
- 2.4 การเคลื่อนที่ ประเภทต่าง ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

2.5 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้เกิดภาวะความเป็นสมัยใหม่

สรุปได้ว่า ตัวทำให้เกิดการพัฒนาสังคม ก็คือ การสื่อสารสมัยใหม่ การขัดเกลาทางสังคมสมัยใหม่ จินตภาพสมัยใหม่ การเคลื่อนที่ทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมรวมเป็น 5 ตัวเหตุ ซึ่งไม่ซ้ำกับตัวเหตุในทฤษฎีก่อน ยกเว้นตัวที่ใกล้เคียงกันมาก คือ การฝึก อบรมในทฤษฎีก่อนกับการขัดเกลาทางสังคมในทฤษฎีนี้ จึงนับได้ว่าทฤษฎีนี้ได้ขยายความรู้เรื่องการพัฒนาสังคมออกไปอีกชั้นหนึ่ง

3. ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม

ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม มีสาระโดยย่อว่าการรับนวัตกรรมอย่างหนึ่งอย่างใด ขึ้นอยู่กับบุคคล ระบบสังคม ระบบสื่อสาร นวัตกรรม และระยะเวลา ทฤษฎีการแพร่กระจาย นวัตกรรมชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาสังคมจะต้องมีปัจจัยเหตุ 5 ตัว คือ ปัจเจกบุคคล ระบบสังคม การสื่อสาร นวัตกรรม และระยะเวลาซึ่งตัวที่ซ้ำกับทฤษฎีที่เพิ่มพูนกันมา คือ การสื่อสาร ส่วนตัว ปัจเจกชนและตัวระบบสังคมก็จะไปคล้ายกับภาวะผู้นำและองค์การสังคมตามลำดับในทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร จึงเป็นอันว่าตัวที่นับว่าใหม่ไม่ซ้ำใครมีเพียงนวัตกรรมและระยะเวลา ก็ยังนับว่าทำให้ความรู้เรื่องการพัฒนาสังคมกว้างขวางขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง

4. ทฤษฎีการพัฒนาสังคม

ทฤษฎีนี้ มีเนื้อหาสาระ ดังนี้

4.1 เป้าหมายของการพัฒนาชาติ คือ การพัฒนาคนและการพัฒนาสถาบัน การพัฒนา คนเป็นอันดับหนึ่งตามด้วยการพัฒนาสถาบัน การพัฒนาคน คือ การทำให้เขาสามารถพึ่งตนเองได้อย่างนับถือตนเอง

4.2 ในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมผู้มีส่วนร่วมจะต้องมีความรับผิดชอบในการแก้ปัญหาของตนเอง แสวงหาเทคโนโลยีและงบประมาณจากรัฐบาลและสร้างโครงสร้างสถาบันพื้นฐานมีคนเชื่อถือและสนองความต้องการจำเป็นของเขาได้

4.3 สาเหตุของการพัฒนาอาจมาจากภายนอกหรือภายในก็ได้จะทำการพัฒนาได้คนที่จะถูกพัฒนาต้องยินยอมเปลี่ยนแปลงและเป็นผู้ทำในการดำเนินการเปลี่ยนแปลงนั้นด้วย

4.4 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมไม่ว่าจะเป็นเรื่องค่านิยม ทศนคติ หรือวิธีทำสิ่งของจะต้องมีลักษณะเป็นกระบวนการที่กระตุ้นยั่วได้เติบโตได้กำหนดทิศทางได้และจะต้องไม่ตายตัว

4.5 การเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมและค่านิยมเป็นทั้งผลและเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมือง

4.6 การพัฒนาสังคมทำให้วิธีการคิดและวิธีทำสิ่งต่าง ๆ ตามประเพณีปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป

4.7 ในกระบวนการพัฒนาสังคม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะเปลี่ยนแปลงสังคม ประเพณีให้เป็นสังคมสมัยใหม่

4.8 เนื่องจากการพัฒนาสังคมต้องใช้เวลาในการเริ่มโครงการและการดำเนินโครงการ หลักสำคัญอีกอย่างหนึ่งจะต้องพัฒนาเศรษฐกิจก่อนและอย่างต่อเนื่อง ประชาชนจะต้องเข้าใจว่าเงินที่นำมาใช้ในการพัฒนาจะต้องมาจากชุมชนที่จะถูกพัฒนานั้นเอง เงินของรัฐเท่าใดก็สู้เงินของประชาชนไม่ได้

4.9 หากใช้การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานให้เป็นทั้งเหตุและผลของการพัฒนา จะต้องใช้การปฏิรูปที่ดินและปฏิรูปสถาบัน สนับสนุนการพัฒนาแบบผสมผสาน

4.10 แบบแผนการดำเนินชีวิตครอบครัวและค่านิยมทางสังคมต้องใช้เวลาเปลี่ยนแปลงนานกว่าวัตถุ ดังนั้นจึงต้องเลือกเทคโนโลยีสมัยใหม่เหมาะสมมาใช้ เพื่อให้ครอบครัวและค่านิยมมีเวลาปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมสมัยใหม่ได้

4.11 การพัฒนาสังคมเป็นเรื่องล่อแหลมต่อความไม่สงบทางการเมือง เพราะการพัฒนาทุกเรื่องเป็นการเมือง ดังนั้นการพัฒนาสังคมจึงต้องได้รับการสนับสนุนทางการเมืองอย่างแข็งขัน

4.12 ความรู้สังคมศาสตร์จะช่วยทำให้สามัญชน นักวางแผน นักบริหาร และนักการเมืองเข้าใจทฤษฎีพัฒนาสังคมได้ดี

5. ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม

เดชา ผ่านสถิน (2550, น. 25) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม ไว้ดังนี้
ทฤษฎีนี้มุ่งทำการเปลี่ยนแปลงลักษณะบุคคลโดยเฉพาะลักษณะจิตใจจะปรากฏออกมาในรูปแบบของทัศนคติ ความเชื่อ มูลเหตุจูงใจ เป็นต้น จากลักษณะหนึ่งที่เราเรียกว่า ลักษณะประเพณี (Traditional) ไปสู่ลักษณะหนึ่งที่เราเรียกว่า ลักษณะทันสมัย (Modern) เมื่อเน้นบุคคลเป็นหลัก เช่นนี้ กระบวนการทางสังคมที่ทฤษฎีนี้สนใจเป็นพิเศษในฐานะเป็นสิ่งช่วยให้เกิดลักษณะที่บุคคลต้องการก็คือ การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคมที่มีขอบเขตกว้างขวางและยาวนาน กระบวนการหนึ่งในชีวิตสังคมของมนุษย์สำหรับตัวนำการเปลี่ยนแปลง ทฤษฎีนี้ไม่ระบุเจาะจงว่าต่อไปบุคคลที่อยู่ตำแหน่งหนึ่งตำแหน่งใดโดยเฉพาะเหมือนทฤษฎีขัดแย้งหรือทฤษฎีอื่น โดยให้ความสำคัญแก่บุคคลสมาชิกของสังคม อาจเป็นผู้มีอำนาจทางการเมืองหรือไม่ก็ได้ แต่ก็เชื่อว่าหากสังคมใดมีคนชั้นกลางมากก็จะเป็นสังคมที่เจริญก้าวหน้า

6. ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่

พาร์สันส์ นับว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาทฤษฎีนี้ให้มีอำนาจอธิบายชัดเจนยิ่งขึ้นทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของสังคมเป็นระบบอันหนึ่งระบบนี้จำเป็นจะต้องอยู่ต่อไปแม้ว่าตัวบุคคลมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ เนื่องจากกฎธรรมชาติของการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย การที่สังคมดำรงอยู่ต่อไปได้ สังคมจะต้องมีโครงสร้างเพื่อทำหน้าที่สำคัญต่าง ๆ ในสังคม เหมือนร่างกายของมนุษย์จะมีชีวิตอยู่ได้ก็ต้องมีอวัยวะทำหน้าที่ต่าง ๆ ที่จะเป็นการมีชีวิตอยู่ หน้าที่หรือความสำคัญของสังคมก็มี เช่น จะต้องผลิตอาหารและมีของเครื่องใช้ต่าง ๆ จะต้องมีการให้กำเนิด และอบรมสมาชิกใหม่ที่จะมาแทนสมาชิกเก่าจะต้องมีการมอบอำนาจการปกครองให้บางคนเป็นผู้ใช้ จะต้องมีการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลไม่ให้เป็นอันตรายต่อความสงบสุขส่วนร่วมจะต้องมีการแบ่งปันทรัพย์สินในสังคมระหว่างคนที่มั่งคั่งและฐานะต่าง ๆ กัน หน้าที่เหล่านี้ เป็นความจำเป็นของสังคมที่จะต้องสร้างสถาบันที่มีระเบียบ กฎเกณฑ์กำหนดสิทธิหน้าที่และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ ให้ปฏิบัติตาม เช่น ระบบการผลิต ระบบ ครอบครัว ระบบการเมือง การปกครอง ระบบความเชื่อทางศาสนาและการศึกษาอบรมที่ให้แก่สมาชิกของสังคม โดยปกติแล้วการทำงานของกลไกสถาบันเหล่านี้จะเป็นผลให้สังคมอยู่ในสภาพสมดุลเคลื่อนที่ กล่าวคือ บางส่วนหรือสถาบันจะปรับตัวเข้าหากันตามความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อม แต่สถาบันจะทำหน้าที่ของตน ซึ่งเป็นการตอบสนองความต้องการของสถาบันอื่น ๆ และสังคมเป็นส่วนรวม การติดต่อตอบโต้ระหว่างบุคคลซึ่งเป็นไปตามปทัสถานและสถาน – ภาพกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ อยู่ในขอบเขตของสถาบันจะเป็นไปในทางที่สนับสนุนกันในระดับสูงสุดท้ายตัวอย่าง เช่น การทำเกษตรกรรมของชาวนาเป็นผลทำให้มีวัตถุดิบป้อนโรงงานอุตสาหกรรมมีอาหารสำหรับเลี้ยงคนงานและช่วยให้โรงงานสามารถขยายผลผลิตได้เพราะชาวนามีอำนาจซื้อเพิ่มขึ้น เมืองที่เป็นที่ตั้งของโรงงานจึงอยู่ได้ เพราะชนบทเองก็ได้ประโยชน์จากเมือง คือ มีตลาดจำหน่ายผลผลิต และสามารถซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ได้ในราคาถูกลงด้วย

อีกตัวอย่างหนึ่ง ซึ่งแสดงถึงขอบเขตของสถาบันในการสนับสนุนกันสูงสุดท้ายก็คือ การทำงานของสถาบันครอบครัว ซึ่งทำหน้าที่สำคัญในการอบรมสมาชิกสังคมที่เกิดขึ้นใหม่ให้รู้จักระเบียบวินัย การควบคุมตนเอง ทั้งนี้ก็เป็นการตอบสนองความต้องการของสถาบันทางเศรษฐกิจหรือระบบการผลิตของสังคมที่ต้องการคนงานที่มีประสิทธิภาพ ในขณะที่เดียวกันระบบการผลิตก็ทำให้มีทรัพย์สินส่วนรวมเพิ่มขึ้นเป็นผลให้ครอบครัวมีรายได้สูงขึ้นโดยเฉลี่ย

อย่างไรก็ตาม นักสังคมวิทยาอเมริกันได้ชี้ให้เห็นความยืดหยุ่นของทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ที่จะอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ว่า ไม่มีสังคมใดในโลกที่มีแต่เสถียรภาพ เพราะจะเห็นว่าไม่มีสังคมใดที่อยู่ในสภาพสมดุลอย่างแท้จริงส่วนต่าง ๆ ของสังคมไม่ได้ประสานกันอย่างสมบูรณ์อย่างน้อยที่สุดก็ด้วยเหตุผลส่วนตัวบุคคลที่ปฏิบัติตามบทบาทต่าง ๆ ที่เป็นหน้าที่ของตนในสังคม นอกจากนี้การอบรมที่ได้รับก็ไม่เหมือนกันความแตกต่างในแง่ของการปฏิบัติตามบทบาทแม้จะเป็นบทบาท

ซึ่งสังคมต้องการให้ปฏิบัติอย่างเดียวกันจึงเกิดขึ้นเป็นของธรรมดาและเป็นต้นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ตัวอย่างเช่น ในหน่วยงานที่ทำงานแบบสำนักงานทุกตำแหน่งจะมีระเบียบวางไว้ว่า ผู้ดำรงตำแหน่งจะต้องทำอะไรบ้างตัวบุคคลอาจจะเปลี่ยนแปลงไป แต่หน้าที่หรือบทบาทยังคงเหมือนเดิมแต่เมื่อเปลี่ยนแปลงตัวบุคคล การเปลี่ยนแปลงในการทำงานจะเกิดขึ้นแต่การทำงานในแต่ละหน่วยก็ยังคงอยู่ต่อไป ความยืดหยุ่นจึงเป็นลักษณะของทุกระบบสังคมและแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงการเคลื่อนไหว ซึ่งเกิดขึ้นตลอดเวลาเนื่องจากระบบย่อยของสังคมปรับตัวเข้าหากัน

สรุปได้ว่า ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ให้ความสำคัญในเรื่องเสถียรภาพที่ว่าทุกสังคมมีความเป็นปึกแผ่นสูง ทุกสังคมต้องมีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด จึงทำให้ทุกสถาบันประสานกลมกลืนกันเป็นอย่างดีไม่มีทางที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้ง

7. ทฤษฎีขัดแย้ง

วิเชียร รักการ (2550, น. 19 - 28) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีทฤษฎีขัดแย้ง ไว้ดังนี้ ทฤษฎีการขัดแย้ง เป็นทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลมากในปัจจุบัน หลักการสำคัญของกลุ่มนี้เน้นว่า ตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ก็คือ ความขัดแย้ง และความขัดแย้งทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าไปสู่ภาวะที่ดีขึ้น ถ้าสังคมไม่มีความขัดแย้งเลย การเปลี่ยนแปลงอาจไม่เกิดขึ้น ความขัดแย้งนั้นมิได้อยู่เฉพาะทางสังคมเท่านั้นแต่เป็นปรากฏการณ์ทั่วไป แม้แต่ในตัวของคนเราเองก็มีความขัดแย้ง เช่น ในทางความคิด ความประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ความขัดแย้ง ในตัวคนเราก็กทำให้มีการปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้น

2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

2.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

เดโซ สนวนนท (2518, น. 104) ได้กล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทว่า “การสวมบทบาทใดนั้นจะต้องประกอบด้วยลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. ต้องรู้ถึงสถานะของตนเอง
2. คำนึงถึงพฤติกรรมที่ควรแสดงในสถานการณ์ต่าง ๆ ว่าควรให้เหมาะสมกับสถานภาพของตน
3. คำนึงถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ
4. รู้จักประเมินผลการแสดงบทบาทของตนเอง”

สุพัตรา สุภาพ (2522, น. 52) ได้กล่าวถึง สถานภาพและบทบาท (Status and Role) ว่า “เป็นการที่เรากำหนดเรียกบุคคลหนึ่งว่าเป็นข้าราชการหรือตำแหน่งใด ๆ นั้น เป็นการเรียกตามสถานภาพ (Status) ของผู้นั้น สถานภาพจะเป็นตำแหน่งที่ได้จากการเป็นสมาชิกของกลุ่มเป็นสิทธิหน้าที่

ทั้งหมดที่บุคคลนั้นมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร มีหน้าที่รับผิดชอบอย่างไรในสังคม สถานภาพ เป็นสิ่งเฉพาะบุคคลซึ่งทำให้บุคคลนั้นแตกต่างจากผู้อื่น และมีอะไรเป็นเครื่องหมายของตนเอง”

ชูดา จิตพิทักษ์ (2528, น. 66) ได้กล่าวไว้ว่า “โดยทั่วไปในบทบาทอาจพิจารณาได้ 2 ความหมาย ดังนี้

1. ความหมายแรกพิจารณาในด้านโครงสร้างทางสังคม บทบาท หมายถึง ตำแหน่ง ทางสังคมที่เรียกต่าง ๆ ซึ่งแสดงลักษณะโดยสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น ซึ่งลักษณะนี้ บทบาทจะมีความใกล้เคียงกับสถานภาพมากเป็นรูปการที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานภาพตำแหน่งฐานะ ที่เรียกและมีบทบาทตามฐานะนั้น ๆ ด้วย

2. การแสดงบทบาทหรือการกระทำต่อกัน หรือปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) เป็นผลเนื่องมาจากการกระทำอย่างมีแบบแผน โดยผ่านการเรียนรู้มาก่อนว่าในสถานการณ์ เช่นใด ตนควรจะต้องประพฤติปฏิบัติอย่างไร ในลักษณะนี้ บทบาท ก็คือ ความคาดหวัง (Expectation) ที่บุคคลอื่นคาดหวังว่าบุคคลในตำแหน่งหนึ่งควรจะทำ หรือแสดงพฤติกรรมอย่างไรอย่างหนึ่งทางสังคม ตามที่บุคคลนั้นดำรงอยู่เสมอ”

ประภาส ศิลปรัศมี (2529, น. 14) ได้สรุปว่า “บทบาท จะหมายถึง แบบแผนของพฤติกรรม มนุษย์ ซึ่งดำรงอยู่ในสังคม โดยแบบแผนดังกล่าวจะสืบเนื่องเกี่ยวข้องกับบรรทัดฐานหรือขนบธรรมเนียม ประเพณีทางสังคมอย่างแนบแน่น ดังนั้นแบบแผนของพฤติกรรมมนุษย์จึงเกี่ยวเนื่องกับสิทธิและหน้าที่ ตามตำแหน่งทางสังคม ความคาดหวัง หรือกำหนดไว้นั้นเอง”

ปรัชญา เวสารัชช์ (2532, น. 7) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า “บทบาท หมายถึง ความคาดหวังว่าผู้สวมสถานะหรือผู้ดำรงตำแหน่งหนึ่ง ๆ จะมีพฤติกรรมอย่างไร และบทบาทนี้อาจจะ เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือมิได้เขียนไว้ก็ได้ แต่บทบาทหนึ่ง ๆ มักจะสอดคล้องไปกับตำแหน่งหนึ่ง ๆ เช่น คนส่วนใหญ่คาดหวังว่าผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ต้องทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม เจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ต้องยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นต้น”

จ่านง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2534, น. 452) กล่าวว่า “บทบาทเป็นสิ่งที่ควบคู่กับ สถานภาพ เป็นโครงสร้างของสังคมเป็นนามธรรมที่อยู่ในความคิดความเข้าใจร่วมกันของสังคม ส่วนบทบาทเป็นพฤติกรรมที่เห็นได้เป็นการกระทำของบุคคลตามสถานภาพที่ตนดำรงอยู่”

สุชา จันทรเอม (2539, น. 214) ได้กล่าวว่า “บทบาทของบุคคลขึ้นอยู่กับสภาพของ บุคคลนั้นด้วย เช่น บทบาทของนายกรัฐมนตรี บทบาทของรัฐมนตรี ตลอดจนบทบาทของบุคคลทั่ว ๆ ไป เช่น ครู อาจารย์ บิดา มารดา แม่บ้านคนรับใช้ แพทย์ พยาบาล เป็นต้น บุคคลจะมีบทบาทที่มีประสิทธิภาพ เพียงใดขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง เช่น บุคลิกภาพที่เหมาะสม การอบรมที่ได้รับมาความพอใจ ในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย สภาพจิตใจ แรงจูงใจ และอื่น ๆ ในบางกรณีเราจะพบว่า บุคคลที่เป็นทั้ง

พ่อบ้าน แม่บ้าน และอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยต้องรับผิดชอบหลาย ๆ ด้าน อาจจะมีความยุ่งยาก ซัดแย้งในงานที่ต้องปฏิบัติ”

งามพิศ สัตย์สงวน (2537, น. 61) ได้กล่าวไว้ ในทำนองเดียวกันสรุปได้ว่า “บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมว่าผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ จะปฏิบัติอย่างไร เพื่อทำหน้าที่ให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้ เช่น พ่อแม่ต้องเลี้ยงดูลูก ส่งเสียให้เล่าเรียน อบรมสั่งสอนให้ความรู้ความเอ็นดู เป็นต้น”

สงวนศรี วิรัชชัย (2537, น. 27) ได้อธิบายไว้ว่า “ถ้าพิจารณาลักษณะของบทบาทที่ปรากฏอยู่ในสังคมให้ลึกซึ้งแล้วจะพบบทบาทอยู่หลายลักษณะ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. บทบาทตามที่กำหนด (Prescribed Role) หมายถึง บทบาทที่สังคม กลุ่มหรือองค์กรกำหนดไว้ว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม กลุ่มหรือองค์กรนั้น ๆ เช่น ข้อกำหนดที่ว่าข้าราชการต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาที่สั่งการโดยชอบ เป็นต้น

2. บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง (Expected Role) หมายถึง บทบาทหรือรูปแบบของพฤติกรรมที่ผู้เกี่ยวข้องคาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติบทบาทที่ผู้รับความคาดหวังนี้มักจะสอดคล้องกับบทบาทที่กำหนดแต่ในบางครั้งบทบาทที่ผู้เกี่ยวข้องคาดหวังอาจจะไม่ตรงกับบทบาทที่กำหนดไว้ก็ได้ เพราะคนบางคนอาจมีการคาดหวังมากกว่าหรือน้อยกว่าข้อกำหนดที่ตนได้รับทราบ

3. บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง (Subjective Role) หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งคิด และเชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่ เช่น ผู้บังคับบัญชาคิดว่าตนมีหน้าที่ควบคุมการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชาแต่ไม่ต้องใส่ใจกับปัญหาส่วนตัวของผู้ใต้บังคับบัญชา ดังนั้นบทบาทของผู้อยู่ในตำแหน่งอาจจะสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทที่กำหนดและอาจจะตรงหรือไม่ตรงกับบทบาทที่ถูกคาดหวังก็ได้

4. บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Enacted Role) หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติหรือแสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักจะเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของเจ้าตัวผู้อยู่ในตำแหน่งแต่ก็อาจมีกรณีที่บุคคลแสดงพฤติกรรมการคาดหวังต่อผู้อื่นทั้ง ๆ ที่บทบาทนั้นไม่ตรงกับบทบาทตามความคิดของตนก็ได้

5. บทบาทที่ผู้อื่นรับรู้ (Perceived Role) หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทของผู้อยู่ในตำแหน่ง ซึ่งโดยธรรมชาติการรับรู้ที่คนเราจะมีการเลือกที่จะรับรู้และอาจมีการรับรู้ที่ผิดพลาดไปจากความเป็นจริงได้ด้วยอิทธิพลจากประสบการณ์และสถานการณ์หลาย ๆ อย่าง ดังนั้นเมื่อผู้อยู่ในตำแหน่งปฏิบัติบทบาทโดยแสดงพฤติกรรมอย่างหนึ่ง ผู้ที่ได้พบเห็นอาจรับรู้พฤติกรรมหรือบทบาทนั้นในทางที่แตกต่างกันไปและอาจแตกต่างไปจากบทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่งด้วย”

โสภา ชูพิกุลชัย (2540, น. 22) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า “บทบาท หมายถึง การแสดงออกหรือการทำหน้าที่ของบุคคล ซึ่งสมาชิกคนอื่นของสังคมมุ่งหวังให้เขากระทำภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง โดยถือฐานะและหน้าที่ทางสังคมของบุคคลนั้นเป็นมูลฐาน เป็นต้นว่า บทบาทของพ่อ แม่ ลูก สามีหรือภรรยา บทบาทนี้ทำให้คนในสังคมสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของบุคคลอื่น รู้ว่าบุคคลอื่นต้องการอะไรจากตนทำให้เกิดประโยชน์ในการที่จะทำงานร่วมกันเป็นทีมบุคคลที่ละเมิดกฎสังคมก่อให้เกิดปัญหาสังคมบุคคลนั้นไม่อาจจะอยู่ในสังคมนั้นได้”

พัทยา สายหู (2546, น. 68) ได้อธิบายบทบาทหน้าที่ไว้ว่า “บทบาทหน้าที่ คือ สิ่งที่ทำให้เกิดความเป็นบุคคลซึ่งเปรียบเทียบกับได้เสมือนบทของตัวละครที่กำหนดให้ผู้แสดงในละครเรื่องนั้นเป็นตัวละครอะไร มีบทบาทที่จะต้องแสดงอย่างไร ถ้าแสดงผิดบทบาทหรือไม่สมบทบาทก็อาจถูกเปลี่ยนตัวไม่ให้แสดงไปเลยในความหมายเช่นนี้ บทบาท ก็คือ การกระทำต่าง ๆ ที่บทกำหนดให้แสดงต้องทำทราบได้ที่ยังอยู่ในบทนั้น ๆ”

ราชบัณฑิตยสถาน (2546, น. 459) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “บทบาท” หมายถึง “การทำทำตามบทบาทการรำ ตามบท โดยปริยาย หมายความว่า การทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อ แม่ บทบาทของครู”

สรุปได้ว่า บทบาทเป็นพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกตามสถานภาพของตนและบทบาทของบุคคลย่อมเป็นไปตามสถานภาพของบุคคลนั้นซึ่งบทบาทของแต่ละคนอาจแตกต่างกันไปตามนิสัย ความคิด ความสามารถ สภาพจิตใจ และร่างกายของแต่ละบุคคล และบทบาทจะมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงได้ตามบรรทัดฐานทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

2.3.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

ไพบูลย์ ช่างเรียน (2516, น. 38) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีบทบาทไว้ว่า “บทบาทของบุคคลในสังคมย่อมขึ้นอยู่กับสถานภาพที่ตนครองอยู่และคุณสมบัติของบุคคล ดังนั้นบทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันออกไปตามลักษณะ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ มูลเหตุจูงใจ การอบรมเลี้ยงดู และความพอใจ”

เดโช สนวนานนท์ (2518, น. 11) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีบทบาทไว้ว่า “บทบาทจะต้องประกอบด้วย ลักษณะ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

1. รู้สถานภาพของตนในสังคม
2. คำนึงถึงพฤติกรรมที่ควรแสดงออกในสถานการณ์นั้น ๆ ที่เหมาะสมกับสถานภาพของตน
3. คำนึงถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น
4. ประเมินผลการแสดงบทบาทของตนเอง”

ประมวล รัตนวงศ์ (2519, น. 20) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีบทบาทไว้ว่า “ฐานะตำแหน่ง และบทบาททางสังคมของบุคคลมีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. บทบาทมีอยู่ในทุก ๆ สังคม และมีอยู่ก่อนที่คนจะเข้าไปครอง
2. บทบาทมีอยู่ในตำแหน่งละตำแหน่ง
3. วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีในสังคมนั้น ๆ เป็นส่วนหนึ่งในการกำหนด ตำแหน่งและบทบาทที่ควรจะเป็น
4. การที่คนเราจะทราบฐานะตำแหน่งและบทบาทได้ เป็นเพราะการปฏิบัติสัมพันธ์ ของคนในสังคมนั้น ๆ
5. บทบาทที่ควรจะเป็นนั้นไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนกับพฤติกรรมจริง ๆ ของคนที่อยู่ในฐานะตำแหน่งนั้น”

นงเยาว์ ปิฎกักรัชต์ (2535 ก, น. 86) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีบทบาทโดยสรุปความหมายมาจาก แนวคิดของ (Kohen) ไว้ว่า “การที่สังคมกำหนดเฉพาะเจาะจงให้บุคคลปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทใด บทบาทหนึ่งนั้นเรียกว่า เป็นบทบาทที่ถูกกำหนด ถึงแม้ว่าบุคคลมิได้ประพฤติปฏิบัติตามบทบาทที่สังคม กำหนดให้ส่วนบทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง การที่บุคคลได้แสดงหรือปฏิบัติออกมาจริงตามตำแหน่ง ของเขาความไม่ตรงกันของบทบาทที่ถูกกำหนดกับบทบาทที่ปฏิบัติจริงนั้นอาจมีสาเหตุมาจากสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. บุคคลขาดความเข้าใจในบทบาทที่สังคมต้องการ
2. ความไม่เห็นด้วยหรือไม่ลงรอยกับบทบาทที่ถูกกำหนด
3. บุคคลไม่มีความสามารถที่จะแสดงบทบาทนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ”

นงเยาว์ ปิฎกักรัชต์ (2535 ข, น. 87) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีบทบาทโดยสรุปความหมายมาจาก แนวคิดไว้ว่า “บทบาทเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติจริงหรือบทบาทที่เป็นจริง ซึ่งจะต้อง ประกอบสิ่ง ต่อไปนี้

1. การรู้จักตนเองตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
2. พฤติกรรมตามสถานการณ์ที่กำหนดให้จะต้องมีความเหมาะสมกับการส่งเสริมฐานะ ของตนเอง
3. ภูมิหลังของการกระทำที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นนั้น ควรเป็นแบบอย่างเพื่อให้การกระทำ บางอย่างเป็นไปตามแนวทางที่ต้องการ
4. การประเมินการกระทำตามบทบาทสามารถดำเนินการด้วยตนเองหรือโดยบุคคล อื่น ๆ

ทิตยา สุวรรณชญ (2540, น. 23) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพอสรุปได้ว่า

1. ความถูกต้องแน่นอนของการคาดหวังบทบาท
2. ความสั่นไหวในการดำเนินบทบาท
3. สภาพของคนๆ หนึ่งซึ่งหมายถึงจิตใจและอารมณ์ในขณะที่มีปฏิกริยาสัมพันธ์

สรุปได้ว่า บทบาทเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันบทบาทจะเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ที่กำหนดบทบาทเป็นสิ่งที่คู่กันกับหน้าที่และสภาพที่บุคคลดำรงอยู่

2.3.3 ประเภทของบทบาท

อรุณ รักรธรรม (2526, น. 18) ได้แบ่งประเภทบทบาทออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. บทบาทจริง (Actual Role) เป็นพฤติกรรมที่แท้จริงของบุคคลที่ถูกควบคุมโดยอารมณ์ เจตคติ พฤติกรรมส่วนตัว และปัญหาในการปฏิบัติงานบทบาทที่ถูกกำหนด
2. บทบาทคาดหวัง (Expectation Role) เป็นความคาดหวังของบุคคลอื่น หรือสังคมที่มีต่อบุคคลผู้ครองตำแหน่งและเป็นความคาดหวังของตนเองต่อบทบาทนั้น ๆ

ทิตยา สุวรรณชญ (2527, น. 10) ได้แบ่งบทบาทไว้ 2 ลักษณะ คือ

1. บทบาทอุดมคติ (Ideal Role) คือ บทบาทของผู้ดำรงตำแหน่งทางสังคมควรจะปฏิบัติ ซึ่งถูกกำหนดโดยการอบรม คำแนะนำ คำสั่งสอน หน้าที่ และความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย
2. บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Actual Role) คือ บทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางสังคมที่จะต้องปฏิบัติ ซึ่งถูกกำหนดโดยผู้ดำรงตำแหน่งทางสังคมนำเอาบทบาททางอุดมคติไปแปลความเพื่อที่จะปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่นั้นจะมีลักษณะคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับความสามารถในการแปลความ โดยมีสภาพแวดล้อมเป็นข้อจำกัดและสิ่งเกื้อกูล

สุนทร ทองคง (2527, น. 10) กล่าวว่า “การที่บุคคลจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ดีนั้นจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ลักษณะเฉพาะของสังคม ชุมชน
2. วัฒนธรรม ประเพณี และความปรารถนาของสังคมที่เกี่ยวข้อง
3. บุคลิกภาพของตน ซึ่งหมายถึง ลักษณะส่วนบุคคล

ชุตินา คูหาทอง (2533, น. 33) กล่าวว่า “บุคคลจะมีการแสดงพฤติกรรมในขณะที่ดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งนั้นจะขึ้นอยู่กับปัจจัย 4 ประการ คือ

1. บทบาทที่คาดหวัง (Role Expectation) คือ บทบาทตามความคาดหวังของสังคมที่อยากให้เห็นปฏิบัติ เมื่อดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งในสังคม
2. มโนทัศน์ของบทบาท (Role Conceptual) คือ การที่บุคคลจะมองเห็นบทบาทตามการที่รับรู้ของตนเองความต้องการของตนเองอาจสอดคล้องกับความคาดหวังของสังคมหรือไม่ก็ได้

3. การยอมรับบทบาท (Role Acceptance) คือ การยอมรับบทบาทของบุคคลที่จะเกิดขึ้นได้ในภายหลัง เมื่อมีความสอดคล้องกันเองของบทบาทที่คาดหวังและมโนทัศน์ของบทบาท

4. การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ (Role Performance) คือ การแสดงบทบาทหน้าที่ตามสภาพที่เป็นจริง (Actual Role) ซึ่งอาจจะแสดงบทบาทที่คาดหวังตามการรับรู้และเข้าใจของตนเองตลอดจนการที่บุคคลจะแสดงบทบาทได้ดีเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับ การยอมรับบทบาทนั้น ๆ ของบุคคลที่ครองตำแหน่งอยู่เนื่องจากความสอดคล้องของบทบาทตามความคาดหวังของสังคม

สมบัติ เสาวแก้ว (2536, น. 11) ได้จำแนกลักษณะที่สำคัญของบทบาทออกเป็น 2 ประการ คือ

1. ความคาดหวัง (Expectations) เป็นความคาดหวังของบุคคลที่ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ว่าควรที่จะแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมกับตำแหน่งนั้น ๆ อย่างไร

2. การแสดงบทบาท (Enactment) เป็นการแสดงบทบาทของบุคคลให้สอดคล้องกับบทบาทที่ถูกกำหนดไว้

Berlo (1993, p. 11) ได้จำแนกบทบาทของบุคคลได้ 3 ด้าน คือ

1. บทบาทที่กำหนดไว้ หรือบทบาทในอุดมคติ (Role Prescriptions) เป็นบทบาทที่สังคมกำหนดไว้เป็นระเบียบอย่างชัดเจนว่าบุคคลอยู่ในบทบาทนั้นจะต้องทำอะไรบ้าง เช่น ครูต้องมีความรู้ มีจริยธรรม เป็นคนดี สอดคล้องกับคำว่าบุษนิยบุคคล

2. บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Role Descriptions) เป็นบทบาทที่บุคคลได้ปฏิบัติจริงเมื่ออยู่ในบทบาทนั้น เช่น ครูลาจต้องส่งใบลาล่วงหน้า เมื่อได้รับอนุญาตจึงจะหยุดได้

3. บทบาทที่ถูกคาดหวัง (Role Expectations) เป็นบทบาทที่ถูกคาดหวังจากบุคคลอื่นว่าตนสมควรจะปฏิบัติอย่างไรในบทบาทนั้น เช่น คาดหวังว่าครูเป็นผู้นำทางประชาธิปไตยสามารถปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน

4. ปัจจัยที่มีผลต่อการแสดงบทบาท

สรุปได้ว่า บทบาททางสังคมจะถูกกำหนดและวางระเบียบไว้เพื่อการปฏิบัติอย่างชัดเจนว่าบุคคลอยู่ในบทบาทนั้น จะต้องมีสิทธิและหน้าที่กระทำอะไรบ้างในองค์กรนั้น ๆ และสังคมได้วางระเบียบไว้อย่างชัดเจนว่าบุคคลในองค์กรดังกล่าว มีบทบาทหน้าที่อย่างไร เพราะฉะนั้นบุคคลที่จะดำรงตำแหน่งจึงมีความจำเป็นต้องเข้าใจอย่างชัดเจน ว่าตำแหน่งในองค์กรดังกล่าวมีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติอย่างไรเกี่ยวกับบทบาทที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เพื่อให้มีมาตรฐานการปฏิบัติงานที่ดี ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ปฏิบัติจะต้องทราบถึงบทบาทของตนว่า ตนมีขอบเขตในการปฏิบัติงานมากน้อยเพียงไร เพื่อจะได้แสดงบทบาทตามมาตรฐานการปฏิบัติที่ดีในบางสถานการณ์อาจมีเหตุการณ์อย่างนี้เกิดขึ้นได้ คือ ความคลุมเครือในบทบาทเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากการขาดความชัดเจนเกี่ยวกับหน้าที่ ความรับผิดชอบและกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งก่อให้เกิดความ

ไม่แน่นอน และความพึงพอใจ

2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับส่งเสริมคุณภาพชีวิต

2.4.1 ความเป็นมาของคุณภาพชีวิต

นิคาร์ตัน ศิลปเดช (2540, น. 10) กล่าวว่า เรื่องคุณภาพชีวิตเริ่มเกิดขึ้นในทศวรรษที่ 1970 ในประเทศตะวันตก การรับรู้แนวคิดนี้แตกต่างกันไปในแต่ละสังคมแต่ก็มีการรับรู้ร่วมกันระดับหนึ่งว่า ความเป็นอยู่ที่ดีในสังคมหนึ่ง ๆ ไม่ควรถูกมองจากแง่เศรษฐกิจเท่านั้น แง่มุมอื่นที่ควรได้รับการพิจารณา ควรรวมถึงด้านที่อยู่อาศัยสุขภาพอนามัย ตลอดจนความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกในสังคมนั้น ซึ่งในหมู่ผู้ที่สนใจเรื่องคุณภาพชีวิตยังได้มีการถกเถียงถึงนิยามของคำนี้ เนื่องจากเป็นกระบวนการทางจิตใจที่ผ่านตัวกรองทางด้านความคิดและภาษาที่แตกต่างกัน อาจจะทำให้เกิดการมีความหมายทางกว้างพอที่จะอธิบายความหมายได้ คือ “คุณภาพชีวิตเป็นชื่อใหม่ของความคิด (Old Notion) ซึ่งถ้าเรียกเป็นชื่อทางด้านจิตวิสัย (Subjective) ก็ใช้คำว่าอยู่ดี กินดีมีสุข (Well - Being) คือ การเป็นอยู่ที่ดีของคนและสิ่งแวดล้อมตามสภาพทั่ว ๆ ไปในด้านส่วนบุคคลคุณภาพชีวิตจะแสดงออกในรูปของความต้องการ (Wants) เมื่อได้รับการตอบสนองแล้วจะทำให้บุคคลนั้น ๆ มีความสุขหรือความพอใจ”

ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 แนวคิดว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมได้กลายเป็นแนวคิดสากล ประชาคมโลกรับรู้และเห็นพ้องกันว่าคุณภาพชีวิตและสังคมเป็นสิ่งที่ทุกสังคมต้องการ ซึ่งการพัฒนา คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นหรือเจริญขึ้นอย่างมีเป้าหมายด้วยวิธีการที่มีระบบเหตุผลที่ต้องมีการพัฒนาก็เพื่อยับยั้ง ความเสื่อม และขจัดความด้อยพัฒนาให้หมดไปเป็นการแก้ปัญหาและนำไปสู่เป้าหมายที่ดีกว่าเหตุผลที่บุคคลจะต้องพัฒนาคุณภาพชีวิตเนื่องจากมนุษย์แต่ละคนมิได้อยู่เพียงคนเดียวในโลกแต่จะต้องดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ ในสังคม จึงจำเป็นต้องพึ่งพาบุคคลอื่นมีปฏิสัมพันธ์และตอบสนองต่อพฤติกรรมของผู้อื่นในสังคม ดังนั้นบุคคลจึงจำเป็นต้องพิจารณาเปรียบเทียบกับคนอื่น ทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ ความรู้สึกนึกคิด ความเป็นอยู่ตลอดจนการ แสดงออกในสถานการณ์ต่าง ๆ และนำมาปรับปรุงพัฒนาตนเองให้เท่าทันกับคนอื่น ๆ ในสังคม ทั้งนี้เพื่อจะได้สื่อสาร สัมพันธ์กันได้อย่างถูกต้องเหมาะสม รวมทั้งการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นสุขอย่างไรก็ดี หากเราจะถามแต่ละคนว่า ชีวิตที่สุขสมบูรณ์ซึ่งเป็นยอดปรารถนาของเขาเหล่านั้นมีลักษณะอย่างไร คำตอบเกี่ยวกับ “ชีวิตที่ดี” หรือ “ชีวิตที่มีคุณภาพ” ซึ่งแต่ละคนอยากได้อย่างเป็นนัยย่อมไม่เหมือนกัน เราคงเคยได้ยินเรื่องแปลกแต่จริงของบางคนที่เกิดขึ้นในสังคมของเรา เช่น เศรษฐีมีเงินนับล้าน ๆ สละชีวิตฆราวาสหนีไปบวชเป็นชีในวัดที่อยู่ในชนบทห่างไกลและตั้งปณิธานที่จะไม่สีกตลอดชีวิตในขณะที่บางคนก็ดิ้นรนเต็มที่จนแทบไม่มีเวลาได้พักผ่อน เพื่อให้ตนเองมีเงินทองมาก ๆ บางคนเกิดมาเป็นลูกของคนยากจนต้องพยายามขวนขวายต่อสู้กับชีวิตด้วยความยากลำบากแต่ในที่สุดก็ประสบความสำเร็จกลายเป็นเศรษฐี

มีเงินนับพันนับหมื่นล้าน นอกจากนี้บางครั้งเรายังเห็นคนบางคนปล่อยให้ล่องลอยไปโดยไร้จุดหมาย และไร้ประโยชน์ เหมือนกอลวี่ที่ลอยไปตามสายน้ำ ยิ่งกว่านั้นบางคนยังใช้ชีวิตในลักษณะที่เป็น การทำลายตนเองและทำลายผู้อื่นด้วยซ้ำไปจากตัวอย่างที่ยกมานี้จะเห็นได้ว่า “คุณภาพชีวิต” เป็นสิ่ง ที่แต่ละคนกำหนดและสร้างขึ้นจะเป็นเช่นไรและมีแนวโน้มไปในลักษณะไหนขึ้นอยู่กับความเข้าใจ และการรับรู้ภาพชีวิตที่ตนปรารถนาและความสามารถที่จะแสดงออกมาตามที่ตนเข้าใจและต้องการนั้น ซึ่งแน่นอนทีเดียวว่า แต่ละคนจะมองเห็น หรือมี “โลกทัศน์” ที่ไม่เหมือนกัน ทั้งนี้เนื่องจากแต่ละคน ได้เรียนรู้และรับเอาความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตที่พึงปรารถนามาแตกต่างกันความรู้และประสบการณ์ ที่บุคคลได้รับจากการอบรมเลี้ยงดูและสิ่งแวดล้อมที่อยู่จะมีอิทธิพลต่อการมองเห็นภาพชีวิต ที่ตนต้องการที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงปรากฏว่าในขณะที่บางคนมองเห็น “ความอบอุ่น ในบ้าน” เป็น เรื่องสำคัญแต่บางคนอาจมองว่า “เงิน” สำคัญมากกว่า และบางคนก็อาจคิดว่า “อาหารการกิน” สำคัญที่สุด จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเป้าหมายและวิธีการที่จะทำให้คุณภาพชีวิตของแต่ละคน บรรลุผลสำเร็จมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลมีชีวิต ร่างกาย สิ่งแวดล้อม ภูมิหลัง ประสบการณ์ ฯลฯ ต่างกัน แม้คนเดียวกันหากต่างเวลาและต่างสถานการณ์ ก็อาจมีความเข้าใจและความต้องการที่เปลี่ยนไปได้ นอกจากนี้สภาพการณ์สำคัญที่บุคคลเผชิญอยู่เฉพาะหน้าในเวลานั้น อาจทำให้บุคคลตัดสินใจเลือก คุณภาพชีวิตที่ไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงก็ได้ ซึ่งจะเป็นผลทำให้เกิดความขัดแย้งในตนเอง และกระทบกระเทือนต่อคุณภาพชีวิตได้ในภายหลัง โดยเหตุนี้เมื่อพิจารณา “คุณภาพชีวิต” จากต่าง สังคม ต่างเวลา และต่างสถานที่ จึงเกิดความแตกต่างในเรื่องนี้มากยิ่งขึ้นแต่ความแตกต่างในการรับรู้ คุณภาพชีวิตดังกล่าวนี้บางครั้งมิใช่เป็นความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ชนิดดำเป็นขาว หรือชนิดหน้ามือ เป็นหลังมือ โดยภาพรวมแล้วชีวิตที่ดีและมีคุณภาพนั้นมีลักษณะบางประการที่ร่วมกันอยู่อย่างน้อยที่สุด ก็ควรเป็นลักษณะที่จะนำไปสู่ “การมีความสุขและความเจริญก้าวหน้า ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสิ่งแวดล้อม” ข้อแตกต่างจึงอยู่ที่ว่าแต่ละคนแต่ละกลุ่มจะเน้นเรื่องใดก่อนหรือเรื่องใดหลัง เท่านั้น ตัวอย่าง เช่น ในทางการแพทย์และสาธารณสุข มักจะให้ความสำคัญต่อการมีสุขภาพอนามัยที่ดี ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บเป็นอันดับแรกในขณะที่นักบวชหรือนักการศาสนาจะเฝ้าสั่งสอนให้ผู้คนยึดมั่น ในคุณธรรมให้ประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาและในทำนองเดียวกันในแวดวงของนักการศึกษา หรือครูอาจารย์จะมุ่งเน้นให้ทุกคนมีลักษณะเป็นผู้ใฝ่ใฝ่เรียน เนื่องจากให้ความสำคัญต่อการพัฒนา ความคิดและสติปัญญามากกว่าเรื่องอื่นดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าทุกแง่มุมที่แต่ละฝ่ายให้ความสำคัญนั้น ต่างก็ถูกต้องด้วยกันทั้งสิ้นไม่มีเหตุผลของฝ่ายใดที่ผิด ทั้งนี้เนื่องจากทุกปัจจัยดังกล่าวแล้วจะช่วยให้ชีวิต มีความสุขและความเจริญขึ้นได้ ซึ่งคงจะแตกต่างจากชีวิตที่เกียจคร้าน เสพสุรา ดิตยาเสพติด เทียว กลางคืนจนร่างกายทรุดโทรม เกิดโรค คงจะไม่มีกลุ่มไหนหรือสังคมไหนชี้ว่าเป็น “ชีวิตที่ดี” หรือ “ชีวิต ที่มีคุณภาพ” ได้เลย

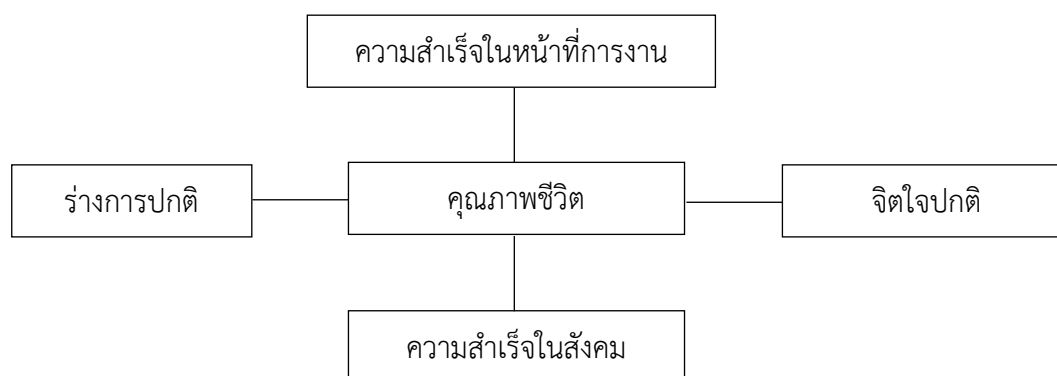
สรุปได้ว่า “คุณภาพชีวิต” มิใช่สิ่งตายตัวหรือกฎเกณฑ์มาตรฐานที่นำไปชี้วัดว่า ชาวเมืองมีคุณภาพชีวิตสูง ชาวนามีคุณภาพชีวิตต่ำ เพราะในความเป็นจริงแล้ว คนมีเงินมาก มีฐานะทางสังคมสูง มีบ้านใหญ่โตหรูหรา ไม่จำเป็นจะต้องมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าคนที่มั่งเงินน้อยกว่า มีบ้านหลังเล็กกว่า หรืออยู่ในฐานะทางสังคมต่ำกว่าเสมอไปแต่โดยทั่วไปแล้ว ก็จะพบว่าคนยากจนและขาดแคลนปัจจัยจำเป็นในการดำรงชีวิตมักมีสภาพความเป็นอยู่ต่ำกว่าคนที่ฐานะทางเศรษฐกิจดี

2.4.2 ความหมายของคุณภาพชีวิต

ยูคา อุดมศักดิ์ (2516, น. 41) กล่าวไว้ว่า “คุณภาพชีวิต หมายถึง คุณภาพในด้านสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ การศึกษา การเมืองศาสนา ซึ่งเป็นค่าเทียบเคียง ไม่มีเกณฑ์ตายตัวแน่นอน กล่าวคือ ทุกคนหรือทุกประเทศอาจจะกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ กันไปตามความต้องการและความต้องการ ในด้านคุณภาพชีวิตนี้ย่อมเปลี่ยนแปลงไปได้ตามเวลาและภาวะ”

ชัยวัฒน์ ปัญจพงศ์ และคณะ (2520, น. 187) ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตไว้ว่า ชีวิตที่มีคุณภาพ หมายถึง ชีวิตที่ไม่เป็นภาระและไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้กับสังคมเป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ ทั้งทางร่างกายจิตใจ มีความเพียบพร้อมและสามารถที่จะดำรงสถานะภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและค่านิยมของสังคม สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า หรือปัญหาที่สลับซับซ้อนได้สามารถคาดคะเนเหตุการณ์ภายนอกได้อย่างถูกต้องและสามารถหาวิธีอันชอบธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนประสงค์ภายใต้เครื่องมือและทรัพยากรที่มีอยู่

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2525, น. 125) ให้ความหมายว่า คุณภาพชีวิต ประกอบด้วย คำ 2 คำ คือ คุณภาพ หมายถึง ลักษณะความดีและลักษณะประจำบุคคลหรือสิ่งของ ส่วนชีวิต หมายถึง ความเป็นอยู่ ดังนั้น คุณภาพชีวิตจึงหมายถึง ลักษณะความเป็นอยู่ที่ดีของบุคคล อวย เกตุสิงห์ (2526, น. 1) อธิบายว่า “คุณภาพชีวิต หมายถึง การมีร่างกายปรกติ มีจิตใจปรกติ มีความสำเร็จในหน้าที่การงานและมีความสำเร็จในสังคม” ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 คุณภาพชีวิต

จากคำจำกัดความคุณภาพชีวิตที่นักวิชาการได้ให้ไว้ตามที่กล่าวมาแล้วนั้น พอจะกล่าวได้ว่า คำจำกัดความส่วนใหญ่จะมีความหมายที่คล้ายคลึงกัน คือ จะกล่าวถึงคุณภาพชีวิตในด้านร่างกาย สติปัญญา ความคิด สุขภาพกาย สุขภาพจิต ความสามารถในการแก้ปัญหา การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การเมืองและการปกครอง ซึ่งมีอยู่ในสังคมที่บุคคลเป็นสมาชิกอยู่

นิรารัตน์ ศิลปเดช (2539) กล่าวว่า “คุณภาพชีวิต” (Quality of Life) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางและมีขอบเขตไม่ค่อนแน่นอนขึ้นอยู่กับการศึกษาความรู้ประสบการณ์ของแต่ละคน เนื่องจากในปัจจุบัน “คุณภาพชีวิต” ได้รับการกำหนดให้เป็นเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาประเทศ ดังนั้นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาทุกด้านจึงมุ่งไปสู่การมีคุณภาพชีวิตของประชากร ว่ามีสภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีปัจจัยเกื้อหนุนในการเลี้ยงชีพเพียงพอ มีจิตใจมั่นคง ปรับตัวได้ตามสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีความสุข

ณรงค์ จรรย์วิทยานนท์ (2542, น. 36) กล่าวว่า “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ หมายถึง การที่ทำให้ประชาชนได้มีชีวิตที่ได้รับสิ่งที่เป็นความจำเป็นพื้นฐานอย่างพอเพียง 8 ประการ หรือที่เรียกว่า ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) 8 ประการ คือ

1. อาหารดี
2. มีบ้านอาศัย
3. ศึกษาอนามัยถ้วนทั่ว
4. ครอบครัวยุติธรรม
5. ได้ผลผลิตดี
6. มีลูกไม่มาก
7. อยากร่วมพัฒนา
8. พาสู่คุณธรรม

เสนาะ ตีเยาว์ (2543, น. 6 - 7) กล่าวว่า คุณภาพชีวิตในการทำงาน หมายถึง “ปัจจัยต่าง ๆ ที่บ่งชี้ให้เห็นถึงคุณภาพโดยทั่วไปที่เกิดขึ้นในที่ทำงาน การที่ผู้บริหารดำเนินการต่าง ๆ ที่จะสร้างสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในที่ทำงานที่เอื้อให้เกิดผลผลิตสูงในขณะเดียวกันคนที่ทำงานก็มีคุณภาพชีวิตการทำงานที่ดีด้วย สิ่งที่เกิดขึ้นในการทำงาน สิ่งที่พนักงานได้รับการปฏิบัติในที่ทำงานและวิธีที่ใช้ในการทำงานล้วนมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่และกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนด้วยคุณภาพชีวิตในการทำงานก็เป็นส่วนหนึ่งและมีความสำคัญของคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ของคนทุกคน คนที่อยู่ในองค์กรไม่ได้มีชีวิตด้วยการทำงานอย่างเดียวแต่มีกิจกรรมอย่างอื่นที่ไม่ใช่งานอยู่ในองค์กรนั้นด้วย คุณภาพชีวิตในการทำงานที่ดี” มีลักษณะ ดังนี้

1. การได้รับค่าจ้างที่ยุติธรรมและเหมาะสมกับงานที่ทำ ซึ่งหมายถึง ทำงานเท่าไรก็ได้ค่าจ้างเท่านั้น ทำงานมากได้ค่าจ้างมาก ทำงานน้อยได้ค่าจ้างน้อย หรืองานที่สร้างคุณค่ามากจะได้รับค่าตอบแทนการทำงานสูงกว่างานที่สร้างคุณค่าน้อย เป็นต้น

2. การทำงานอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะและมีความปลอดภัยหรือที่เรียกว่าสภาพการทำงานที่ดี ซึ่งหมายถึง สิ่งแวดล้อมในที่ทำงานที่ไม่เป็นอันตรายต่อร่างกายและจิตใจทั้งทางตรงและทางอ้อม

3. เมื่อทำงานไปนาน ๆ คนจะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ มากขึ้นและมีความเชี่ยวชาญมากขึ้น หมายถึงได้รับความรู้ใหม่ ๆ และเกิดทักษะใหม่ ๆ จากงานที่ทำนั้น ยิ่งทำยิ่งฉลาด ยิ่งทำยิ่งเก่ง

4. มีโอกาสก้าวหน้าในงานและมีความเติบโตในอาชีพนั้น หมายถึง ทำงานนาน ๆ เงินเดือนหรือค่าจ้างสูงขึ้น เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นหรือสถานภาพในงานที่ทำดีขึ้น

5. งานที่ทำนั้นไม่ไปละเมิดสิทธิส่วนตัว ไม่ก้าวล่วงเข้าไปในเรื่องส่วนตัวหรือกระทบกระเทือนการที่จะเลือกดำเนินชีวิตหรือใช้ชีวิตของแต่ละคน

6. องค์กรหรือสถานที่ทำงานนั้นเป็นสังคมของคนที่ทำงานนั้นด้วยต้องถือว่าองค์กรนั้นเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ไม่ใช่เป็นสถานที่ที่ทำงานให้มีรายได้เพื่อเลี้ยงชีวิตอย่างเดียว ดังนั้นกิจกรรมในที่ทำงานต้องมีทั้งส่วนที่เป็นงานและส่วนที่เป็นสังคมด้วย

7. มีความรัก มีความภาคภูมิใจในงานและองค์กรที่คนนั้นทำงานอยู่ เมื่อคนทำงานไปนาน ๆ จะเกิดความผูกพันในองค์กรจะรักงานที่ทำมีความรู้สึกทางด้านดีต่อองค์กรและภาคภูมิใจที่ตัวเองเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร

กุหลาบ รัตนสังฆธรรม และคณะ (2545, น. 10 - 11) กล่าวว่า “คุณภาพชีวิต หมายถึงสภาพความเป็นอยู่ของบุคคลทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม ความคิดและจิตใจ ซึ่งได้รวมเอาทุกด้านของชีวิตไว้หมด ซึ่งชีวิตบุคคลสามารถดำรงอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเหมาะสม โดยสามารถแสดงมิติต่าง ๆ ของคุณภาพชีวิต” ไว้ดังนี้

1. คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย หมายถึง อาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย สุขภาพอนามัย พลังงาน สิ่งอำนวยความสะดวกในครอบครัวและในการประกอบอาชีพ

2. คุณภาพชีวิตด้านอารมณ์ หมายถึง การพักผ่อนหย่อนใจที่มีคุณภาพ ประโยชน์ ความนิยมชมชอบในศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น ความอบอุ่นในครอบครัวและในชุมชน ความรักและความเป็นเจ้าของที่มีต่อหมู่คณะ

3. คุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง ภาวะแวดล้อมที่บริสุทธิ์ สะอาดและเป็นระเบียบปราศจากมลภาวะในดิน น้ำ อากาศ และเสียง มีทรัพยากรที่จำเป็นแก่การดำรงชีพ และการคมนาคมที่สะดวก

4. คุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม หมายถึง โอกาสในการศึกษา และการประกอบอาชีพที่เท่าเทียมกัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ ความปลอดภัยในชีวิตร่างกาย และทรัพย์สิน การปกครองที่ให้สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค ความเป็นธรรมด้านรายได้ ความร่วมมือร่วมใจในสังคม ความเป็นระเบียบวินัยมีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันและมีค่านิยมที่สอดคล้องกับหลักธรรมในศาสนา

5. คุณภาพชีวิตด้านความคิด หมายถึง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลก ชีวิต และชุมชน การศึกษา วิชาชีพ ความสามารถในการป้องกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของตัวเอง การยอมรับตัวเองและการมีเป้าหมายในชีวิตที่เหมาะสม

6. คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ หมายถึง การมีคุณธรรมในตัวและสังคม เช่น ความซื่อสัตย์ สุจริต ความมีเมตตากรุณา ช่วยเหลือเกื้อกูล กตัญญูกตเวที ความจงรักภักดีต่อชาติความศรัทธาในศาสนา ความเสียสละและการละเว้นอบายมุขต่าง ๆ

สิปนันท เกตุทัต (2548, น. 2) กล่าวว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ชีวิตที่มีความสุขชีวิตที่สามารถปรับตัวเข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ ทั้งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม สามารถปรับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสังคมให้เข้ากับตนโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น

สรุปได้ว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง สภาพการดำรงชีวิตที่บุคคลเกิดความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ อันเนื่องมาจากการได้รับการตอบสนองความต้องการในด้านต่าง ๆ อย่างพอเพียงและเหมาะสม ความสุขทางกายที่จะก่อให้เกิดความพึงพอใจได้นั้น คือ ลักษณะที่บุคคลมีสิ่งต่าง ๆ สสนองความต้องการด้านร่างกายอย่างเหมาะสมกับสภาพและฐานะของตน ซึ่งได้แก่ การมีอาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ความสุขทางจิตใจจะช่วยทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในชีวิตนั้น คือ ลักษณะที่บุคคลมีความรัก ความอบอุ่น และความมั่นคงในจิตใจ ได้รับการยอมรับและยกย่องจากผู้อื่นเกิดความภาคภูมิใจและการนับถือตนเอง คิดและทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

2.4.3 ลักษณะชีวิตที่มีคุณภาพ

ชิรวัดน์ นิจนตร (2528, น. 30) ได้กล่าวว่า “หน้าที่สำคัญประการหนึ่งของคนที่เป็นระดับหัวหน้างาน ก็คือ การจงใจหรือโน้มหน้าให้ลูกน้องเข้าใจคำว่า คุณภาพชีวิต เมื่อลูกน้องเกิดความเข้าใจแล้วจะส่งผลต่อคุณภาพของการปฏิบัติงานโดยปริยาย ลักษณะของการมีคุณภาพชีวิตที่ดี” ประกอบด้วย

1. ความสามารถในการหารายได้ จะต้องมีความขยันในการทำมาหากินเพื่อให้ได้รายได้มาพอแก่การยังชีพภายใต้ความเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมของแต่ละบุคคล

2. ความสามารถในการทำงาน จะต้องมีความขยัน มานะ วิริยะ อุตสาหะ บากบั่นในการทำงานเพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ชีวิต

3. ความสามารถในการใช้จ่าย จะต้องเห็นคุณค่าของเงินที่หามาได้และใช้จ่ายอย่างมีเหตุผลและอย่าตกเป็นทาสของวัตถุ

4. ความสามารถในการดูแลครอบครัว จะต้องมุ่งเน้นการสร้างความสะดวกและสันติสุขให้เกิดขึ้นภายในสถาบันครอบครัวให้ได้และสร้างความสุขตามอัตภาพภายในครอบครัวของเรามากกว่าการสร้างความสุขตามการแข่งขัน

5. ความสามารถในการดูแลสุขภาพและอนามัย จะต้องดูแลรักษาสุขภาพ และอนามัยอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

6. ความสามารถในการดูแลจิตใจให้สงบสุข

จากคำอธิบายเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อนำมาพิจารณาพร้อมกับค่านิยมหรือความหมายของคุณภาพชีวิตที่นักวิชาการทั้งหลายให้ไว้ ทำให้เราสามารถอธิบายลักษณะของบุคคลที่มีคุณภาพชีวิตหรือเป็นเจ้าของชีวิตที่มีคุณภาพได้อย่างถูกต้อง อย่างน้อย 2 ประการ คือ

1. บุคคลนั้นได้มีสิ่งจำเป็นพื้นฐานแก่ความต้องการของชีวิต ได้แก่

1.1 อาหาร หมายถึง อาหารที่จำเป็นต่อสุขภาพ

1.2 ที่อยู่อาศัย มีห้องและเครื่องป้องกันอันตรายต่าง ๆ

1.3 เสื้อผ้าสำหรับสวมใส่อย่างเหมาะสมและเพื่อป้องกันความรุนแรงทางอากาศ

1.4 สุขภาพ หมายถึง การมีสุขภาพแข็งแรง กระจ่างใสร่า เจริญขึ้น

1.5 ความมั่นคง และอิสระจากความไม่ถูกต้อง นั้นหมายถึง มีเศรษฐกิจที่ดี

สังคมดี และสนใจการเมือง

2. ความพึงพอใจต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยบุคคลจะต้องรู้สึกว่าคุณภาพชีวิตของตนมีการผสมกลมกลืนกับสิ่งต่าง ๆ อย่างดี คือ ความกลมกลืนกับความต้องการของตนกับความสำเร็จที่น่าจะเป็นไปได้ ความราบรื่นของครอบครัว ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลต่อชุมชนและต่อประเทศชาติ ตลอดจนความกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งภาวะความพึงพอใจดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นได้บุคคลผู้นั้นจะต้องมีลักษณะ ดังนี้

2.1 มีค่านิยมที่เหมาะสมกับสังคม วัฒนธรรม การเมือง และสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นสิ่งที่บุคคลสามารถใช้เป็นรากฐานในการตัดสินใจอันสำคัญของชีวิต

2.2 มีความสมดุลระหว่างความปรารถนาและความเป็นไปได้ที่จะบรรลุถึงความสมปรารถนา

2.3 มีจุดมุ่งหมายของชีวิต

2.4 มีชีวิตกลมกลืนกับครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม

สรุปได้ว่า “คุณภาพชีวิต” หมายถึง สภาวะความเป็นอยู่ของบุคคลที่สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐาน 5 ด้าน เพื่อชีวิตที่มีการคุณภาพ อันได้แก่องค์ประกอบพื้นฐานทางด้านร่างกาย สติปัญญา เศรษฐกิจ สังคมและคุณธรรม

2.4.4 องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

องค์ประกอบที่ทำให้บุคคลมีคุณภาพที่ดีหรือมีลักษณะของชีวิตที่มีความสุขความสมบูรณ์ และมีความพึงพอใจในการมีชีวิตได้อย่างแท้จริงนั้น มีผู้ให้ทัศนะไว้หลายแง่

นิพนธ์ คันธเสวี (2526, น. 34) ได้จำแนกองค์ประกอบเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ออกเป็น 6 ประการ คือ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ด้านสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ด้านความคิด และด้านจิตใจ

อมร นนทสุด (2526, น. 30) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตว่าจะต้องประกอบด้วย อาหาร และโภชนาการที่เหมาะสม เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม การดูแลอย่างง่ายสำหรับสุขภาพกายและจิต การรักษาพื้นฐาน การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ ความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน การบริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อการประกอบอาชีพอย่างยุติธรรม

ชัยวัฒน์ ปัญญาพงษ์ (2527, น. 20 - 21) กล่าวว่า องค์ประกอบของคนที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี ดังนี้

1. เป็นคนที่มีสุขวิทยาส่วนบุคคลที่ดี
2. สุขภาพอนามัยสมบูรณ์
3. เป็นคนมีคุณธรรม จริยธรรม มโนธรรมและศีลธรรมสูง
4. เป็นคนที่มีสุขภาพจิตดี
5. เป็นคนที่มีการศึกษาและประสบการณ์พอสมควร
6. ฐานะทางเศรษฐกิจไม่แยจจนเกินไป
7. อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจตลอดจนทรัพย์สิน
8. ปฏิบัติหน้าที่ตามประเพณี วัฒนธรรมและหน้าที่ของสังคม
9. ดำเนินกิจการเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนประสงค์ด้วยวิธีที่ชอบ / ประหยัด
10. รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดมีประสิทธิภาพ
11. สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ
12. สามารถคาดคะเนเหตุการณ์ภายหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ
13. มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่โอบอ้อมอารีต่อพ่อแม่ญาติพี่น้อง
14. สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ การเมือง
15. ความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ
16. มีอุดมคติและอุดมการณ์ในการสร้างสรรค์และไม่ขัดต่อสังคม

17. ไม่เป็นภาระและไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อสังคม

ทวีรัสมิ์ ธนาคม (2533, น. 14) ได้อธิบายถึง องค์ประกอบ หรือลักษณะของการมีคุณภาพชีวิต ตลอดจนลักษณะของการมีคุณภาพชีวิตไว้ดังนี้

1. มีอาหารที่มีคุณค่า มีกินและกินเป็น “การมีกิน” อย่างดี คือ มีอาหารหลักทั้ง 5 หมู่ สำหรับบริโภคในแต่ละวัน “กินเป็น” หมายความว่า ต้องรู้จักเลือกในสิ่งที่จะบริโภคเข้าไปเพื่อให้ร่างกายสามารถนำมาใช้ในการสร้างและซ่อมแซมร่างกาย ป้องกัน และต้านทานโรค ช่วยให้ระบบต่าง ๆ ในร่างกายทำงานได้เป็นปกติและให้พลังงาน

2. มีที่อยู่อาศัยและที่ทำงานที่สะดวก สบาย ที่อยู่อาศัย ไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ เรียบง่าย หรือสวยงามต้องสามารถใช้เป็นที่คุ้มกันภัยอันตรายจากธรรมชาติและจากคนร้ายได้เป็นที่คลายเครียด พักผ่อนหย่อนใจได้

3. มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว การที่ครอบครัวจะอยู่ได้อย่างมั่นคงต้องอาศัยความเข้าใจซึ่งกันและกัน การให้อภัยและความรับผิดชอบ ฯลฯ ในครอบครัว พ่อแม่ต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บุตรจะเรียนรู้ได้ว่า อะไรถูก อะไรผิด อะไรเป็นคุณค่าของชีวิต

4. มีสุขภาพดี มีพละทานามัย องค์กรอนามัยโลกได้ให้นิยาม คำว่า “สุขภาพดี” ไว้ว่า สุขภาพ คือ สวัสดิการทางกาย อารมณ์ ปัญญา และสังคม ผู้มีสุขภาพส่วนคนดีย่อมช่วยให้สวัสดิการส่วนรวมดีด้วย

5. มีการศึกษา มีโอกาสที่จะเรียนรู้ มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาหลัก คือ อ่านออก เขียนได้ ทำเลขได้ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ให้ได้การศึกษาและเรียนรู้เรื่องอื่น ๆ ต่อไป

6. เป็นผู้ผลิตและบริโภคเป็น เราทุกคนเป็นผู้บริโภค คือ กิน เสพ ใช้สิ่งต่าง ๆ ทั้งหลาย เพื่อสนองความต้องการของร่างกาย การฉลาดบริโภค คือ การบริโภคอย่างพอดี เพราะถ้ามากเกินไป หรือน้อยไปก็จะเกิดปัญหาได้ในการเป็นผู้ผลิตที่ดีหรือผู้ผลิตเป็นนั้น จะต้องไม่ผลิตสิ่งที่เป็นพิษเป็นภัยแก่ผู้อื่น

7. มีอาชีพสุจริต งานเป็นเครื่องมือทำมาหากินต่าง ๆ นั้น หากไม่ผิดทางโลก และทางธรรมย่อมเป็นงานสุจริต งานสุจริตย่อมไม่ก่อความเดือดร้อนให้ผู้อื่น

8. มีคุณธรรมและจริยธรรม คุณธรรม คือ สภาพคุณงามความดี และจริยธรรม คือ ควรยึดคุณธรรมและนำมาปฏิบัติ

9. รู้จักหาความรู้ แก้ปัญหา และคลายทุกข์ด้วยกุศลวิธี ปัญหาคือเรื่องหรือสิ่งที่ต้องแก้ไขก่อนที่จะแก้ปัญหาคือต้องพยายามหาสาเหตุของปัญหา เพื่อจะได้แก้ไขที่แต่ละสาเหตุเมื่อเกิดปัญหามักจะมีทุกข์ตามมา ความทุกข์จะหนักหรือเบาขึ้นอยู่กับมุมมองทุกข์นั้น

10. รู้จักตัดสินใจการตัดสินใจมีความสำคัญมากสำหรับประชาชนที่อยู่ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย การตัดสินใจต้องเริ่มด้วยความรู้ คือ รู้ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ เมื่อทำแล้ว

จะเกิดอะไรตามมา นอกจากความรู้แล้วยังต้องใช้ประสบการณ์จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วแก่ตนเอง หรือแก่ผู้อื่น มาใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจด้วย จะได้ไม่ผิดพลาด หรือมีความผิดพลาดน้อยที่สุด

11. ผู้กมิตรและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ ทุกคนจำเป็นต้องมีกัลยาณมิตร เพื่อนผู้หวังดีคอย ตักเตือนให้ทำดี การคบหากับคนอื่นนั้นเราจะต้องคิดเสมอว่า มนุษย์แต่ละคนแตกต่างกัน เพราะได้รับการเลี้ยงดูมาต่างกัน อยู่ในสิ่งแวดล้อมต่างกัน

12. ขวนขวายทำกิจที่มีประโยชน์ ทุกคนควรมีความตั้งใจแน่วแน่ว่าจะบำเพ็ญตน ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นและแก่ส่วนรวม การทำประโยชน์อาจทำได้หลายอย่างจะทำด้วยกิริยาหรือวาจา ก็ได้

13. มีเวลาว่าง และใช้เวลาว่างพัฒนาตนเอง การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ นับว่าเป็นการทำให้เวลามีคุณค่าแก่ตนเอง เช่น การอ่านหนังสือ การทำงานอดิเรก การออกกำลังกายในโลก ของเรามีสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นเสมอ การติดตามความก้าวหน้าต่าง ๆ ช่วยป้องกันไม่ให้เราอยู่ล้าหลัง และเสียประโยชน์ การพัฒนาตนเองนั้นสำคัญยิ่งกว่าพัฒนาคนอื่น ควรจะหมั่นถามตนเองว่าเราทำตัว ของเราให้ดีกว่าที่เราเคยเป็นอยู่หรือเปล่า

กรณีการ พงษ์สนธิ (2541, น. 67) แบ่งองค์ประกอบที่ทำให้บุคคลมีคุณภาพที่ดีจะต้อง ประกอบด้วย ปัจจัยเหล่านี้เป็นพื้นฐาน คือ

1. ความสมบูรณ์ด้านร่างกายและสติปัญญา หมายถึง การที่มนุษย์จะมีคุณภาพชีวิต ที่ดีได้นั้น จะต้องมีความเป็นปกติของร่างกายและสติปัญญาเป็นพื้นฐาน ซึ่งได้แก่ การมีอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายสมบูรณ์ครบถ้วน มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีพลังกำลังที่สามารถทำกิจกรรมการงานได้ดี เช่นเดียวกับคนอื่น ๆ มีระดับการพัฒนาการของสติปัญญาเป็นปกติ สามารถศึกษาเล่าเรียน คิดไตร่ตรอง หาเหตุต่าง ๆ รวมทั้งสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้

2. ความสมบูรณ์ด้านจิตใจและอารมณ์ หมายถึง การเป็นผู้มีจิตใจที่ดี มีอารมณ์แจ่มใส และมั่นคง ไม่แปรปรวน หงุดหงิด โมโหง่าย จิตใจมีคุณธรรม ไม่อิจฉาริษยา หรือเครียดแค้น พยาบาท ผู้อื่น เป็นผู้มองโลกในแง่ดี มีความโอบอ้อมอารี พร้อมทั้งจะช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากหรือเดือดร้อนเสมอ การมีพื้นฐานด้านจิตใจและอารมณ์ดีจะช่วยให้คุณเกิดความสุข และความสงบในการดำรงชีวิต

3. ความสมบูรณ์ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การเป็นคนที่ได้รับการยอมรับ จากคนทั่วไป อันเนื่องจากการมีมนุษยสัมพันธ์อันดี มีความสามารถในการปรับตัว ยอมรับความสามารถ และความสำคัญของผู้อื่น ตลอดจนสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่รอบตัว ดังนั้นจึงเป็นผู้ที่เห็นคุณค่าของบุคคล และสิ่งแวดล้อมและคิดที่จะปรับปรุงและพัฒนาให้สิ่งแวดล้อมเหล่านั้นมีคุณค่าและประโยชน์อยู่ตลอดไป จะยอมให้เกิดความเสียหาย หรือมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมบ้างก็เป็นเพียงส่วนน้อยที่สุด การมีความสมบูรณ์ ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมจะช่วยให้คุณมีชีวิตที่เหมาะสมกลมกลืนเข้ากันได้ดีกับสังคมและสิ่งแวดล้อม ของตน

4. ความสมบูรณ์ด้านปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีพ หมายถึง ความสามารถที่จะจัดหาสิ่งจำเป็นต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างดีตามฐานะของตนเอง ตลอดจนสภาพของสังคม เศรษฐกิจ และยุคสมัย ปัจจัยจำเป็นเหล่านี้ ได้แก่ ปัจจัย 4 ซึ่งมีอาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ การศึกษา การพักผ่อน ซึ่งบุคคลจำเป็นต้องจัดหาหรือจัดให้มีขึ้นตามความจำเป็นในสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของตน การมีปัจจัยจำเป็นในการดำรงชีวิตที่เพียงพอช่วยให้บุคคลมีความสะดวกสบาย ไม่ลำบาก ไม่ขัดสน และย่อมนำมาซึ่งความสุขและความพึงพอใจในชีวิต จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบทั้ง 4 ประการ ดังกล่าวล้วนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและเป็นพื้นฐานที่ส่งผลต่อเนื่องถึงกันนำไปสู่คุณภาพชีวิตของบุคคล ดังภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตในระดับบุคคล

ศุภจิตร์ ศุภมานพ (2545, น. 25) กล่าวว่า องค์ประกอบที่จะทำให้บุคคลมีคุณภาพชีวิตที่ดี หรือมีลักษณะของชีวิตที่มีความสุข ความสมบูรณ์ และมีความพึงพอใจในการมีชีวิตได้อย่างแท้จริง ประกอบด้วย ปัจจัยพื้นฐาน ดังนี้

1. ความสมบูรณ์ด้านร่างกายและสติปัญญา
2. ความสมบูรณ์ด้านจิตใจและอารมณ์
3. ความสมบูรณ์ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม

Sharma (1975, อ้างถึงใน อมร นนทสุต, 2535) แบ่งองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ด้านกายภาพ โดยพิจารณาทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ประกอบด้วย อาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ
2. ด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยพิจารณาทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ประกอบด้วย ปัจจัยด้านการศึกษา การมีงานทำ การบริการด้านการแพทย์และสาธารณสุข สภาพแวดล้อมของที่ทำงาน การพักผ่อนหย่อนใจ ความคิดสร้างสรรค์ ฯลฯ

ESCAP (1990) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการวัดคุณภาพชีวิตขององค์การ ESCAP (1990, อ้างถึงใน อมร นนทสุต, 2535) ซึ่งได้มีการกำหนดตัวแปรหลัก 7 ตัว แยกเป็นตัวชี้วัดรวม 28 ตัว คือ

1. ความมั่นคงปลอดภัยทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ การใช้จ่าย การออม และความยากจน
2. สุขภาพ ได้แก่ อายุเฉลี่ย การเป็นโรค การตาย โภชนาการ ภัยพิบัติ หรือความหายนะ
3. ชีวิตสติปัญญา ได้แก่ การอ่านออกเขียนได้ การศึกษานอกโรงเรียน การเรียนรู้ชีวิตเชิงวัฒนธรรมและชีวิตด้านการใช้หลักเหตุผล
4. ชีวิตการทำงาน ได้แก่ การว่างงาน อุบัติเหตุจากการทำงาน ความขัดแย้งทางอุตสาหกรรม สภาพการทำงาน
5. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย โครงสร้างพื้นฐานในการคมนาคม การติดต่อสื่อสาร สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
6. ชีวิตครอบครัว ได้แก่ เด็กวัยรุ่น ผู้ใหญ่ และความแตกแยกในครอบครัว
7. ชีวิตในชุมชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในสังคม การมีส่วนร่วมทางการเมือง ความรุนแรงในชุมชนและอัตราการเกิดอาชญากรรม

2.4.5 ความสำคัญในคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิตมีความสำคัญต่อบุคคลและสังคมคุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนด สร้างขึ้น และชวนชวนให้ได้มาด้วยตัวของมนุษย์เอง นอกจากนั้นยังเป็นเกณฑ์หรือมาตรฐานที่จะทำให้มนุษย์พัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายที่ปรารถนา บุคคลและครอบครัวที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีย่อมมีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตให้ดีขึ้นในทุก ๆ ด้านอยู่ตลอดเวลา เป็นต้นว่า ด้านการศึกษา อาชีพ รายได้ สุขภาพ อนามัย คุณธรรม จริยธรรม ในลักษณะเช่นนี้เขาย่อมจะมีความสามารถในการปรับปรุงทั้งตนเองสังคม และสิ่งแวดล้อมให้เกิดคุณค่าหรือประโยชน์สูงสุด ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมก็จะลดลงหรือหมดไปได้ อาทิ เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนประเทศที่มีประชากรไม่มีคุณภาพชีวิตจะประสบปัญหาความล่าช้าหรือความล้มเหลวในการพัฒนาประเทศ ซึ่งจะเป็นปัญหาต่อเสถียรภาพความมั่นคงและความปลอดภัยของประเทศด้วย ดังนั้นประเทศทั้งหลายจึงให้ความพยายามกันอย่างเต็มที่ในการที่จะปรับปรุงพัฒนาประชากรที่ด้อยคุณภาพให้มีคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้นระดับมาตรฐานที่สังคมต้องการ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้บุคคลและสังคมเกิดความเจริญก้าวหน้า มีความสมบูรณ์และเกิดความเจริญก้าวหน้ามีความสุขสมบูรณ์และเกิดความมั่นคงปลอดภัยไปพร้อม ๆ กัน

สรุปได้ว่า คุณภาพชีวิตมีความสำคัญทั้งต่อบุคคลและสังคมอย่างยิ่ง โดยผู้ที่มีคุณภาพชีวิตจะช่วยให้ตนเองและสังคมเกิดลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. บุคคลจะมีการดำรงชีวิตในแนวทางที่ดีใช้ชีวิตอันชอบธรรมในการสนองความต้องการในด้านต่าง ๆ ของตนโดยไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น

2. บุคคลมีการสร้างสรรค์พัฒนาคิดปรับปรุงตนเองสังคมและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นเสมอ
3. บุคคลจะใช้ภูมิปัญญา เหตุผล และวิธีการแก้สันทิในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ
4. บุคคลมีการยอมรับในคุณค่าและความสำคัญของตนเอง ผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการอยู่ร่วมกันในสังคมจึงมีปัญหาและความขัดแย้งน้อย
5. บุคคลจะเป็นพื้นฐานของครอบครัวและสังคมที่มีความสุขสงบ มีความเจริญก้าวหน้า มีเสถียรภาพความปลอดภัยมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคงและความเป็นระเบียบเรียบร้อย

สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้น ต้องประกอบได้ด้วยปัจจัยและองค์ประกอบตามที่กล่าวมา ต้องพัฒนาทั้งกายร่างกายและจิตใจที่จะช่วยให้คุณเกิดความพึงพอใจในชีวิตนั้น คือ ลักษณะที่บุคคลมีความรัก ความอบอุ่น มีคุณธรรมจริยธรรมและความมั่นคงในจิตใจ ได้รับการยอมรับยกย่องจากผู้อื่น เกิดความภาคภูมิใจคิดและทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นก็จะทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์

2.5.1 การปกครองของคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์ แบ่งออกเป็นช่วง ๆ พอสังเขป ได้ดังนี้

2.5.1.1 การปกครองคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล

นับตั้งแต่พระพุทธศาสนากำเนิดขึ้นมาโดยมีสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ประกาศพระศาสนาจนกระทั่งมีพระภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ที่เรียกว่า พุทธบริษัท ครบถ้วน สังคมพุทธจึงกำเนิดขึ้นมา ดังนั้นจึงต้องมีการบริหารหรือการปกครองเกิดขึ้นเพื่อให้สังคมพุทธสามารถดำรงอยู่และเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับสังคมมนุษย์สืบต่อไปการบริหารพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลมีพระพุทธเจ้า เป็นองค์ปฐมในการบริหารโดยใช้รูปแบบการปกครองแบบ “ธรรมาธิปไตย” โดยดำเนินการบริหาร ดังนี้

- 1) พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมและบัญญัติวินัย (นิติบัญญัติ) พระธรรมวินัย จึงถือเป็นธรรมนุญสูงสุดในการปกครองพุทธบริษัทให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัยพระพุทธองค์ทรงปกครองภิกษุสงฆ์ (บริหาร) และทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ (ตุลาการ) พระภิกษุสงฆ์ที่ประพฤติปฏิบัติผิดจากพระธรรมวินัยที่ทรงบัญญัติไว้
- 2) พระพุทธเจ้า เป็นพระธรรมราชา มีพระสาวก และพระโมคคัลลานะ เป็นพระธรรมเสนาบดีช่วยตามที่โปรดให้ช่วยมีพระเถระทั้งหลายเป็นพระสังฆบิดรและพระสังฆปริณายก

3) ทรงมอบให้สงฆ์ประชุมกันทำสังฆกรรมทั้งปวง โดยเป็นการกสงฆ์ (หมู่สงฆ์ ผู้ดำเนินกิจการที่สำคัญ เช่น การสังคายนา) ผู้เข้าประชุมพึงเป็นสมานสังวาส (มีธรรมเป็นเครื่องอยู่ร่วมเสมอ) จะต้องมีมติเป็นเอกฉันท์และจะต้องเป็นไปตามพระธรรมวินัย

4) การปกครองภายใน เนื่องด้วยพระเถระ เช่น พระอุปัชฌายาจารย์ เป็นผู้ปกครอง สัททวิหริกอันเตวาสิก (ลูกศิษย์) และพระเถระทั่วไป ปกครองอวาสิกะ (ภิกษุผู้อยู่ในอวาสิ) นั้น ๆ

5) เมื่อภิกษุสงฆ์มีจำนวนมากขึ้น ก็มีทั้ง สมานสังวาส และนानาสังวาส (มีธรรมเป็นเครื่องอยู่ร่วมที่แตกต่างกัน คือ สงฆ์ไม่ร่วมสังวาสและอุโบสถร่วมกัน) เป็นเหตุให้สงฆ์มีการแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย หลังพุทธปรินิพพาน คือ หินยานหรือเถรวาท และมหายาน หรืออุตตรนิกาย

6) พระพุทธเจ้าทรงมอบพระธรรมวินัยให้เป็นศาสดาแทนพระองค์ เมื่อพระองค์ ล่วงลับไปต้องถือธรรมาธิปไตยเป็นหลักสำคัญการปกครองคณะสงฆ์สมัยพุทธกาลเป็นการปกครอง ภายในศาสนจักรเองทางรัฐไม่เข้ามาเกี่ยวแต่ก็เข้ามาช่วยอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและทางศาสนาก็ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจการบ้านเมือง ไม่แสดงธรรมขัดแย้งกับทางการเมือง และไม่ปฏิบัติให้ผิดพระราชกำหนดกฎหมาย

2.5.1.2 ตอนหลังสมัยพุทธกาล

คณะสงฆ์แตกแยกออกเป็นหลายคณะ พระพุทธเจ้าทรงแนะนำหลักการป้องกันการวิวาทไว้ เช่น หลักแห่งสามัคคีธรรม และหลักแห่งการระงับอธิกรณ์ของสงฆ์ เป็นต้น หลักแห่งการป้องกัน ความแตกแยกนั้น พระองค์ทรงแนะนำไว้ 4 ประการ คือ

1) ให้มีเมตตาทายกรรม เมตตาวจกรรม และเมตตามโนกรรม ในเพื่อนบรรพชิต ทั้งที่ลับและที่แจ้ง ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2) ให้มีความโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อต่อกัน ไม่ตระหนี่ในปัจจัย 4 แบ่งปันกันใช้ ตามที่มี

3) ให้มีความเสมอกันโดยศีล

4) ให้มีความเสมอกันโดยทฎฐิ

2.5.1.3 การปกครองคณะสงฆ์ไทยสมัยสุโขทัย

“...พ่อขุนรามคำแหง กระทำโอยทาน แก้มหาเถรสังฆราชปราชญ์เรียนจบปิฎกไตรหลวง (รู้) กว่าปู่ครูในเมืองนี้ทุกคน ลูกแต่เมืองสีธรรมราชมา...” เป็นต้น พระพุทธศาสนาสมัยสุโขทัย เป็นนิกายมหายาน เพราะสืบทอดมาจากสมัยขอมมีอำนาจ ครั้นถึงสมัยพ่อขุนรามคำแหงพระองค์ ขยายอำนาจไปทางใต้ ทรงเลื่อมใสในพระเถระนิกายเถรวาท ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากลังกา จึงทรงอาราธนา พระเถระจากเมืองนครศรีธรรมราชเพื่อมาปรับปรุงพุทธศาสนาและพระสงฆ์ในสุโขทัย เมื่อคณะสงฆ์ ทางใต้ขึ้นไปปรับปรุง คณะสงฆ์สุโขทัยจึงหันกลับมาถือนิกายหินยาน หรือเถรวาทมากขึ้น

2.5.1.4 คณะสงฆ์สุโขทัย แบ่งออกเป็น 2 คณะใหญ่ ๆ คือ

- 1) คามวาสี (นิกายเดิม) เป็นพระที่มีอารามอยู่ใกล้บ้านใกล้เมืองหรืออยู่ในบ้านในเมือง เล่าเรียนคันถธุระ (ศึกษาพระไตรปิฎก)
- 2) อรัญญวาสี มาจากลังกา ทางลังกานิยมเรียกคณะนี้ว่า “วนวาสี” แปลว่า “ผู้อยู่ป่า” ปรากฏในศิลาจารึกว่า พระเจ้าแผ่นดินซึ่งครองกรุงสุโขทัย ทรงจัดให้พระมหาสวามีสังฆราชที่มาจากลังกาอยู่ในอรัญญิกประเทศ คือ อัมพวันวาราม วัดสวนมะม่วง นอกพระนครเป็นพระอยู่ในอารามป่า เล่าเรียนวิปัสสนา

2.5.1.5 ลักษณะการปกครองคณะสงฆ์

- 1) การปกครองคณะสงฆ์ มิได้แบ่งการปกครอง เป็นการปกครองร่วมกันบังคับบัญชาตามลำดับชั้น
- 2) พระสังฆราช เป็นตำแหน่งสูงสุดของการปกครองคณะสงฆ์
- 3) “ปู” คงจะเป็นตำแหน่งรองจากสังฆราช(ปัจจุบันเรียกว่า พระครู)
- 4) “มหาเถระ” คงได้แก่ พระผู้มีพรรษา ผู้คงแก่เรียน รู้ธรรมวินัยทั่วไป แต่มิใช่ตำแหน่งที่กษัตริย์แต่งตั้งอาจจะมีตำแหน่งทางการปกครองเป็นเจ้าของคณะ หมู่ หมวด หรือสมภารวัดก็ได้
- 5) สมัยสุโขทัยตอนปลายได้มีประเพณีพระราชทานสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ครั้งรับมาจากลังกา
- 6) ในสมัยสุโขทัยบางครั้งเรียก “คณะคามวาสี” ว่า ฝ่ายขวา “คณะอรัญญวาสี” ว่า ฝ่ายซ้าย แต่ชื่อคณะคามวาสีและคณะอรัญญวาสีคงมิใช่ต่อมาจนถึงสมัยอยุธยา เข้าใจว่า “ตำแหน่งสังฆราช” กับ “ปูครู” เป็นสมณศักดิ์ในสมัยนั้น สุโขทัยมีสังฆราชหลายพระองค์แต่การปกครองไม่มีเอกภาพเหมือนกรุงรัตนโกสินทร์เพราะหัวเมืองใหญ่ที่เป็นประเทศราชเจ้าเมืองก็ตั้งสังฆราชเป็นประมุขในแต่ละเมืองเป็นประมุขในสมัยหลังปรากฏเรียกตำแหน่งพระเถระเจ้าคณะเมืองว่า “สังฆราชา” อยู่หลายแห่ง สังฆราชจึงมิใช่มีองค์เดียว ส่วนปูครูนั้น เมืองใหญ่ ๆ อาจมีหลายองค์ ถ้าเมืองเล็กมีองค์เดียวขึ้นตรงต่อสังฆราช

2.5.1.6 การปกครองคณะสงฆ์สมัยอยุธยา

ยังคงถือแบบอย่างสุโขทัย แต่เพิ่มขึ้นมาอีกคณะ คือ “คณะป่าแก้ว” สืบเนื่องจากตามตำนานโยนก กล่าวว่า เมื่อ พ.ศ. 1965 พระเถระชาวเชียงใหม่ 7 รูป พระเถระชาวอยุธยา 2 รูป และพระเถระชาวเขมร 1 รูป เดินทางไปลังกาและได้บวชแปลงเป็นสิ่งหลนิกายในสีมาน้ำ แม่น้ำกัลยาณีในสำนักพระวันรัตนมหาเถระ เมื่อบวชใหม่แล้วก็ปฏิบัติอยู่ในลังกานานหลายปีจึงเดินทางกลับ ขากลับนิมนต์พระเถระชาวลังการมาด้วย 2 รูป เมื่อถึงอยุธยาแล้วก็แยกย้ายกันไปเผยแผ่ ตั้งนิกายขึ้นมาใหม่เรียกว่า “ป่าแก้ว” (วันรัตน = ป่าแก้ว) คณะนี้ยังปรากฏที่นครศรีธรรมราชและพัทลุง เช่น วัดเขียน คณะป่าแก้ว เป็นต้น คณะนี้ปฏิบัติเคร่ง ประชาชนจึงสนับสุนนมาก พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา

(พิมพ์ พ.ศ. 2455) ว่า “มูลเหตุแห่งการแยกคณะสงฆ์ออกเป็น 2 เกิดขึ้นในแผ่นดินสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช ราว พ.ศ. 2427 พระองค์ทรงระลึกถึงพระมหาเถรคันฉ่อง (ชาวมอญ) จึงโปรดให้เป็นสังฆราช ครองวัดมหาธาตุ มีพระทินนามว่า สมเด็จพระอริยวงศญาณฯ ครั้งนั้นคณะสงฆ์แยกเป็น 2 คณะ คือ คณะเหนือให้ขึ้นต่อสมเด็จพระอริยวงศญาณฯ คณะใต้ขึ้นต่อสมเด็จพระวันรัตน์ (สังฆราชาเดิม คือ คณะป่าแก้ว) ผู้รู้เห็นว่า พระมหาเถรคันฉ่อง เป็นพระมอญ แม้จะมีความดีมากแต่คงไม่ได้เป็นใหญ่ถึงขั้นสังฆราช อาจปกครองเฉพาะพระชาวมอญเท่านั้น คณะสงฆ์นั้นสันนิษฐานว่าน่าจะแบ่งออกเป็น 3 คณะ คือ 1) คณะคามวาสีฝ่ายขวา 2) คณะอรัญวาสี 3) คณะคามวาสีฝ่ายซ้าย

1) ลักษณะการปกครองของคณะสงฆ์

1.1) สมณศักดิ์ในสมัยอยุธยาเพิ่มเป็น 3 ชั้น คือ สังฆราช กับ พระครูยังเอาแบบสุโขทัย เพิ่มตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช บังคับบัญชาคณะสงฆ์ทั่วอาณาจักร แบ่งการปกครองดังนี้

1.1.1) สมเด็จพระสังฆราช ว่าการทั่วราชอาณาจักร

1.1.2) พระสังฆราช ว่าการหัวเมืองใหญ่ๆ

1.1.3) พระครู ว่าการหัวเมืองเล็ก หรือในราชธานี ต่อมาจึงยกพระครูให้สูงเท่ากับพระสังฆราชหัวเมือง ที่เราเรียกว่า “พระราชาคณะ” อยู่ทุกวันนี้

1.2) คำว่า “สมเด็จพระสังฆราช” เป็นภาษาเขมรที่นำมาใช้ ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชในสมัยพระนารายณ์มหาราช ปรากฏในหนังสือของลาลูแบร์ “เรื่องเมืองไทย” ว่า พระวันรัตน์เป็นสมเด็จพระสังฆราชที่มหาสังฆปริณายก ปกครองคณะสงฆ์ทั้งปวง แต่ในหนังสือเก่า ๆ มีชื่อ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายคามวาสี ส่วนสมเด็จพระวันรัตน์ เป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายอรัญวาสี รูปใดมีพรรษามากกว่านั้นก็ขึ้นต่อสมเด็จพระสังฆราช

2.5.1.7 การปกครองพระสงฆ์ในสมัยกรุงธนบุรี

อาณาจักรสมัยกรุงธนบุรีตั้งอยู่ในสภาพบ้านแตกสาแหรกขาด เพราะถูกพม่าทำลาย หลังจากพระเจ้ากรุงธนบุรีรวบรวมอำนาจได้แล้ว ก็ได้ปรากฏว่าได้พระราชาคณะครั้งกรุงเก่ามาเป็นประมุขสงฆ์พระที่มาเป็นสังฆราช ก็เป็นเพียงพระอาจารย์ดี วัดประตู่ องค์ที่ 2 คือ พระอาจารย์ศรีวัดพนัญเชิง ซึ่งมีชื่อพระราชาคณะ รูปที่ 3 พระสังฆราชขึ้น ซึ่งคงเป็นพระที่ทรงสมณะเก่าสมัยกรุงอยุธยา พระเจ้ากรุงธนบุรีได้เชิญมาจากเมืองชายทะเลฝั่งตะวันออก เดิมคงเป็นพระครูสุธรรมธีรราชมหายานี เจ้าคณะเมืองระยอง แต่ภายหลัง ในรัชกาลที่ 1 ถูกปลดลงจากพระสังฆราชลงมาเป็นพระธรรมธีรราชมหายานี ว่าที่พระวันรัตน์

สรุปได้ว่า การปกครองสงฆ์ยุคนี้เอาแบบอย่างมาจากอยุธยาและในตอนกลางรัชกาล การคณะสงฆ์เจริญมากแต่ตามพงศาวดารกล่าวว่าในตอนปลายรัชกาลก็เสื่อมลง เพราะพระเจ้ากรุงธนบุรีสำคัญผิดไป แต่ก็นับว่าพระองค์ก็ทรงได้กอบกู้ฐานะพระสงฆ์ไว้เท่า ๆ กับการกอบกู้เอกราชของชาติ

ไว้แน่นอน

2.5.1.8 การปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

รัชกาลที่ 1 ทรงปรับปรุงคณะสงฆ์พอสรุป ได้ดังนี้

1. ให้พระภิกษุบางรูปลาสิกขา เพราะปฏิบัติไม่เหมาะสม
 2. รัชกาลที่ 1 ได้ออกกฎหมายสงฆ์ เพิ่มขึ้นจากวินัยสงฆ์อีกด้วย กฎหมายที่ออกมามี 10 ฉบับ ฉบับแรกเมื่อ พ.ศ. 2325 ฉบับสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. 2344 นับเป็นกษัตริย์องค์แรกที่ออกกฎหมายคณะสงฆ์ เนื่องจากอยู่ระหว่างการฟื้นฟูบ้านเมืองและเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง

3. สมณศักดิ์ของพระสงฆ์ แบ่งออกเป็น 3 อันดับ คือ พระราชาคณะผู้ใหญ่ และพระราชาคณะสามัญ พระราชาคณะผู้ใหญ่กำหนดไว้ 4 ชั้น คือ

3.1 สมเด็จพระสังฆราช ช้าย – ขวา ได้แก่ สมเด็จพระอริยวงศ์และสมเด็จพระวันรัตน์

3.2 พระพุฒาจารย์ เจ้าคณะใหญ่ธวัชวาปี พระพุทธโฆษาจารย์ ผู้ช่วยสังฆปริณายก พระพิมลธรรม เจ้าคณะรองฝ่ายช้าย พระธรรมวโรดม เจ้าคณะรองฝ่ายขวา

3.3 พระพรหมมุนี พระธรรมเจดีย์ คณะเหนือ พระธรรมไตรโลก คณะใต้

3.4 พระเทพกวี คณะเหนือ พระเทพมุนี คณะใต้ พระญาณไตรโลก เจ้าคณะรองธวัชวาปี นอกจากนี้เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญทั้งหมด คือ พระเทพโมลี พระธรรมโกษา พระโพธิวงศ์ เป็นต้น แต่พระโพธิวงศ์ ยกเป็นชั้นเทพในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี หรือรัชกาลที่ 1 ส่วนพระราชาคณะยังไม่มี

รัชกาลที่ 2

คณะสงฆ์ยังไม่เปลี่ยนแปลง สมณศักดิ์ที่น่าสนใจ คือ รัชกาลที่ 2 ทรงตั้งพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าวาสุกรี ซึ่งผนวชอยู่ที่วัดพระเชตุพนเป็น “พระองค์เจ้าพระราชาคณะกรมหมื่นนุชิตชิโนรสศรีสุคตขัตติยวงศ์” แต่มีสมณศักดิ์เสมอพระราชาคณะชั้นสามัญ

รัชกาลที่ 3

ทรงปฏิรูปคณะสงฆ์ขึ้นเหตุการณ์ที่สำคัญเกี่ยวกับคณะสงฆ์ มีดังนี้

1. โปรดให้รวมพระอารามหลวงและอารามราษฎร์ในกรุงเข้าเป็นคณะหนึ่งต่างหาก เรียกว่า “คณะกลาง” ขึ้นในกรมหมื่นนุชิตชิโนรส

2. คณะสงฆ์เพิ่มขึ้นมี 4 คณะ คือ

2.1 คณะเหนือ

2.2 คณะใต้

2.3 คณะกลาง

2.4 คณะอารัญวาสี

3. มีคณะใหม่เกิดขึ้นในรัชกาลนี้คือ คณะธรรมยุต ครั้งแรกจำนวนน้อย อาศัยอยู่กับคณะกลาง

รัชกาลที่ 4

คณะสงฆ์เริ่มดีขึ้น จำนวนพระสงฆ์เริ่มมากขึ้นตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ 4 ทั้งยังมีคณะใหม่เพิ่มขึ้นอย่างเป็นทางการ คือ คณะธรรมยุตและคณะอารัญวาสีเดิมกลับหายไปไม่ทราบชัดว่าหายไปไหน ตอนเริ่มรัชกาลยังมีอยู่ คือ สมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดสระเกษเป็นเจ้าของคณะแต่ชื่ออารัญวาสีค่อย ๆ หายไปในภายหลัง ด้านสมณศักดิ์รัชกาลนี้เพิ่มมากขึ้นและทรงเห็นว่า กรมหมื่นนุชิตชิโนรส ทรงคุณธรรม ยิ่งกว่าสังฆนายกอื่น ๆ จึงโปรดตั้งพระราชพิธีมหาสมณุตมาภิเษก สถาปนาขึ้นเป็น “กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชิโนรส” เป็นประธานสงฆ์ทั่วราชอาณาจักรและทรงสถาปนาพระพิมลธรรม (อู่) วัดสุทัศน์ขึ้นเป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณอนุโรดมตามพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ 4 ที่จะให้เป็นสังฆราชแต่ตอนนี้ยังไม่ได้เป็นสังฆราชเป็นเพียงเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายเหนือเท่านั้นและทรงยกพระพุทโธษาจารย์ (ฉิม) เป็นสมเด็จพระพุทโธษาจารย์ด้วย ส่วนการปกครองหัวเมืองแต่เดิมตำแหน่งเป็นพระสังฆราชา รัชกาลที่ 4 โปรดให้เปลี่ยนเป็น สังฆปาโมกข์ มียศเทียบเท่าพระครู แต่บางเมืองก็มียศเท่าพระราชาคณะ ใช้ราชทินนามเหมือนกรุงเทพฯ

รัชกาลที่ 5

เป็นระยะที่กิจการทุกส่วนของประเทศได้รับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่จากระบบเก่าสู่ระบบใหม่ ด้านศาสนาก็เช่นเดียวกัน มีการปฏิรูปขึ้นในทุก ๆ ด้านเวลานั้น พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ได้ทรงช่วยในด้านการคณะสงฆ์เป็นอย่างดี ด้านสมณศักดิ์ มีที่น่าสนใจคือ ในรัชกาลนี้ได้เพิ่มสมณศักดิ์ชั้น “ราช” ขึ้นใหม่ ครั้นก่อนพระราชาคณะมี 4 ชั้น คือ พระราชาคณะสามัญ 1 ชั้น เมื่อเพิ่มขึ้นราชชั้น จึงมี 5 ชั้น ส่วนชั้นสามัญกลายเป็นชั้นที่ 6 จึงเรียงตามลำดับใหม่ ได้ดังนี้

1. ชั้นสมเด็จพระสังฆราช
2. ชั้นรองสมเด็จพระสังฆราช
3. ชั้นธรรม
4. ชั้นเทพ
5. ชั้นราช
6. ชั้นสามัญ

และต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงฐานะของบางตำแหน่ง เช่น เลื่อนพระพรหมมุนี จากชั้น 4 ขึ้นเป็นชั้น 3 เลื่อนพระธรรมโกษาจารย์จากชั้นสามัญญเป็นชั้นที่ 3 เป็นต้น เรื่องสำคัญในวงการสงฆ์ คือ การมีพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์อย่างจริงจังขึ้น ซึ่งควรจะรู้โดยละเอียด ไว้ดังนี้

1. พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.121 ก่อนพระราชบัญญัติฉบับนี้ เราทราบมาแล้วว่าคณะสงฆ์จัดเป็น 3 นิกาย คือ 1) มหานิกาย 2) ธรรมยุตติกนิกาย 3) รามัญนิกาย

2. ทั้งหมดนี้สืบมาจากทักษิณนิกายหรือเถรวาท แต่ก็มีอุตรนิกายหรือมหายาน อยู่บ้าง คือ พระญาณกับพระจีนฝ่ายหลังนี้ได้รับการยกย่องเป็นพระภิกษุสงฆ์ คงถือว่าเป็นนักพรตเท่านั้น มาถึงรัชกาลที่ 5 จึงทรงตั้งหัวหน้าฝ่ายญาณเป็นพระครูและฝ่ายจีนเป็นพระอาจารย์ก่อนพระราชบัญญัติฉบับนี้ ก็ยังคงมี 4 คณะเหมือนรัชกาลที่ 3, 4 คือ

2.1 คณะเหนือ สมเด็จพระพุฒาจารย์(แสง) วัดราชบูรณะเป็นเจ้าคณะใหญ่ โดยมารวมเอาวัดทางเหนือมาขึ้นกับคณะนี้และคณะนี้ก็ขึ้นตรงต่อมหาดไทย

2.2 คณะใต้ สมเด็จพระวันรัตน์ (ชิต) วัดมหาธาตุเป็นเจ้าคณะใหญ่ รวมเอาวัดทางใต้มาขึ้นกับคณะนี้และขึ้นต่อกรมพระกลาโหมและกรมท่า

2.3 คณะกลาง สมเด็จพระทำตมาจารย์ (หม่อมเจ้าสังฆทัต) วัดพระเชตุพน เป็นเจ้าคณะใหญ่ รวมเอาวัดในส่วนกลางและนครเขื่อนขันธ์ (อ.พระประแดง) มาขึ้นในคณะนี้แต่ที่ปรากฏจริงวัดในส่วนกลางไปขึ้นต่อคณะเหนือก็มีคณะใต้ก็มีสืบสนอยู่

2.4 คณะธรรมยุต เวลานั้นยังไม่มีสมเด็จพระเจ้าคณะใหญ่ มีพระศาสนโสภณ เป็นเจ้าคณะรอง รวมเอาวัดธรรมยุติที่วราชอาณาจักรขึ้นคณะนี้ ผู้ปกครองต่อมาเป็นพระราชาคณะที่เป็นเจ้าเสียส่วนมาก สมเด็จพระเจ้าคณะใหญ่ของคณะนี้มีฐานานุกรมเป็นพิเศษกว่าคณะอื่น ๆ การปกครองแบ่งเป็นคณะ 4 คณะนี้ที่น่าสนใจ ก็คือ ไม่ทราบเหตุใดจึงแบ่งเช่นนี้เข้าใจว่าเปลี่ยนมาจากคณะคามวาสีฝ่ายซ้าย คณะอรัญวาสีและคณะคามวาสีฝ่ายขวา ครั้งกรุงเก่า คือ

2.4.1 คณะเหนือ = คณะคามวาสีฝ่ายซ้าย

2.4.2 คณะใต้ = คณะคามวาสีฝ่ายขวา

2.4.3 คณะอรัญวาสี

2.4.4 คณะกลาง

3. ทั้งหมดนี้ มีมาแล้วครั้งรัชกาลที่ 3 ต่อมาคณะอรัญวาสีค่อย ๆ หายไป รวมกับคณะคามวาสี จึงเหลือเพียง 3 คณะ ครั้นต่อมาจึงมีคณะธรรมยุติขึ้นจึงเป็น 4 คณะอีก ครั้นต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2445 (ร.ศ.121) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ขึ้น เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติธรรมวินัย ให้สอดคล้องกับการปกครองบ้านเมือง พ.ร.บ.ฉบับนี้ กำหนดให้มีเจ้าคณะใหญ่อีก 4 คณะ รวมเป็น 8 รูป ทั้ง 8 รูปนี้เป็น “กรรมการมหาเถรสมาคม” ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการปกครองคณะสงฆ์ที่วราชอาณาจักร พ.ร.บ. ฉบับนี้กำหนด

ให้มีสมเด็จพระสังฆราชองค์เดียวเป็นผู้บัญชาเด็ดขาด เป็นประธานของมหาเถรสมาคม การปกครอง แบ่งออกเป็นมณฑล เมือง แขวง และวัด ทั้งหมดนี้แบ่งกันขึ้นตามคณะใหญ่ทั้ง 4 พ.ร.บ.นี้ มี 45 มาตรา และให้เสนาบดีกระทรวงธรรมการ (ปัจจุบัน คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษา) รักษาการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ สำหรับคณะธรรมยุตินั้น เดิมรวมอยู่กับคณะกลางและได้แยกเป็นคณะต่างหาก ครั้งแรกนั้นไม่มีเจ้าคณะใหญ่ พ.ศ. 2393 กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ จึงได้ทรงเป็นเจ้าคณะใหญ่ ต่อมาก็คือ กรมหมื่นนวิชิรญาณวโรรส

รัชกาลที่ 6 - 7

การคณะสงฆ์ดำเนินตาม พ.ร.บ.ฉบับนี้ตลอด แต่ตอนปลายรัชกาลที่ 7 คณะสงฆ์กลุ่มหนึ่ง แสดงสังฆมติจะให้มีการแก้ไข พ.ร.บ.ฉบับนี้ การเคลื่อนไหวขยายวงกว้างออกไป จนต้องมีการเปลี่ยนแปลงในครั้งรัชกาลที่ 8

รัชกาลที่ 8

คณะรัฐบาลปฏิบัติ ซึ่งมีพ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี ก็พยายามแก้ไข พ.ร.บ.เก่า และต้องการจะรวมนิกายทั้ง 2 คือ มหานิกายกับธรรมยุตินิกายเข้าด้วยกัน เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2484 พระยาพหลฯ ได้อุปสมบท ณ วัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อรวมนิกาย การอุปสมบทครั้งนี้มีมนต์พระนั่งอันดับ 50 รูป มีพระมหานิกาย 34 รูป พระธรรมยุต 15 พระรามัญ 1 เมื่อพระยาพหลฯ ลาสิกขาบทไปแล้ว คณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตก็ครองวัดศรีมหาธาตุเสีย การรวมนิกายจึงไม่สำเร็จ อย่างไรก็ตาม ความพยายามรวมนิกายก็มีผลบ้าง คือ สภาผู้แทนได้ออกกฎหมายสงฆ์เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2484 นั่นคือ “พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2484” มี 60 มาตรา ไม่มีมาตราใดแบ่งแยกการปกครอง พ.ร.บ.ฉบับนี้ ประกอบด้วย คณะสังฆมนตรี สังฆสภา พระธรรมธร (อัยการ) พระวินัยธร (ผู้พิพากษา) เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส อำนาจสูงสุดอยู่ที่ สมเด็จพระสังฆราช นอกนี้ยังแบ่งส่วนในคณะสังฆมนตรีออกเป็น องค์การใหญ่ ๆ 4 องค์การ คือ

1. องค์การปกครอง ทำหน้าที่ฝ่ายปกครอง
2. องค์การศึกษา ทำหน้าที่ฝ่ายการศึกษา
3. องค์การเผยแผ่ ทำหน้าที่เผยแผ่อบรม
4. องค์การสาธารณูปการ ทำหน้าที่เกี่ยวกับการก่อสร้างบูรณะ

พ.ร.บ.ฉบับนี้ เป็นฉบับประชาธิปไตย คณะสงฆ์สอดคล้องกับบ้านเมืองทุกประการ ด้านการศึกษาสมัยนี้เจริญมาก เพราะองค์การศึกษาดูแลควบคุมตั้งแต่ส่วนกลางไปถึงส่วนภูมิภาค ด้านอื่น ๆ ก็ได้รับการเอาใจใส่เช่นเดียวกัน

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2505 สมัยที่ พณฯ จอมพล ส. ธนรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี (รัฐบาลปฏิวัติ) ต้องการให้ใช้ พ.ร.บ. คณะสงฆ์เป็นไปอย่างรวดเร็วทันการ รัฐบาลจึงยกเลิก พ.ร.บ. คณะสงฆ์ 2484 เสีย และให้ออก พ.ร.บ. คณะสงฆ์ 2505 แทนโดยให้อำนาจเด็ดขาดกับฝ่ายปกครอง (เจ้าหน้าที่บ้านเมือง) และพระปกครองมากขึ้น แต่ด้านการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมนั้นด้อยลงอย่างเห็นได้ชัด จึงปรากฏว่าการศึกษาในระยะหลังนี้ไม่ก้าวหน้าเหมือนสมัย พ.ร.บ. 2484

รัชกาลที่ 9 (พ.ร.บ. 2505)

สมเด็จพระสังฆราช เป็นประมุข มหาเถรสมาคม แบ่งการปกครองออกเป็น 5 คือ หนเหนือ หนใต้ หนกลาง หนตะวันออก และคณะธรรมยุติและแยกการปกครองออกเป็นภาค จังหวัด อำเภอ ตำบลและเจ้าอาวาส

สรุปได้ว่า การปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ แบ่งตามรัชกาลได้ดังนี้ รัชกาลที่ 1 ได้ออกกฎหมายสงฆ์ เพิ่มขึ้นจากวินัยสงฆ์อีกด้วย กฎหมายที่ออกมามี 10 ฉบับ ฉบับแรกเมื่อ พ.ศ. 2325 ฉบับสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. 2344 และสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ แบ่งออกเป็น 3 อันดับ คือ พระราชาคณะผู้ใหญ่ และพระราชาคณะสามัญ พระราชาคณะผู้ใหญ่กำหนดไว้ 4 ชั้น รัชกาลที่ 4 มีการเพิ่มคณะสงฆ์ขึ้นเป็น 4 คณะ คือ คณะเหนือ คณะใต้ คณะกลาง คณะอาร์ววาสี และมีคณะเกิดขึ้นคือคณะธรรมยุติ รัชกาลที่ 5 มีการเพิ่มสมณศักดิ์ชั้นราชขึ้นใหม่และมีพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.121 รัชกาลที่ 8 เกิด พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 และ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และในสภาวะปัจจุบันการดำเนินชีวิตของประชาชนได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอันมากเนื่องจากความซับซ้อนทางเหตุปัจจัยของสังคมทำให้การดำรงชีวิตต้องต่อสู้ดิ้นรนมากยิ่งขึ้น จึงควรมีผู้มีบทบาทรับผิดชอบและหาทางเยียวยาปัญหาที่เกิดขึ้น พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมเป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นที่ยอมรับของชุมชน จึงต้องนำวิถุคนี้มาเป็นโอกาสเพื่อพัฒนาสังคมให้เป็นที่พึงพอใจของประชาชนช่วยอบรมศีลธรรมให้สังคมอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข มีความสามัคคีเป็นที่ตั้งตั้งนั้นการพัฒนาสังคมให้มีความเจริญอย่างยั่งยืน

2.5.2 บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม

การปกครองเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยในหมู่สงฆ์ และให้เกิดทิศทางที่ชัดเจนในการดำเนินบทบาทของพระสงฆ์และวัด คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมได้ตรากฎหมายการปกครอง คณะสงฆ์ โดยยึดความสอดคล้องและให้เป็นไปตามหลักธรรมวินัย เรียกว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และพระราชบัญญัติที่มีผลบังคับใช้สำหรับพระสงฆ์ไทย ฉบับปัจจุบัน คือ ฉบับ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 และในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ ได้กำหนดบทบาทและภารกิจของมหาเถรสมาคมและพระสงฆ์ ทั้งนี้เพื่อการปกครองดูแลคณะสงฆ์ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา (2548, น. 11 - 12) ได้อธิบายว่า ในมาตรา 15 ตรี ได้กำหนดบทบาทและทิศทางการดำเนินงาน ไว้ดังนี้

มาตรา 15 ตรี แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

- (1) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
- (2) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
- (3) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศาสนาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
- (4) รักษาพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
- (5) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่น

จากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ คณะสงฆ์ที่ตราขึ้นเพื่อกำหนดบทบาทของพระสงฆ์ และวัดให้ดำเนินบทบาทเป็นไปตามพระธรรมวินัยและให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน จึงสรุปได้ว่า บทบาทพระสงฆ์นั้นมี 6 ด้านหลัก คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านศาสนศึกษา 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5) ด้านสาธารณูปการ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยมีสาระสำคัญที่กำหนดไว้ในรายละเอียด ดังนี้

1. ด้านการปกครอง

การปกครองคณะสงฆ์เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงามในหมู่คณะ นอกจากจะถือเอาตามพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว คณะสงฆ์ยังได้ตรากฎหมายหรือกรอบการปฏิบัติที่เรียกว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมเนียมประเพณีแห่งรัฐประการหนึ่ง และเพื่อให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงและความเป็นไปแห่งยุคสมัยประการหนึ่ง แต่ทั้งนี้ต้องมีข้อแม้ว่าหลักการที่บัญญัติขึ้นในภายหลังที่เรียกว่า พระราชบัญญัตินี้ จะต้องไม่ขัดหรือแย้งกับหลักการแห่งพระธรรมวินัย

อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 ได้ตราลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ โดยแบ่งลำดับชั้นตามลักษณะการปกครอง ดังนี้

ในมาตรา 20(1) คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม และคณะกรรมการมหาเถรสมาคม ประกอบไปด้วย สมเด็จพระสังฆราช ทรงดำรงตำแหน่ง สกลมหาสังฆปริณายก และทรงดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการมหาเถรสมาคม ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ ทรงตราพระบัญชาที่ไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายมหาเถรสมาคม

นอกจากนั้น ยังมีการออกกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 15 พ.ศ. 2523 ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวดที่ 2 ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง หมวดที่ 3 ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

- (1) วิธีการดำเนินการเพื่อความเรียบร้อยดีงาม วิธีดำเนินการศาสนศึกษา และการศึกษาสงเคราะห์ วิธีการดำเนินเผยแผ่พระพุทธศาสนา วิธีดำเนินการสาธารณูปการ และ

การสาธารณสุขสงเคราะห์ อันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนาให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม

(2) ให้มีเจ้าคณะมหานิกาย และเจ้าคณะธรรมยุต ปกครอง บังคับบัญชา วัดและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ๆ

อนึ่ง ในการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค แบ่งเป็นระดับภาค ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล มีผู้บังคับบัญชาในตำแหน่งเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล ตามลำดับ อนึ่ง ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 14 พ.ศ. 2535 ว่าด้วยจำนวนและเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค กำหนดให้มีเจ้าคณะภาค 18 ภาค โดยรวมเขตการปกครองในระดับจังหวัดเป็นเขตการปกครองภาค โดยกำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะภาค ไว้ดังนี้

(1) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

(2) ควบคุมส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสุขสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี

(3) วินิจฉัยการลงนิคคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์ คำสั่ง หรือ คำวินิจฉัยชั้นจังหวัด

(4) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นไปโดยชอบ

(5) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะ และเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณร ผู้อยู่ในบังคับบัญชา หรืออยู่ในเขตการปกครองของตนและตรวจตราชี้แจง แนะนำ การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าคณะภาค แตกต่างกันที่เขตพื้นที่การปกครอง

นอกจากการปกครองที่แบ่งลำดับชั้นตามที่ตราไว้แล้วนั้น การปกครองที่ถือว่าเป็นรากฐานของการปกครองที่สำคัญ คือ ตำแหน่งเจ้าหน้าที่เจ้าอาวาส ในมาตรา 37 และมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติหน้าที่ของเจ้าอาวาส ไว้ดังนี้

1. บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
2. ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ และคำสั่งมหาเถรสมาคม
3. เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

4. ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

5. ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งมีได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาส เข้าไปอยู่อาศัย
อยู่ในวัด

6. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งมีได้อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไป
จากเสี่ยจากวัด

7. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่อยู่ภายในวัดหรือพำนักอยู่ในวัดทำงานภายในวัด
หรือให้ทำทัณฑ์บน หรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้น ประพฤติปฏิบัติผิดคำสั่ง
เจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับระเบียบ หรือคำสั่งของ
มหาเถรสมาคม

สรุปได้ว่า ด้านการปกครอง ได้แก่ การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตาม
ที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคมและตามหลักของพระธรรมวินัย

2. ด้านศาสนศึกษา

การจัดการศึกษาแก่บุคลากรทางคณะสงฆ์ ที่เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรม
ซึ่งแบ่งออกเป็นส่วนต่าง ๆ ดังนี้

2.1 การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ได้แก่ การศึกษาพระธรรมวินัย
โดยจัดเป็นหลักสูตรสำหรับพระสงฆ์และสามเณร ที่เรียกว่า นักธรรม แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ นักธรรม
ชั้นตรี โท และเอก และสำหรับฆราวาสที่มีความสนใจที่จะศึกษาพระพุทธศาสนา เรียกว่า ธรรมศึกษา
แบ่งเป็น 3 ชั้น เช่นกัน คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี โท และเอก

2.2 การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ได้แก่ การศึกษาภาษาบาลีซึ่งเป็นภาษา
ที่จารึกคัมภีร์สอนสำคัญในทางพระพุทธศาสนา คือ พระไตรปิฎกเพื่อให้เกิดความเข้าใจและซาบซึ้ง
ในอรรถรสแห่งธรรมได้มากยิ่งขึ้น จึงจัดให้มีการเรียนการสอนภาษาบาลีโดยปัจจุบัน แบ่งออกเป็น 3
ระดับ 9 ชั้น

ระดับที่ 1 เรียกว่า เปรียญตรี ได้แก่ เปรียญ (ประโยค) 1 2 และเปรียญ
3 ประโยค ในชั้นนี้ศึกษาพื้นฐานทางไวยากรณ์ และหลักการแปลบาลี การสัมพันธ์ประโยคที่เป็นโครงสร้าง
ทางภาษาบาลีเป็นต้น และสำหรับพระสงฆ์หรือสามเณรที่สอบได้ตั้งแต่ระดับเปรียญ 3 ประโยคขึ้นไป
จะได้รับการแต่งตั้งเป็นมหาเปรียญสัพพนามเรียกน่าน้ำชื่อว่า มหา

ระดับที่ 2 เรียกว่า เปรียญโท ได้แก่ เปรียญธรรม 4 ประโยค ถึงเปรียญธรรม
6 ประโยค

ระดับที่ 3 เรียกว่า เปรียญเอก ได้แก่ เปรียญธรรม 7 ประโยค ถึง เปรียญธรรม
9 ประโยค

2.3 การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ (ปริยัติสามัญ) ได้แก่ ระบบการศึกษาที่มุ่งยกระดับความรู้ของพระภิกษุสามเณรให้เข้าใจระบบการศึกษาทางไกล ควบคู่ไปกับระบบการศึกษาทางธรรม มี 2 ระดับ คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1 - 3) และมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4 - 6) ที่ครอบคลุมวิชาเหล่านี้ คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สุขศึกษา สังคมศึกษา เป็นต้น

2.4 มหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาและระดับสูงกว่าอุดมศึกษาสำหรับพระสงฆ์ และสามเณร (ปัจจุบันฆราวาสสามารถเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้) การศึกษาพระพุทธศาสนาและวิชาการชั้นสูงอื่น ๆ โดยแบ่งเป็นคณะต่าง ๆ เช่น คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ เป็นต้น โดยมหาวิทยาลัยสงฆ์นั้นมี 2 แห่ง คือ

2.4.1 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ฝ่ายมหานิกาย)

2.4.2 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย)

สรุปได้ว่า ด้านศาสนศึกษา ได้แก่ การจัดการศึกษาแก่บุคลากรทางคณะสงฆ์ เช่น การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และการศึกษาพระปริยัติธรรม

3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การสนับสนุนให้บุคลากรทางศาสนาและทางสังคมให้เป็นผู้มีการศึกษา ซึ่งเป็นหนึ่งในหน้าที่หรือบทบาทที่พระสงฆ์จักต้องดำเนินการและเข้าไปมีส่วนร่วม เช่น

3.1 การบวชเรียน การบวชสามเณรภาคฤดูร้อน การบวชเนกขัมมจารี การบวชชีพราหมณ์ เพื่อรับการอบรมสั่งสอน ขัดเกลาด้านจิตใจให้เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติเป็นคนดีของสังคม หรือเพื่อให้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาชีวิตและจิตใจได้

3.2 การจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อให้มีการศึกษาอบรมวิชาพระพุทธศาสนาและวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วยสังคม วัฒนธรรม มารยาทไทย ขนบธรรมเนียม และประเพณีทางสังคมอันดีงามต่าง ๆ

3.3 โรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่ หรือศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ที่บางวัดหรือพระสงฆ์บางรูปสนับสนุนและดำเนินการ เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาทั้งแก่พระภิกษุสามเณร และบุคลากรทางสังคมทั่วไป หรือการส่งเสริม สนับสนุนการฝึกอบรมวิชาชีพต่าง ๆ

3.4 การสงเคราะห์ด้านทุนการศึกษา ทุนอาหารกลางวันแก่นักเรียนตามสถานศึกษาต่าง ๆ ให้ได้โอกาสและความสะดวกทางการศึกษาในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในวัดที่ตนเองสังกัดหรือการสงเคราะห์ศิษย์วัด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนยากจน และด้วยโอกาสทางสังคมให้ได้รับการศึกษา บางเมื่อมีการศึกษาแล้วสามารถเติบโตและมีอนาคตที่ดี เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ นักธุรกิจหรือแม้กระทั่งเป็นนายกรัฐมนตรี เป็นต้น

3.5 การให้ใช้ที่ดินหรือสถานที่ของวัด เพื่อเป็นสถานที่ตั้งอาคารเรียนหรือสถานศึกษา ทั้งศูนย์อบรมเด็กเล็กหรือเด็กก่อนเกณฑ์ โรงเรียนประชาบาล โรงเรียนมัธยมศึกษา หรือแม้กระทั่งในระดับอุดมศึกษา

3.6 การเป็นครูพระช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนา วิชาจริยธรรม หรือวิชาศีลธรรม ในโรงเรียน หรือตามสถานศึกษาต่าง ๆ เช่น การสัญจรไปให้การศึกษาแก่นักเรียน หรือ คณะครู ตามโรงเรียนในลักษณะของโครงการอบรมระยะสั้น เช่น โครงการค่ายพุทธบุตร ค่ายพุทธธรรม ค่ายยุวพุทธ เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นการดำเนินงานของคณะสงฆ์ในส่วนที่เป็นการศึกษาสงเคราะห์แก่สังคม

สรุปได้ว่า ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ การสนับสนุนให้บุคลากรทางศาสนา และทางสังคมให้เป็นผู้มีการศึกษา เช่น การบวชสามเณรภาคฤดูร้อน การบวชเนกขัมมจารินี การบวชชีพราหมณ์การจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่ หรือศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ที่บางวัด หรือพระสงฆ์บางรูปสนับสนุนและดำเนินการ การสงเคราะห์ด้านทุนการศึกษา ทุนอาหารกลางวัน การให้ใช้ที่ดินหรือสถานที่ของวัด เพื่อเป็นสถานที่ตั้งอาคารเรียน การเป็นครูพระช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนา วิชาจริยธรรม

4. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ภารกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ประชาชน เยาวชน หรือคนในสังคมได้สามารถรับรู้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาและสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เช่น การเทศนาการปาฐกถา หรือการดำเนินการส่วนตัว เพื่อให้ธรรมะเข้าถึงจิตใจประชาชน และให้ประชาชนได้เข้าถึงธรรม เช่น

4.1 หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) โครงการนี้ดำเนินการเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2518 โดยระเบียบของมหาเถรสมาคมที่ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล โดยให้เป็นภาระที่ต้องรับผิดชอบของคณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อให้วัดและพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ให้ความรู้ อบรมศีลธรรมแก่ประชาชนในท้องถิ่นด้วยการแนะนำ สงเคราะห์ สั่งสอนให้ประชาชน หรือเยาวชนเกิดความสามัคคีธรรมและกตัญญูกตเวทิตาธรรม อันจะก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงแก่ประชาชนและก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม / ชุมชน

4.2 โครงการพระธรรมจาริกหรือพระธรรมทูตภายในประเทศ ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2508 และยังคงดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน โดยความร่วมมือของกรมประชาสัมพันธ์และกรมประชาสัมพันธ์ โดยมีการส่งพระสงฆ์เดินทางไปเพื่อปฏิบัติศาสนกิจตามหมู่บ้านชาวเขาและที่ทุรกันดาร ทั่วไกลต่าง ๆ ในภาคเหนือ และโครงการพระธรรมจาริกนี้มีวัตถุประสงค์หลัก คือ

4.2.1 เพื่ออบรมศีลธรรมและหน้าที่พลเมืองดีแก่ชาวเขา

4.2.2 เพื่อให้การสงเคราะห์ทางจิตใจ การศึกษา การรักษาพยาบาล การช่วยเหลือ การแก้ปัญหาเฉพาะด้านต่าง ๆ เพื่อให้ชาวเขามีความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกันกับคนไทย ที่อยู่ในส่วนอื่น ๆ ของประเทศตามแนวทางการลดช่องว่างและการผสมกลมกลืน

4.2.3 เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและโครงการนี้ถือว่าเป็นโครงการที่คณะสงฆ์ได้สร้างคุณูปการแก่สังคมเป็นอย่างมากและสร้างความพึงพอใจแก่ฝ่ายอาณาจักรเป็นอย่างมากเนื่องด้วยสังคมสมัยนั้นประสบปัญหาผู้ก่อการคอมมิวนิสต์ที่พยายามขยายฐานและเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติ โครงการนี้สามารถตัดตอนการโฆษณาชวนเชื่อของกลุ่มคอมมิวนิสต์ได้เป็นอย่างดี

4.3 โครงการพระธรรมทูตสายต่างประเทศ เป็นอีกงานด้านการเผยแผ่ด้านหนึ่งที่คณะสงฆ์ได้ดำเนินการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณได้รับเอกราชระในการผลิตพระสงฆ์เพื่อให้ความพร้อมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างแดน ซึ่งมีความจำเป็นและเป็นการทำงานในเชิงรุกด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ไทยด้วยการนำเอาหลักธรรมไปเผยแผ่ในต่างแดนแก่เพื่อนมนุษย์ต่างเชื้อชาติ ต่างภาษา ต่างวัฒนธรรม เพื่อให้ได้มีโอกาสได้เรียนรู้พระพุทธศาสนาและเป็นผู้มีส่วนแห่งธรรมขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าร่วมกัน

4.4 โครงการพระจริยนิเทศก์ เป็นโครงการที่ดำเนินการโดยพระสงฆ์เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีบทบาทในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการสอธรรมแก่ประชาชนด้วยการสนับสนุนของกรมการศาสนา ที่ออกระเบียบว่าด้วยพระจริยนิเทศน์ พ.ศ. 2532 ว่าด้วยการกำหนดคุณสมบัติของพระที่จักทำหน้าที่เป็นพระจริยนิเทศ เช่น สำเร็จการศึกษาเปรียญธรรม 6 ประโยค หรือสำเร็จการศึกษานักธรรมชั้นเอกหรือจบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาหรือมีความรู้ไม่ต่ำกว่า เปรียญธรรม 4 ประโยค หรือในกรณีที่เป็นผู้มีความสามารถพิเศษด้านการเผยแผ่ เพื่อช่วยงานการเผยแผ่ของเจ้าคณะจังหวัดหรือเจ้าคณะปกครองในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น

สรุปได้ว่า ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การเทศนาการปาฐกถา หรือการดำเนินการส่วนตัวเพื่อให้ธรรมะเข้าถึงจิตใจประชาชนและให้ประชาชนได้เข้าถึงธรรม เช่น หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล โครงการพระธรรมจาริกหรือพระธรรมทูตภายในประเทศ โครงการพระธรรมทูตสายต่างประเทศ โครงการพระจริยนิเทศก์

5. ด้านสาธารณูปการ

การพัฒนาวัดและอาคารสถานที่ภายในวัด ตลอดจนสิ่งแวดล้อมหรือสภาพภูมิทัศน์ภายในวัด เพื่อให้วัดเป็นสถานที่ ๆ เอื้อประโยชน์แก่สังคม ชุมชน และการพัฒนาเหล่านี้ ได้แก่ การดูแลการซ่อมแซม การสร้าง การทำนุบำรุงรักษาอาคารสถานที่หรือศาสนสถานต่าง ๆ ที่สำคัญภายในวัด หนึ่งงานด้านสาธารณูปการของวัด หรือของพระสงฆ์ในแต่ละวัด แต่ละรูปนั้นจะมีลักษณะที่ไม่ทัดเทียมกันหรือมีความแตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของวัดหรือของชุมชนเป็นสำคัญและนอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับงบประมาณ ความรู้ ความสามารถ วิสัยทัศน์หรือบารมีของวัดหรือของพระสงฆ์รูปนั้น ๆ ด้วยเช่นกัน เพื่อการสร้างแนวร่วมและแรงสนับสนุนทั้งจากพระสงฆ์ ฆราวาส หรือจากชุมชนในการดำเนินการสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เกี่ยวข้องด้วยงานด้านสาธารณูปการ

สรุปได้ว่า ด้านสาธารณูปการ ได้แก่ การพัฒนาวัดและอาคารสถานที่ภายในวัด ตลอดจนสิ่งแวดล้อมหรือสภาพภูมิทัศน์ภายในวัด เพื่อให้วัดเป็นสถานที่ ๆ เอื้อประโยชน์แก่สังคม ชุมชนและการพัฒนาเหล่านี้ ได้แก่ การดูแล การซ่อมแซม การสร้าง การทำนุบำรุงรักษาอาคาร สถานที่ หรือศาสนสถานต่าง ๆ ที่สำคัญภายในวัด

6. ด้านสาธารณสงเคราะห์

บทบาทการดำเนินงานของวัดหรือพระสงฆ์ในการดำเนินการให้ความช่วยเหลือประชาชน หรือสังคมในด้านต่าง ๆ ที่สอดคล้อง เหมาะสมกับสมณภาวะ เช่น การให้ใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศล ในประเพณีชีวิตต่าง ๆ (การเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย) หรือ การสาธารณสงเคราะห์ด้านอื่น ๆ เช่น การสนับสนุนหรือการสงเคราะห์สังคม ด้านการงาน การส่งเสริมรายได้หรือการพัฒนาอาชีพ การสงเคราะห์ผู้ยากไร้ หรือการรักษาพยาบาลผู้เจ็บไข้ การจัดตั้งโรงงาน การบริจาคทรัพย์เพื่อสร้าง โรงพยาบาล หรือการดำเนินการจัดสร้างโรงพยาบาลด้วยตนเองด้วยการระดมเงินทุนจากประชาชน ที่เลื่อมใสศรัทธา เป็นต้น บทบาทหรือภารกิจของวัดและพระสงฆ์เหล่านี้ถือว่าการดำเนินงาน ด้านสาธารณสงเคราะห์

สรุปได้ว่า ด้านสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ การดำเนินงานของวัดหรือพระสงฆ์ในการ ดำเนินการให้ความช่วยเหลือประชาชน หรือสังคมในด้านต่าง ๆ ที่สอดคล้อง เหมาะสมกับสมณภาวะ เช่น การให้ใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลในประเพณีชีวิตต่าง ๆ (การเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย) หรือการสาธารณสงเคราะห์ด้านอื่น ๆ

ดังนั้นบทบาทพระสงฆ์จึงต้องดำเนินการเชิงรุกให้มากขึ้น คือ เน้นที่ป้องกันปัญหาและการส่งเสริม สุขภาพจิตการเน้นงานสุขภาพจิตเชิงรุกนั้นต้องอาศัยในการให้บริการสถานที่บรรยากาศหมู่คนที่คุ้นเคย และวัดจึงเป็นแหล่งประโยชน์ที่สำคัญแหล่งหนึ่ง พระสงฆ์ในพุทธศาสนาและวัดเป็นแหล่งทรัพยากร ที่มีอยู่แล้วในชุมชน เพราะร้อยละ 80 ของคนไทยนับถือศาสนาพุทธมีความใกล้ชิดกับวัดและพระสงฆ์ เป็นอย่างมาก วิถีชีวิตคนไทย ผูกพันกับพุทธศาสนามาช้านานแนวโน้มที่ประชาชนจะทำตามคำแนะนำ และปฏิบัติตามศาสนธรรมด้วยความเลื่อมใสศรัทธาจึงมีอยู่มากและพระสงฆ์ได้รับการยอมรับว่าเป็นศูนย์รวมของความเชื่อถือศรัทธาว่าจะช่วยให้เกิดความสงบทางจิตใจในบทบาทของพระสงฆ์ ไม่เพียงแต่จะช่วยเหลือผู้เดือดร้อนด้านปัจจัยหรือวัตถุต่าง ๆ เท่านั้น แต่ยังช่วยดูแลผู้มีปัญหาด้านจิตใจด้วย ผู้ทุกข์ร้อนใจส่วนหนึ่งมาสนทนากับพระสงฆ์และขอคำปรึกษา โดยที่พระสงฆ์นั้นต้องเป็นผู้มีสุขภาพจิตดี ด้วยการให้คำปรึกษาเป็นกระบวนการของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลคือผู้ให้การปรึกษาและผู้รับการปรึกษาโดยผู้ให้การปรึกษาจะพยายามช่วยให้ผู้รับการปรึกษาสามารถนำศักยภาพในตัวเขามาใช้ ในการแก้ปัญหาอย่างเต็มที่โดยจะใช้คุณสมบัติส่วนตัว ความสามารถในด้านการสังเกต การสนทนา การให้ข้อมูลการโต้ตอบกับผู้รับการปรึกษา เพื่อเร้าให้ผู้รับการปรึกษาสำรวจตัวเองเกิดความเข้าใจ ในตัวเองและหาวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

2.5.3 หลักธรรมที่นำมาใช้ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิต

หลักพุทธธรรม เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพื่อให้รู้ความเป็นจริงของโลกและชีวิตและให้รู้เท่าทันของกฎธรรมชาติ จนสามารถอยู่กับโลกแห่งความเป็นจริงได้อย่างปกติสุข เพื่อเป็นแนวทางนำไปประพฤติปฏิบัติวางตนได้ถูกต้องเหมาะสมต่อตนเอง และผู้อื่นด้วยการรักษากาย วาจา และชำระจิตให้สะอาด เป็นการพัฒนาระดับคุณภาพชีวิตในปัจจุบันให้ดีขึ้น มีความสุขได้ตามวิถีชีวิตของแต่ละคนพึงปฏิบัติตามหลักธรรม พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต) (2534) ได้แสดงทัศนะว่า พุทธธรรมเป็นการแนะนำต้นแบบเพราะการแนะนำพุทธธรรมนี้ส่งเสริมให้บุคคลรู้จักช่วยตนเองยอมรับศักยภาพของมนุษย์ในการแก้ไขปัญหา ตลอดจนให้รู้จักในเงื่อนไขเหตุปัจจัยและวิธีการ ซึ่งมีขั้นตอนครบถ้วนตามหลักแนะนำหลักพุทธธรรมที่นำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต มีดังต่อไปนี้

2.5.3.1 หลักเบญจศีล

1) ความหมายของเบญจศีล

“ศีล” คือ สิ่งที่ไม่ควรประพฤติปฏิบัติสิ่งที่ควรงดเว้น ควรละเว้นไม่ปฏิบัติ ลำลี รักษุณี (2549, น. 9 – 10) กล่าวว่า ศีล คือ ข้อห้าม ข้อควรเว้น สิ่งที่ต้องงดเว้น ไม่ควรปฏิบัติ มีลักษณะเป็นข้อห้าม หรือข้อควรงดเว้นไม่ให้กระทำทั้งนั้น

ศีลข้อที่ 1 ปาณาติปาตา เวรมณี คือ การงดเว้นจากการฆ่า การเบียดเบียน สรรพสิ่งทั้งหลาย

ศีลข้อที่ 2 อทินนาทานา เวรมณี คือ การงดเว้นจากการถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้ แม้กระทั่งของสิ่งนั้นเราจะขอยืมมาแต่ไม่ได้คืนก็ตาม

ศีลข้อที่ 3 กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี คือ การประพฤติผิดในกาม รวมไปถึงถึงการไม่พูดคุยที่มีความลับซึ่งกับบุคคลที่ไม่ใช่คู่ครองของตน

ศีลข้อที่ 4 มุสาวาทา เวรมณี คือ การไม่พูดเท็จ ให้ร้าย เพื่อเจ้อในสิ่งที่ไม่เป็นจริง

ศีลข้อที่ 5 สุราเมรยะมัจชยะปะมาทัฏฐานา คือ การดื่มของมึนเมา ประเภทของหมักดองที่เรียกว่า เมรัย

2) สาระและพฤติกรรมอันเกี่ยวกับเบญจศีล

เนื่องจากศีลนั้น ต้องเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติเป็นเรื่องของกิริยาอาการ พฤติกรรมของมนุษย์ หากไม่มีการกระทำไม่มีการแสดงก็ไม่เกี่ยวกับศีลองค์ประกอบที่จะทำให้เกิดการทุศีล ผิดศีลหรือศีลสมบูรณ์ได้นั้นจะต้องมีการกระทำ โดยมีกาย วาจา และใจเป็นตัวกำหนดการแสดงพฤติกรรมตามสาระของศีล 5 หรือการกระทำอันก่อให้เกิดความผิดศีลแต่ละข้อนั้น ดังนี้

- 2.1) พฤติกรรมตามสาระของศีลข้อ 1
- 2.1.1) ทำลายชีวิตผู้อื่นด้วยเจตนา
 - 2.1.2) ทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน เสื่อมเสีย ตกต่ำ
 - 2.1.3) มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำให้ชีวิต หรือร่างกายผู้อื่นเป็นอันตราย
 - 2.1.4) ลดความรุนแรง ความโหดร้าย และการเบียดเบียน
 - 2.1.5) ทำจิตใจสงบ เยือกเย็น ลดโทสะ และพยาบาท
 - 2.1.6) ให้อภัยผู้อื่น ๆ มีเมตตา
- 2.2) พฤติกรรมตามสาระของศีล ข้อ 2
- 2.2.1) เอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตน
 - 2.2.2) ละเมิดสิทธิหรือถือวิสาสะในทรัพย์สินของผู้อื่นด้วยเจตนา
 - 2.2.3) มีส่วนเกี่ยวข้องในการแลกเปลี่ยนที่เอากำไรหรือเอาเปรียบ
 - 2.2.4) ลดการแย่งชิง เอาไร้อเอาเปรียบ ทำการงาน ขยันสร้างสรรค์
 - 2.2.5) เสียสละ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ มีน้ำใจ
 - 2.2.6) ให้อภัยโดยไม่หวังผลตอบแทน
- 2.3) พฤติกรรมตามสาระของศีลข้อ 3
- 2.3.1) ประพฤติผิด สำส่อน หรือมักมากในกาม
 - 2.3.2) ใฝ่เสพกามารมณ์อันมาจากรูปสวย เสียงเพราะ กลิ่นหอม รสอร่อยหรือสัมผัสที่พอใจ
 - 2.3.3) มีส่วนเกี่ยวข้องในการปรุงแต่งเพื่อสะสม รุ่งเรือง หรือยั่วราคะ
 - 2.3.4) ลดการรุ่งเรือง และการเสพสมสุขสมทางกามคุณ 5
 - 2.3.5) มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ประหยัด เรียบง่าย เพราะลดภาระการเสพสม
 - 2.3.6) มีความสำรวมในกามารมณ์
- 2.4) พฤติกรรมตามสาระของศีลข้อ 4
- 2.4.1) พุดปด อำพราง หรือบิดเบือนความจริง
 - 2.4.2) พุดส่อเสียด ยุยง ให้เกิดความเข้าใจผิด
 - 2.4.3) มีส่วนเกี่ยวข้องในการพุดให้เกิดการทำผิดศีล
 - 2.4.4) ลดวจีทุจริต
 - 2.4.5) มีวจีสุจริต พุดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ เป็นสาระ
 - 2.4.6) มีความซื่อสัตย์มีสัญชาติแห่งคนตรง

2.5) พฤติกรรมตามสาระของศีลข้อ 5

2.5.1) ติด ฝักใฝ่ คลุกคลี หรือมีส่วนร่วมในอบายมุข

2.5.2) ระเริง ฝักใฝ่หรือคลุกคลี กับการบันเทิง เริงรมย์ มหรสพ กีฬา

การละเล่น หรือพนัน

2.5.3) ผลาญพราเวลา แรงงาน ทรัพย์สิน สุขภาพของตน หรือสังคม

2.5.4) ลดความเกียจคร้าน

2.5.5) ทำงานมีประโยชน์ มีคุณค่า มีแก่นสาระ

2.5.6) มีสติสัมปชัญญะ ในการพิจารณา ดี - ชั่ว ทุกอิริยาบถ

ดังนั้น ความสำคัญของศีล ที่แม้ก่อนพระพุทธองค์ทรงปรินิพพานก็มอศีล ให้เป็นเหมือนมรดกเหมือนพินัยกรรมแก่ชาวพุทธ พระในศาสนาพุทธเหล่าพุทธสาวกให้อยู่กันด้วยศีล ปกครองกันด้วยศีล เอาศีลเป็นบรรทัดฐานในการอยู่ด้วยกัน ศีลนี้แหละจะทำให้สังคมมีความสุข สงบ ร่มเย็นและสังคมชาวพุทธอยู่กันได้อย่างมีความสุข จนปัจจุบันก็เพราะคนมีศีลตามฐานานุฐานะ ของตนเอง

3) อานิสงส์ของการสมาทานเบญจศีล

การรักษาศีล หรือการปฏิบัติตามหลักของศีล จัดว่าเป็นการทำบุญอย่างหนึ่ง ในทางพระพุทธ ศาสนา เรียกว่า สิลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล ย่อมให้อานิสงส์แก่บุคคลผู้รักษา ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามเหมาะสมแก่ผู้นั้นหลายประการด้วยกัน

3.1) การไม่ฆ่าไม่เบียดเบียนกัน (ปาณาติปาตา เวรมณี) มีอานิสงส์ ดังนี้

3.1.1) ทำให้เป็นผู้ไม่มีภัย

3.1.2) ทำให้จิตใจสบายนึกถึงแต่สิ่งที่ดีงาม

3.1.3) ทำให้มีอายุยืน และมีสุขภาพดี

3.1.4) ไร้ใจกันได้ไม่ต้องหวาดระแวง

3.1.5) ทำให้ไม่ต้องมีความกังวลมุ่งหน้าศึกษาเล่าเรียนประกอบอาชีพ

การงานพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า

3.2) การไม่ลักไม่เอารัดเอาเปรียบกัน (อทินนาทานา เวรมณี) มีอานิสงส์

ดังนี้

3.2.1) ทำให้ไว้ใจกัน อยู่กันอย่างสงบ

3.2.2) นอนตาหลับไม่ต้องคอยระวังโจรผู้ร้าย

3.2.3) ทรัพย์สินไม่สูญหาย แต่เจริญเพิ่มพูนขึ้น

3.2.4) งานที่สร้างสรรค์ขึ้นได้ผลสมบูรณ์ มีคุณภาพดีทำให้การพัฒนา

เจริญก้าวหน้า

- 3.3) การไม่ละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นหวงแหน (กาเมสุ มิจฉาจารา เวมณี) มีอานิสงส์ ดังนี้
- 3.3.1) ตนเองไม่มีศัตรู ผู้อื่นก็ไม่ระแวง มีความไว้วางใจกันอย่างสงบ
 - 3.3.2) ทำให้ครอบครัวมีความสุข มีความอบอุ่น ผูกพัน และเคารพ
 - 3.3.3) ทำให้เกิดความภูมิใจในเกียรติแห่งวงศ์สกุลของตน
 - 3.3.4) ทำให้เกิดความสามัคคี ไม่มีความสับสนในทางประเพณี
- 3.4) ไม่พูดเท็จ (มุสาวาทา เวมณี) มีอานิสงส์ ดังนี้
- 3.4.1) เป็นที่เชื่อถือเคารพรักใคร่ของคนทั่วไป
 - 3.4.2) ทำให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน
 - 3.4.3) ทำให้กิจการต่าง ๆ ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดี และสำเร็จดี
 - 3.4.4) ทำให้เกิดความกล้าหาญเข้มแข็งและเชื่อมั่นตนเอง
- 3.5) การไม่เสพของสิ่งเสพยติดให้โทษ (สุราเมรยมชชปมาทภูฏานา เวมณี) มีอานิสงส์ ดังนี้
- 3.5.1) ไม่บั่นทอนสุขภาพและสติปัญญา
 - 3.5.2) ไม่สิ้นเปลืองทรัพย์สิน
 - 3.5.3) ไม่ก่อการทะเลาะวิวาท
 - 3.5.4) ไม่ถูกชักจูงไปในทางที่ชั่วร้ายง่าย
 - 3.5.5) ไม่มีภาระกังวลจิตใจโดยใช่เหตุ
 - 3.5.6) ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความประมาท
 - 3.5.7) เป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไป

สรุปได้ว่า หากบุคคลผู้รักษาศีลเป็นประจําย่อมจะได้รับอานิสงส์ต่าง ๆ มากมาย เช่น มีความสุขขณะมีชีวิตอยู่ มีทรัพย์สมบัติ มีชื่อเสียง ไม่ต้องหวาดระแวง เป็นที่นับถือของคนทั่วไป มีสติสัมปชัญญะ เมื่อตายไปก็ไปสู่สถานที่ดี อันได้แก่ สุคติ โลก สวรรค์ อย่างน้อยที่สุดไม่ต้องเดือดร้อนใจ เพราะกรรมที่ตนกระทำ ดังนั้นผู้วิญญานเอาอานิสงส์ของเบญจศีลไปใช้ประกอบการสร้างแบบสอบถาม วัดเจตคติ

2.5.3.2 หลักของเบญจธรรม

1) ความหมายของเบญจธรรม

กรมศาสนา (2537, น. 32) เบญจธรรม ในพระบาลีที่แสดงคุณของกัลยาณชน มีว่าเป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม ดังนี้ เป็นคู่กัน ข้อนี้อธิบายนิชฐานว่าผู้เว้นจากข้อห้ามทั้ง 5 ดังกล่าวแล้ว ในหนหลังชื่อว่าเป็นผู้มีศีลและผู้มีศีลนี้จะได้ชื่อมีกัลยาณธรรมด้วยทั่วทุกคนหาได้ต่างว่าคนมีศีลผู้หนึ่ง

มีผู้ไปทางเรือพบคนเรือล่มว่ายน้ำอยู่สมควรทุกอย่างที่เขาจะต้องหยุดเรือและช่วยคนนั้นให้พ้นอันตราย แก่ชีวิตแต่เขาหาได้มีจิตกรุณาและทำดังนั้นไม่ได้ และคนนั้นไม่ได้ใครช่วยก็จมน้ำตาย เช่นนี้ศีลของเขา ก็ไม่ขาด แต่ปราศจากกรุณายังเป็นที่น่าติเตียนเพราะส่วนนั้น จะจัดว่าเขามีกัลยาณธรรมไม่ได้ถ้าเขาเห็น ดังนั้นแล้วมีกรุณาเตือนใจหยุดช่วยคนนั้น ให้พ้นอันตราย เช่นนี้จึงได้ชื่อว่า มีทั้งศีลมีทั้งธรรมสมคำ พระบาลีนั้น

2) สารและพฤติกรรมที่เกี่ยวกับเบญจธรรม

ทรงวิทย์ แก้วศรี (2530, น. 29) เบญจธรรม หรือเบญจกัลยาณธรรม ได้แก่ ธรรม 5 ประการ หรือธรรมอันดีงาม 5 อย่าง ซึ่งคู่กับเบญจศีล เป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีล ผู้รักษาเบญจศีลควรมีไว้ประจำใจ ดังต่อไปนี้

1. เมตตาและกรุณา ได้แก่ ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุข ความเจริญ และความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ เป็นคู่กับศีลข้อที่ 1 คือ การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์
2. สัมมาอาชีวะ ได้แก่ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต เป็นคู่กับศีลข้อที่ 2 คือ การงดเว้นจากการลักทรัพย์
3. กามสังวร (หรือกามสัณญะ) ได้แก่ ความสำรวมในกาม ความสำรวม ระวังจู้จี้กับยั้งควบคุมในทางกามารมณ์ไม่ให้หลงใหลในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส เป็นคู่กับศีลข้อที่ 3 คือ การงดเว้นจากการประพฤตินอกกาม
4. สัจจะ (หรือสัจจาจา) ได้แก่ ความสัตย์ ความจริง ความซื่อตรง กล่าวคือ กล่าวแต่วาจาดี มีประโยชน์ และถูกกับกาลเทศะเป็นคู่กับศีลข้อที่ 4 คือ การงดเว้นจากการกล่าวเท็จ
5. สติสัมปชัญญะ (หรือสัมมาสติ) ได้แก่ การระลึกรู้ชอบกล่าวคือระลึกได้ และรู้ตัวอยู่เสมอ คือ ฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยังคิดรู้สึกตัวเสมอว่า สิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ ระวังมิ ให้เป็นคนมัวเมาประมาท คู่กับศีล 5 คือ การงดเว้นจากเสพของมีนเมา

เบญจธรรมนี้ ท่านผูกเป็นหมวดธรรมขึ้นภายหลัง จึงมีเรียกชื่อหัวข้อแตกต่างกันไป แต่แล้วความหมายอย่างเดียวกันนั่นเอง เมื่อว่าถึงที่มาหัวข้อเหล่านี้ส่วนใหญ่ประมวลได้จากความท่อน ท้ายของกุศลกรรมบถข้อต้น ๆ

3) อานิสงส์ของการสมาทานเบญจธรรม

ทรงวิทย์ แก้วศรี (2530, น. 29) กล่าวไว้ว่า อานิสงส์ของเบญจธรรม

1. เมตตา กรุณา มีอานิสงส์ ดังนี้
 - 1.1 นอนหลับเป็นสุข
 - 1.2 ตื่นก็เป็นสุข
 - 1.3 ไม่ฝันลามก ไม่ฝันร้าย
 - 1.4 เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย

- 1.5 เทวดาย่อมรักษา
- 1.6 ไฟ ยาพิษ ศาสตราย่อมไม่กล้าทำลาย
- 1.7 จิตตั้งมั่นเป็นสมาธิเร็ว
- 1.8 สีนัย่อมเบิกบานแจ่มใส
- 1.9 ย่อมไม่หลงตาย คือ ก่อนตายก็มีสติ
- 1.10 เมื่อยังไม่ตรัสรู้ย่อมเข้าถึงพรหมโลก
2. สัมมาอาชีวะ มีอานิสงส์ ดังนี้
 - 2.1 เป็นผู้ประพฤติเป็นธรรมในกิจการ
 - 2.2 เป็นผู้ประพฤติเป็นธรรมในบุคคล
 - 2.3 เป็นผู้ประพฤติเป็นธรรมในวัตถุ
3. กามสังวร มีอานิสงส์ ดังนี้
 - 3.1 เป็นผู้ประพฤติไปตามสามี ทำให้สามีรักใคร่
 - 3.2 เป็นผู้สันโดษด้วยภรรยาของตน
 - 3.3 เป็นผู้ไม่เสียชื่อเสียง
4. สัจจะ มีอานิสงส์ ดังนี้
 - 4.1 มีความเที่ยงธรรม
 - 4.2 มีความซื่อตรง
 - 4.3 มีความจงรักภักดี
 - 4.4 มีความกตัญญู รู้คุณผู้อื่น
5. สติ - สัมปชัญญะ มีอานิสงส์ ดังนี้
 - 5.1 เป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภค
 - 5.2 เป็นผู้ไม่เลินเล่อในการทำงาน
 - 5.3 เป็นผู้มีสติสัมปชัญญะในการประพฤติตัว
 - 5.4 เป็นผู้ไม่ประมาทในธรรม

สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนามีบทบาททั้งสำหรับชีวิตส่วนตัวของคนไทยและชีวิตสังคมไทย สำหรับส่วนตัวพระพุทธศาสนาทำให้บุคคลมีกำลังใจที่จะต่อสู้กับความยากลำบากในสังคมปัจจุบัน เพื่อมีชีวิตอยู่และมีความก้าวหน้าต่อไป สำหรับชีวิตสังคมเป็นชาวพุทธทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันและกันและมองปัญหาต่าง ๆ ในทางเดียวกันทำให้คนไทยมีเอกลักษณ์เด่นชัดเข้มแข็งมั่นคง คำสอนในพระพุทธศาสนาย้ำความสำคัญของความสุขทางใจเหนือความสุขของวัตถุและร่างกายทำให้สังคมไทยนี้อยู่ร่วมกันอย่างพี่น้องเครือญาติที่มีความผาสุกมีสันติสุขกว่าสังคมโลก หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญในวัฒนธรรมไทย เหตุการณ์สำคัญ

ในชีวิตประจำวันเกือบทั้งหมดของคนไทยมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

2.5.3.3 หลักพรหมวิหาร

พรหมวิหาร 4 หลักธรรมการประครองใจให้มีความเบิกบานพลอยยินดี การมีใจเป็นกลาง

- 1) เมตตา คือ ความรักปรารถนาดีแก่สรรพสิ่งทั้งปวง ความเห็นใจ ความห่วงใย และการมีไมตรี
- 2) กรุณา คือ ความสงสาร พยายามช่วยเหลือสมาชิกในครอบครัวทุกคนให้ผ่านพ้นจากการทุกข์ยากเดือดร้อน
- 3) มุทิตา คือ ความเบิกบานพลอยยินดี การประคับประครองจิตใจให้เข้มแข็ง เบิกบาน
- 4) อุเบกขา คือ วางใจเป็นกลาง การพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง และปราศจากอคติ ปฏิบัติตามหลักและเหตุผลที่ถูกต้องเที่ยงธรรม

สรุปได้ว่า ทั้ง 4 สิ่งนี้ เป็นหลักของพรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมแห่งการประครองใจ ให้มีความรัก ความสงสาร ความยินดี และความวางใจเป็นกลางไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้น ถ้ายึดหลักธรรมข้อนี้ สิ่งคม ครอบครัว และสังคมรอบข้างจะมีแต่ความสุข ดังนั้น หลักธรรมทั้ง 4 ประการนี้ เป็นหลักธรรม ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน เพื่อการอยู่อย่างมีความสุขของตนเองและบุคคลที่อยู่รอบข้าง

2.5.3.4 แนวปฏิบัติสำหรับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ

ธรรม คือ การปฏิบัติหน้าที่และการทำหน้าที่ของการเป็นมนุษย์ให้ถูกต้องสมบูรณ์ มีสุขภาพกายดีตามสภาพการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติของโลก แต่สุขภาพจิตก็เป็นสิ่งสำคัญด้วยธรรมชาติของมนุษย์ก่อนที่จะเป็นเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ ทุกคนต้องผ่านช่วงวัยที่ต้องอดทนทั้งทางด้านร่างกาย และการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ คือ ของวัยทอง ซึ่งช่วงวัยนี้เป็นช่วงวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ทางด้านฮอร์โมน ซึ่งเป็นการยากต่อการดูแลสุขภาพจิต ลำบากต่อการควบคุมอารมณ์ที่เกิดขึ้น ดังนั้นการเข้าถึงพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เนื่องจากพระพุทธศาสนามีทั้งการเรียนรู้หลักคำสอน ตลอดจนการฝึกปฏิบัติเพื่อการเข้าถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิต

1) พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงชี้แจงแนวของการปฏิบัติเพื่อความสงบสุขของสภาพจิตใจ สอนให้เรียนรู้เรื่อง “ทุกขัง อนิจจัง อนัตตา” หัวข้อนี้จะช่วยให้ผู้สูงอายุที่สนใจ หยิบยกมาดัด และทำความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงตัว เพื่อการเข้าใจแก่นแท้ของชีวิตและการดำเนินชีวิตได้อย่างมีสาระ

1.1) ธรรมปฏิบัติในที่นี้ใคร่ขอแยกออกเป็น ดังนี้

1.1.1) การสวดมนต์ ถือว่าเป็นการสวดระลึกถึงองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ ซึ่งการสวดมนต์มีทั้งภาษาบาลีและแปลเป็นภาษาไทย เพื่อช่วยให้เข้าใจได้ง่าย สามารถปฏิบัติได้เป็นประจำ ซึ่งการสวดมนต์ช่วยส่งผลให้เป็นผู้ใคร่รู้ใคร่ศึกษา

ทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญในวัฒนธรรมไทย เหตุการณ์สำคัญในชีวิตประจำวันเกือบทั้งหมดของคนไทยมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

2.5.3.5 แนวปฏิบัติสำหรับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตด้านสังคม

อุดมพร ชื่นไพบูลย์ (2549, น. 100) กล่าวว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ที่ได้ศึกษาพระพุทธศาสนาย่อมสามารถนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติแล้วนำมาปรับใช้ได้อย่างมีความสุขที่แท้จริง ศาสนาในฐานะบูรณภาพของสังคม ย่อมส่งเสริมการอยู่ร่วมกันระหว่างศาสนาที่มีความเชื่อถือในคำสั่งสอนของศาสนาเป็นแนวเดียวกันทำให้มนุษย์มีค่านิยมและบทบาทสังคมที่จะทำร่วมกันเพื่อรักษา ค่านิยมไว้ ซึ่งเป็นการรักษาความมั่นคงของสังคม และกระบวนการอบรมสั่งสอนระเบียบวินัยไปด้วย Wach (1898 - 1958) ได้อธิบายหน้าที่ของศาสนาต่อมนุษย์และสังคมไว้มี 6 ประการ ดังนี้

1. ศาสนาช่วยอภิบาลอารมณ์ (Emotional Aid) เมื่อบุคคลเผชิญอุปสรรคต่าง ๆ เช่น ความพ่ายแพ้ ความย่อยยับ ความไม่สมหวัง ความทุกข์ ความท้อใจ หรือประสบกับสิ่งไม่พึงปรารถนาต่าง ๆ ก็จะทำศาสนากลับมาเป็นเครื่องบำรุงใจ โดยการส่งเสริมด้านค่านิยมและจุดหมายต่าง ๆ ตามที่ได้กำหนดไว้แล้วด้วยการรักษาจารีตประเพณี บรรทัดฐานทางสังคม และอย่างน้อยที่สุดก็ช่วยสร้างความรักใคร่ต่อกันและกัน

2. ศาสนาช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาวะเหมือนธรรมชาติ โดยการกำหนดจารีตประเพณี (Quilt) และแสดงความรื่นเริงยินดีด้วยการแสดงความเคารพบูชาต่อตัวแทนธรรมชาติและปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาตามระบบความเชื่อที่สามารถช่วยขจัดระบบในด้านที่เป็นฐานทางอารมณ์ เพื่อสร้างสวัสดิภาพและเกียรติยศขึ้นมาท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ซึ่งเป็นเงื่อนไขและความหมุนเวียนทางประวัติศาสตร์

3. ศาสนากำหนดกฎจารีตประเพณีและค่านิยมของสังคมให้คงความศักดิ์สิทธิ์ไว้ เช่น กำหนดรูปแบบพิธีการเคารพพระศาสนาของศาสนา เป็นต้น โดยการรักษาพฤติกรรมเปิดเผยอันเป็นจุดหมายประจำกลุ่มไว้ด้วย การสร้างสิ่งเร้าใจ อันเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวบุคคลขึ้นเพื่อให้มีการแสดงออกทางพฤติกรรมร่วมกัน

4. ศาสนาสามารถขยายมาตรฐานด้านค่านิยมตามจารีตประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาเป็นสถาบันแล้ว ซึ่งอาจแยกแยะออกไปได้อีกเพื่อให้มีการปลูกฝังจารีตประเพณีอย่างเต็มที่ ซึ่งจะก่อผลให้ในภายหลัง

5. มนุษย์ปฏิบัติหน้าที่ไปตามกฎเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ โดยการได้รับผลเป็นค่านิยมจากการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับศาสนาทั้งสิ้นเหล่านี้ เช่น ในการปฏิบัติพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างค่านิยมให้ปรากฏเป็นรูปร่างขึ้น เป็นต้น

6. ศาสนาผูกพันอยู่กับสังคม และสามารถใช้งานได้เต็มที่ในด้านการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล รวมถึงการจัดลำดับขั้นอันเป็นการแสดงออกตามความแตกต่างกันทางสังคมอีกด้วย

ในด้านการปรับตัวของผู้สูงอายุ สถาบันศาสนามีส่วนช่วยได้ใน 2 ระดับ คือ

1. ระดับปัจเจกบุคคล สถาบันศาสนาทำหน้าที่ทางด้านศาสนาต่าง ๆ เช่น ช่วยในการเผชิญศาสนาก่อนความตายที่ใกล้เข้ามาช่วยอธิบายและค้นหาความหมายของชีวิตช่วยให้ยอมรับในเรื่องความสูญเสียต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วและเกิดขึ้นในวันชรา เป็นต้น

2. ระดับสังคม สถาบันศาสนาจะช่วยลดความโดดเดี่ยวทางสังคมของผู้สูงอายุและสนับสนุนให้มีการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มมากขึ้น เช่น ให้การดูแลและสุขภาพกับผู้สูงอายุ การศึกษาต่อเนื่อง แนะนำการบริการทางานให้กิจกรรมเหล่านี้จะสามารถช่วยให้ความอบอุ่นใจ สนุกสนานและทำให้ผู้สูงอายุมีความมั่นใจใหม่อีกครั้งว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

ดังนั้น การส่งเสริมคุณภาพชีวิตในพระพุทธศาสนา จะกล่าวถึงการดูแลสุขภาพจะต้องเน้นไปที่สุขภาพจิตที่เข้มแข็งสุขภาพกายก็จะดีตามมาด้วย เนื่องจากการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในองค์รวมต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง โดยเริ่มจากคุณภาพชีวิตทางจิตใจก่อนเป็นลำดับแรก เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอื่น ๆ ต่อไป

2.5.4 บทบาทของพระสงฆ์ผู้นำทางจิตวิญญาณ

ผู้นำหรือภาวะผู้นำ (Leadership) คือ ผู้ใช้อิทธิพลหรืออำนาจหน้าที่ในความสัมพันธ์ซึ่งมีอยู่ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวกโดยใช้กระบวนการติดต่อซึ่งกันและกันเพื่อมุ่งให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ในการปฏิบัติ ผู้นำหน่วยงานหรือองค์กร ได้แก่ ผู้ที่บริหารงานให้สำเร็จโดยอาศัยการอำนวยความสะดวก การจูงใจ การริเริ่ม การประนีประนอม การประสานงาน ดังนั้นพฤติกรรมของผู้นำ จึงต้องอาศัย อำนาจหน้าที่ (Authority) อำนาจบารมี (Power) ทั้งในแบบทางการ (Formal) และไม่ทางการ (Informal) ผู้นำหรือภาวะผู้นำ เป็นกระบวนการหนึ่งซึ่งบุคคลหนึ่งบุคคลใดมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลหนึ่งบุคคลใด

สมยศ นาวิการ (2522, น. 405, อ้างถึงใน, Stogdill, 1974) ได้ให้ความหมายของความ เป็นผู้นำ ว่าเป็นกระบวนการของการสั่งการและการใช้อิทธิพลต่อกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งสรุปได้ว่า

1. ผู้นำต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น
2. กระบวนการของความเป็นผู้นำจะเกี่ยวข้องกับการจัดสรรอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้นำและสมาชิกของกลุ่ม
3. ผู้นำสามารถใช้อิทธิพลกับผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชา

ทงไบ สูดซารี (2544, น. 36) ได้กล่าวถึง Mintzberg ที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ ของผู้บริหาร และค้นพบว่า ผู้บริหารมีบทบาทที่สำคัญ 10 ประการ คือ

1. บทบาทการเป็นสัญลักษณ์ (Figurehead Role) เนื่องจากผู้บริหารในฐานะ ที่เป็นหัวหน้าของหน่วยงานถือว่าเป็นผู้ที่ต้องผูกพัน (Obliged) กับองค์การที่สะท้อนออกมาในรูปแบบ ของสัญลักษณ์ขององค์การในด้านกฎหมายและสังคม กล่าวคือ ผู้บริหารที่มีบทบาทที่สำคัญๆ ขององค์การ เช่น การลงนามสำคัญในสัญญาหรือการสั่งจ่ายเงิน การเข้าประชุม หรือพบปะสังสรรค์ การเข้าร่วม ในพิธีสำคัญ ๆ และการต้อนรับแขกขององค์การ

2. บทบาทการเป็นหัวหน้า (Leader Role) ผู้บริหารรับผิดชอบในการทำให้กลไก ต่าง ๆ ขององค์การได้ทำหน้าที่ให้เกิดการบูรณาการได้อย่างเหมาะสมการให้คำแนะนำแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา สร้างแรงจูงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถทำงานได้ในสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ยังจำเป็นต้องดำเนินงานด้านการจ้างงาน (Hiring) การอำนวยการ (Directing) การชมเชย (Praising) การวิพากษ์วิจารณ์ (Criticizing) การส่งเสริมสนับสนุน (Promoting) และการให้บุคลากรออกจากงาน (Dismissing)

3. บทบาทการประสานงาน (Liaison Role) เป็นบทบาทที่สะท้อนพฤติกรรมของผู้ นำ ในการดำรงรักษาเครือข่าย (Web) ของการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลและกลุ่มบุคคลนอกองค์การ เพื่อให้ได้มาซึ่งแหล่งข้อมูลที่สำคัญที่เป็นประโยชน์ คือ การคิดคำนึงถึง การสั่งการ นำไปสู่การสร้าง ผลตอบแทนให้องค์การ

4. บทบาทในฐานะผู้ตรวจสอบ (Monitor Role) เป็นบทบาทที่ผู้นำจะต้องใช้ความ พยายามในการเสาะแสวงหาข้อมูลต่าง ๆ เช่น การติดตามรายงานและบันทึกเหตุการณ์สำคัญการเข้าร่วม ประชุม และการสังเกตต่าง ๆ การวิเคราะห์ข้อมูลเหล่านี้เพื่อค้นหาปัญหาและใช้โอกาสในการแก้ไข ปัญหา (Opportunities) ในอันที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งในและนอกองค์การ

5. บทบาทในฐานะผู้ให้ข้อมูลข่าวสาร (Disseminator Role) ผู้บริหารจะมีศักยภาพ ในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่ผู้ใต้บังคับบัญชาไม่สามารถเข้าถึงได้ ข้อมูลข่าวสารบางอย่าง เป็นข้อความจริง (Factual) และบางอย่างเป็นสภาพที่แสดงให้เห็นถึงความพึงพอใจของผู้บังคับบัญชา อย่างมีประสิทธิภาพ

6. บทบาทในฐานะเป็นโฆษกขององค์การ (Spokesman Role) ผู้บริหารมีบทบาท สำคัญที่จะให้ข้อมูลข่าวสารกับหน่วยงานภายนอกองค์การตลอดจนการสะท้อนจุดยืนแห่งค่านิยม ขององค์การให้หน่วยงานอื่นได้รับรู้ โดยทั่วไปแล้ว ผู้บริหารระดับกลางและระดับล่างจะต้องรายงาน ข่าวสารต่าง ๆ ต่อผู้บังคับบัญชาในระดับสูง ผู้บริหารระดับสูงจะต้องรายงานต่อกรรมการบริหาร

หรือเจ้าของกิจการ ซึ่งผู้บริหารแต่ละระดับจำเป็นต้องมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นตัวแทน (Representative) ของหน่วยงานย่อยหรือหน่วยงานของตนเองในอันที่จะสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อผู้บังคับบัญชาและบุคคลภายนอกองค์การ

7. บทบาทในฐานะผู้ประกอบการ (Entrepreneur Role) ผู้บริหารในแต่ละระดับมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นผู้ริเริ่ม (Initiator) และผู้ออกแบบ (Design) เพื่อสร้างโอกาสให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การปรับปรุงการปฏิบัติงานขององค์การ

8. บทบาทผู้พิทักษ์ (Disturbance Handler Role) เป็นบทบาทสำคัญในฐานะผู้บริหารที่จำเป็นต้องเกาะติดสถานการณ์ที่สำคัญ เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างทันท่วงทีวิกฤตการณ์จะเกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัว เช่น ความขัดแย้งระหว่างพนักงาน การสูญเสียบุคลากรที่มีฝีมือ ผู้บริหารจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อบทบาทนี้มากที่สุด

9. บทบาทในฐานะผู้จัดสรรทรัพยากร (Resource Alligator Role) เป็นบทบาทสำคัญในด้านการจัดสรรทรัพยากร เช่น งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือในการทำงาน สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ บทบาทนี้จะเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของผู้บริหารว่าควรดำเนินการในกิจกรรมเหล่านี้เมื่อไร จะใช้อำนาจหน้าที่ตัดสินใจเกี่ยวกับลูกน้องในลักษณะใด หรือเตรียมการด้านงบประมาณอย่างไร การใช้อำนาจบทบาทนี้ จะสะท้อนศักยภาพของผู้นำในการควบคุมและจัดการให้กลไกต่าง ๆ ในหน่วยงานดำเนินการให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ผู้นำต้องการ

10. บทบาทในฐานะผู้เจรจาต่อรอง (Negotiator Role) การเจรจาต่อรองที่ผู้นำนำไปใช้ในการประกอบการแก้ปัญหา นั้น เชื่อมโยงกับอำนาจที่ผู้นำนำไปใช้ในการจัดสรรทรัพยากร ผู้นำอาจจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการเจรจาต่อรองในหลายลักษณะ

กุหลาบ ปุริสาร (2549, น. 60) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการบริหารบทบาทของ Mintzberg ได้ระบุบทบาทของผู้นำ 10 ประการ ที่สามารถทำให้องค์กรประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ซึ่งสามารถจัดหมวดหมู่ได้ 3 กลุ่ม (Categories) คือ

1. บทบาทภาวะผู้นำระหว่างบุคคล (The Interpersonal Leadership Roles)

1.1 บทบาทเป็นตัวแทนของหน่วยงาน (Figurehead Role) บทบาทเป็นตัวแทนหน่วยงานหรือองค์กรในทุกสถานที่ ผู้ที่มีตำแหน่งสูงขององค์กรจะต้องเป็นตัวแทนทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยแสดงบทบาทตามสถานะตามกฎหมาย (Legal) บทบาทตามสังคม (Social) บทบาทตามประเพณี (Ceremonial) และบทบาทที่แสดงถึงสัญลักษณ์ตามกิจกรรมต่าง ๆ ผู้นำองค์กรจะแสดงพฤติกรรม บทบาทที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม เช่น แสดงบทบาทในการต้อนรับแขกผู้มาเยือนในฐานะเป็นตัวแทนองค์กร สนทนากับบุคคลต่าง ๆ เข้าร่วมประชุม การเข้าร่วมในพิธีการต่าง ๆ

1.2 บทบาทในฐานะผู้นำ (Leader Role) คือ การปฏิบัติหน้าที่ทางการบริหาร เพื่อให้การปฏิบัติงานในองค์กรดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทในการส่งเสริม

และกระตุ้นให้ผู้ตามได้ปฏิบัติหน้าที่ตามวัตถุประสงค์ขององค์กร เช่น บทบาทการจ้างงานและการฝึกอบรม (Hiring and Training) การให้ความรู้ การสอน และการเป็นผู้ฝึก (Giving Instructions and Coaching) การเป็นผู้ประเมินผลการปฏิบัติงาน (Evaluating Performance)

1.3 บทบาทในฐานะผู้ประสานงาน สร้างความสัมพันธ์ (Liaison Role) ผู้นำจะแสดงบทบาทในฐานะผู้ติดต่อประสานงานและสร้างความสัมพันธ์ เมื่อมีการติดต่อกับบุคคลภายนอกองค์กร รวมถึงการทำในรูปของเครือข่าย (Networking) เพื่อที่จะพัฒนาสัมพันธภาพและการหาข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ

2. บทบาทผู้ให้ข้อมูลสารสนเทศ (Informational Role)

2.1 บทบาทผู้ชี้นำตักเตือนและติดตามผล (Monitor Role) ผู้นำที่แสดงบทบาทด้านการเป็นผู้ชี้ นำ ตักเตือน ก็ต่อเมื่อเขาได้รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ไว้พร้อมแล้ว ข้อมูลสารสนเทศส่วนใหญ่เหล่านั้น ได้ผ่านการวิเคราะห์ พิจารณา เพื่อให้ทราบถึงปัญหา รวมถึงโอกาสต่าง ๆ นอกจากนั้นต้องทำความเข้าใจปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ภายนอกองค์กร

2.2 บทบาทผู้เผยแพร่ (Disseminator Role) ผู้นำที่แสดงบทบาทผู้เผยแพร่ คือ การส่งข้อมูลข่าวสารไปยังหน่วยงานภายในองค์กร การเผยแพร่ข้อมูลต่าง ๆ เช่น การติดต่อสื่อสารทางวาจา การบอกกล่าวอภิปราย การติดต่อโดยเอกสารการเขียน

2.3 บทบาทในฐานะเป็นโฆษก (Spokesman Role) ผู้นำที่แสดงฐานะเป็นโฆษกจะเป็นผู้ที่จะประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร สู่บุคคลที่อยู่ภายนอกองค์กร ดังนั้นผู้บริหารจะต้องมีรายงานข้อมูลที่พร้อมที่จะนำเสนอต่อสาธารณชน เช่น การร่วมประชุมกับผู้บริหารระดับสูง การโต้ตอบจดหมายราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การรายงานข้อมูลของสถานศึกษาต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. บทบาทการเป็นผู้ตัดสินใจ (Decisional Roles) บทบาทภาวะผู้นำในการตัดสินใจเกี่ยวข้องกับผู้นำหรือผู้บริหารทุกคน ซึ่งจะต้องมีบทบาทในการตัดสินใจในการเผชิญปัญหาหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยใช้กระบวนการตัดสินใจ ศึกษาวิเคราะห์ ประเมิน และเลือกทางเลือกที่เหมาะสม ประกอบด้วยบทบาทสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

3.1 บทบาทผู้ประกอบการ (Entrepreneur Role) จะเป็นผู้ให้คำแนะนำความคิดริเริ่ม มีความคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) และมีความรู้ความสามารถในการเป็นผู้นำผู้ประกอบการ ผู้นำยุคใหม่จะต้องสร้างสรรค์พัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ ในการบริหารเพื่อให้องค์กรเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง และมีคุณภาพเกิดประโยชน์ต่อหน่วยงาน

3.2 บทบาทนักแก้ปัญหา (Disturbance - Handler Role) ผู้นำจะต้องแสดงบทบาทของนักแก้ปัญหาเหตุการณ์ วิกฤติต่าง ๆ หรือข้อขัดแย้งในองค์กร หรือนอกองค์กร โดยใช้กลยุทธ์หรือยุทธวิธีที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์เป็นลักษณะแบบชนะ - ชนะ (Win - Win)

3.3 บทบาทผู้จัดสรรทรัพยากร (Resource Alligator Role) ผู้นำมีบทบาทในการตัดสินใจด้านการจัดสรรงบประมาณ วัตถุประสงค์ แรงงา และการบริหารเวลา ผู้นำจึงต้องลำดับความสำคัญและการตัดสินใจในการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ที่สูงสุดต่อองค์กร

3.4 บทบาทนักเจรจาต่อรอง (Negotiator Role) ผู้นำหรือผู้บริหารทุกคนจะต้องแสดงบทบาทในด้านการเจรจาต่อรอง เพื่อรักษาผลประโยชน์ของหน่วยงาน โดยใช้ทักษะการเจรจาต่อรอง (Negotiator Skills) กับบุคคลหลายกลุ่ม เช่น ผู้บังคับบัญชา พนักงาน ลูกค้า หน่วยงานอื่น ๆ ในเรื่องของการขอทุน สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และรูปแบบการสนับสนุนอื่น ๆ

Griffiths (1957, อ้างถึงใน กุหลาบ ปุริสาร, 2549, น. 21) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมภาวะผู้นำและจำแนกทฤษฎีภาวะผู้นำตามบทบาทของผู้นำออกเป็น 7 ประเภท คือ

1. ในฐานะผู้ริเริ่ม (As an Initiator) พฤติกรรมภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นผู้ริเริ่ม คือ การแสดงออกซึ่งความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักวางแผนในองค์การเป็นอย่างดี ผู้นำจะต้องทำงานหนัก อยู่เสมอเพื่อให้งานที่เขาริเริ่มใหม่ ๆ บรรลุผลสำเร็จ

2. ในฐานะที่เป็นผู้ปรับปรุง (As an Improver) พฤติกรรมภาวะผู้นำที่พบในฐานะผู้ปรับปรุง คือ การส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาในวิชาชีพของตนและปรับปรุงการทำงานในหน้าที่ให้ดีขึ้น โดยจะคอยเป็นผู้กระตุ้นและให้กำลังใจแก่ครู ตลอดจนเป็นผู้แนะแนวทางหรือวิธีทำงานแบบใหม่ ๆ ให้กับเพื่อนร่วมงาน

3. ในฐานะที่เป็นผู้ให้การยอมรับนับถือ (As a Recognizer) พฤติกรรมภาวะผู้นำที่พบในฐานะผู้ให้การยอมรับนับถือ คือ ให้เกียรติและสนับสนุนความคิดริเริ่ม ให้การยกย่องชมเชยเพื่อนร่วมงานต่อหน้าคนอื่นเมื่อเขาทำงานสำเร็จ เข้าใจปัญหาของเพื่อนร่วมงาน ให้ความสนใจบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวมองเห็นความสำคัญในศักยภาพของแต่ละบุคคลเข้าใจปัญหาและให้ความสนใจรวมทั้งรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกส่วนใหญ่ในหน่วยงาน

4. ในฐานะผู้ให้ความช่วยเหลือ (As a Helper) พฤติกรรมภาวะผู้นำในฐานะผู้ให้ความช่วยเหลือ คือ การนิเทศผู้ร่วมงาน พร้อมทั้งจะช่วยแก้ปัญหาให้กับบุคลากรในหน่วยงานเสมอ ทั้งงานในหน้าที่และเรื่องส่วนตัว สนใจบุคลากร ทั้งในด้านสวัสดิการ และสุขภาพอนามัย รวมถึงการดูแลให้ความปลอดภัยในการทำงานของบุคลากรในองค์การ

5. ในฐานะผู้พูดเก่ง (As an Effective Speaker) พฤติกรรมภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นผู้พูดเก่ง คือ มีความสามารถที่จะพูดในที่สาธารณะได้เป็นอย่างดี สามารถพูดจูงใจและโน้มน้าวใจให้ชุมชนในท้องถิ่นคล้อยตามด้วยความศรัทธา สามารถจูงใจให้หมู่คณะปฏิบัติงานร่วมกันด้วยความร่วมมือประสานสัมพันธ์ มีความสามารถในการใช้ภาษา ให้ความสนใจพัฒนาในการพูดของตนเอง ซึ่งเป็นการสร้างเสริมความศรัทธาเชื่อถือและจะต้องมีความจริงใจในคำพูดด้วย

6. ในฐานะผู้ประสานงานที่ดี (As a Coordinator) พฤติกรรมภาวะผู้นำในฐานะผู้ประสานงานที่ดี คือ การรู้จักตนเอง ทั้งในด้านกิริยาท่าทางพฤติกรรมความไม่ลำเอียง เข้าใจในความต้องการของตนเองและสามารถควบคุมและแสดงออกในทางที่ดี สามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ เป็นคนที่มีเหตุผล อีกทั้งสามารถกระตุ้นตนเองและผู้ร่วมงานเข้ามาร่วมมือสนับสนุนในการปฏิบัติงานตามแผนขององค์การสามารถทำให้ผู้ปกครองและผู้ร่วมงานมาช่วยแก้ปัญหาของโรงเรียนและนักเรียนบางส่วนได้

7. ในฐานะผู้เข้าสังคมได้เป็นอย่างดี (As a Social Man) พฤติกรรมภาวะผู้นำในฐานะผู้เข้าสังคมได้ดี คือ ความสามารถในการเข้าสังคมได้ สามารถอยู่ท่ามกลางคนจำนวนมากทั้งในและนอกองค์การได้ด้วยความเต็มใจสามารถเรียนรู้เพื่อปรับปรุงตนเองและรู้จักใช้เวลาที่เหมาะสมในการเข้าสังคม

Yukl (1981, p. 15) ได้ศึกษาลักษณะความเป็นผู้นำไว้ 2 ประเด็น

1. ลักษณะพื้นฐาน (Traits) ของผู้นำที่ประสบความสำเร็จ ได้แก่
 - 1.1 การรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์
 - 1.2 มีความตื่นตัวกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม
 - 1.3 มีความทะเยอทะยาน และมุ่งสร้างความสำเร็จ
 - 1.4 มีความสามารถในการอธิบายจุดยืนของตน
 - 1.5 สามารถทำงานร่วมกับคนอื่นได้
 - 1.6 มีความกล้าตัดสินใจ
 - 1.7 เป็นบุคคลที่เชื่อถือได้
 - 1.8 มีความต้องการครอบงำมีอิทธิพลเหนือคนอื่น
 - 1.9 มีความกระตือรือร้น
 - 1.10 มีความพยายาม
 - 1.11 มีความเชื่อมั่นในตนเอง
 - 1.12 เป็นบุคคลที่สามารถอยู่ท่ามกลางความเครียดได้
2. ลักษณะความชำนาญ (Skills) ของผู้นำที่มักประสบความสำเร็จ ได้แก่
 - 2.1 มีความเฉลียวฉลาด
 - 2.2 มีความสามารถในการใช้โน้ตชน
 - 2.3 เป็นผู้มีความคิดริเริ่ม
 - 2.4 เป็นนักการทูต และมีความแนบเนียนในการติดต่อ
 - 2.5 มีทักษะในการพูดเก่ง
 - 2.6 มีความรอบรู้งานของกลุ่ม
 - 2.7 มีความสามารถในการเชิงบริหาร

2.8 สามารถโน้มน้าวจิตใจคนเก่ง

2.9 สามารถเข้ากับสังคมได้ดี

Blake and Mouton (1985, p. 129) ได้ศึกษาและสรุปไว้ว่า ผู้นำที่จะสามารถสร้างความสำเร็จแก่หน่วยงานได้มากที่สุด คือ ผู้นำที่เน้นทั้งผลงานและเน้นทั้งคนในเวลาเดียวกันในทุกองค์การ พฤติกรรมของผู้นำที่มักประสบความสำเร็จ ได้แก่

1. การริเริ่ม (Initiative) เป็นความคิดริเริ่มต่อสิ่งที่เคยทำมาและสิ่งที่ไม่เคยกระทำ
2. การเสาะหาข้อมูล (Inquiry) ผู้นำต้องเป็นผู้รับรู้ข้อมูลซึ่งอาจจะได้จากการสังเกตการสืบถาม เอกสาร วัสดุ
3. การมีจุดยืน (Advocacy) ผู้นำต้องมีความกล้าแสดงจุดยืนในกรณีที่ต้องมีการมีความแตกแยก
4. การระงับการขัดแย้ง (Conflict Resolution) ความขัดแย้งในองค์การ ผู้นำต้องสามารถระงับความขัดแย้งให้ยุติลงได้
5. การตัดสินใจ (Decision Making) ผู้นำต้องทำงานโดยการตัดสินใจหรือช่วยเหลือผู้อื่นในการตัดสินใจ
6. การวิเคราะหวิจารณ์ (Critique) การวิเคราะหหาข้อบกพร่องของงานเป็นสิ่งสำคัญของการทำงานเพื่อนำผลการวิเคราะหไปปรับปรุงแก้ไข

อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของนักวิชาการที่ศึกษาลักษณะผู้นำ ตามแนวทางตะวันตก เมื่อเทียบเคียงกับลักษณะสังคมและพฤติกรรมของคนไทยแล้วอาจมีข้อแตกต่างกันบ้าง ทั้งนี้เนื่องจากพื้นฐานทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม และประเพณีที่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจสรุปลักษณะความเป็นผู้นำในสังคมไทย ได้ดังนี้

1. ผู้นำต้องยอมรับกระแสการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากสังคมมีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ผู้นำต้องพัฒนาริเริ่มการทำงานในองค์กรให้รู้ดหน้ามิให้หยุดอยู่กับที่ ความคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลย่อมเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จขององค์กร
2. ผู้นำในสังคมไทย ควรมีวิชากรณญาณสูง ยอมรับหลักการและเหตุผลในการตัดสินใจ ดังนั้น การบริหารงานหรือการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น ผู้นำต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และใช้กระบวนการตัดสินใจที่ถูกต้องชอบธรรม โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่
3. ผู้นำในสังคมไทย ยังนิยมใช้หลักเมตตาธรรม ได้แก่ การอะลุ่มอล่วยต่อกัน ซึ่งหากจะพิจารณาโดยละเอียดแล้ว นอกจากจะเป็นการกระทำที่ขาดหลักการแล้วอาจก่อให้เกิดผลเสียเกิดขึ้นกับองค์กรในภายภาคหน้า

Paul Hersey และ Ken Blanchard (1989, p. 5) ได้ให้ความหมายของความเป็นผู้นำว่า “หมายถึง กระบวนการในการใช้อำนาจหรืออิทธิพลเพื่อกำหนดการกระทำของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล สถานการณ์หนึ่งๆ เพื่อไปสู่เป้าหมายที่วางไว้”

สรุปได้ว่า ข้อผิดพลาดในตัวผู้นำ ซึ่งมีอันตรายใหญ่หลวงเมื่อใดที่องค์กรพ่ายแพ้และผู้นำถูกทำลายแน่นอนว่า ย่อมมาจากจุดอ่อนทั้ง 5 ประการข้างต้น จึงเป็นสิ่งที่ต้องศึกษาอย่างใคร่ครวญ สร้างและพัฒนาตนให้มีภาวะผู้นำ นำทฤษฎี หลักการ แนวคิด การเป็นผู้นำแบบต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสมสิ่งแวดล้อมขององค์กร เพื่อสู่ความสำเร็จขององค์กรหรือหน่วยงาน โดยที่ไม่มีวันพ่ายแพ้ได้เลย ปัจจัยสำคัญที่สุดในการบริหารงานต่าง ๆ คือ ผู้นำ หน่วยงานใดผู้นำที่มีความรู้ความสามารถรอบด้าน หน่วยงานนั้นย่อมประสบผลสำเร็จเจริญก้าวหน้าด้วยดี การบริหารก็เช่นกันถ้าผู้บริหารมีความสามารถในการเป็นผู้นำ มีความรู้ความสามารถรอบด้านย่อมทำให้งานบริหารสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่บริหารจำเป็นต้องมีทักษะในการเป็นผู้นำ การที่จะเป็นผู้นำที่ดีไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะถ้าผู้นำขาดความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ในการนำแล้วผลงานก็จะเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้นทฤษฎีต่อไปนี้จะ เป็นเครื่องกำหนดทิศทางต่อผู้นำได้

2.5.5 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิต

2.5.5.1 ปัจจัยด้านความรู้

คำว่า ความรู้ (Knowledge) มาโนช เวชพันธ์ (2532, น. 15) กล่าวว่า ในทัศนะของฮอสเปอร์ นับเป็นขั้นแรกของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการจดจำ ซึ่งอาจจะโดยการนึกได้มองเห็น ได้ยิน หรือได้ฟัง ความรู้นี้เป็นหนึ่งในขั้นตอนของการเรียนรู้ โดยประกอบไปด้วยคำจำกัดความหรือ ความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง วิธีการแก้ไขปัญหา และมาตรฐานเป็นต้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ความรู้เป็นเรื่องของการจำอะไรได้ ระลึกได้ โดยไม่จำเป็นต้องใช้ความคิดที่ซับซ้อนหรือใช้ความสามารถของสมองมากนักด้วยเหตุนี้การจำได้จึงถือว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญในทางจิตวิทยาและเป็นขั้นตอนที่นำไปสู่พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความเข้าใจ การนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินผล ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ได้ใช้ความคิดและความสามารถทางสมองมากขึ้นเป็นลำดับ ส่วนความเข้าใจ (Comprehension) นั้น ฮอสเปอร์ ชี้ให้เห็นว่า เป็นขั้นตอนต่อมาจากความรู้ โดยเป็นขั้นตอนที่จะต้อง ใช้ความสามารถของสมองและทักษะในขั้นที่สูงขึ้นจนถึงระดับของการสื่อความหมาย ซึ่งอาจเป็นไปได้ โดยการใช้ปากเปล่า ข้อเขียน ภาษา หรือการใช้สัญลักษณ์ โดยมักเกิดขึ้นหลังจากที่บุคคลได้รับข่าวสารต่าง ๆ แล้ว อาจจะโดยการฟัง การเห็น การได้ยิน หรือเขียน แล้วแสดงออกมาในรูปของการใช้ทักษะ หรือการแปลความหมายต่าง ๆ เช่น การบรรยายข่าวสารที่ได้ยินมาโดยคำพูดของตนเอง หรือการแปลความหมายจากภาษาหนึ่งไปเป็นอีกภาษาหนึ่ง โดยคงความหมายเดิมเอาไว้หรืออาจเป็นการแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อสรุปหรือการคาดคะเนก็ได้

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2520, อ้างถึงใน อักษร สวัสดิ์, 2542, น. 26) ได้ให้คำอธิบายว่า ความรู้ เป็นพฤติกรรมขั้นต้นที่ผู้เรียนรู้เพียงแต่เกิดความจำได้ โดยอาจจะเป็นการนึกได้หรือโดยการมองเห็น ได้ยิน จำได้ ความรู้ในขั้นนี้ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความความหมาย ข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ โครงสร้างและวิธีแก้ไขปัญหาส่วนความเข้าใจอาจแสดงออกมาในรูปของทักษะด้าน “การแปล” ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการเขียนบรรยายเกี่ยวกับข่าวสารนั้น ๆ โดยใช้คำพูดของตนเอง และ “การให้ความหมาย” ที่แสดงออกมาในรูปของความคิดเห็นและข้อสรุป รวมถึงความสามารถในการ “คาดคะเน” หรือการคาดหมายว่าจะเกิดอะไรขึ้น

โยธิน ศันสนยุทธ และจุมพล พูลภัทรชีวิน (2524, น. 2) ได้ให้ความหมายของความรู้ว่า “ความรู้ หมายถึง กลุ่มข้อความ และข้อความในที่นี้มีความหมายกว้าง ไม่ได้หมายถึงเฉพาะกลุ่มข้อความที่เป็นภาษาพูด ภาษาเขียน หรือภาษาท่าทางที่เราพบเห็นอยู่โดยทั่วไปเท่านั้น แต่หมายรวมถึงกลุ่มข้อความที่เป็นสากล เช่น ภาษาคณิตศาสตร์ ภาษาคอมพิวเตอร์ เป็นต้น”

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2537, น. 2) ได้อธิบายถึงความหมายของความรู้ไว้ว่า จากการที่มนุษย์ต้องประสบกับปรากฏการณ์ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคม กล่าวคือ มนุษย์จะต้องพึ่งพาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม รู้จักแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งที่มาจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ มนุษย์จะต้องแสวงหาความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจสาเหตุและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ต่อปรากฏการณ์ ความรู้ของมนุษย์ได้มีการพัฒนามากมายและมีหลายระดับตามความสามารถและพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่

1. ความรู้ในทัศนะของบุคคลทั่วไป จะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามพื้นฐานและความสามารถของแต่ละบุคคล บุคคลทั่วไปในที่นี้หมายถึง ประชาชนทั่วไปที่ประกอบอาชีพที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน เช่น ชาวไร่ชาวนา พ่อค้า นักธุรกิจ ชาวบ้านทั่วไปและอื่น ๆ บุคคลทั่วไปเหล่านี้มีทัศนะต่อความหมายของความรู้ที่เกิดจากความรู้และความเข้าใจ การถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากประเพณีแต่จะไม่รู้ถึงความหมายที่แท้จริง เป็นความรู้ที่เกี่ยวกับประสบการณ์ทางธรรมชาติและทางสังคมของบุคคลไม่สามารถที่จะเรียบเรียงเป็นความคิดรวบยอดได้

2. ความรู้ในทัศนะของนักวิชาการ มีลักษณะที่สามารถกล่าวเป็นความคิดรวบยอด มีลักษณะของนามธรรมเป็นส่วนมากความรู้ของนักวิชาการจึงต้องเป็นวิทยาศาสตร์มีเหตุและผลสามารถพิสูจน์ได้ มีความเที่ยงตรงและเชื่อถือได้ นักวิชาการมักมีความสนใจที่จะค้นคว้าหาความรู้ อย่างมีระบบตามแขนงวิชาของตนเอง เพื่อนำความรู้ที่สร้างขึ้นเป็นหลักทฤษฎีต่อไป

3. ความรู้ในฐานะของนักปฏิบัติ ความหมายของความรู้ในทัศนะของนักปฏิบัติเกี่ยวข้องกับความเข้าใจในเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทั้งทางธรรมชาติและสังคมที่อธิบายได้ในลักษณะที่สามารถนำไปใช้ได้ เราอาจจะกล่าวได้ว่า นักปฏิบัติเป็นบุคคลที่เชื่อมโยงระหว่างความรู้ของนักวิชาการและบุคคลทั่วไปเพื่อนำความรู้ที่สร้างขึ้นไปใช้ทำประโยชน์ต่อไป

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2538, น. 10) กล่าวว่า “ความรู้เป็นพฤติกรรมขั้นต้น ซึ่งผู้เรียนเพียงแต่จำแนกได้อาจโดยการฝึกฝนหรือจากการมองเห็นได้ยินจำได้ ความรู้ขั้นนี้ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความความหมายข้อเท็จจริงกฎโครงสร้างและวิธีการแก้ปัญหาเป็นต้น”

บุญมี แทนแก้ว (2539, น. 49) ได้ให้ทัศนะของความรู้ ว่าความรู้เป็นสิ่งที่บุคคลแสวงหา เพื่อเอื้ออำนวยให้ชีวิตเป็นอยู่ได้โดยสะดวกปลอดภัย และมีความสุขตามสมควรแก่สภาพความรู้จึงจัดแบ่งออกเป็น 2 ระดับ โดยอาศัยมูลฐานและจุดหมายปลายทางเป็นเครื่องกำหนด คือ

1. ความรู้ธรรมดา ที่บุคคลจะพึงรู้ได้ด้วย การเรียน การฟัง การคิด อันเป็นความรู้ระดับต้น ๆ ที่บุคคลส่วนมากสามารถรู้ได้และเป็นปัจจัยให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ตามที่ชาวโลกต้องการ ความรู้ระดับนี้ยังจัดเป็นคุณธรรมไม่ได้

2. ความรู้แจ้งชัดที่บุคคลจะรู้ได้ต้องอาศัยการฝึกฝน อบรมใคร่ครวญ ทบทวนด้วยเหตุด้วยผลอย่างแท้จริง อันเป็นความรู้ระดับสูง น้อยคนจะรู้ได้ อันเป็นความรู้ที่จัดเป็นคุณธรรมได้ ความรู้จึงเป็นบันไดเพื่อไต่ไปสู่คุณธรรมหรือเป็นทางปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงคุณธรรมได้

อนันต์ ศรีโสภิต (2540, น. 13) ได้กล่าวว่า “ความรู้ หมายถึง ความสามารถทางพุทธิปัญญา (Cognitive Domain) ซึ่งประกอบด้วย ความสามารถ 6 ขั้นตอน ได้แก่ ความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล

อักษร สวัสดิ์ (2542, น. 26) พบว่า เบนจามิน บลูม ได้ให้ความหมายของความรู้ว่า หมายถึง เรื่องที่เกี่ยวกับการระลึกถึงสิ่งเฉพาะ วิธีการและกระบวนการต่าง ๆ รวมถึงแบบกระบวนการของโครงการวัตถุประสงค์ในด้านความรู้ โดยเน้นในเรื่องของกระบวนการทางจิตวิทยาของความจำ อันเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงเกี่ยวกับการจัดระเบียบ โดยก่อนหน้านั้นในปี ค.ศ. 1965 บลูมและคณะ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้หรือพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ของคนว่า ประกอบด้วยความรู้ตามระดับต่าง ๆ รวม 6 ระดับ ซึ่งอาจพิจารณาจากระดับความรู้ในขั้นต่ำไปสู่ระดับของความรู้ในระดับที่สูงขึ้นไป โดยบลูมและคณะ ได้แจกแจงรายละเอียดของแต่ละระดับ ไว้ดังนี้

1. ความรู้ (Knowledge) หมายถึง การเรียนรู้ที่เน้นถึงการจำและการระลึกได้ถึงความคิด วัตถุ และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นความจำที่เริ่มจากสิ่งง่าย ๆ ที่เป็นอิสระแก่กัน ไปจนถึงความจำในสิ่งที่ยุกยากซับซ้อนและมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน

2. ความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (Comprehension) เป็นความสามารถทางสติปัญญาในการขยายความรู้ ความจำ ให้กว้างออกไปจากเดิมอย่างสมเหตุสมผล การแสดงพฤติกรรมเมื่อเผชิญกับสื่อความหมายและความสามารถในการแปลความหมาย การสรุป หรือการขยายความสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

3. การนำไปปรับใช้ (Application) เป็นความสามารถในการนำความรู้ (knowledge) ความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (Comprehension) ในเรื่องใด ๆ ที่มีอยู่เดิมไปแก้ไข

ปัญหาที่แปลกใหม่ของเรื่องนั้น โดยการใช้ความรู้ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการกับความคิดรวบยอด มาผสมผสานกับความสามารถในการแปลความหมาย การสรุป หรือการขยายความสิ่งนั้น

4. การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นความสามารถและทักษะที่สูงกว่า ความเข้าใจ และการนำไปปรับใช้ โดยมีลักษณะเป็นการแยกแยะสิ่งที่จะพิจารณาออกเป็นส่วนย่อย ที่มีความสัมพันธ์กัน รวมทั้งการสืบค้นความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ เพื่อดูว่าส่วนประกอบปลีกย่อยนั้น สามารถเข้ากันได้หรือไม่ อันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างแท้จริง

5. การสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นความสามารถในการรวบรวมส่วนประกอบ ย่อย ๆ หรือส่วนใหญ่ ๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เป็นเรื่องราวอันหนึ่งอันเดียวกัน การสังเคราะห์จะมีลักษณะ ของการเป็นกระบวนการรวบรวมเนื้อหาสาระของเรื่องต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อสร้างรูปแบบหรือโครงสร้าง ที่ยังไม่ชัดเจนขึ้นมาก่อน อันเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ภายในขอบเขตของสิ่ง ที่กำหนดให้

6. การประเมินผล (Evaluation) เป็นความสามารถในการตัดสินใจเกี่ยวกับ ความคิด ค่านิยม ผลงาน คำตอบ วิธีการและเนื้อหาสาระเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง โดยมีการกำหนด เกณฑ์ (Criteria) เป็นฐานในการพิจารณาตัดสิน การประเมินผล จัดได้ว่าเป็นขั้นตอนที่สูงสุดของพุทธิ ลักษณะ (Characteristics of Cognitive Domain) ที่ต้องใช้ความรู้ความเข้าใจ การนำไปปรับใช้ การวิเคราะห์และการสังเคราะห์เข้ามาพิจารณาประกอบกันเพื่อทำการประเมินผลสิ่งหนึ่งสิ่งใด

Bloom, et al. (1956, อ้างถึงใน กษิติภักดิ์ บุตรมาลา, 2550, น. 11) ได้กล่าวว่า ความรู้ หมายถึง ความสามารถในการระลึกเรื่องราวเฉพาะหรือทั่วไปออกมาได้อย่างถูกต้องแม่นยำ ความรู้ที่ขึ้นอยู่กับสติปัญญา ประกอบด้วยความสามารถระดับต่าง ๆ จากระดับง่าย ๆ ไปสู่ระดับ ที่มีความสลับซับซ้อน จำแนกเป็น 6 ระดับ ดังนี้

1. ความรู้ (Knowledge) เป็นความสามารถในการจำหรือระลึกได้ ซึ่งรวมประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เคยได้รับรู้มา แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

1.1 ความรู้เฉพาะเจาะจง

1.2 ความรู้เกี่ยวกับวิถีทางและวิธีดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ

1.3 ความรู้เกี่ยวกับความคิดรวบยอดในเนื้อเรื่อง

2. ความเข้าใจ (Comprehension) เป็นความสามารถในการแปลความ การตีความหมายและการขยายความในเรื่องราวและเหตุการณ์ต่าง ๆ

3. การประยุกต์หรือการนำไปใช้ (Application) เป็นความสามารถ ในการนำหลักการสาระสำคัญต่าง ๆ ไปใช้ในสถานการณ์จริง

4. วิเคราะห์ (Analysis) เป็นความสามารถในการแยก สื่อความหมายไปสู่หน่วยย่อย หรือองค์ประกอบสำคัญ หรือเป็นส่วนๆ เพื่อให้ได้ลำดับชั้นของความคิด ความสัมพันธ์กัน ซึ่งการวิเคราะห์เช่นนี้ก็เพื่อมุ่งที่จะให้การสื่อความหมายชัดเจนยิ่งขึ้น

5. การสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นความสามารถในการผสมผสานส่วนย่อยเข้าเป็นเรื่องราวเดียวกัน จัดเรียงเรียงและรวบรวมเพื่อสร้างแผนหรือโครงสร้างใหม่

6. การประเมินค่า (Evaluation) เป็นความสามารถในการตัดสินคุณค่าของเนื้อหา วิธีการ สิ่งของ ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพที่สอดคล้องกับสถานการณ์ ซึ่งอาจจะกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นเองหรือผู้อื่นกำหนด

พจนานุกรมทางการศึกษาของ Good (1973, อ้างถึงใน วัชรระ จุลสำลี, 2544, น. 30) ได้ให้ความหมายของความรู้ไว้ว่า “ความรู้เป็นข้อเท็จจริง ความจริง กฎเกณฑ์ และข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ ที่บุคคลเก็บรวบรวมสะสมไว้”

Webster (1977, p. 531) ได้ให้ความหมายของความรู้ไว้ในทำนองเดียวกันว่า “ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ และโครงสร้างที่เกิดขึ้นจากการศึกษา ค้นคว้า หรือเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับสถานที่ สิ่งของหรือบุคคล ซึ่งได้จากการสังเกต ประสบการณ์ หรือจากรายงาน การรับรู้ ข้อเท็จจริงเหล่านี้ต้องชัดเจนและต้องอาศัยเวลา”

Wikstrom and Normann (1994, p. 14) ได้ให้ความหมายว่า ความรู้เป็นการรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง ความจริง โครงสร้างหรือกฎเกณฑ์ที่เกิดขึ้นจากกรณีศึกษาหรือการค้นแสวงหา หรือเป็นการรู้เกี่ยวกับสิ่งของ สถานที่ และบุคคล โดยเกิดจากการสังเกต การมีประสบการณ์ หรือจากรายงานการศึกษา ซึ่งการรู้ถึงเนื้อหาสาระของข้อเท็จจริงหรือความจริงเหล่านี้ต้องมีความเข้าใจอย่างชัดเจนและอาศัยระยะเวลา

สรุปได้ว่า ความรู้ หมายถึง ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้างต่าง ๆ และข้อมูลรายละเอียดที่บุคคลเก็บรวบรวมสะสมเอาไว้ รวมทั้งบรรดาข่าวสาร สิ่งที่สำคัญ คือ การที่จะนำเอาองค์ความรู้ต่าง ๆ เหล่านั้น ที่หามาได้และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังนั้นความรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดมนุษย์ได้ค้นพบและสร้างขึ้นมาเป็นเครื่องมือเพื่อประกอบการดำรงชีพและกำหนดวิถีชีวิต ซึ่งจะเห็นได้ว่าถ้าประชาชนในท้องถิ่นไม่มีความรู้หรือขาดความรู้ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นแล้วโอกาสที่จะช่วยกันพัฒนาท้องถิ่นของตนเองให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลก็จะเป็นเรื่องยาก

2.5.5.2 ความหมายของความเข้าใจ

ซูซาตี ผิวสว่าง (2548, น. 25) การเรียนรู้ นั้น มีทฤษฎีที่สามารถอธิบายได้ โดยจำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มทฤษฎีความสัมพันธ์เชื่อมโยง
2. กลุ่มทฤษฎีความรู้ความเข้าใจ

2.1 กลุ่มทฤษฎีความรู้ความเข้าใจ เป็นกลุ่มทฤษฎีที่ถือเอากระบวนการทางสติปัญญา ประสบการณ์ และความสามารถในการคิดเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม กลุ่มทฤษฎีความรู้ความเข้าใจสามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มย่อย ได้ดังนี้

2.1.1 จิตวิทยา จิตวิทยากลุ่มนี้ได้ให้ความสำคัญถึงเรื่องของส่วนรวมว่าส่วนรวมมีความสำคัญมากกว่าส่วนย่อย การเรียนรู้จะต้องมีการเรียนรู้จากส่วนรวมเป็นสำคัญ รวมทั้งการมองเห็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา

2.1.2 จิตวิทยาการเรียนรู้โดยอาศัยเครื่องหมาย เป็นการเรียนรู้โดยอาศัยการคาดการณ์ล่วงหน้า การที่จะอาศัยการคาดการณ์ล่วงหน้าได้นั้น จะต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจมองเห็นความสัมพันธ์ในส่วนต่าง ๆ ของสิ่งนั้นได้ด้วย

2.2 ทฤษฎีสนาม หรือทฤษฎีสถิตฐานโครงสร้างทฤษฎีนี้เน้นถึงบุคลิกภาพของมนุษย์ว่ามีส่วนสำคัญต่อการเรียนรู้ และความรู้ความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ล้อมรอบตัว จะมีผลต่อการตอบสนองของพฤติกรรม

Bloom, et al. (1956, อ้างถึงใน ซูซาตี ผิวสว่าง, 2548, น. 35) ให้ความหมายว่า ความเข้าใจ หมายถึง ความสามารถในการแปลความ ตีความ และขยายความ จากสื่อ ความหมายต่าง ๆ ข้อมูล และสิ่งต่าง ๆ ที่ได้พบเห็น รับรู้ ซึ่งก็คือ พฤติกรรมด้านความเข้าใจเป็น พฤติกรรมที่สามารถดัดแปลงแก้ไขสิ่งที่ยากมาเป็นสิ่งที่ย่าง สิ่งซับซ้อนให้เป็นสิ่งธรรมดา ความเข้าใจจึงแตกต่างจากความจำ แต่มีความเข้าใจต้องมีพื้นฐานจากการเรียนรู้ ความรู้ และความจำก่อนเพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น (Bloom) ได้แยกความเข้าใจออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การแปลความ (Translation) เป็นความสามารถในการจับใจความถูกต้องกับสิ่งที่สื่อความหมาย หรือความสามารถในการถ่ายเทความหมายจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่ง หรือจากการสื่อสารรูปแบบหนึ่งไปสู่อีกรูปแบบหนึ่ง

2. การตีความ (Interpretation) เป็นความสามารถในการอธิบาย หรือแปลความหมายหลาย ๆ อันมาเรียบเรียงกัน โดยทำการจัดระเบียบ สรุปย่อเป็นเนื้อความใหม่ได้ โดยยึดเนื้อหาข้อความเดิมเป็นหลักไม่ต้องอาศัยหลักเกณฑ์อื่นใดมาใช้

3. การขยายความ (Extrapolation) เป็นความสามารถที่ขยายเนื้อหา ข้อมูลที่รับรู้มาให้มากขึ้นหรือเป็นความสามารถในการทำนาย หรือคาดคะเนเหตุการณ์ล่วงหน้าได้อย่างดี โดยอาศัยข้อมูลอ้างอิง หรือแนวโน้มที่เกินเลยจากข้อมูล

สรุปได้ว่า ความรู้ความเข้าใจ หมายถึง การรับรู้ในสิ่งที่ได้มาจากการศึกษาและสิ่งแวดล้อมในสังคมเมื่อมีแหล่งให้ความรู้ แหล่งข่าว การรับรู้และเข้าใจเหมือนกันหรือแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับบุคคล และแหล่งความรู้ที่ได้รับมาความรู้ความเข้าใจต้องเริ่มต้นจากการเรียนรู้ เมื่อการเรียนรู้ มากขึ้นก็จะเกิดเป็นความรู้ ความเข้าใจในที่สุด ซึ่งการเรียนรู้ คือ กระบวนการที่ประสบการณ์ตรงหรือประสบการณ์อ้อม กระทำให้อินทรีย์เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร

2.5.5.3 ความหมายของความรู้ ความเข้าใจ

รุจิรุ ภูสาระ (2545, น. 89) อธิบายว่า ความเข้าใจ ขั้นนี้เป็นความเข้าใจในระดับที่ผู้เรียนทราบว่า จะสื่อความหมายด้วยสิ่งใด และสามารถใช้ความคิดของตนเองสื่อความหมายได้ โดยที่ไม่ต้องสัมพันธ์เนื้อหาตอนนี้กับตอนอื่น ๆ หรือไม่ต้องทราบความหมายอันสมบูรณ์ของเนื้อหานั้น

กิริติ บุญเจือ (2546, น. 42) อธิบายว่า ความแตกต่างระหว่างความรู้กับความเข้าใจ โดยหยิบยกเอาคำว่า “ญาณ” กับ “ปรีชาญาณ” คำในภาษาบาลีและสันสกฤตที่หมายถึง “ความรู้” และ “ความรู้ลึกซึ้ง” มาอธิบายให้เห็นถึงระดับความรู้ที่แตกต่างกัน คือ “ญาณ” หรือ “ปรีชาญาณ” “ญาณ” คือ ความรู้ หมายถึง ความรู้ทางตาหรือรู้ด้วยตาเพียงอย่างเดียว ส่วน “ปรีชาญาณ” หรือ ความเข้าใจ หมายถึง ความรู้ลึกซึ้งที่สามารถเข้าถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิทยาการต่าง ๆ กล่าวโดยสรุปก็คือ การเข้าใจแต่อย่างเดียวยังถือว่าเป็น “ญาณ” ส่วนการเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องราวต่าง ๆ ถือว่าเป็น “ปรีชาญาณ”

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2546, น. 12) อธิบายว่า ความรู้ความเข้าใจเป็นสิ่งที่แสวงหาคำตอบหรือสิ่งที่ตนเองสงสัย หากอธิบายกว้าง ๆ ความรู้ความเข้าใจเป็นการรู้แจ้ง เข้าใจ หรือรู้ความหมายในสิ่งที่ตนเองไม่รู้หรือสงสัยอยู่และการจะรู้หรือเข้าใจ หรือรู้ความหมายในสิ่งที่ตนยังไม่รู้หรือสงสัยอยู่ และการจะรู้หรือเข้าใจได้นั้นมนุษย์จะต้องมีพัฒนาการของตนเองในการใช้ความสามารถใช้ความคิด กลายเป็นพัฒนาการของสติปัญญาเพื่อใช้แก้ปัญหาซึ่งแบ่งเป็นลำดับขั้น 6 ขั้น

1. ความรู้ เป็นขั้นแรกของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการที่จดจำ การนึกได้ หรือได้ยินได้ฟัง โดยที่ความรู้ในขั้นนี้จะประกอบไปด้วย คำจำกัดความความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎโครงสร้างวิธีการแก้ปัญหาเป็นต้นซึ่งกล่าวได้ว่าความรู้เป็นเรื่องของการจำได้ หรือระลึกได้ โดยไม่จำเป็นต้องใช้ความคิดที่ซับซ้อนและไม่ต้องใช้สมองมากนัก

2. ความเข้าใจ เป็นพฤติกรรมขั้นต่อจากความรู้ขั้นตอนนี้ต้องใช้ความสามารถทางสมองและทักษะในขั้นที่สูงจนถึงระดับของ การสื่อความหมาย ซึ่งอาจทำได้ทั้งการใช้ปากเปล่า ข้อเขียน ภาษา หรือการใช้สัญลักษณ์มักเกิดขึ้นหลังจากที่บุคคลได้รับทราบข่าวสารต่าง ๆ แล้ว

โดยการฟัง เห็น อ่าน หรือเขียน ความเข้าใจนี้ อาจจะแสดงออกในรูปการณ์ของการใช้ทักษะหรือ การแปลความหมายต่าง ๆ เช่น การบรรยายข่าวสารโดยใช้คำพูดของตนเอง หรือการแปลความหมาย ภาษาหนึ่งโดยคงความหมายเดิมเอาไว้ หรืออาจเป็นการแสดงความคิดเห็นหรือใช้ข้อสรุปหรือการคาดคะเน ได้เช่นกัน

3. การนำความรู้ไปใช้ (Application) ขั้นนี้ต้องอาศัยความสามารถหรือทักษะ ทางด้านความเข้าใจดังกล่าวมาแล้ว การนำความรู้ไปใช้กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ การแก้ปัญหาที่ตนเอง ซึ่งมีขั้นตอนต่าง ๆ 6 ขั้น คือ การรับรู้ปัญหา การปรับปรุงปัญหา การจัดปัญหาออกเป็นหมวดหมู่เลือก ทฤษฎีความคิดที่เหมาะสมและแก้ปัญหา

4. การวิเคราะห์ (Analysis) หมายถึง ความสามารถในการวิเคราะห์ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ช่วยให้สามารถแยกภาพรวมออกเป็นส่วน ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่เด่นชัดขึ้นอาจแบ่ง ย่อย ๆ ได้ 3 ขั้นคือ

4.1 ความสามารถในการแยกแยะองค์ประกอบของปัญหาออกเป็น ส่วน

4.2 ความสามารถในการเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบ

4.3 ความสามารถในการมองเห็นหลักของการผสมผสานปัญหาที่มี

องค์ประกอบส่วนย่อย

5. การสังเคราะห์ หมายถึง ความสามารถในการนำเอาส่วนประกอบย่อย หลาย ๆ ส่วนมารวมกัน เป็นกรอบโครงสร้างที่แน่นชัด โดยทั่วไปแล้ว ความสามารถนี้จะเกิดจากการ นำเอาประสบการณ์ในอดีตมารวมกับประสบการณ์ในปัจจุบัน และนำมาสร้างเป็นกรอบที่มีแบบแผน ความสามารถในการสังเคราะห์ที่เป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรม ที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์หรือความคิด ริเริ่ม จึงต้องอาศัยความเข้าใจการนำความรู้ไปใช้ และความสามารถในการวิเคราะห์ประกอบกัน

6. การประเมินผล ความสามารถในการประเมินผลที่เกี่ยวข้องกับการให้ค่า ต่อความรู้ หรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ ซึ่งจะต้องใช้เกณฑ์หรือมาตรฐานอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นส่วนประกอบ ในการประเมินผล มาตรฐานนี้อาจจะออกมาทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณและมาตรฐานที่ใช้นี้อาจจะ มาจากการที่บุคคลนั้นตั้งขึ้นเองหรือมาจากมาตรฐานที่มีอยู่แล้วความสามารถในการประเมินผล นอกจาก จะมีความสามารถขั้นสุดท้ายแล้ว ยังเป็นตัวเชื่อมที่สำคัญของพฤติกรรมด้านอื่น ๆ อีกด้วยความสามารถ ในการประเมินผลนี้ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นในขั้นสุดท้ายเสมอไปแต่อาจจะอยู่ในขั้นตอนของความสามารถ หรือทักษะต่าง ๆ จากแนวคิดทฤษฎีข้างต้น พอสรุปได้ว่า ความรู้ความเข้าใจ คือ ความรู้เป็นปัจจัยพื้นฐาน ที่สำคัญที่สุดต่อมนุษย์ในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ในสิ่งที่ตนยังไม่รู้และสงสัยอยู่ การที่จะรู้ และเข้าใจได้นั้น มนุษย์จะมีการพัฒนาการของตนเองในการใช้ความสามารถอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน อันเกิดจากความสามารถทางทักษะทางความคิด

กลายเป็นพัฒนาการของสติปัญญาของแต่ละคนที่จะนำความรู้ที่ไปใช้เพื่อใช้แก้ปัญหา ซึ่งลำดับรายละเอียด จากความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล เป็นต้น

ไพศาล หวังพานิช (2546, น. 95) อธิบายว่า ความเข้าใจหมายถึง ความสามารถ ทางปัญญาและทักษะ อันได้แก่

1. การแปลความ (Translation) ความสามารถในการใช้ความหมายของคำ
2. การตีความ (Interpretation) ความสามารถในการเข้าใจความหมายของการคิด
3. การประเมินค่า (Extrapolation) ความสามารถในการคาดคะเนถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นได้จากการกระทำดังนั้นความเข้าใจเป็นพัฒนาการทางตนเองของมนุษย์ในการใช้ความสามารถ ใช้ความคิด กลายเป็นพัฒนาการทางสติปัญญา เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ ความเข้าใจ หมายถึง ความสามารถในการนำความรู้ ความจำ ไปตัดแปลง ปรับปรุง เพื่อให้สามารถจับใจความ อธิบาย หรือเปรียบเทียบ ย่อเรื่อง ความคิดเห็น ข้อเท็จจริงได้

ราชบัณฑิตยสถาน (2546, น. 56) ความหมายของความรู้ ความเข้าใจ ว่าความรู้ หมายถึง “ แจ้ง เข้าใจ ทราบ” ส่วนคำว่า “เข้าใจ” หมายถึง รู้เรื่อง รู้ความหมาย”

วรรณวิไล พันธุ์สีดา (2549, น. 35) อธิบายว่า ความเข้าใจ คือ เมื่อรับข้อมูลเข้าไป ในสมองแล้วจะต้องมีกระบวนการแปลความหมายของข้อมูล การประเมิน ตีค่าข้อมูล มีกระบวนการ จำแนก เปรียบเทียบจัดกลุ่มและสร้างความคิดรวบยอดในสมองให้เกิดความเข้าใจ เกิดการเรียนรู้

สรุปได้ว่า ความรู้ ความเข้าใจ หมายถึง การระลึกได้ในเรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้รับประสบการณ์ ผ่านเข้ามาแล้วโดยมีพฤติกรรม ดังนี้

1. มีความจำ คือ มีความจำเรื่องราวนั้นได้และจำเรื่องราวนั้นออก
2. มีความรู้ คือ การแสดงออกตามสมรรถภาพทางสมองด้านความจำและวัดความรู้ ให้ระลึกออกมาเป็นหลักการ
3. มีความเข้าใจ คือ ความสามารถในการตัดแปลง แปล ย่อรวมกัน จึงประกอบด้วย การแปลความ การตีความ และการประเมินค่า

2.5.5.4 เกณฑ์การวัดความเข้าใจ

เกณฑ์การวัดผลทางการศึกษาเกี่ยวกับการวัดความเข้าใจ ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์การวัด ความเข้าใจของ ไพศาล พานิช (2546, น. 89) ในเรื่องการวัดผลการศึกษา เกี่ยวกับความเข้าใจ ดังนี้

- 1) การวัดความเข้าใจ (Comprehension) เป็นความเข้าใจในระดับผู้เรียนทราบว่า สื่อความหมายด้วยสิ่งใดและสามารถใช้ความคิดของตนเอง สื่อความหมายได้ โดยไม่ต้องสัมพันธ์เนื้อหา ตอนนี้กับตอนอื่น ๆ หรือไม่ทราบความหมายอันสมบูรณ์ของเนื้อหา

1.1) การแปลความ (Translation) เป็นการถอดความหมายจากภาษาหนึ่ง หรือวิธีการสื่อความหมายรูปแบบหนึ่งให้เป็นอีกภาษาหนึ่งในการแปลมุ่งให้มีความแม่นยำในการรักษา ความหมายของสื่อความหมายอันเดิม แม้ว่าการสื่อความหมายจะเปลี่ยนเป็นรูปแบบไปเป็นแบบอื่น

1.2) การตีความ (Interpretation) เป็นการอธิบายหรือย่ออยู่ในสื่อความหมาย ต่อจากการแปลตรงที่การแปลความเป็นการให้เปลี่ยนจากความหนึ่งโดยตรงแต่การตีความต้องการ ให้คิดมาเรียบเรียงใหม่หรือให้มองเรื่องราวเดิมในแง่ใหม่ เป็นต้น

1.3) การนำไปใช้ (Application) เป็นการใช้ความรู้ในนามธรรมในสถาน การที่เป็นรูปธรรม สถานการณ์ด้านใดด้านหนึ่งความรู้ที่อยู่ในนามธรรมดังกล่าว อาจเป็นความคิดเห็น ทั่ว ๆ ไป กฎของกระบวนการใดการหนึ่ง วิธีขยายความ หลักทางเทคนิค ทฤษฎีที่ต้องจำและนำไปใช้ ให้ได้เครื่องมือของการประเมิน (Types of Evaluation) เพื่อวัดความเข้าใจ มีดังนี้

1.3.1) แบบทดสอบ มาตรฐาน (ผลสัมฤทธิ์ สถิติปัญญา ความพร้อม)

1.3.2) แบบครูสร้างขึ้นเอง

1.3.3) แบบสังเกตอย่างมีระบบ และจัดบันทึก

1.3.4) แบบสำรวจพฤติกรรม แบบสอบถาม สัมภาษณ์

2.5.6 ปัจจัยด้านเจตคติ

2.5.6.1 ความหมายของเจตคติ

ทัศนคติ หรือเจตคติ (Attitude) มาจากศัพท์ภาษาลาติน ว่า “Altus” แปลว่า โน้มเอียง และเป็นศัพท์ทางการศึกษาด้านจิตวิทยา เป็นความเชื่อ ความรู้สึก และเป็นเครื่องแสดงพฤติกรรม ของบุคคลที่มีต่อเป้าหมายต่าง ๆ ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย ดังนี้

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2546, น. 389) ให้ความหมายว่า ทัศนคติ เป็นคำสมาสระหว่างคำว่า “ทัศนะ” ซึ่งแปลว่า ความเห็น ส่วนคำว่า “คติ” ซึ่งแปลว่า แบบอย่าง หรือลักษณะ เมื่อรวมกันแล้วจึงแปลว่า ลักษณะของความเห็น ซึ่งหมายถึง ความรู้สึกส่วนตัวที่เห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วยต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ส่วน Newcomb (1953, อ้างถึงใน นิภาภรณ์ เก่งนำชัยตระกูล, 2547, น. 10) ให้ความหมายว่า เจตคติของบุคคลขึ้นอยู่กับลักษณะ ของสิ่งแวดล้อมที่บุคคลได้รับอาจแสดงออกทางพฤติกรรมใน 2 ลักษณะ คือ

1. เจตคติทางบวก (Positive Attitude) แสดงออกในลักษณะพึงพอใจ เห็นด้วยหรือชอบจะทำให้บุคคลอยากกระทำ อยากได้ อยากเข้าใกล้ชิด

2. เจตคติทางลบ (Negative Attitude) แสดงออกในลักษณะไม่พึงพอใจ ไม่เห็นด้วย หรือไม่ชอบ จะทำให้บุคคลเกิดความเบื่อหน่าย ขิงขัง ต้องการหนีให้ห่างจากสิ่งนั้น

ซึ่งสอดคล้องกับ เฮอร์สโตน ได้กล่าวไว้ว่า เจตคติเป็นระดับของความมากน้อยของความรู้สึกในด้านบวก และด้านลบต่อสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นอะไรก็ได้หลายอย่าง เป็นต้นว่าสิ่งของ บุคคล บทความ องค์กร ความคิด ฯลฯ ความรู้สึกเหล่านี้ ผู้รู้สึกสามารถบอกความแตกต่างว่าเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย

เดือนจิตร วงศ์สวัสดิ์ (2548, น. 13) ได้สรุปความหมายของเจตคติ ได้ว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้ ความรู้สึกและแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมที่มีต่อบุคคลหรือสถานการณ์หรือต่ออย่างใดอย่างหนึ่งโดยบุคคลนั้นแสดงพฤติกรรมออกมาใน 2 ทิศทาง คือ เจตคติเชิงนิมาน หรือเจตคติในทางบวก คือ ชอบ พอใจ เห็นด้วย สนับสนุน และเจตคติเชิงนิเสธ หรือเจตคติในทางลบ คือ ไม่ชอบ ไม่พอใจ ไม่เห็นด้วย ไม่สนับสนุน

สรุปได้ว่า เจตคติ คือ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใด ๆ ซึ่งแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม ในลักษณะชอบ ไม่ชอบ อาจเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย พอใจ ไม่พอใจ ต่อสิ่งใด ๆ ในลักษณะเฉพาะตัว ตามทิศทางของเจตคติที่มีอยู่และทำให้จะเป็นตัวกำหนดแนวทางของบุคคลในการที่จะมีปฏิริยาตอบสนอง เจตคติเป็นเรื่องของความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ ความลำเอียง ความคิดเห็นที่ฝังใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งมักจะเกิดขึ้น เมื่อบุคคลรับรู้ และประเมินค่าจากสิ่งนั้น เกิดจากอารมณ์ตามความคาดหวังควบคู่กันไปกับการรับรู้ นั้น และมีผลต่อความคิด รวมทั้งเกิดปฏิริยาในใจของเรา ดังนั้นเจตคติจึงเป็นทั้งพฤติกรรมภายนอก ที่อาจสังเกตได้จากกริยาท่าทาง คำพูด หรือเป็นพฤติกรรมในใจไม่สามารถสังเกตเห็นได้ง่าย ดังนั้นเจตคติเป็นแนวความคิดหรือเป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งมีทั้งทางด้านบวกและทางด้านลบขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมประสบการณ์ การเรียนรู้ ซึ่งมีผลต่อการแสดงออกหรือพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ

2.5.6.2 การเกิดของเจตคติ

นิภาภรณ์ เก่งนำชัยตระกูล (2547, น. 12) ได้ให้ความเห็นว่าการเกิดทัศนคติของวัยรุ่นเกิดจากการได้รับอิทธิพลจากพ่อ แม่ เพื่อน สื่อมวลชน การศึกษา การมีส่วนร่วมของกลุ่ม และที่สำคัญ คือ ประเพณีและค่านิยมที่คนในสังคมยอมรับ ทำให้วัยรุ่นยอมรับทัศนคติหรือค่านิยมโดยอัตโนมัติ

ภูริณัฐ์ แสงทอง (2548, น. 13) การเกิดเจตคตินั้น มีผู้เชื่อว่าเกิดขึ้นได้หลายอย่างบางกลุ่มเชื่อว่าเจตคติเป็นลักษณะนิสัยชนิดหนึ่ง เมื่อลักษณะนิสัยเกิดจากการเรียนรู้ เลยเชื่อว่าเจตคติเกิดจากการเรียนรู้ได้ ก็แปลว่า เจตคตินำมาสอนกันให้เกิดขึ้นได้เหมือนเป็นบทเรียนนั่นเอง แต่อย่าลืมนะว่าเจตคติไม่ใช่ความจริงแต่เป็นความรู้สึกของบุคคล ซึ่งอาจแปรเปลี่ยนได้ตามเป้าหมายและความเชื่อที่เกิดขึ้นจากเป้าหมายนั้น ๆ บางกลุ่มเชื่อว่าเจตคติเกิดจากการพิจารณาตัดสินจากผลประโยชน์หรือกำไรที่ควรได้รับ นั่นก็คือ เป้าหมายของเจตคติมาเกี่ยวข้อง กับคน คนก็จะพิจารณาประเมินดูว่ามีผลประโยชน์หรือไม่ ถ้ามีผลประโยชน์ก็จะมีเจตคติทางบวก ถ้าไม่ได้ผลประโยชน์ก็จะมีเจตคติเป็นลบ สรุปเป็นทฤษฎี ได้ดังนี้

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ ข้อตกลงเบื้องต้นของทฤษฎีนี้ ก็คือ เจตคติสามารถเรียนรู้ได้เหมือนกับลักษณะอื่น ๆ ของคน คนแสวงหาข้อมูลและข้อเท็จจริงเพื่อสร้างสมการการเรียนรู้ เขาเรียนรู้ความรู้สึก และค่านิยมต่าง ๆ ได้จากข้อเท็จจริง เช่น เด็กเล็ก ๆ เรียนรู้ว่าสัตว์ชนิดหนึ่ง คือ สุนัข สุนัขตัวนั้นเป็นเพื่อนได้และเป็นสัตว์ที่ดี ในที่สุดเขาก็เรียนรู้ว่าเขาชอบสุนัข เด็กเรียนรู้ทั้งด้านความรู้สึก ความเข้าใจ และความรู้สึกของเจตคติ ซึ่งอาศัยกระบวนการควบคุมการเรียนรู้ นั่นคือ กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นสามารถนำไปใช้ในการก่อเกิดเจตคติได้

2. ทฤษฎีแรงจูงใจ ทฤษฎีนี้ให้แนวความคิดการเกิดเจตคติว่าเป็นกระบวนการ ให้นำหนักจากคุณและโทษของเป้าเจตคตินั้น ๆ แล้วพิจารณาตัดสินใจเลือกที่เหมาะสมที่สุด ลองพิจารณา ดูว่าเรารัก หรือชอบสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นอยู่ ๆ ก็รักและชอบขึ้นมาเป็นไปไม่ได้สิ่งที่เรารักหรือชอบมีคุณประโยชน์ ต่อเราแน่ อาจจะมีสิ่งไม่ดีอยู่บ้างแต่เมื่อซึ่งใจคุณและโทษแล้ว เห็นว่าน้ำหนักของคุณประโยชน์มีสูงกว่า เราก็มักจะชอบสิ่งนั้น ในทางตรงกันข้ามถ้าเป้าเจตคติ ตัวนั้นมีโทษ หรือไร้ประโยชน์มากกว่าก็จะไม่ชอบ สิ่งนั้น จากการพิจารณาตัดสินใจโดยกระบวนการแบบนี้จึงทำให้เกิดเจตคติทางบวกและลบขึ้นได้

เดือนจิตร วงศ์สวัสดิ์ (2549, น. 18) สรุปไว้ว่า เจตคติเกิดจาก 3 ด้าน ดังนี้

1. การเกิดเจตคติทางด้านความรู้ความคิด เนื่องจากเรื่องราวข้อมูล การตัดสิน ภาพพจน์ (Stereotype) หรือมีอคติในการรับรู้ ตลอดจนการให้ความสำคัญเฉพาะลักษณะเด่นบางอย่าง ของสิ่งเร้าด้วย

2. การเกิดเจตคติทางด้านความรู้สึก (The Formation of the Affective Component) เกิดขึ้นโดยอาศัยการวางเงื่อนไขด้วยการให้รางวัลและการลงโทษ รวมทั้งความคุ้นเคยกัน เช่น บุคคลที่พบเห็นกันเป็นประจำจะเกิดความคุ้นเคยจะเกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน เป็นต้น

3. การเกิดเจตคติทางแนวโน้มที่จะแสดงด้านพฤติกรรม (The Formation of the Behavioral Component) บรรทัดฐานของสังคม (Social Norms) เป็นตัวกำหนดเจตคติ ด้านพฤติกรรมเนื่องจากบรรทัดฐานของสังคมควบคุมพฤติกรรมของคนให้ทำในสิ่งที่สังคมเห็นว่าถูกต้อง หรือไม่ทำในสิ่งที่สังคมเห็นว่าไม่ถูกต้อง เจตคติด้านนี้จะแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมของกลุ่ม

สรุปได้ว่า การเกิดของเจตคติได้ว่าเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นประสบการณ์ การได้รับข่าวสาร หรือการเห็นแบบอย่าง และการได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม เช่น พ่อ แม่ ครู อาจารย์ เพื่อน สื่อมวลชน ตลอดจนวัฒนธรรม ซึ่งสะสมสิ่งเหล่านี้จนกลายเป็นบ่อเกิดของเจตคติ

2.5.6.3 องค์ประกอบของเจตคติ

อิสรา คำซารี (2546, น. 8) ได้จำแนกองค์ประกอบของเจตคติ เป็น 3 องค์ประกอบ คือ

1. องค์ประกอบทางด้านความรู้ เจตคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งนั้น จะประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นเป็นอันดับแรก และเป็นความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นว่า มีคุณค่ามากน้อยเพียงใด เป็นความรู้เชิงประมาณค่าสิ่งนั้นได้

2. องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก เป็นความรู้สึกหรืออารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับเจตคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งหมายถึง ความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ พอใจ ไม่พอใจ สิ่งนั้น

3. องค์ประกอบทางการพร้อมกระทำ เมื่อบุคคลมีความรู้สึกเชิงประมาณค่า และมีความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งนั้นแล้ว สิ่งที่สอดคล้องกันซึ่งติดตามมา คือ ความพร้อมที่จะกระทำให้สอดคล้องกับความรู้สึกของตนต่อสิ่งนั้นด้วย

นอกจากองค์ประกอบทั้ง 3 ประการ เจตคติ ยังมีลักษณะสำคัญอีก 2 ประการ คือ มีทิศทาง หมายถึง ทิศทางไปในทางบวกหรือลบ ดี หรือเลว ชอบหรือไม่ชอบ มีความเข้มหรือความรุนแรง เช่น อาจมีเจตคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดรุนแรงมากและอีกสิ่งหนึ่งเบาบางขึ้นอยู่กับความสำคัญของสิ่งนั้น หรือความพัวพันของบุคคลต่อเรื่องนั้น

เดือนจิตร วงศ์สวัสดิ์ (2547, น. 14) ได้สรุปว่า เจตคติที่บุคคลมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใด ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านความรู้ (Cognitive Component) องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective Component) และองค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) แต่อาจจะมีปริมาณหน่วยแตกต่างกัน โดยทั่วไปคนมักแสดงพฤติกรรมในทิศทางที่สอดคล้องกับเจตคติที่มีอยู่เมื่อบุคคลรับรู้หรือพบเห็นสิ่งใดไม่ว่าจะเป็นบุคคล แนวคิด สิ่งของ หรือสถานการณ์ใดก็ตาม สิ่งที่ได้รับรู้นี้จะกระตุ้นความรู้ความเชื่อของบุคคลที่มีต่อสิ่งนั้นอันนำมาซึ่งความรู้สึกในทางบวกหรือลบต่อสิ่งนั้นและผลักดันให้บุคคลเกิดความโน้มเอียงที่จะแสดงพฤติกรรมตอบโต้ในทางสนับสนุน / ส่งเสริม / คัดค้าน หรือขัดขวางสิ่งนั้นจนเกิดเป็นพฤติกรรม การแสดงออก หรือการกระทำต่อสิ่งนั้น

ปภพพงศธร ศักดา (2548, น. 8) ได้รวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของเจตคติไว้ 3 ประการ คือ

1. Component เป็นองค์ประกอบเกี่ยวกับความรู้หรือความเชื่อของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หากบุคคลมีความรู้หรือเชื่อว่าสิ่งใดดีมักจะมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งนั้นในทางตรงกันข้าม หากมีความรู้มาก่อนว่าสิ่งใดไม่ดีก็จะมีเจตคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น

2. Feeling Component เป็นองค์ประกอบด้านความรู้สึกของบุคคล ซึ่งมีอารมณ์เกี่ยวข้องอยู่ด้วย นั่นคือ หากบุคคลมีความรู้สึกรัก หรือชอบพอในบุคคลใดหรือสิ่งใด ก็จะช่วยให้เกิดเจตคติที่ดีต่อบุคคลนั้นไปด้วย แต่ถ้าหากมีความรู้สึกเกลียดหรือโกรธบุคคลใดหรือสิ่งใด ก็จะทำให้มีเจตคติที่ไม่ดีต่อบุคคลนั้นหรือสิ่งนั้น

3. Action Tendency Component เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคลคือความโน้มเอียงที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมตอบโต้บางอย่างออกมาพฤติกรรมที่เขาแสดงออกมานั้น เกิดจากความรู้สึกที่มีอยู่เกี่ยวกับวัตถุเหตุการณ์หรือบุคคลนั้น ๆ นั่นเอง

ศิริพร สิงห์หล้า (2549, น. 13) ได้สรุปว่า เจตคตินั้นมิได้มีในตัวบุคคลมาแต่กำเนิด หากแต่ค่อย ๆ เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล อันเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการเรียนรู้ (Learning) ที่ผ่านมาในชีวิตของบุคคลนั้น ๆ องค์ประกอบที่สำคัญของเจตคติโดยทั่วไปจะเหมือนกัน อันประกอบด้วย

1. องค์ประกอบด้านความคิดความเข้าใจ (Cognitive Component) ความคิดความเข้าใจจะเป็นการแสดงออกซึ่งความรู้หรือความเชื่อ ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ในประสบการณ์ต่าง ๆ จากสภาพแวดล้อม อันเป็นเรื่องของปัญหาในระดับที่สูงขึ้น อาทิ นักบริหารหรือผู้บังคับบัญชา มีความคิดหรือความเชื่อว่ามีผู้ใต้บังคับบัญชาของเขานั้นมีลักษณะของความเป็นผู้ใหญ่สามารถปกครองตนเองได้ ดังนั้นเขาจึงให้ความเป็นอิสระในการทำงานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการทำการวินิจฉัยสั่งการ เป็นส่วนประกอบของทัศนคติ ซึ่งแสดงถึงการรู้สึกและความร้ายของบุคคลหนึ่งที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective Component) องค์ประกอบด้านความรู้สึกนี้จะป็นสภาพทางอารมณ์ (Emotion) ประกอบกับการประเมิน (Evaluation) ในสิ่งนั้น ๆ อันเป็นผลจากการเรียนรู้ในอดีต ดังนั้นจึงเป็นการแสดงออกซึ่งความรู้สึกอันเป็นการยอมรับ อาทิ ชอบถูกใจ สนุกหรือปฏิเสธต่อสิ่งนั้น อาทิ เกลียด โกรธก็ได้ ความรู้สึกนี้อาจทำให้บุคคลเกิดการยึดมั่นและแสดงปฏิกิริยาตอบโต้ หากมีสิ่งขัดกับความรูสึกดังกล่าว

3. องค์ประกอบด้านแนวโน้มพฤติกรรม (Behavioral Tendency Component) หมายถึง แนวโน้มของบุคคลที่จะแสดงพฤติกรรมหรือปฏิบัติต่อสิ่งที่ตนเองชอบหรือเกลียด อันเป็นการตอบสนองหรือการกระทำในทางใดทางหนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากความคิด ความเชื่อ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งเรานั้น ๆ อาทิ บุคคลมีเจตคติที่ดีต่อระบบประชาธิปไตย หรือมีความคิด ความเชื่อการแสดงออกใด ๆ ที่เป็นการสนับสนุนหรือส่งเสริมระบบประชาธิปไตยอันเป็นพฤติกรรมแบบเข้าหา (Sack Contact) ตรงกันข้ามหากมีเจตคติต่อสิ่งนั้น ๆ ไม่ดี ก็จะทำให้เกิดพฤติกรรมในการถอยหนี หรือหลีกเลี่ยง (Avoiding Contact)

สุภาพร เทียมวงศ์ (2550, น. 18) “เจตคติ (Attitude)” กล่าวว่า องค์ประกอบของเจตคติที่สำคัญ มี 3 ประการ คือ

1. การรู้ (Cognition) ประกอบด้วย ความเชื่อของบุคคลที่มีต่อเป้าหมายเจตคติ เช่น ทศนคติต่อลัทธิคอมมิวนิสต์ สิ่งสำคัญขององค์ประกอบนี้ ก็คือ จะประกอบด้วยความเชื่อที่ได้ประเมินค่าแล้วว่า น่าเชื่อถือหรือไม่น่าเชื่อถือ ดีหรือไม่ดี และยังรวมไปถึงความเชื่อในใจว่าควรจะมีปฏิกิริยาตอบโต้อย่างไรต่อเป้าหมายทศนคตินั้นจึงจะเหมาะสมที่สุด ดังนั้นการรู้และแนวโน้มพฤติกรรมจึงมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด

2. ความรู้สึก (Feeling) หมายถึง อารมณ์ที่มีต่อเป้าหมายเจตคตินั้น เป้าหมายจะถูกมองด้วยอารมณ์ชอบหรือไม่ชอบ ถูกใจหรือไม่ถูกใจ ส่วนประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึกนี้เองที่ทำให้บุคคลเกิดความตึงเครียด ซึ่งอาจกระตุ้นให้มีปฏิกิริยาตอบโต้ได้หากมีสิ่งที่ขัดกับความรู้สึกมากกระทบ

3. แนวโน้มพฤติกรรม (Action Tendency) หมายถึง ความพร้อมที่จะมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับเจตคติ ถ้าบุคคลมีเจตคติที่ดีต่อเป้าหมายเขาจะมีความพร้อมที่จะมีพฤติกรรมช่วยเหลือหรือสนับสนุนเป้าหมายนั้น ถ้าบุคคลมีเจตคติในทางลบต่อเป้าหมายเขาก็จะมีความพร้อมที่จะมีพฤติกรรมทำลายหรือทำร้ายเป้าหมายนั้นเช่นกัน

2.5.6.4 การเปลี่ยนแปลงเจตคติ

McGuire (1969, อ้างถึงใน อิศรา คำชารี, 2546, น. 9) กล่าวว่า การเปลี่ยนเจตคติ มีอยู่ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ความใส่ใจ (Attention) ความใส่ใจข่าวสารหรือข้อมูลใหม่ ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติ คือ ความสนใจในการเลือกรับรู้แหล่งที่มาและเนื้อหาของข่าวสาร บุคคลจะพยายามเลือกรับรู้ข้อมูลที่สอดคล้องกับเจตคติ ค่านิยมที่เขาถืออยู่และจะหลีกเลี่ยงประเภทข้อมูลที่ขัดกับเจตคติและค่านิยมของเขา

2. ความเข้าใจ (Comprehension) ช่วงตอนนี้สำคัญสำหรับกระบวนการเปลี่ยนเจตคติเพราะถ้าผู้รับไม่สามารถทำความเข้าใจกับข้อมูลใหม่ได้หรือเข้าใจข้อมูลผิด การเปลี่ยนเจตคติดังกล่าวจะไม่เป็นไปในทิศทางที่ปรารถนา มีปัจจัยหลายอย่างที่เกี่ยวข้อง เช่น ความสามารถของผู้รับความยากง่ายของเรื่อง ความเข้าใจในเนื้อหาและความสามารถในการอธิบายของผู้นำมา ความเหมาะสมของวิธีการถ่ายทอดข้อมูล

3. การยอมรับ (Yielding) โดยนักวิชาการได้อธิบายลักษณะการยอมรับว่ามี 3 แบบ คือ การยอมตาย (Compliance) เป็นลักษณะการยอมรับแบบหนึ่ง ซึ่งอาจเนื่องจากความเกรงกลัวอิทธิพล หรือมุ่งหวังได้รับความพอใจจากกลุ่มบุคคลหรือผู้มีอิทธิพล ซึ่งจะมีผลทำให้เขาได้รับสิ่งตอบแทนอย่างอื่นในภายหลัง ฉะนั้นการทำให้ไม่เชื่อเพราะเขาเชื่อ หรือเห็นว่าสิ่งนั้นดีมีประโยชน์การเลียนแบบ

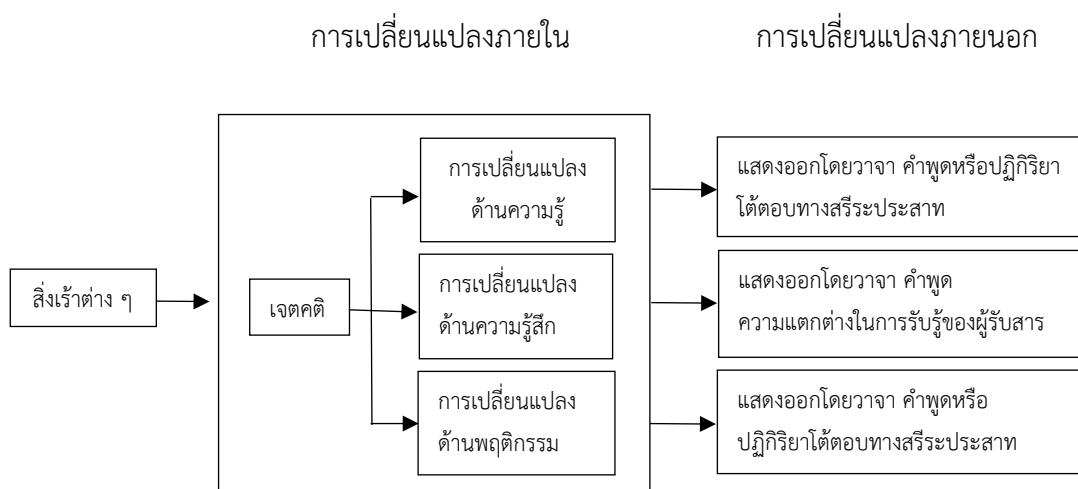
(Identification) เป็นการยอมรับเนื่องจากบุคคลต้องการทำตนให้คล้ายคลึงกับผู้ที่ตนเลื่อมใสศรัทธา เพราะพอใจในสิ่งที่บุคคลนั้นมีอยู่หรือต้องการได้รับการจัดให้อยู่ในกลุ่มเดียวกัน การเปลี่ยนเจตคติอันเนื่องมาจากการเลียนแบบจะมากขึ้นขึ้นอยู่กับความประทับใจ (Attractive) ของบุคคลที่เป็นแบบ การยอมรับและผสมผสานสิ่งใหม่เข้ากับสิ่งที่ตนมีอยู่เดิม (Internalization) การเปลี่ยนเจตคติด้วยวิธีนี้จะเกิดเมื่อบุคคลได้ประเมินสิ่งนั้นและยอมรับว่าดีมีประโยชน์ ตรงกับความต้องการของตนและสอดคล้องกับสิ่งที่เขามีอยู่เป็นการยอมรับที่เกิดจากความพึงพอใจของผู้รับเอง

4. ความจำ (Retention) เมื่อมีการยอมรับสิ่งใหม่ และมีการเปลี่ยนแปลงเจตคติเกิดขึ้นปัญหาที่ตามมา คือ ความคงอยู่ของเจตคติใหม่ นั่นคือบุคคลจะจำไว้นานเท่าใดแน่นอนย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัย 4 อย่างที่กล่าวมาแล้วในเรื่องความเข้าใจ เป็นต้นว่า ถ้าผู้ให้มีความน่าเชื่อถือสามารถควบคุมหรือกระตุ้นให้ผู้รับทำซ้ำในเรื่องเดิมหลาย ๆ ครั้ง และถ้าสิ่งนั้นมีคุณค่าสำคัญและตรงกับความต้องการของผู้รับก็จะยังคงอยู่นาน

5. การกระทำ (Action) เป็นขั้นตอนที่นำสิ่งใหม่ไปปฏิบัติจริงอาจมีการเปลี่ยนแปลงเจตคติอย่างถาวรเกิดขึ้น ถ้าผู้รับประเมินแล้วผลลัพธ์เป็นไปตามความคาดหมาย หรือเจตคติอาจไม่ได้รับการสนับสนุนให้คงอยู่ถ้าผลที่เกิดจากการกระทำเป็นไปในทิศทางเดิม

จากความเห็นของนักวิชาการหลายท่านที่กล่าวมา จึงสรุปได้ว่า เจตคติและการพัฒนาเจตคติได้นั้นต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ดีขึ้นโดยมีปัจจัยหลายอย่าง คือ ความใส่ใจ ความเข้าใจ การยอมรับ ความจำและการกระทำ โดยมีเป้าหมายที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้น

Blackwood (1969, อ้างถึงใน ศิริพร สิงห์หล้า, 2549, น. 15) เรื่องของเจตคติของแต่ละบุคคล โดยมองว่ามีปัจจัยมาจากความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติกับการเปลี่ยนแปลงภายนอกและการเปลี่ยนแปลงภายใน สามารถอธิบายได้ดังภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติกับการเปลี่ยนแปลงภายนอกและการเปลี่ยนแปลงภายใน

กล่าวได้ว่า เจตคติ เป็นความชอบหรือไม่ชอบของแต่ละคนเป็นเพียงสภาพ การรู้และจิตสำนึกไม่สามารถเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น หรือสัมผัสได้ แต่จะถูกระท้อนกลับเป็นคำพูด หรืออาจกล่าวได้ว่า เจตคติ หมายถึง แนวโน้มของคน ๆ หนึ่งที่มีต่อสิ่งเร้าหรือเรื่องบางเรื่องรวมถึง ของความรู้สึก อคติ ความกลัว ความคิด และความรู้สึกที่มีต่อเรื่องต่าง ๆ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงเจตคติ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบที่มีอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง ของความเชื่อ หรือการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาในเรื่องความเชื่อบางประการซึ่งจะกลายเป็นเจตคติต่อไป และได้แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติกับการเปลี่ยนแปลงภายนอกและการเปลี่ยนแปลงภายใน

ภริณีภูฏู๋ แสงทอง (2547, น. 239) สรุปได้ว่า เจตคตินั้นสามารถเปลี่ยนแปลง ได้ด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ข่าวสาร ผู้รับ สถานการณ์ และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสถานภาพ ของผู้รับที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ซึ่งสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติได้ทั้งในทางบวกและทางลบ ถ้าผู้นั้นเกิดการรับรู้

สุภาพร เทียมวงศ์ (2550, น. 18) ได้อธิบายว่า เจตคติเปลี่ยนแปลงได้ปัจจัย ที่จะช่วยให้เจตคติเปลี่ยนแปลงได้มีหลายประการ เช่น

1. ความกดดันของกลุ่ม (Group Pressure) หากกลุ่มจะสามารถให้รางวัล หรือลงโทษได้ย่อมจะมีแรงกดดันมากในการที่จะกดดันทิศทางเจตคติของเราสิ่งยั่วยุที่เป็นรางวัลนั้น ได้แก่ ความเป็นผู้มีคนรู้จักมากการเลื่อนตำแหน่งงาน สัญลักษณ์ของการยอมรับนับถือ เป็นต้น ส่วนสิ่งยั่วยุที่เป็นการลงโทษ ก็เช่น การเสียเพื่อนฝูง เสียชื่อเสียง เสียตำแหน่ง เป็นต้น ยิ่งเราต้องการ เป็นสมาชิกของหมู่ใดแรงบีบบังคับของหมู่ย่อมมีมากเท่านั้นหรือยิ่งหมู่กลุ่มต้องการเรามากเท่าใดกลุ่มก็ยิ่ง ต้องการให้เราปฏิบัติตามมาตรฐานของกลุ่มเท่านั้น กลุ่มที่มีเกียรติศักดิ์หรือศักดิ์ศรีต่ำในหมู่อาจจะ กระทำผิดแปลกไปได้บ้างแต่ยังมีตำแหน่งสูงหรือศักดิ์ศรีสูงแล้วกระทำผิดมาตรฐานเพียงนิดเดียวแรง กกดดันของหมู่จะเกิดขึ้นทันทีเพื่อให้ปฏิบัติตามแนว

นอกจากนี้แรงกดดันของกลุ่มจะมีมาก ก็คือ การที่ไม่มีมาตรฐานอื่นที่จะปฏิบัติ หรือมีน้อยทางที่จะเลือกหรือเราไม่มีความรู้มากมายนักในเรื่องนั้นบุคคลมักจะเปลี่ยนความคิดเห็น หรือเจตคติหากกลุ่มของเขาที่ยึดอยู่เปลี่ยนแปลงไป ตัวอย่างเช่น ธรรมเนียมแรก ๆ อาจไม่สนใจกันรวม เป็นสมาคมแต่ต่อมาหากรู้ว่าคนอื่น ๆ ในกลุ่มรับฟังความคิดเห็นนั้น เขาก็อาจเปลี่ยนความคิดถึงกลุ่ม มีความเป็นเอกภาพเท่าใดแรงกดดันของกลุ่มยังมีผลเท่านั้นเรื่องอำนาจของความกดดันของกลุ่ม อันมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจจะเป็นไปได้ 4 กรณี คือ เราอาจปฏิเสธบรรทัดฐานของกลุ่ม และยึดมั่นในเจตคติของเราและเราอาจจะก้าวร้าวยิ่งขึ้นหากเราเชื่อว่ากลุ่มไม่มีผลบีบบังคับเรามากนัก หรือเรามีความภักดีต่อกลุ่มอื่นมากกว่า เราอาจจะไม่เปลี่ยนแปลงต่อเจตคติของเราแต่เราปฏิบัติตามกลุ่ม เพราะเหตุผลภายนอกอย่างอื่นโดยถือว่าเป็นส่วนตัวและไม่เห็นด้วยแต่ส่วนรวมทำเช่นนั้นก็ต้องปฏิบัติตาม เราอาจยอมรับบรรทัดฐานของกลุ่มเพียงผิวเผิน ภายในส่วนลึกของจิตใจเราไม่ยอมเปลี่ยนแต่พอเรา

ออกไปอยู่กลุ่มอื่นเราจะได้เห็นที่เราเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น เราอาจจะนำเอาบางส่วนของบรรทัดฐานของกลุ่มมาผนวกกับความเชื่อของเราและปฏิเสธบางส่วน

2. ประสบการณ์ที่น่าพึงพอใจหรือไม่ที่น่าพึงพอใจ เราอาจเปลี่ยนแปลงเจตคติไปได้เมื่อได้รับประสบการณ์ที่น่าพอใจหรือไม่พอใจ เช่น นายแดง เข้าทำงานบริษัทหนึ่งเพราะเขาเชื่อว่าจะมีความก้าวหน้าแต่พบว่าหัวหน้าของเขาเป็นคนซึ่งอิจฉาเมื่อเขาเกิดเสนอความคิดเห็นดี ๆ เพื่อปฏิบัติหัวหน้าอาจจะเห็นว่าการเสนอแนะของเขาเช่นนั้นทำให้ฐานะของเขาสิ้นคลอนและ นอกจากนั้นยังทราบดีว่าเพื่อนร่วมงานของเขาไปฟ้องแก่หัวหน้างานบ่อย ๆ เขาจึงอาจเปลี่ยนเจตคติไปอีกแบบหนึ่งคือมองไม่เห็นความก้าวหน้าในการทำงานกับบริษัทนี้เช่นนี้ เป็นต้น

3. อิทธิพลของกลุ่มบุคคลที่มีชื่อเสียง บุคคลที่มีชื่อเสียงในความหมายนี้อาจจะเป็นเพื่อนซึ่งเรานับถือความคิดของเขาหรืออาจจะเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านความพิเศษต่าง ๆ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในเรื่องนี้ ก็คือ การโฆษณา ซึ่งมักจะใช้คนมีชื่อเสียงไปยุ่งเกี่ยว เช่น ดารา ภาพยนตร์ชื่อดังคนนั้นใช้สบูยี่ห้อนั้น ๆ เป็นต้น

สรุปได้ว่า เจตคติสามารถเปลี่ยนแปลงทั้งด้านบวก ด้านลบ ได้ด้วยองค์ประกอบหลาย ๆ อย่าง และปัจจัยอื่น ๆ เช่น อายุ ระดับการศึกษา ตลอดจนประสบการณ์การเรียนรู้การฝึกอบรม เจตคติ มีลักษณะเป็นนามธรรม ซึ่งมีอิทธิพลสูงมากในการแสดงออกในด้านพฤติกรรมของบุคคล นักจิตวิทยาส่วนใหญ่เชื่อว่า เจตคติ เป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมอย่างใกล้ชิด เพราะเจตคติเป็นพฤติกรรมเตรียมความพร้อมทางสมองในการกระทำ ซึ่งบ่งชี้ถึงสภาพจิตใจหรืออารมณ์ที่ซับซ้อนก่อนที่บุคคลจะตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งออกมาขึ้นอยู่กับประสบการณ์และความเชื่อที่เคยผ่านมามีความรู้สึกที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ความถูกต้องและความไม่ถูกต้อง

2.5.6.5 ปัจจัยด้านพฤติกรรม

1) ความหมายของพฤติกรรม

สิทธิโชค วรานุสันติกุล (2529, น. 68) ให้ความหมายว่า พฤติกรรม หมายถึง ปฏิบัติการและกิจกรรมทุกชนิดที่มนุษย์แสดงออกทางรูปธรรมนามธรรม ตลอดเวลาสังเกตได้ด้วยประสาทสัมผัส วาจา และการกระทำ สามารถแบ่งพฤติกรรมออกได้เป็น 2 ประเภท คือ พฤติกรรมภายนอก ซึ่งเป็นการกระทำที่สังเกตได้ด้วยประสาทสัมผัสหรืออาจใช้เครื่องมือช่วยและพฤติกรรมภายในซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในจิตใจบุคคลอื่นไม่สามารถสังเกตได้

กิงกาญจน์ กาญจนทรงกูร (2542, น. 11) พฤติกรรม (Behavior) หมายถึง การกระทำหรือกิจกรรมของมนุษย์ที่สามารถสังเกตได้โดยตรงหรือใช้เครื่องมือวัดได้โดยทางอ้อม เช่น การร้องเพลง การเคลื่อนไหว การจำ การคิดการแก้ปัญหา พฤติกรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. พฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) เป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้โดยตรงหรือใช้เครื่องมือวัด แบ่งออกเป็น 2 พวก คือ

1.1 พฤติกรรมโมลาร์ (Molar Behavior) เป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้โดยตรงสามารถสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5

1.2 พฤติกรรมโมเลกุล (Molecular Behavior) เป็นพฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้โดยตรงต้องใช้เครื่องมือวัด เช่น เครื่องมือวัดการเต้นของหัวใจ การวัดคลื่นสมอง การวัดน้ำตาลในเส้นเลือด

2. พฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้โดยตรงและไม่สามารถใช้เครื่องมือวัดได้แต่ต้องใช้ภาวะสันนิษฐาน (Hypothetical Construct) จากพฤติกรรมภายนอก เช่น ความเครียด วัดได้จากมือสั่น ไม่พูดไม่จา เข้ามาทำงานแต่เช้า กลับมิดงานเสร็จเรียบร้อยดีทุกอย่างก็สรุปว่าเขาขยัน เอาใจใส่ในงาน เราพิจารณาพฤติกรรมภายนอกเพื่อสรุปว่า พฤติกรรมภายในเป็นอย่างไร การสรุปพฤติกรรมภายในเป็นสิ่งที่ควรระวังให้มาก เพราะโอกาสผิดพลาดเกิดขึ้นได้มาก

มิตเชน (2547, น. 612) ให้ความหมายว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำที่สังเกตได้ เช่น การพูด การเดิน การเต้นของหัวใจ การรับรู้ การคิด การจำ และการรู้สึก การกระทำที่สังเกตไม่ได้ เช่น ผู้กระทำรู้ตัว ไม่รู้ตัว หรือเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์เป็นการกระทำเพื่อตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคลซึ่งสัมพันธ์กับสิ่งกระตุ้นภายในและภายนอก

จากความหมายของพฤติกรรมที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่าพฤติกรรม หมายถึง การกระทำหรืออาการที่แสดงออกของจิตใจทั้งภายในและภายนอกเป็นการกระทำเพื่อสนองความต้องการของบุคคลซึ่งบุคคลอื่นสามารถสังเกตด้วยสายตาหรือการรับรู้ทางเสียงและสามารถใช้เครื่องมือทดสอบก็ได้

2) องค์ประกอบของพฤติกรรม

Bloom (1975, อ้างถึงใน สุชาติ มະโนทัย, 2539, น. 72) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบพฤติกรรมว่า เป็นกิจกรรมทุกประเภทที่มนุษย์กระทำอาจเป็นสิ่งสังเกตได้หรือไม่ได้ และพฤติกรรมดังกล่าวนี้ ได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. พฤติกรรมด้านความรู้ (Cognitive Domain) พฤติกรรมด้านความรู้เกี่ยวกับสุขภาพเป็นกระบวนการทางด้านสมองเป็นความสามารถทางด้านสติปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ การจำข้อเท็จจริงต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนาความสามารถและทักษะทางสติปัญญาการใช้ความคิด วิจารณ์ญาณเพื่อประกอบการตัดสินใจจัดจำแนกได้ตามลำดับชั้นจากง่ายไปหายาก ดังนี้

1.1 ความรู้ ความจำ (Knowledge) เป็นพฤติกรรมขั้นต้นเกี่ยวกับความจำได้หรือระลึกได้

1.2 ความเข้าใจ (Comprehension) เป็นพฤติกรรมที่ต่อเนื่องมาจากความรู้ คือ จะต้องมีความรู้มาก่อนถึงจะเข้าใจได้ ความเข้าใจนี้จะแสดงออกมาในรูปของการแปลความตีความ และคาดคะเน

1.3 การนำไปใช้ (Application) เป็นการนำเอาวิชาการทฤษฎี กฎเกณฑ์แนวคิดต่าง ๆ ไปใช้

1.4 การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นขั้นที่บุคคลมีความสามารถ และมีทักษะในการจำแนกเรื่องราวที่สมบูรณ์ใด ๆ ออกเป็นส่วนย่อยและมองเห็นความสัมพันธ์อย่างแน่ชัด ระหว่างส่วนประกอบที่รวมเป็นปัญหาหรือสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

1.5 การสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นความสามารถของบุคคล ในการรวบรวมส่วนย่อยต่าง ๆ เข้าเป็นส่วนรวมที่มีโครงสร้างใหม่ มีความชัดเจน และมีคุณภาพสูงขึ้น

1.6 การประเมินผล (Evaluation) เป็นความสามารถของบุคคล ในการวินิจฉัย ติราคาของสิ่งของต่าง ๆ โดยมีกฎเกณฑ์ที่ใช้ช่วยประเมินค่านี้อาจเป็นกฎเกณฑ์ที่บุคคล สร้างขึ้นมา หรือมีอยู่แล้วก็ตาม

2. พฤติกรรมด้านเจตคติ เจตคติเป็นกระบวนการทางด้านจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก ความสนใจ เจตคติการให้คุณค่าการปรับปรุงค่านิยม การแสดงคุณลักษณะตามค่านิยมที่ยึดถือ รวมไปถึงความเชื่อ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ กันจะบอกแนวโน้มของบุคคลในการกระทำ พฤติกรรม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่น ๆ ซึ่งได้แบ่งขั้นตอนการเกิดพฤติกรรมด้านเจตคติ ได้ดังนี้

2.1 การรับหรือการให้ความสนใจ (Receiving or Attending) เป็นขั้นที่บุคคลถูกกระตุ้นให้ทราบว่าเหตุการณ์ หรือสิ่งเร้าบางอย่างเกิดขึ้นและบุคคลนั้นมีความยินดี หรือมีภาวะจิตใจพร้อมที่จะรับหรือให้ความสนใจต่อสิ่งเร้านั้นในการยอมรับนี้ ประกอบด้วย ความตระหนัก ความยินดีที่ควรรับและการเลือกรับ

2.2 การตอบสนอง (Responding) เป็นขั้นที่บุคคลถูกจูงใจให้เกิด ความรู้สึกผูกมัดต่อสิ่งเร้าเป็นเหตุให้บุคคลพยายามทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนองพฤติกรรมขั้นนี้ ประกอบด้วย ความยินยอมความเต็มใจและความพอใจที่จะตอบสนอง

2.3 การให้ค่านิยม (Valuing) เป็นขั้นที่บุคคลมีปฏิกิริยาซึ่งแสดง ให้เห็นว่าบุคคลนั้นยอมรับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าสำหรับตนเองและได้นำไปพัฒนาเป็นของตนเองอย่างแท้จริง พฤติกรรมขั้นนี้ส่วนมากใช้คำว่า “ค่านิยม” ซึ่งการเกิดค่านิยมนี้ ประกอบด้วย การยอมรับ ความชอบ และการผูกมัดค่านิยมเข้ากับตนเอง

2.4 การจัดกลุ่มค่า (Organization) เป็นขั้นที่บุคคลจัดระบบ ของค่านิยมต่าง ๆ ให้เข้ากลุ่มโดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมนั้น ในการจัดกลุ่มนี้ ประกอบด้วย การสร้างแนวความคิดเกี่ยวกับค่านิยมและการจัดระบบของค่านิยม

2.5 การแสดงลักษณะตามค่านิยมที่ยึดถือ (Characterization by a Value or Complex) พฤติกรรมขั้นนี้ถือว่า บุคคลมีค่านิยมหลายชนิดและจัดอันดับของค่านิยมเหล่านั้น จากดีที่สุดไปถึงน้อยที่สุด พฤติกรรมเหล่านี้จะเป็นตัวคอยควบคุมพฤติกรรมของบุคคล พฤติกรรมในขั้นนี้ประกอบด้วย การวางแนวทางของการปฏิบัติและการแสดงลักษณะที่จะปฏิบัติตามแนวทางที่เขากำหนด

3. พฤติกรรมด้านการปฏิบัติงาน พฤติกรรมด้านการปฏิบัตินี้ เป็นการใช้ความสามารถที่แสดงออกทางร่างกาย ซึ่งรวมทั้งพฤติกรรมที่แสดงออกและสังเกตได้ เป็นพฤติกรรมขั้นสุดท้ายที่บุคคลปฏิบัติออกมาโดยมีด้านความรู้ และด้านเจตคติ เป็นตัวช่วยให้เกิด พฤติกรรมด้านการปฏิบัติที่ถูกต้องกระบวนการจะก่อให้เกิดพฤติกรรมนี้ต้องอาศัยระยะเวลาและการตัดสินใจหลายขั้นตอน นักวิชาการเชื่อว่ากระบวนการทางการศึกษาจะช่วยให้เกิดพฤติกรรมการปฏิบัติได้

3) ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเกิดพฤติกรรม

Maslow (2009, อ้างถึงใน พิชัย เสงี่ยมจิตต์ (2545 , น. 24) กล่าวว่า ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์จะต้องได้รับการตอบสนองเสียก่อนจึงจะเกิดความต้องการในลำดับขั้นที่สูงขึ้นไป โดยความต้องการของมนุษย์ ได้แบ่งออกเป็น 7 ขั้น คือ

1. ความต้องการทางร่างกาย ได้แก่ ความต้องการในการดำรงชีวิต เช่น อาหาร น้ำ เสื้อผ้า ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย เป็นต้น ซึ่งเป็นความต้องการที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต สำหรับในด้านการทำงาน การตอบสนองความต้องการขั้นนี้จะอยู่ในรูปของการทดแทนด้วยเงิน ซึ่งคนงานก็จะนำไปซื้อสิ่งต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการทางร่างกาย ต่อไป

2. ความต้องการความปลอดภัย เป็นความต้องการอยากมีชีวิตที่มั่นคงปลอดภัย ปราศจากอันตราย หลีกเลียงจากการถูกเบียดเบียน ซึ่งความต้องการความปลอดภัยในสภาพการทำงาน ได้แก่ การได้ทำงานที่ความปลอดภัย มั่นคง มีหลักประกันในการทำงาน ซึ่งความต้องการขั้นนี้เกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อความต้องการด้านร่างกายได้รับการตอบสนองแล้ว

3. ความต้องการความรักหรือเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเป็นความรู้สึกของบุคคลที่ต้องการพบปะพูดคุยต้องการในการอยู่ร่วมกันได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นและรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มทางสังคม ซึ่งบางคนรู้สึกว่าความต้องการในขั้นนี้มีความสำคัญมากกว่าความต้องการขั้นอื่น ๆ บุคคลที่มีความต้องการขั้นนี้จะมีพฤติกรรมเพื่อนำไปสู่การทำให้ตนรู้สึกว่าไม่ได้อยู่คนเดียว

4. ความต้องการเกียรติและศักดิ์ศรี เป็นความรู้สึกภายในของบุคคลเกี่ยวกับความมีคุณค่าในตนเอง ความมั่นใจในตนเองในเรื่องของความรู้ความสามารถเป็นความต้องการของมนุษย์ที่ต้องการให้ผู้อื่นยกย่องสรรเสริญและตระหนักถึงความสำคัญของตนเองในการทำงาน

จะเป็นความต้องการการยอมรับความสำเร็จในงานที่ทำและการได้รับความไว้วางใจจากบุคคลอื่นในการทำงาน

5. ความต้องการที่จะรู้และเข้าใจ เป็นความต้องการที่จะศึกษาค้นคว้า เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจแก่ตนเองในข้อเท็จจริงต่าง ๆ การศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่กำลังศึกษาว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร และอะไรเป็นสิ่งที่ได้จากความสัมพันธ์เหล่านั้น เช่น การศึกษาขั้นตอนการทำงาน สายการบังคับบัญชา สัญลักษณ์ต่าง ๆ ภายในที่ทำงาน

6. ความต้องการทางสุนทรีย์ เป็นความต้องการในเรื่องของความสวยงาม ความเป็นศิลปะ ความสะดวกสบาย ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดความสบายใจและความพึงพอใจแก่บุคคล การตอบสนองความต้องการทางสุนทรีย์ที่เกี่ยวกับการทำงาน เช่น การจัดสภาพแวดล้อมในการทำงานให้เป็นระเบียบ การจัดทำสวนหย่อมเพื่อให้ที่ทำงานสวยงามร่มรื่น

7. ความต้องการความตระหนักในคุณค่าตนเองเป็นความต้องการความสำเร็จในสิ่งที่ตนปรารถนา เมื่อบุคคลใดก็ตามได้มีการพิจารณาบทบาทของตนในชีวิตว่าควรทำอย่างไรแล้ว ก็จะพยายามผลักดันชีวิตของตนไปในทางที่ดีที่สุดตามที่คาดหมายไว้ความต้องการในขั้นนี้ เป็นความต้องการที่จะใช้ความสามารถทุก ๆ อย่างของตนอย่างเต็มที่ความสำเร็จขั้นนี้จะเกิดขึ้นได้เมื่อบุคคลได้รับการตอบสนองจากความต้องการในขั้นอื่น ๆ เสียก่อน

จากแนวคิดข้างต้น หากทราบว่าเจ้าหน้าที่ผู้ใต้บังคับบัญชามีความต้องการ ผู้นำมีลักษณะพฤติกรรมใด หัวหน้ากลุ่มงานสามารถนำมาปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อนเพิ่มจุดแข็งให้กับตนเองได้ Herzberg (1959, อ้างถึงใน สุชาติ มะโนทัย, 2539, น. 72) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของพนักงาน พบว่า มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกดีและไม่ดีของพนักงาน 2 ประเภท คือ

1. ปัจจัยตัวกระตุ้น (Motivators Factors) ปัจจัยเหล่านี้ส่วนใหญ่จะมีความเกี่ยวข้องกับงานที่ปฏิบัติ คนจะถูกจูงใจจากปัจจัยเหล่านี้ ปัจจัยตัวกระตุ้น คือ ความสำเร็จ การยอมรับนับถือ ลักษณะงานโดยตัวของมันเอง ความรับผิดชอบ ความเจริญก้าวหน้า ความเจริญงอกงามในตนเองและในอาชีพ ปัจจัยตัวกระตุ้นทำให้คนงานมีความรู้สึกในด้านดี เป็นสิ่งที่อยู่ภายในความรู้สึกนึกคิดหรือจิตใจของแต่ละบุคคลเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ เช่น การได้รับงานที่ท้าทายมาทำการยอมรับนับถือจากบุคคลอื่น ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

2. ปัจจัยสุขอนามัย (Hygiene Factors) ได้แก่ นโยบายของสำนักงาน การบริหารการบังคับบัญชาหรือการนิเทศ ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา สภาพการทำงาน เงิน รายได้ ความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน สถานะ ความมั่นคงความปลอดภัยในการทำงาน หรือสวัสดิการต่าง ๆ ปัจจัยด้านสุขอนามัย มิได้เป็นสิ่งจูงใจเจ้าหน้าที่งานแต่ถ้าขาดไปเมื่อใดหรือไม่มีปัจจัยนี้แล้วย่อมจะก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่หัวหน้ากลุ่มงานหรือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้

จากแนวคิดของ Herzberg นำไปสู่การจัดปรับปรุงในเรื่องของความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในระบบงานและการปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการทำงาน เพื่อสร้างความพึงพอใจในผู้ได้บังคับบัญชาได้

4) กระบวนการเกิดพฤติกรรม

สุรพล พะยอมแย้ม (2540, น. 25) ได้แบ่งกระบวนการเกิดพฤติกรรมเป็น 3 กระบวนการ ดังนี้

1. กระบวนการรับรู้ กระบวนการรับรู้เป็นกระบวนการเบื้องต้นที่เริ่มจากการที่บุคคลได้รับสัมผัสหรือรับข่าวสารจากสิ่งเร้าต่าง ๆ โดยผ่านระบบประสาทสัมผัส ซึ่งรวมถึงการรู้สึกกับสิ่งเร้าที่รับสัมผัสนั้นด้วย

2. กระบวนการคิดและเข้าใจ กระบวนการนี้อาจเรียกได้ว่า “กระบวนการทางปัญญา” ซึ่งเป็นกระบวนการที่ประกอบไปด้วยการเรียนรู้ การคิด และการจำลองสถานการณ์นำไปใช้หรือเกิดพัฒนาการจากการเรียนรู้ นั้น ๆ ด้วย การรับสัมผัสและการรู้สึกที่นำมาสู่การคิดและเข้าใจนี้เป็นระบบการทำงานที่มีความละเอียดซับซ้อนมากและเป็นกระบวนการ ภายในทางจิตใจที่ยังมีอาจศึกษาและสรุปเป็นคำอธิบายอย่างเป็นหลักการที่ชัดเจนได้

3. กระบวนการแสดงออก หลังจากผ่านขั้นตอนของการรับรู้การคิดและเข้าใจแล้วบุคคลจะมีอารมณ์ตอบสนองต่อสิ่งที่ได้รับรู้ นั้น ๆ แต่ยังมีได้แสดงออกให้ผู้อื่นได้รับรู้ยังคงเป็นพฤติกรรมที่อยู่ภายในแต่เมื่อได้คิดและเลือกที่จะแสดงการตอบสนองให้บุคคลอื่นสังเกตได้ เราจะเรียกว่า พฤติกรรมภายนอกซึ่งพฤติกรรมภายนอกนี้เป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมที่มีอยู่ทั้งหมดภายในตัวบุคคลนั้นเมื่อมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าใดสิ่งเร้าหนึ่งการแสดงออกมาเพียงบางส่วนของที่มีอยู่จริงเช่นนี้จึงเรียกว่า Spatial Behavior โดยแท้จริงแล้วกระบวนการย่อยทั้ง 3 ขั้นตอนนั้นไม่สามารถแยกออกจากกันหรือเป็นอิสระต่อกันได้ เพราะการเกิดพฤติกรรมแต่ละครั้งจะมีความต่อเนื่องสัมพันธ์กันอย่างมาก

5) ประเภทของพฤติกรรม

การแบ่งประเภทของผู้นำตามแนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมผู้นำได้แบ่งประเภทตามลักษณะเชิงพฤติกรรม ดังนี้

ทองหล่อ เดชไทย (2544, น. 68) ได้แบ่งประเภทของพฤติกรรมไว้ 2 ประเภท คือ

1. พฤติกรรมภายนอก ได้แก่ พฤติกรรมที่ผู้อื่นสามารถสังเกตได้โดยตรงจากประสาททั้ง 5 (ตา หู จมูก ปาก และผิวหนัง) ซึ่งสามารถแบ่งย่อยลงไปได้อีก คือ

1.1 พฤติกรรมที่สังเกตได้โดยตรง ไม่ต้องใช้เครื่องมือช่วยบางครั้ง เรียกว่า พฤติกรรมโมลาร์ เช่น หัวเราะ ร้องไห้ อ้าปาก กระโดด

1.2 พฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง ต้องใช้เครื่องมือช่วย บางครั้ง เรียกว่า พฤติกรรมโมเลกุล เช่น การเต้นของหัวใจฟังจากเครื่องฟังหัวใจที่แพทย์ใช้ความดันโลหิต สูงดูจากเครื่องวัดความดันโลหิต

2. พฤติกรรมภายใน ได้แก่ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคลโดยรู้สึกตัว หรือไม่รู้สึกตัวก็ตาม โดยปกติผู้อื่นไม่อาจสังเกตเห็นพฤติกรรมประเภทนี้โดยตรงถ้าไม่บอกไม่แสดงออกมา ให้เป็นที่สังเกตพฤติกรรมภายในจึงเป็นเรื่องประสบการณ์ส่วนบุคคลเท่านั้นที่รู้ ตัวอย่างเช่น ความคิด ความจำ จินตนาการ ความฝัน และพฤติกรรมการรู้สึกต่าง ๆ เช่น กลัว หิว เสียใจ เจ็บ ซึ่งถึงแม้ว่าจะไม่สามารถสังเกตได้โดยตรงก็สามารถจะสังเกตได้โดยทางอ้อม เช่น การใช้แบบทดสอบหรือสังเกต จากพฤติกรรมภายนอกที่เป็นการสรุปโยงถึงพฤติกรรมภายใน ซึ่งพฤติกรรมภายในนั้นสามารถแบ่งได้ 2 ชนิด คือ

2.1 พฤติกรรมภายในที่เกิดขึ้นโดยรู้สึกตัว เช่น หิว เหนื่อย ตื่นเต้น เจ็บปวด พฤติกรรมเหล่านี้เจ้าของพฤติกรรมรู้ตัวว่ามันเกิดและเจ้าของพฤติกรรมอาจจะควบคุม หรือเก็บความรู้สึกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ ไม่แสดงออกซึ่งกิริยาอาการหรือสัญญาณใด ๆ

2.2 พฤติกรรมภายในที่เกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัว พฤติกรรมบางอย่างเกิดขึ้น ภายในโดยที่บางครั้งบุคคลไม่รู้สึกรู้ตัว แต่มีผลต่อพฤติกรรมภายนอกของบุคคลผู้นั้น เช่น ความฉลาด ความกล้า ความคิด ความสมหวัง ความปรารถนา ความสุขใจ

6) วิธีศึกษาพฤติกรรม

เรียม ศรีทอง (2542, น. 21) วิธีการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์เพื่อให้ได้ความรู้ อย่างเชื่อถือได้นั้นเป็นเรื่องที่มีความ สำคัญเพราะจะนำไปสู่เป้าหมายที่สำคัญ ได้แก่ การอธิบาย (Explain) การทำนาย (Predict) และการควบคุมพฤติกรรม (Control) สิ่งที่ต้องคำนึงถึงการใช้วิธีใดในการศึกษา พฤติกรรมมนุษย์ คือ วิธีการนั้นจะมีความตรง (Validity) ซึ่งหมายถึงวิธีการนั้นสามารถวัดหรือกำหนด สิ่งที่สุดคล่อง ความคงที่ของสิ่งที่วัดหรือศึกษาไม่เปลี่ยนแปลงไปเปลี่ยนมาวิธีการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ โดยทั่วไป มีดังนี้

1. การรายงานตนเอง (Self Report) เป็นวิธีการที่ให้ผู้ที่มีการประสบการณ์ หรือมีความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ รายงานความคิดออกมาแล้วผู้ศึกษาจะนำคำรายงานเหล่านั้นมาทำการวิเคราะห์พฤติกรรมต่อไป ซึ่งมีวิธีการ ดังนี้

1.1 การคิดออกเสียง (Think Aloud) เป็นการคิดให้ผู้คิดรายงาน ความคิดและการกระทำในขณะที่แก้ปัญหาซึ่งสามารถทำได้ ทั้งขณะมีกิจกรรมนั้นหรือหลังจากเสร็จ กิจกรรมก็ได้

1.2 การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการศึกษาพฤติกรรมของบุคคล จากการสนทนาที่มีจุดหมายระหว่างผู้ถูกสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์ต้องเตรียมการมาเป็นอย่างดีว่าจะทำ

การสัมภาษณ์อะไรและอย่างไรบ้าง จึงจะได้ข้อมูลเพียงพอในการประเมินพฤติกรรม วิธีการสัมภาษณ์ เป็นวิธีการหนึ่งที่ได้รับคามนิยมในการศึกษาพฤติกรรม

1.3 การใช้แบบสอบถามและสำรวจ (Questionnaires and Surveys)

เป็นการศึกษาพฤติกรรมของบุคคลที่มีจำนวนมากและสามารถได้คำตอบอย่างรวดเร็วและประหยัด ค่าใช้จ่ายแบบสอบถามหรือแบบสำรวจที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นแบบสอบถามปลายเปิด - ปลายปิด มาตรฐาน ประเมินค่า (Rating Scale) และการจัดอันดับ (Order Scale)

2. การสังเกต (Observation) เป็นการศึกษาพฤติกรรมที่ได้รับคามนิยม มากในปัจจุบันเพราะเป็นวิธีการที่มีความชัดเจน ตรงไปตรงมาและได้รับการพัฒนาในเทคนิควิธีมาก จึงได้รับการยอมรับและกำลังก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในกลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) วิธีการสังเกตพฤติกรรมเป็นการเฝ้าดูพฤติกรรมเป้าหมายของบุคคลว่าเป็นอย่างไรมีความถี่ ความยาวนานของพฤติกรรมนั้นแค่ไหน ดังนั้น การสังเกตพฤติกรรมจึงต้องกำหนดพฤติกรรมให้มีความชัดเจน และเป็นรูปธรรมเป็นอันดับแรก

3. แบบทดสอบ (Psychometrics) เป็นเครื่องมือที่สร้างขึ้นมาเพื่อวัด คุณลักษณะทางจิต ดังนั้นจึงต้องมีแบบทดสอบที่ได้มาตรฐาน มีทฤษฎีรองรับ ผ่านการวิเคราะห์ทั้งเนื้อหา และกระบวนการวัดผลมาแล้วเป็นอย่างดี โดยเฉพาะความตรง ความเที่ยงและการแปลความจากคะแนนที่ได้ อีกสิ่งหนึ่งที่มีผลต่อการใช้แบบทดสอบวัด คือ วิธีการดำเนินการสอบ อันจะทำให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้อง มากขึ้น แบบทดสอบที่ใช้มาก ได้แก่ แบบทดสอบวัดความสามารถแบบทดสอบวัดความสนใจ แบบทดสอบ วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบทดสอบวัดบุคลิกภาพแบบทดสอบวัดความถนัดและแบบทดสอบวัด การคิด

4. วิธีการทดลอง (Experiments) เป็นการศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ในลักษณะ ความสัมพันธ์ตามเหตุผล โดยผู้ศึกษาต้องสร้างสถานการณ์ สิ่งที่จะศึกษาให้เกิดขึ้นเพื่อดูความเป็นเหตุ เป็นผลสิ่งที่เป็นเหตุเรียกว่า ตัวแปรต้น (Independent Variables) เป็นตัวแปรที่สร้างขึ้นมาเพื่อดูว่า ส่งผลต่อตัวแปรตาม (Dependent Variables) อย่างไรวิธีการทดลองเป็นการศึกษาพฤติกรรมที่นิยม มากในกลุ่มที่ต้องการอธิบายพฤติกรรมเชิงเหตุผลและเป็นไปในเชิงวิทยาศาสตร์นำไปใช้ในเรื่องของการ ปรับพฤติกรรมการเรียนการสอน การบริหารการจัดการในธุรกิจ การโฆษณา

ดังนั้น พระสงฆ์ ต้องเป็นผู้ให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวปฏิบัติที่ที่ควรและตามหลักธรรม แล้วยอมสามารถช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหาทางสุขภาพจิตได้อย่างกว้างขวาง ถือได้ว่าเป็นการให้บริการ ด้านสุขภาพจิตเชิงรุกที่สำคัญอย่างยิ่ง ผู้วิจัยในฐานะพระสงฆ์รูปหนึ่งซึ่งมีบทบาทในการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนไปใช้ในชีวิตประจำวัน จึงได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาความสามารถของพระภิกษุ สงฆ์ในการให้คำปรึกษาอันก่อให้เกิดประโยชน์แก่พระภิกษุสงฆ์ ในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันแก่ประชาชน

2.6 บริบททั่วไป

ในทางคณะสงฆ์แบ่งเขตการปกครอง โดยอนุโลมตามบ้านเมือง ซึ่งมีเจ้าคณะภาค เจ้าคณะ จังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล ทำหน้าที่ปกครองดูแล บริหารงานคณะสงฆ์ภายในจังหวัดและในแต่ละวัดก็มีเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรภายในวัด เขตปกครองคณะสงฆ์มหานิกายภาค 10 เป็นเขตการปกครองคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 ฉบับแก้ไขปรับปรุงพุทธศักราช 2535 ที่ให้อำนาจมหาเถรสมาคมในการจัดแบ่ง และแต่งตั้งผู้ปกครองที่เรียกว่าเจ้าคณะภาค อันมีอำนาจหน้าที่ในการมอบนโยบายและบริหารกิจการคณะสงฆ์ในฝ่ายมหานิกายในเขต 6 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดอุบลราชธานี, จังหวัดยโสธร, จังหวัดนครพนม, จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดอำนาจเจริญ ปัจจุบันพระพรหมสิทธิ (ธงชัย สุขญาโณ) วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร เป็นเจ้าคณะภาค

2.6.1 อำนาจหน้าที่เจ้าคณะภาค 10

เจ้าคณะภาค มีอำนาจหน้าที่การปกครองคณะสงฆ์จังหวัดต่าง ๆ ในเขตภาคการปกครองของตน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม ดังนี้

2.6.1.1 ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

2.6.1.2 ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี

2.6.1.3 วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยชั้นจังหวัด

2.6.1.4 แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นไปโดยชอบ

2.6.1.5 ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครอง ของเจ้าคณะภาค 10

2.6.2 เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ภาค 10

2.6.2.1 พระพรหมสิทธิ (ธงชัย สุขญาโณ) วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร เป็นเจ้าคณะภาคตั้งแต่ พ.ศ. 2554 - ปัจจุบัน

2.6.2.2 พระราชวชิรโมลี วัดสวนพูล เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร เป็นรองเจ้าคณะภาค

2.6.2.3 พระเทพวิสุทธิโมลี วัดจักรวรรดิราชาวาส เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร เป็นรองเจ้าคณะภาค

2.6.3 จังหวัดในเขตปกครองภาค 10

2.6.3.1 จังหวัดอุบลราชธานี

1) พระเทพวราจารย์ (ศรีพร ป.ธ.9) เจ้าอาวาสวัดมณีวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี

2) พระรัตนโนภาสวิมล (เลี่ยม) รองเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี รูปที่ 1
วัดแสงเกษม อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี

3) พระศรีวิสุทธิมุนี (วิมาน ป.ธ.8) รองเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี รูปที่ 2
วัดปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

2.6.3.2 จังหวัดศรีสะเกษ

1) พระราชกิตติรังษี เจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ

2) พระราชธรรมสารสุธี รองเจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ รูปที่ 1

3) พระรัตนกรวิสุทธิ รองเจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ รูปที่ 2

2.6.3.3 จังหวัดนครพนม

1) พระเทพวรมณี (สำลี) เจ้าคณะจังหวัดนครพนม

2) พระราชรัตนกร รองเจ้าคณะจังหวัดนครพนม รูปที่ 1

3) พระราชสิริวัฒน์ (เพชร) รองเจ้าคณะจังหวัดนครพนม รูปที่ 2

2.6.3.4 จังหวัดยโสธร

1) พระราชรัตนกวี เจ้าคณะจังหวัดยโสธร

2) พระราชสุตาลงกรณ์ รองเจ้าคณะจังหวัดยโสธร รูปที่ 1

3) พระอุดมปัญญาภรณ์ (สัณห์วัตร ป.ธ.6) รองเจ้าคณะจังหวัดยโสธร รูปที่ 2

2.6.3.5 จังหวัดมุกดาหาร

1) พระราชรัตนโมลี (สมยง ป.ธ.7) เจ้าคณะจังหวัดมุกดาหาร

2.6.3.6 จังหวัดอำนาจเจริญ

1) พระราชปรีชาญาณมุนี เจ้าคณะจังหวัดอำนาจเจริญ

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน มีผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

พรประภา กิจโกศล (2534, น. 140) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทและผลได้ต่อการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์: ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโนนเมือง อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัย พบว่าพระสงฆ์ดำเนินการพัฒนาประชาชนในชนบท โดยเน้นการพัฒนาจิตใจเป็นหลักโดยจัดตั้งโครงการรณรงค์ลดละเลิกอบายมุขและโครงการเสริมเพื่อพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น โครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โครงการสหกรณ์ร้านค้าและโครงการออมทรัพย์ ประชาชนให้ความร่วมมือในทุกโครงการเนื่องจากเห็นว่าเป็นโครงการที่มีประโยชน์ต่อตนเองและหมู่บ้าน พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการชักชวนให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการแต่ลักษณะการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่ยังเป็นการรับประโยชน์เท่านั้น การเข้าร่วมวางแผนและดำเนินงานมีน้อยมากในส่วนของ การเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติตามคำสั่งสอนทางพุทธศาสนาของประชาชนเปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังจากที่พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนา พบว่า ประชาชนมีการปฏิบัติตนดีขึ้นทั้งด้านการปฏิบัติกิจทางศาสนา การลดอบายมุขและการพัฒนาจิตใจ

สมคิด เฟิงอุดม (2535, น. 160) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ผลการวิจัย พบว่า มีพระสงฆ์ที่พัฒนาหลายรูปได้ปรับเปลี่ยนความเชื่อและค่านิยมของชาวบ้านในด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ การอบรมสั่งสอนแนะนำชาวบ้านว่า การทำความสะอาดบ้านเรือนหรือชุมชน ไม่ทิ้งขยะมูลฝอยลงแม่น้ำลำคลอง ก็คือ การทำบุญอย่างหนึ่ง

สมคิด เฟิงอุดม (2535, น. 17) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามพระศนะของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่สี่กระทรวงหลักระดับตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม” ผลการวิจัย พบว่า พระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้นำสังคมมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการพัฒนา ทั้งนี้เพราะพระภิกษุเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้การเคารพ นับถือ สักการบูชา และเป็นบุคคลที่ชาวบ้านนิยมสรรเสริญ มีเกียรติภูมิได้รับการยอมรับในสังคม บางครั้งอาจจะรวมถึงการมีอำนาจด้วย วัดจึงกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนหรือสังคม ทำให้พระสงฆ์กลายเป็นผู้นำทางจิตใจและเป็นศูนย์กลางของความร่วมมือนำงาน ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ชาวบ้านมีความรู้สึกเช่นนี้เพราะพระสงฆ์เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติตนชอบ มีความบริสุทธิ์ และเป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่าง ๆ ทุกอย่างเหนือชาวบ้านทั่วไป เป็นผู้เสียสละบำเพ็ญประโยชน์ เพราะชีวิตของมนุษย์ไม่อาจจะเป็นไปได้และมีความหมายด้วยวัตถุเพียงอย่างเดียว แม้จะสามารถสร้างวัตถุตอบสนองความต้องการได้ทุกอย่างแต่ก็ต้องเหนื่อยหน่ายเพราะความไม่รู้จักจบสิ้นและไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้เต็มจริง คุณค่าทางจิตใจจะต้องมีความหมายอยู่ต่อไปวัดและพระสงฆ์จึงเป็นสิ่งสำคัญในสังคมที่มีผลทางด้านคุณภาพจิตใจ

ผ่องพรรณ ทวีสมบุรณ์ (2537, น. 14 - 15) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรม การพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในชุมชนที่รัฐให้การพัฒนาต่างกัน ผลการวิจัย พบว่า พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วม ในการพัฒนาสังคมมาตั้งแต่ในโบราณและบทบาทในการพัฒนาได้ทวีความสำคัญมากขึ้นโดยการปรับ แนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์ ประชาชน วิถีชีวิตทางสังคมในท้องถิ่น และทรัพยากร สิ่งแวดล้อม พระสงฆ์จึงเป็นผู้พัฒนาสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตทางวัตถุและจิตใจบทบาทการพัฒนา ของพระสงฆ์จะเป็นแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับพื้นฐานโครงสร้างสังคมถ้าเป็นสังคมเมืองพระสงฆ์ควรจะมุ่งเน้น การพัฒนาทางด้านจิตใจเป็นสำคัญ เพราะในสังคมเมืองนั้นมีเหตุปัจจัยที่ชักนำให้ประชาชนไปสู่ ความเสื่อมในทางศีลธรรมจรรยาได้มาก ส่วนสังคมในชุมชนชนบทนั้นปัญหาพื้นฐานที่ประชาชนประสบ คือ ปัญหาสภาพ ความเป็นอยู่ การพัฒนาจิตใจอย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอจะต้องพัฒนาทางวัตถุด้วย การที่พระสงฆ์ที่มีการพัฒนาสังคมมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับทัศนคติและแนวความคิดเกี่ยวกับบทบาท ในการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์นั้นก็พัฒนาแต่ละรูปแต่ละบทบาทที่พระสงฆ์นั้นก็พัฒนาแต่ละรูปปฏิบัติ จริง ๆ นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน ตลอดจนการยอมรับบทบาท ของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ดังนั้นพระสงฆ์จึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อความเจริญก้าวหน้าของชุมชนและเป็นการพัฒนาด้านวัตถุและจิตใจควบคู่กันไปเพื่อยกระดับวิถีชีวิต ท้องถิ่นให้ดีขึ้น

สมพร เทพสีทา (2538, น. 126) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน พบว่า การเป็นผู้นำทางจิตใจ ศรัทธา และปัญญา การพัฒนาจิตใจของประชาชนด้วยกระบวนการให้ การศึกษาอบรม ส่วนการสงเคราะห์ประชาชนทั้งด้านการศึกษาของเยาวชนและประชาชนในรูปแบบ ต่าง ๆ อาทิ ศูนย์อบรมเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ในวัด การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ทั้งระดับประถม และมัธยมรวมทั้งการศึกษาพระปริยัติธรรม การจัดวัดให้เป็นแหล่งความรู้และเป็นอุทยานการศึกษา เป็นต้น และบทบาทสงเคราะห์ผู้ประสบความทุกข์ยาก เดือดร้อน และการแก้ไขปัญหาชุมชนนั้น พระสงฆ์ควรให้การสงเคราะห์เท่าที่ทำได้โดยการให้ธรรม คำปรึกษา แนะนำ กำลังใจ โดยจะต้องทำ เป็นขั้นตอนตามหลักอริยสัจสี่ของพระพุทธเจ้า

รุ่งโรจน์ คำแม่น (2539, น. 98) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อบทบาท การพัฒนาชุมชนของเจ้าอาวาส: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดเพชรบุรี ผลการพบว่า เจ้าอาวาสมีบทบาท พัฒนาชุมชนด้านการพัฒนาจิตใจมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การส่งเสริมและพัฒนาการศึกษา การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ การพัฒนาเพื่อจัดระเบียบชุมชน การพัฒนาการสาธารณสุข การส่งเสริม การมีส่วนร่วม การฝึกอบรมพัฒนาอาชีพ การส่งเสริมการเกษตร และกิจกรรมการพัฒนาอื่น ๆ ตามลำดับ สำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อบทบาทการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ความเกี่ยวพันกับชาวบ้านและความรู้ ความเข้าใจในการพัฒนาชุมชน

มาณี ไชยธีรานุวัฒนศิริ (2540, น. 154) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์: ศาสตร์และศิลป์ในการอบรมคุณธรรมของพระเถระภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัย พบว่า พระสงฆ์รูปที่พุทธศาสนิกชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้ความเคารพศรัทธา มีทัศนคติต่อบทบาทด้านการอบรมสั่งสอนคุณธรรม การพัฒนาสังคมและบทบาทที่เหมาะสมในยุคโลกาภิวัตน์ว่าจากบทบาทตามบริบทของพระพุทธศาสนา ซึ่งมีหน้าที่หลัก 2 ประการ คือ การอบรมตน และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และบทบาทที่องค์การสงฆ์กำหนดให้มีบทบาทสำคัญ 5 ประการ คือ การศึกษาพระพุทธศาสนา การปกครองคณะสงฆ์ การเผยแผ่พระธรรมคำสอน การสร้างสาธารณูปการ และงานสาธารณสงเคราะห์ และสรุปได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ มีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) บทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมตน ได้แก่ ศึกษาธรรมลึกซึ้ง ปฏิบัติเคร่งครัด ปกครองสงฆ์ 2) บทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่ศาสนา ได้แก่ สอนธรรมะ พัฒนาสังคม พัฒนาวัด และ 3) บทบาทใหม่ของพระสงฆ์ยุคโลกาภิวัตน์ ได้แก่ ติดตามข่าวสาร ร่วมแก้ไขปัญหาสังคม และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ส่วนมากจะเน้นไปที่การพัฒนาที่จิตใจ การอบรมสั่งสอน การแนะนำ มากกว่าด้านอื่น ๆ เพราะสามารถนำธรรมะมาสาธยายให้กับประชาชนได้รับฟัง โดยไม่เน้นที่การใช้งบประมาณ ส่วนด้านอื่นยังอยู่ในระดับน้อยหรือปานกลาง เพราะต้องอาศัยงบประมาณในการดำเนินการ

วุฒินันท์ กันทะเตียน (2541, น. 24) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พระสงฆ์กับการเมือง: แนวคิดและบทบาทในสังคมไทยปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า พระไตรปิฎกได้บัญญัติความบริสุทธิ์แห่งสงฆ์ไว้ 2 ส่วน คือ ส่วนพระธรรมวินัยเป็นแม่แบบที่พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติทั้งในส่วนการศึกษาพระธรรม การปฏิบัติธรรม การเผยแผ่พระสัทธรรม และการรักษาธรรม และส่วนของปาริสุทธิสีล 4 เป็นหลักการพิจารณาตามเหตุผลตามความเหมาะสม คือ การพิจารณาเทียบเคียงตรวจสอบ หลักพิจารณาโดยอนุโลม หลักการวิเคราะห์ และผลปฏิบัติเอง โดยรวมทั้งสองส่วน คือ หลักธรรมและหลักศีล ถ้าพึงในแง่ประโยชน์ในข้อธรรมนั้น มุ่งเน้นประโยชน์ต่อผู้อื่นเป็นส่วนใหญ่ คือ พระสงฆ์เป็นสมณะเพศที่อาศัยก้อนข้าวจากชาวบ้าน พระสงฆ์ย่อมอำนวยความสะดวกเป็นการตอบแทนด้วยการประพฤติปฏิบัติธรรมเป็นแบบอย่าง และเสนอแนะให้แนวทางในการดำเนินชีวิตแก่บุคคล ชุมชน ส่วนข้อศีลมุ่งเน้นเพื่อสำหรับฝึกหัดขัดเกลาให้จิตใจบริสุทธิ์หมดจดพ้นเครื่องเศร้าหมอง เพราะพระสงฆ์เป็นผู้ครองจิตใจของมหาชนหมู่มา การประพฤติปฏิบัติจึงต้องมีความเหมาะสมกับตัวสงฆ์เองและพร้อมที่จะแก้กฏประโยชน์แก่ชนทั้งหลาย

พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ (2544, น. 60) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม: ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาในการดำเนินชีวิต แนวทางการปฏิบัติธรรม บทบาทในการพัฒนาสังคมและบทบาทในการเป็นผู้นำในการจัดตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติของพระธรรมวิสุทธิมงคล ผลการวิจัย พบว่า พระธรรมวิสุทธิมงคลเป็นพระสงฆ์ที่เกิดในครอบครัวเกษตรกรแต่ฐานะการเงินของสกุลท่าน

อยู่ในสภาพค่อนข้างดี ขณะเข้าสู่ความเป็นสมณเพศ สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติ ยึดถืออุตงคัวัตร เป็นเครื่องขัดเกลาภิเลสเป็นพระสงฆ์ นักปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน

พระมหาวิมลญาณ พุชฺโธสงคฺ (2544, น. 25) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริม องค์ชุมชนศึกษากรณี: กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด ประชากรกลุ่ม / ตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ 12 กลุ่ม ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดตราด ซึ่งมีอายุการก่อตั้งกลุ่ม 3 ปีขึ้นไป และมีสถานก่อตั้งกลุ่มอยู่ในวัดมีเจ้าอาวาสเป็นประธานกลุ่ม หรือเป็นที่ปรึกษากลุ่มและเกี่ยวข้อง คือ พระสงฆ์ คณะกรรมการ และสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เกิดจากพระสงฆ์ที่รับรู้ปัญหาชุมชน จึงมีการประยุกต์หลักธรรมและปรับเปลี่ยนวิธีการสอนเพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยการส่งเสริมระบบการเรียนรู้ด้วยการส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อสร้างทุนชุมชนส่งเสริมการไว้น้ำใจเชื่อใจและการสื่อสารต่อกันโดยประยุกต์หลักทวารวาสธรรม พระสงฆ์มีบทบาทส่งเสริมองค์ชุมชนด้วยการเป็นผู้ปลุกจิตสำนึกผู้ให้การเรียนรู้ผู้ส่งเสริมคุณธรรม และผู้ให้คำปรึกษา อาศัยบทบาทดังกล่าวในการส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มใน 3 ขั้นตอน คือ ขั้นแนะนำเตรียมการ ขั้นก่อตั้งกลุ่ม ขั้นดำเนินกิจกรรมด้วยการให้มีการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยการให้การเรียนรู้ และส่งเสริมคุณธรรมและขั้นดำเนินกิจกรรมมุ่งหมายให้กลุ่มเกิด

วันชัย ปานจันทร์ (2545, น. 56) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการดูแลเด็ก และเยาวชนที่พักอาศัยอยู่ในวัด ศึกษากรณีเฉพาะพระสงฆ์ในเขตธนบุรี ผลการวิจัย พบว่า พระสงฆ์ ได้แสดงบทบาทหน้าที่ตามหลักอริยสัจทั้ง 4 ประการ ถือว่าเป็นหลักธรรมที่สามารถที่จะนำไปใช้ในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ได้เป็นอย่างดี เพราะการอนุเคราะห์เป็นการช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นจากทุกข์หรือการดับทุกข์ให้แก่คนอื่นและยังเป็นการแก้ไข ป้องกัน ฟื้นฟู พัฒนาด้านศักยภาพของเยาวชน และเป็นการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมตามกระบวนการ คือ การศึกษาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นหาสาเหตุที่แท้จริง ที่ก่อให้เกิดทุกข์และหาทางที่จะพ้นจากความทุกข์นั้น ดังนั้นหลักธรรมอริยสัจจึงเห็นวิถีทางแห่งการแก้ปัญหาเพราะทำให้เข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาอย่างชัดเจน เพื่อหาแนวทางแก้ไขสาเหตุหรือดำเนินการช่วยเหลือเพื่อขจัดปัญหาให้หมดสิ้นไปขึ้นอยู่กับสติปัญญาของแต่ละบุคคล การนำหลักธรรมอริยสัจ ต้องชี้แจงปัญหา สาเหตุปัญหา ผลกระทบของปัญหาการแก้ไขปัญหา และหนทางดับปัญหาให้หมดไป การช่วยเหลือชาวบ้านจึงเป็นหน้าที่พระสงฆ์เพราะหลักพุทธธรรมจะเน้นการเอื้อต่อการอยู่ร่วมกัน เกิดความผูกพันรักใคร่ต่อกัน ไม่เบียดเบียนต่อกัน และช่วยเหลือเมื่อเห็นคนอื่นตกทุกข์ให้ดำรงอยู่ด้วยกัน อย่างสันติความสงบ

ปรกรณ์ ต้นสกุล (2546, น. 82) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงาน ของพระสังฆาธิการในวัดพัฒนาตัวอย่าง ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการบริหารงานโดยรวมของ พระสังฆาธิการในวัดพัฒนาตัวอย่างอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยพบว่า ด้านอาคารเสนาสนะมีสภาพ การบริหารงานมากกว่าด้านอื่น ๆ 2) ปัญหาการบริหารงาน อยู่ในระดับปานกลาง โดยพบว่า

ด้านการจัดการปกครองภายในวัดมีปัญหาการบริหารงานมากกว่าด้านอื่น ๆ 3) ภาวะผู้นำโดยรวมอยู่ในระดับมาก พบว่า ความสามารถทำงานเป็นทีมหรือคณะและร่วมทำงานกับพระสังฆาธิการวัดอื่นได้ดี เป็นภาวะผู้นำที่อยู่ระดับปานกลางเพียงข้อเดียว 4) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน มีปัญหาหากคือ พระภิกษุสงฆ์สามเณรในปัจจุบันปกครองให้มีคุณภาพเป็นไปได้ยาก ขาดงบประมาณในการก่อสร้างและการพัฒนาวัดเจ้าอาวาสต้องช่วยเหลือตนเองประชาชนไม่มีเวลาในการจัดกิจกรรมระหว่างวัดและชุมชน

พระมหาวีเชียร ชาญณรงค์ (2547, น. 21) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำ กิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อลด ละ เลิก อบายมุข: ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม ฐิตีสีโล) วัดโนนเมือง ตำบลโนนเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อศึกษาพระครูศีลวราภรณ์ ในการนำหลักธรรมมาพัฒนาจิตใจและใช้ร่วมกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน เพื่อลดละเลิกอบายมุข โดยวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ พื้นที่การศึกษา คือ ชุมชนวัดโนนเมืองที่มีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม ฐิตีสีโล) เป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนและสมาชิกภายในชุมชน เป็นผู้ให้ข้อมูลเป็นตัวประกอบการศึกษา การเลือกบุคคลให้สัมภาษณ์หรือผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ที่เป็นเป้าหมายในการให้ข้อมูล คือ 1) พระสงฆ์ ได้แก่ พระครูศีลวราภรณ์ พระภิกษุสามเณรในวัดโนนเมือง 5 รูป 2) กรรมการวัด มีจำนวน 8 คน ได้แก่ กำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2) ไวยาวัจกร ครูใหญ่ และผู้หญิงกรรมการวัด 3) ผู้นำชาวบ้าน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. 4) ผู้นำกลุ่ม กิจกรรม จำนวน 4 คน 5) กรรมการหมู่บ้าน ได้แก่ สมาชิกภายในหมู่บ้าน 6) สมาชิกภายในโครงการ หรือตัวแทนกลุ่ม ทั้ง 4 กลุ่ม 7) ชาวบ้านทั่วไปที่อาวุโสชุมชน ผลจากการวิจัย พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชนด้วยการกระตุ้นปลุกจิตสำนึกนำเทคนิคในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชน ผ่านการสนทนา การบรรยาย ป้ายข้อความสื่อด้วยหลักธรรม โดยให้มีการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมและเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจกรรมกลุ่มซึ่งตั้งเป้าหมายไว้ คือ ชุมชนปลอดอบายมุข โดยขั้นตอนกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง การชี้ให้ชุมชนเห็นโทษของอบายมุข การแก้ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นกิจกรรมการพัฒนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จากผลสรุปการวิจัย พบว่า บทบาทของพระครูศีลวราภรณ์ ได้ส่งผลให้ได้ร่วมมือกันทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นแรงผลักดันให้มีชุมชนอยู่รอดและพึ่งพากันเองในชุมชน

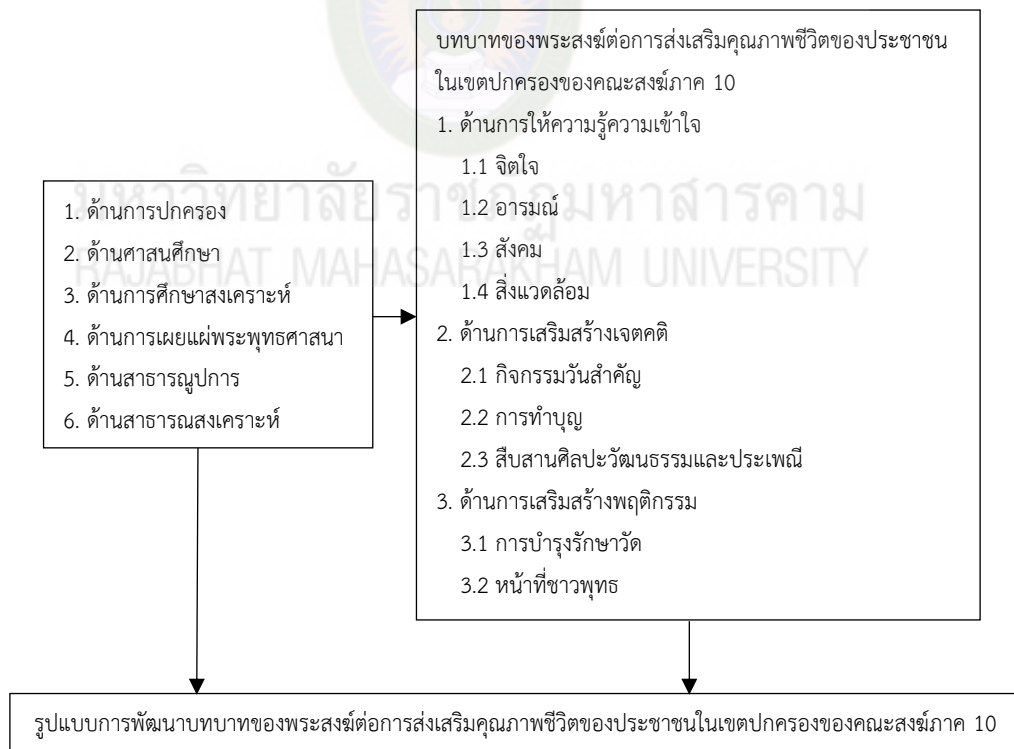
สรุปว่า แนวคิด ทฤษฎีในภาพรวมทั้งหมดเกี่ยวกับบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ในแต่ละกิจกรรมตามความสามารถของแต่ละบุคคลและสถานการณ์สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยในแต่ละชุมชนซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ก่อคุณประโยชน์ต่อประชาชน หน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์นั้น คือ เป็นผู้ให้ธรรมทาน ชี้แจง แนะนำในเรื่องหลักความดีงามสามารถแก้ไขปัญหาที่เป็นความทุกข์ความขัดข้องต่าง ๆ สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันที่มีความเกี่ยวข้องกับสังคมอยู่ในตัว

โดยมีบทบาทในทางสังคม พฤติกรรม กิจกรรม และกิจการต่าง ๆ ที่พระสงฆ์กระทำมีผลกระทบต่อเพื่อนต่อสังคมความเป็นไปในสังคมย่อมมีผลต่อสถาบันสงฆ์ เพราะฉะนั้นจึงเป็นการหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่พระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นพระธรรมคำสอนก็ตามหรือพระสงฆ์ในรูปสถาบันหรือวัดวาอารามก็ตามจะต้องเกี่ยวข้องกับสังคม เป็นต้น

2.8 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัย ได้ทำการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและจากการสัมภาษณ์พระสงฆ์และบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างแนวทางหรือโครงการอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนแล้วสร้างกรอบแนวคิดกระบวนการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

ตัวแปรอิสระ (Dependent Variables) ตัวแปรตาม (Independent Variables)

ภาพที่ 2.4 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนของการวิจัยเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 สัมเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีและบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

ระยะที่ 2 ศึกษาระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

ระยะที่ 3 สร้างยืนยันและประเมินรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ซึ่งการดำเนินการวิจัยในแต่ละระยะได้ดำเนินการดังนี้

ระยะที่ 1 สัมเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีและบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

1. **วัตถุประสงค์** เพื่อสัมเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีและบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

2. **เป้าหมาย** สัมเคราะห์กรอบแนวคิด ร่างกรอบแนวคิด เชิงทฤษฎีและบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน

3. **แหล่งข้อมูล** ได้แก่ เอกสาร งานวิจัย บทความ ตำราทางวิชาการ ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต และการศึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ

4. **ระยะเวลาดำเนินการ** ระหว่างเดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ 2562

5. **วิธีดำเนินการ**

5.1 **วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล**

การเก็บข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสารไปพร้อม ๆ กับการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีบทบาทพระสงฆ์จากการทบทวนวรรณกรรม การศึกษาภาคสนาม คือ การลงพื้นที่วิจัยเพื่อให้ได้ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

ภายหลังจากการวิเคราะห์ทฤษฎีแล้วทำการสังเคราะห์กรอบแนวคิดในเชิงทฤษฎี อธิบายบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 หลังจากนั้นก็นำข้อมูลจากภาคสนามมาสนับสนุนและสังเคราะห์กรอบแนวคิดในเชิงทฤษฎีให้สมบูรณ์มากขึ้น

6. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ พระสงฆ์ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 จำนวน 40 รูป โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ระยะที่ 2 ศึกษาาระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

ผู้วิจัย ได้ดำเนินการวิจัยในเชิงปริมาณ ดังนี้

1. **วัตถุประสงค์** เพื่อศึกษาระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

2. **เป้าหมาย** ทราบระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

3. **ระยะเวลาดำเนินการ** ระหว่างเดือนพฤษภาคม - สิงหาคม 2562

4. **ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย**

4.1 ประชากร ได้แก่ พระสงฆ์ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 5,937 รูป (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2562, น. 1)

4.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ตัวแทนของพระสงฆ์ในเขตพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร ยโสธร อำนาจเจริญ ศรีสะเกษ สุรินทร์และอุบลราชธานี ตามข้อ 4.1 ข้างต้น การสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 375 คน โดยใช้สูตรคำนวณของ (Yamane, 1973)

5. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

5.1 ตัวแปรอิสระ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ประกอบด้วย

5.1.1 ปัจจัยด้านการปกครอง

5.1.2 ปัจจัยด้านศาสนศึกษา

5.1.3 ปัจจัยด้านการศึกษาสงเคราะห์

5.1.4 ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

5.1.5 ด้านสาธารณูปการ

5.1.6 ด้านสาธารณสงเคราะห์

5.2 ตัวแปรตาม คือ บทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ประกอบด้วย ด้านการให้ความรู้ความเข้าใจ ด้านการเสริมสร้างเจตคติ และด้านการเสริมสร้างพฤติกรรม

6. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

6.1 ลักษณะของเครื่องมือ

6.1.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในวิจัยขั้นตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผู้วิจัยได้ปรับใช้และพัฒนาเครื่องมือมาจากแบบสอบถามที่มีนักวิชาการได้ทำการศึกษาไว้แล้ว (ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ, 2556) และนำมาปรับข้อความบางส่วนเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้ ภายใต้การควบคุมดูแลและให้คำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยจะแบ่งออกเป็น 6 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ส่วนที่ 2 แบบทดสอบวัดระดับบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน มีลักษณะเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยมาก

ส่วนที่ 3 แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน มีลักษณะเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยมาก

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามวัดระดับเจตคติและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน มีลักษณะเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ส่วนที่ 5 แบบวัดระดับพฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน มีลักษณะเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ ใช้อย่างยิ่ง ใช ไม่แน่ใจ ไม่ใช่ ไม่ใช่เลย

ส่วนที่ 6 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 10

7. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัยในระยะที่ 2 นี้ ผู้วิจัยกำหนดวิธีการตรวจสอบเพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

7.1 การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ เป็นการนำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญให้พิจารณาและทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาและภาษา โดยพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อความกับวัตถุประสงค์ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency หรือ IOC) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญจะใช้ดุลยพินิจพิจารณาความสอดคล้องของข้อความกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยมีเกณฑ์ในการให้คะแนน ดังนี้

-1 เมื่อผู้เชี่ยวชาญพิจารณาข้อความแล้วเห็นว่าข้อความนั้นไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

0 เมื่อผู้เชี่ยวชาญพิจารณาแล้วไม่แน่ใจว่าข้อความนั้นมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยหรือไม่

+1 เมื่อผู้เชี่ยวชาญพิจารณาแล้วเห็นว่าข้อความนั้นมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

7.1.1 ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ได้แก่

7.1.1.1 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สถาพร วิชัยรัมย์ อาจารย์สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา

7.1.1.2 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มานิตย์ โศกค้อ อาจารย์ประจำหลักสูตรภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา

7.1.1.3 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปอง สุวรรณภุมมา อาจารย์ประจำหลักสูตร รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา

7.1.1.4 พระครูธรรมบัณฑิต (จิตนเรศศรีศักร รศ.ดร.) ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา

7.1.1.5 ดร.สิทธิชัย ดีลั่น อาจารย์ประจำ สาขาวิชาวิจัยและประเมินผล การศึกษา ดร.สิทธิชัย ดีลั่น วุฒิกิจการศึกษาศึกษาคุณูปบัณฑิต (กศ.ด.) สาขาวิชาวิจัยและประเมินผล การศึกษา เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติ การวัดและประเมินผล

7.1.2 เกณฑ์การพิจารณาข้อคำถามที่มีค่า IOC (Index of Consistency) ตั้งแต่ 0.66 ขึ้นไป หากข้อใดมีค่าไม่ถึงเกณฑ์ผู้วิจัยได้นำมาปรับปรุงข้อความของคำถามจากนั้นก็ให้นำเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบอีกครั้ง จนกว่าข้อคำถามทุกข้อจะมีค่าผ่านเกณฑ์ ดังกล่าวข้างต้น

7.2 การนำไปทดลองใช้ (Try Out) นำแบบสอบถามไปทดสอบกับพระที่ ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 40 คน แล้วนำมาหาอำนาจจำแนกรายข้อ (Discrimination) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่าย (Item - Total Correlation) ได้ค่าระหว่าง 0.60 – 1.00 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) ทั้งฉบับโดยใช้การวิเคราะห์ ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีการของ ครอนบาค (Cronbach) (บุญชม ศรีสะอาด, 2553, น. 100) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.927 จากนั้นจัดพิมพ์เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป

8. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัย ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยดำเนินการ ดังนี้

8.1 ดำเนินการจัดทำแบบสอบถามมีจำนวนเท่ากับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

8.2 ขออนุญาตรับรองและแนะนำตัวเพื่อความขอความร่วมมือจากพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ในการตรวจสอบสถิติกลุ่มประชากร และเก็บรวบรวมข้อมูล

8.3 ดำเนินการแจกแบบสอบถามให้พระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ตามจำนวนกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยจะดำเนินการลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลด้วยตนเองทั้งหมด หากมีแบบสอบถามชุดใดที่ยังไม่สมบูรณ์ ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบและเก็บข้อมูลใหม่อีกครั้งจนกว่าจะครบถ้วนสมบูรณ์ตามจำนวนที่กำหนดไว้

8.4 ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามที่จัดเก็บมาอย่างครบถ้วนแล้ว

9. การวิเคราะห์ข้อมูล

ประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

9.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างด้วยค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ร้อยละ (Presented) ความถี่ (Frequency) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Division)

9.2 การวิเคราะห์ระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 โดยการจัดกระทำข้อมูล ดังต่อไปนี้

มากที่สุด / ใช้อย่างยิ่ง / เห็นด้วยอย่างยิ่ง กำหนด 5 คะแนน

มาก / ใช่ / เห็นด้วย กำหนด 4 คะแนน

ปานกลาง / ไม่แน่ใจ / ไม่แน่ใจ กำหนด 3 คะแนน

น้อย / ไม่ใช่ / ไม่เห็นด้วย กำหนด 2 คะแนน

น้อยมาก / ไม่ใช่เลย / ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง กำหนด 1 คะแนน

จากนั้น ทำการแบ่งช่วงระดับคะแนนด้วยวิธีการหาความกว้างของอันตรภาคชั้น (รังสรรค์
สิงห์เลิศ, 2551) ออกเป็น 5 ช่วง เพื่อแปลความหมายจากผลคะแนนเฉลี่ย ดังนี้

$$\text{สูตร ความกว้างของอันตรภาคชั้น} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนช่วงที่ต้องการ}} \quad (3 - 1)$$

$$\begin{aligned} \text{แทนค่า ความกว้างของอันตรภาคชั้น} &= \frac{5 - 1}{5} \\ &= 0.8 \end{aligned}$$

จึงทำการแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.21 - 5.00 หมายถึง มากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.41 - 4.20 หมายถึง มาก

คะแนนเฉลี่ย 2.61 - 3.40 หมายถึง ปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.81 - 2.60 หมายถึง น้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.80 หมายถึง น้อยที่สุด

9.3 ทดสอบสมมติฐาน การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทุกตัวใช้การวิเคราะห์
สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณของเพียร์สัน (Multiple Pearson Product Moment Correlation)
และการวิเคราะห์ระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน
ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเชิงเส้น (Multiple Linear Regression
Analysis)

ระยะที่ 3 สร้าง ยืนยันและประเมินรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

การสร้างและตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนหรือยืนยันรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirm Factor Analysis) มีรายละเอียดในการดำเนินงานดังนี้

1. **วัตถุประสงค์** เพื่อสร้างและยืนยันรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

2. **เป้าหมาย** สร้างและยืนยันรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3. แหล่งข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ข้อมูลจากการวิจัยระยะที่ 2

4. **ระยะเวลาดำเนินการ** ระหว่างเดือนกันยายน - ตุลาคม 2562

5. **วิธีดำเนินการและวิเคราะห์ข้อมูล** ดังรายละเอียด ดังนี้

5.1 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirm Factor Analysis) ดำเนินการ ดังนี้

5.1.1 วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติใช้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 375 คน ด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (Principal Component Analysis) และหมุนแกนองค์ประกอบแบบตั้งฉากโดยใช้วิธี Varimax ซึ่งใช้เกณฑ์การพิจารณาองค์ประกอบตัวบ่งชี้สมรรถนะผู้บริหาร องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนี้

5.1.1.1 องค์ประกอบต้องมีความแปรปรวนมากกว่า 1 ขึ้นไป

5.1.1.2 ค่าของตัวแปรสังเกตได้แต่ละตัว ในแต่ละองค์ประกอบต้องมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) ขึ้นต่ำ .30 ขึ้นไป วิยะดา ต้นวัฒนากุล (2548, อ้างถึงใน ยุทธ ไกรวรรณ, 2551)

5.1.1.3 องค์ประกอบแต่ละตัวต้องมีตัวแปรสังเกตได้ ตั้งแต่ 3 ตัวแปรขึ้นไป

5.1.2 กำหนดชื่อองค์ประกอบร่วมจากตัวแปรสังเกตได้หลาย ๆ ตัว ที่ร่วมกันชี้วัดบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ในแต่ละองค์ประกอบ

5.1.3 นำผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจมาประกอบการสร้างรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

5.1.4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Co - Efficiency) ให้วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของข้อมูลเบื้องต้นก่อนที่จะนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบตัวแปรที่นำมาวิเคราะห์ จะต้องมีความสัมพันธ์กันไม่น้อยกว่า .30 จึงจะนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบ ต่อไป

5.1.5 ค่าดัชนี KMO (Kaiser - Meyer - Olkin Measure of Sampling Adequacy) ใช้วิเคราะห์ว่าข้อมูลชุดนี้เหมาะที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบหรือไม่ โดยดัชนี KMO จะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 - 1 เมื่อตัวแปรแต่ละตัวสามารถทำนายได้ด้วยตัวแปรอื่น โดยปราศจากความคลาดเคลื่อน ส่วนค่าในช่วงอื่น ๆ แปลความหมาย ดังนี้

- .80 ขึ้นไป เหมาะสมที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบดีมาก
- .70 - .79 เหมาะสมที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบดี
- .60 - .69 เหมาะสมที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบปานกลาง
- .50 - .59 เหมาะสมที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบน้อย
- น้อยกว่า .50 ไม่เหมาะสมที่จะนำข้อมูลชุดนี้มาวิเคราะห์องค์ประกอบ

ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดตามที่นิยม คือ ข้อมูลต้องมีค่าดัชนี KMO มากกว่า .50 จึงจะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบ

5.1.6 ค่าสถิติของ Bartlett (Bartlett' Test of Sphericity) ใช้ทดสอบว่าตัวแปรต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันหรือไม่ ถ้าค่าสถิติของ Bartlett มีนัยสำคัญแสดงว่าตัวแปรต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันสามารถนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบได้

6. การสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ

การยืนยันรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ใช้เทคนิคกระบวนการเชิงพินิจ (Rational Technique) โดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญเพื่อยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบ (Model) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยคณะสงฆ์ภาค 10 จำนวน 10 รูป ผู้วิจัยกำหนดรายละเอียด ดังนี้

6.1 จัดประชุมเชิงปฏิบัติการด้านความรู้ความเข้าใจในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนด้านเจตคติที่มีต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านพฤติกรรมที่แสดงออกต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน แก่กลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ในคณะสงฆ์ภาค 10 จำนวน 10 รูป การได้มาของกลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง

6.2 นำร่างรูปแบบการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ให้พระสงฆ์ จำนวน 10 รูป สร้างรูปแบบและเสนอแนะเพิ่มเติม

6.3 การกำหนดคุณสมบัติของพระสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 ท่าน มีคุณสมบัติ ดังนี้

6.3.1 เป็นพระสงฆ์ผู้มีคุณวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอกหรือมีตำแหน่งทางวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ (ผศ.) รองศาสตราจารย์ (รศ.) และศาสตราจารย์ (ศ.)

6.3.2 เป็นพระสงฆ์ผู้มีความรู้ความสามารถในการปกครองคณะสงฆ์

6.3.3 เป็นพระสงฆ์ผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารงาน

6.3.4 เป็นพระสงฆ์ผู้มีผลงานทางวิชาการ งานวิจัย เป็นที่ประจักษ์

6.3.5 พระสงฆ์ที่เคยเป็นผู้บริหารสูงสุดของคณะสงฆ์

6.3.6 เป็นพระสงฆ์ที่เป็นที่เลื่อมใสและเป็นที่ยอมรับของประชาชน ชุมชน และท้องถิ่น

6.3.7 เป็นพระสงฆ์ที่มีประสบการณ์ (พรรษา)

6.4 ผู้วิจัย ทำหนังสือขอความร่วมมือจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 ท่าน ที่เป็นผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยกำหนดไว้ เพื่อบันทึก วัน เวลา และสถานที่ในการจัดสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้อธิบายความเป็นมา และวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัย ใช้แบบประเมินในการกำหนดประเด็นและดำเนินการให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ประเมินตามที่กำหนด จำนวน 10 ท่าน โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นชี้แจงทำความเข้าใจเพื่อให้เป็นไปตามแนวทางของหัวข้อการศึกษาและสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้วิจัยจะบันทึกเทป และวีดีโอ จดบันทึกทุกคำพูดของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อใช้ประกอบการประเมินยืนยันรูปแบบ ต่อไป

6.5 สร้างแบบประเมินเพื่อเป็นเครื่องมือ เพื่อยืนยันรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 โดยใช้หลักการของ (Stufflebeam, 2005)

6.6 วิเคราะห์การประเมินรูปแบบของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อยืนยันความถูกต้องเหมาะสมของรูปแบบ โดยใช้หลักการของ (Stufflebeam, 2005) เป็นกรอบในการตรวจสอบคุณภาพการประเมิน เพื่อยืนยัน โดยมีองค์ประกอบทั้งหมด 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

6.6.1 ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) เป็นส่วนแรกที่จะประเมินได้ว่า รูปแบบมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติจริง

6.6.2 ด้านความเหมาะสม (Propriety) เป็นส่วนที่สองของการประเมินได้ว่ารูปแบบเมื่อนำไปใช้แล้วคำนึงถึงความเหมาะสมของพื้นที่ไม่เกิดความเสียหายแก่ฝ่ายใด

6.6.3 ด้านอรรถประโยชน์ (Utility) เป็นส่วนที่สามที่จะประเมินได้ว่ารูปแบบให้ข้อมูลได้ตรงตามผู้เกี่ยวข้องอย่างไร นำไปใช้ประโยชน์สำหรับการพัฒนาและปรับปรุงได้จริง

6.6.4 ด้านความถูกต้อง (Accuracy) เป็นส่วนสุดท้ายที่สามารถประเมินได้ว่ารูปแบบมีความถูกต้องให้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ กล่าวคือ องค์ประกอบวัดได้จริง ได้ข้อมูลตามความจริง ผลการประเมินมีความเป็นปรนัย

โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนของแบบสอบถามและแปลความหมายของค่าเฉลี่ย โดยเทียบเกณฑ์ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545, น. 184)

4.51 - 5.00 หมายถึง มีความเหมาะสมมากที่สุด

3.51 - 4.50 หมายถึง มีความเหมาะสมมาก

2.51 - 3.50 หมายถึง มีความเหมาะสมปานกลาง

1.51 - 2.50 หมายถึง มีความเหมาะสมน้อย

1.00 - 1.50 หมายถึง มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

6.7 ในการประเมินรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 โดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีบทบาทโดดเด่น จำนวน 10 คน คัดเลือกด้วยวิธีการแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

6.7.1 ตัวแทนพระสงฆ์ผู้มีความรู้คุณวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก หรือมีตำแหน่งทางวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ (ผศ.) รองศาสตราจารย์ (รศ.) และศาสตราจารย์ (ศ.) จำนวน 2 คน

6.7.2 ตัวแทนพระสงฆ์ผู้มีความรู้ความสามารถในการปกครองคณะสงฆ์ จำนวน 2 คน

6.7.3 ตัวแทนพระสงฆ์ที่เคยเป็นผู้บริหารสูงสุดของคณะสงฆ์ จำนวน 2 คน

6.7.4 ตัวแทนพระสงฆ์ที่เป็นที่เลื่อมใสและเป็นที่ยอมรับของประชาชน ชุมชน และท้องถิ่น จำนวน 2 คน

6.7.5 ตัวแทนพระสงฆ์ที่มีประสบการณ์(พรรษา) จำนวน 2 คน

6.8 ผู้วิจัย ได้สรุปประเด็นความคิดเห็นด้วยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ผลการยืนยันรูปแบบรูปแบบการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 จากนั้นนำผลการพิจารณาในระยะที่ 1 และ 2 มาดำเนินการวิเคราะห์ สังเคราะห์ พร้อมทั้งปรับปรุง และเพิ่มเติมรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 อีกครั้งเพื่อให้มีความสอดคล้องกลมกลืนกับบริบทให้มากที่สุด และได้นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อได้พิจารณาให้ความเห็นชอบ ต่อไป

6.9 ผลที่ได้รับได้รูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 เพื่อศึกษาระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 และเพื่อสร้างและยืนยันรูปแบบการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอตามลำดับของวัตถุประสงค์ ดังนี้

ระยะที่ 1 ผลการสังเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีและบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

ระยะที่ 2 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

ระยะที่ 3 การสร้างรูปแบบการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

ระยะที่ 4 การยืนยันรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

ระยะที่ 1 ผลการสังเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีและบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

การศึกษาในระยะที่ 1 โดยใช้วิธีการในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและจากการสัมภาษณ์ รายละเอียดของการวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิเคราะห์ข้อมูลในระยะที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยหลัก

จากการศึกษาพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 กำหนดบทบาทของคณะสงฆ์ไว้และบทบาทดังกล่าวเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของ

คณะสงฆ์ภาค 10 สามารถกำหนดองค์ประกอบได้ดังนี้ คือ องค์ประกอบด้านการปกครอง องค์ประกอบด้านศาสนศึกษา องค์ประกอบด้านการศึกษาสงเคราะห์ องค์ประกอบด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา องค์ประกอบด้านสาธารณูปการ และองค์ประกอบด้านสาธารณสงเคราะห์

2. ปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ผลการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) ประกอบการศึกษาภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ความรู้ความเข้าใจในคุณภาพชีวิตนั้น มีนักวิชาการให้ความหมายไว้มากมายหลายท่าน อาทิ พระครูโสภณอภากร กล่าวว่า การพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและด้านจิตใจของคนที่อยู่ในสังคมนั้น ๆ ให้มีคุณธรรมจริยธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะรักสังคมที่อยู่อาศัยซึ่งความสำเร็จของการพัฒนาจะขึ้นอยู่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท แผนงานหรือโครงการพัฒนาที่ดีจะช่วยให้เกิดประโยชน์สุขและความพร้อมในสิ่งจำเป็นพื้นฐานโดยการพัฒนาควรจะมีมุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนสามารถคิดเป็นทำเป็นและพร้อมที่กระทำการต่าง ๆ เพื่อการแก้ไขปัญหาด้วยตัวของเขาเอง เมื่อพระสงฆ์มีความรู้ความสามารถ ได้เข้ามามีบทบาทในการช่วยพัฒนาสังคมทำหน้าที่ในการพัฒนาคนย่อมเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่คณะสงฆ์เป็นการเชิดชูเกียรติประวัติให้แก่พระสงฆ์เหล่านั้น เนื่องจากบางครั้งผลงานที่พระสงฆ์ทำไม่ได้นำมาศึกษากันอย่างจริงจังถึงกระบวนการที่พระสงฆ์เหล่านั้นทำหน้าที่เผยแผ่อยู่ จึงทำให้ไม่ทราบว่าเหตุปัจจัยใดที่ทำให้การทำงานของพระสงฆ์เหล่านั้นทางานสัมฤทธิ์ผล เมื่อมีการเข้าไปศึกษาอย่างเป็นระบบก็จะเป็นประโยชน์ทางด้านวิชาการในการที่จะเข้าไปทราบและดำเนินการตามหรือแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้อง

มาโนช เวชพันธ์ (2532, น. 15) กล่าวว่า ในทัศนะของฮอสเปอร์ นับเป็นขั้นแรกของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการจดจำ ซึ่งอาจจะโดยการนึกได้ มองเห็น ได้ยิน หรือได้ฟัง ความรู้นี้ เป็นหนึ่งในขั้นตอนของการเรียนรู้ โดยประกอบไปด้วยคำจำกัดความหรือความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง วิธีการแก้ไขปัญหา และมาตรฐานเป็นต้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ความรู้เป็นเรื่องของการจำอะไรได้ ระลึกได้ โดยไม่จำเป็นต้องใช้ความคิดที่ซับซ้อนหรือใช้ความสามารถของสมองมากนัก ด้วยเหตุนี้การจำได้จึงถือว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญในทางจิตวิทยาและเป็นขั้นตอนที่นำไปสู่พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความเข้าใจ การนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินผล ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ได้ใช้ความคิดและความสามารถทางสมองมากขึ้นเป็นลำดับ ส่วนความเข้าใจ (Comprehension) นั้น ฮอสเปอร์ ชี้ให้เห็นว่าเป็นขั้นตอนต่อมาจากความรู้ โดยเป็นขั้นตอนที่จะต้องใช้ความสามารถของสมองและทักษะในขั้นที่สูงขึ้นจนถึงระดับของการสื่อความหมาย ซึ่งอาจเป็นไปได้โดยการใช้ปากเปล่า ข้อเขียน ภาษา หรือการใช้สัญลักษณ์ โดยมักเกิดขึ้นหลังจากที่บุคคลได้รับข่าวสารต่าง ๆ แล้ว อาจจะโดยการฟัง การเห็น การได้ยิน หรือเขียน แล้วแสดงออกมาในรูปของการใช้ทักษะหรือการแปลความหมายต่าง ๆ เช่น การบรรยายข่าวสารที่ได้ยินมาโดยคำพูดของตนเอง หรือการแปล

ความหมายจากภาษาหนึ่งไปเป็นอีกภาษาหนึ่ง โดยคงความหมายเดิมเอาไว้ หรืออาจเป็นการแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อสรุปหรือการคาดคะเนก็ได้ และสอดคล้องกับ ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2550, น. 24, อ้างถึงใน อักษร สวัสดิ์, 2542, น. 26) ได้ให้คำอธิบายว่า ความรู้ เป็นพฤติกรรมขั้นต้นที่ผู้เรียนรู้เพียงแต่เกิดความจำได้ โดยอาจจะเป็นการนึกได้หรือโดยการมองเห็น ได้ยิน จำได้ ความรู้ในขั้นนี้ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ โครงสร้างและวิธีแก้ไขปัญหาส่วนความเข้าใจ อาจแสดงออกมาในรูปของทักษะด้าน “การแปล” ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการเขียนบรรยายเกี่ยวกับข่าวสารนั้น ๆ โดยใช้คำพูดของตนเอง และ “การให้ความหมาย” ที่แสดงออกมาในรูปของความคิดเห็น และข้อสรุป รวมถึงความสามารถในการ “คาดคะเน” หรือการคาดหมายว่าจะเกิดอะไรขึ้นส่วน อักษร สวัสดิ์ (2542, น. 26) พบว่า เบนจามิน บลูม ได้ให้ความหมายของ ความรู้ว่า หมายถึง เรื่องที่เกี่ยวกับการระลึกถึงสิ่งเฉพาะ วิธีการและกระบวนการต่าง ๆ รวมถึงแบบกระบวนของโครงการวัตถุประสงค์ ในด้านความรู้ โดยเน้นในเรื่องของกระบวนการทางจิตวิทยาของความจำ อันเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงเกี่ยวกับการจัดระเบียบ โดยก่อนหน้านั้นในปี ค.ศ. 1965 บลูม และคณะ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้หรือพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ของคนว่าประกอบด้วย ความรู้ตามระดับต่าง ๆ รวม 6 ระดับ ซึ่งอาจพิจารณาจากระดับความรู้ในขั้นต่ำไปสู่ระดับของความรู้ในระดับที่สูงขึ้นไป โดยบลูม และคณะ ได้แจกแจงรายละเอียดของแต่ละระดับ ไว้ดังนี้

มาโนช เวชพันธ์ (2532, น. 15) กล่าวว่า ในทัศนะของฮอสเปอร์ นับเป็นขั้นแรกของ

1. ความรู้(Knowledge) หมายถึง การเรียนรู้ที่เน้นถึงการจำและการระลึกได้ถึงความคิด วัตถุ และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นความจำที่เริ่มจากสิ่งง่าย ๆ ที่เป็นอิสระแก่กันไปจนถึงความจำในสิ่งที่ยุกยากซับซ้อนและมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน

2. ความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (Comprehension) เป็นความสามารถทางสติปัญญาในการขยายความรู้ ความจำ ให้กว้างออกไปจากเดิมอย่างสมเหตุสมผล การแสดงพฤติกรรมเมื่อเผชิญกับสื่อความหมาย และความสามารถในการแปลความหมาย การสรุปหรือการขยายความสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

3. การนำไปปรับใช้ (Application) เป็นความสามารถในการนำความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (Comprehension) ในเรื่องใด ๆ ที่มีอยู่เดิมไปแก้ไขปัญหาที่แปลกใหม่ของเรื่องนั้น โดยการใช้ความรู้ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการกับความคิดรวบยอดมาผสมผสานกับความสามารถในการแปลความหมาย การสรุป หรือการขยายความสิ่งนั้น

4. การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นความสามารถและทักษะที่สูงกว่าความเข้าใจและการนำไปปรับใช้ โดยมีลักษณะเป็นการแยกแยะสิ่งที่จะพิจารณาออกเป็นส่วนย่อยที่มีความสัมพันธ์กัน รวมทั้งการสืบค้นความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ เพื่อดูว่าส่วนประกอบปลีกย่อยนั้นสามารถเข้ากันได้หรือไม่ อันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างแท้จริง

5. การสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นความสามารถในการรวบรวมส่วนประกอบย่อย ๆ หรือส่วนใหญ่ ๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เป็นเรื่องราวอันหนึ่งอันเดียวกัน การสังเคราะห์จะมีลักษณะของการเป็นกระบวนการรวบรวมเนื้อหาสาระของเรื่องต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อสร้างรูปแบบหรือโครงสร้างที่ยังไม่ชัดเจนขึ้นมาก่อน อันเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ภายในขอบเขตของสิ่งที่กำหนดให้

6. การประเมินผล (Evaluation) เป็นความสามารถในการตัดสินเกี่ยวกับความคิด ค่านิยม ผลงาน คำตอบ วิธีการและเนื้อหาสาระเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง โดยมีการกำหนดเกณฑ์ (Criteria) เป็นฐานในการพิจารณาตัดสิน การประเมินผล จัดได้ว่าเป็นขั้นตอนที่สูงสุดของพุทธิลักษณะ (Characteristics of Cognitive Domain) ที่ต้องใช้ความรู้ความเข้าใจ การนำไปปรับใช้ การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์เข้ามาพิจารณาประกอบกันเพื่อทำการประเมินผลสิ่งหนึ่งสิ่งใด รวมทั้งพระครูอุบลวัชโลภาส ได้ให้ความหมายไว้ว่า “...พระสงฆ์ต้องมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในเขตของแต่ละวัดโดยเน้นการสอนหลักพระพุทธธรรมในการดำรงชีวิต เช่น เว้นจากอบายมุข ประพฤติสุจริต สิ่งที่มีมนุษย์ทุกคนรับรู้รับทราบเกี่ยวกับสิทธิ์หน้าที่ของตนเอง รู้ถึงหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ...” สอดคล้องกับพระครูอัศวบุญญากร ให้ความหมายไว้ว่า “...ความรู้ คือ เรื่องของการรับรู้จากสมองของมนุษย์ในเรื่องที่เกี่ยวกับการพัฒนาและบทบาทที่มีต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้อื่น สามารถประยุกต์ใช้ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้ เป็นต้น...”

ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบความรู้ความเข้าใจเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ประกอบด้วย องค์ประกอบความรู้ความเข้าใจด้านจิตใจ องค์ประกอบความรู้ความเข้าใจด้านอารมณ์ องค์ประกอบความรู้ความเข้าใจสังคม องค์ประกอบความรู้ความเข้าใจสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

3. ปัจจัยด้านเจตคติ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ในเรื่องนี้ ได้มีนักวิชาการได้ให้คำนิยามที่เกี่ยวข้องกับความหมาย ประเภท และขอบข่ายของเจตคติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตไว้ อาทิ ทศนคติ หรือเจตคติ (Attitude) มาจากศัพท์ภาษาละตินว่า “Aptos” แปลว่า ไน้มเอียง และเป็นศัพท์ทางการศึกษาด้านจิตวิทยา เป็นความเชื่อ ความรู้สึก และเป็นเครื่องแสดงพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อเป้าหมายต่าง ๆ ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย ดังนี้ พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2546, น. 389) ให้ความหมายว่า ทศนคติ เป็นคำสมาสระหว่างคำว่า “ทศนะ” ซึ่งแปลว่า ความเห็น ส่วนคำว่า “คติ” ซึ่งแปลว่า แบบอย่างหรือลักษณะ เมื่อรวมกันแล้วจึงแปลว่า ลักษณะของความเห็น ซึ่งหมายถึง ความรู้สึกส่วนตัวที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ส่วน Newcomb (1854, อ้างถึงใน นิภาภรณ์ เก่งนำชัยตระกูล, 2547, น. 10) ให้ความหมายว่า เจตคติของบุคคลขึ้นอยู่กับลักษณะของสิ่งแวดล้อมที่บุคคลได้รับ อาจแสดงออกทางพฤติกรรมใน 2 ลักษณะ คือ

3.1 เจตคติทางบวก (Positive Attitude) แสดงออกในลักษณะพึงพอใจ เห็นด้วย หรือชอบ จะทำให้บุคคลอยากกระทำ อยากได้ อยากเข้าใกล้ชิด

3.2 เจตคติทางลบ (Negative Attitude) แสดงออกในลักษณะไม่พึงพอใจไม่เห็นด้วย หรือไม่ชอบจะทำให้บุคคลเกิดความเบื่อหน่าย ซิงซัง ต้องการหนี ให้ห่างจากสิ่งนั้น ซึ่งสอดคล้องกับ Thurstone (1964, p. 49) ได้กล่าวไว้ว่า เจตคติเป็นระดับของความมากน้อยของความรู้สึกในด้านบวก และด้านลบต่อสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นอะไรก็ได้หลายอย่าง เป็นต้นว่า สิ่งของบุคคล บทความ องค์กร ความคิด ฯลฯ ความรู้สึกเหล่านี้ ผู้รู้สึกสามารถบอกความแตกต่างว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย สอดคล้องกับ เตือนจิตร วงศ์สวัสดิ์ (2548, น. 13) ได้สรุปความหมายของเจตคติ ได้ว่า เจตคติหมายถึง ความรู้ ความรู้สึก และแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมที่มีต่อบุคคลหรือสถานการณ์หรือต่ออย่างใดอย่างหนึ่งโดยบุคคลนั้น แสดงพฤติกรรมออกมาใน 2 ทิศทาง คือ เจตคติเชิงนิมาน หรือเจตคติในทางบวก คือ ชอบ พอใจ เห็นด้วย สนับสนุน และเจตคติเชิงนิเสธ หรือเจตคติในทางลบ คือ ไม่ชอบ ไม่พอใจ ไม่เห็นด้วย ไม่สนับสนุน และได้สรุปไว้ว่า เจตคติเกิดจาก 3 ด้านดังนี้

3.2.1 การเกิดเจตคติทางด้านความรู้ความคิด เนื่องจากเรื่องราวข้อมูล การตัดสินใจ ภาพพจน์ (Stereotype) หรือมีอคติในการรับรู้ ตลอดจนการให้ความสำคัญเฉพาะลักษณะเด่นบางอย่างของสิ่งเร้าด้วย

3.2.2 การเกิดเจตคติทางด้านความรู้สึก (The Formation of the Affective Component) เกิดขึ้นโดยอาศัยการวางเงื่อนไขด้วยการให้รางวัลและการลงโทษ รวมทั้งความคุ้นเคยกัน เช่น บุคคลที่พบเห็นกันเป็นประจำจะเกิดความคุ้นเคยจะเกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน เป็นต้น

3.2.3 การเกิดเจตคติทางแนวโน้มที่จะแสดงด้านพฤติกรรม (The Formation of the Behavioral Component) บรรทัดฐานของสังคม (Social Norms) เป็นตัวกำหนดเจตคติ ด้านพฤติกรรมเนื่องจากบรรทัดฐานของสังคมควบคุมพฤติกรรมของคนให้ทำในสิ่งที่สังคมเห็นว่า ถูกต้อง หรือไม่ทำในสิ่งที่สังคมเห็นว่าไม่ถูกต้อง เจตคติด้านนี้จะแตกต่างไปตามวัฒนธรรมของกลุ่ม สอดคล้องกับ นิภาภรณ์ เก่งนำชัยตระกูล (2547, น. 12) ได้ให้ความเห็นว่า การเกิดทัศนคติของวัยรุ่นเกิดจากการได้รับอิทธิพลจากพ่อแม่ เพื่อน สื่อมวลชน การศึกษา การมีส่วนร่วมของกลุ่มและที่สำคัญ คือ ประเพณี และค่านิยมที่คนในสังคมยอมรับ ทำให้วัยรุ่นยอมรับทัศนคติหรือค่านิยมโดยอัตโนมัติ นอกจากนี้ McGuire (1985, อ้างถึงใน อิสรา คำชาลี, 2546, น. 8) ได้จำแนกองค์ประกอบของเจตคติ เป็น 3 องค์ประกอบ คือ

3.2.3.1 องค์ประกอบทางด้านความรู้ เจตคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งนั้น จะประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นเป็นอันดับแรกและเป็นความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นว่า มีคุณค่ามากน้อยเพียงใด เป็นความรู้เชิงประมาณค่าสิ่งนั้นได้

3.2.3.2 องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก เป็นความรู้สึกหรืออารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับเจตคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งหมายถึง ความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ พอใจ ไม่พอใจ สิ่งนั้น

3.2.3.3 องค์ประกอบทางการพร้อมกระทำ เมื่อบุคคลมีความรู้สึกเชิงประมาณค่า และมีความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งนั้นแล้ว สิ่งที่สุดคล้องกันซึ่งติดตามมา คือ ความพร้อมที่จะกระทำให้สอดคล้องกับความรู้สึกของตนต่อสิ่งนั้นด้วย นอกจากองค์ประกอบทั้ง 3 ประการ เจตคติ ยังมีลักษณะสำคัญอีก 2 ประการ คือ มีทิศทาง หมายถึง ทิศทางไปในทางบวกหรือลบ ดีหรือเลว ชอบหรือไม่ชอบ มีความเข้มหรือความรุนแรง เช่น อาจมีเจตคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดรุนแรงมากและอีกสิ่งหนึ่งเบาบางขึ้นอยู่กับความสำคัญของสิ่งนั้น หรือความพัวพันของบุคคลต่อเรื่องนั้น สอดคล้องกับ ปภพพงศธร คักดา (25478, น. 8) ได้รวบรวมความคิดเห็น เกี่ยวกับองค์ประกอบของเจตคติไว้ 3 ประการ คือ

1) Cognitive Component เป็นองค์ประกอบเกี่ยวกับความรู้หรือความเชื่อของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หากบุคคลมีความรู้หรือเชื่อว่าสิ่งใดดีมักจะมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งนั้น ในทางตรงกันข้ามหากมีความรู้มาก่อนว่าสิ่งใดไม่ดีก็จะมีเจตคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น

2) Feeling Component เป็นองค์ประกอบด้านความรู้สึกของบุคคลซึ่งมีอารมณ์เกี่ยวข้องอยู่ด้วย นั่นคือ หากบุคคลมีความรู้สึกรัก หรือชอบพอในบุคคลใดหรือสิ่งใดก็จะช่วยให้เกิดเจตคติที่ดีต่อบุคคลนั้นไปด้วยแต่ถ้าหากมีความรู้สึกเกลียดหรือโกรธบุคคลใดหรือสิ่งใดก็จะทำให้มีเจตคติที่ไม่ดีต่อบุคคลนั้นหรือสิ่งนั้น

3) Action Tendency Component เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคล คือ ความโน้มเอียงที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมตอบโต้บางอย่างโดยหนึ่งออกมา พฤติกรรมที่เขาแสดงออกมานั้น เกิดจากความรู้สึกที่มีอยู่เกี่ยวกับวัตถุ เหตุการณ์ หรือบุคคลนั้น ๆ นั่นเอง นอกจากนี้ เตือนจิตร วงศ์สวัสดิ์ (2547, น. 14) ได้สรุปว่า เจตคติที่บุคคลมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือบุคคลหนึ่งบุคคลใด ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านความรู้ (Cognitive Component) องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective Component) และองค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) แต่อาจจะมีปริมาณหน่วยแตกต่างกัน โดยทั่วไปคนมักแสดงพฤติกรรมในทิศทางที่สอดคล้องกับเจตคติที่มีอยู่เมื่อบุคคลรับรู้หรือพบเห็นสิ่งใดไม่ว่าจะเป็นบุคคล แนวคิด สิ่งของหรือสถานการณ์ใดก็ตาม สิ่งที่ได้รับรู้นี้จะกระตุ้นความรู้ความเชื่อของบุคคลที่มีต่อสิ่งนั้นอันนำมาซึ่งความรู้สึกในทางบวกหรือลบต่อสิ่งนั้นและผลักดันให้บุคคลเกิดความโน้มเอียงที่จะแสดงพฤติกรรมตอบโต้ในทางสนับสนุน / ส่งเสริม / คัดค้าน หรือขัดขวางสิ่งนั้นจนเกิดเป็นพฤติกรรม การแสดงออก หรือการกระทำต่อสิ่งนั้น สอดคล้องกับ ศิริพร สิงห์หล้า (2549, น. 13) ได้สรุปว่า เจตคตินั้นมิได้มีในตัวบุคคลมาแต่กำเนิด หากแต่ค่อย ๆ เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล อันเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการเรียนรู้ (Learning) ที่ผ่านมาในชีวิตของบุคคลนั้น ๆ องค์ประกอบที่สำคัญของเจตคติโดยทั่วไปจะเหมือนกัน อันประกอบด้วย

3.1) องค์ประกอบด้านความคิดความเข้าใจ (Cognitive Component)

ความคิด ความเข้าใจจะเป็นการแสดงออกซึ่งความรู้หรือความเชื่อซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ในประสบการณ์ต่าง ๆ จากสภาพแวดล้อม อันเป็นเรื่องของปัญญาในระดับที่สูงขึ้น อาทิ นักบริหารหรือผู้บังคับบัญชา มีความคิดหรือความเชื่อที่ว่าผู้ใต้บังคับบัญชาของเขานั้นมีลักษณะของความเป็นผู้ใหญ่สามารถปกครองตนเองได้ ดังนั้นเขาจึงให้ความเป็นอิสระในการทำงานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา หรือเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการทำการวินิจฉัยสั่งการ เป็นส่วนประกอบของทัศนคติ ซึ่งแสดงถึงการรู้สึกและความรู้ของบุคคลหนึ่งที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

3.2) องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective Component)

องค์ประกอบด้านความรู้สึกนี้จะป็นสภาพทางอารมณ์ (Emotion) ประกอบกับการประเมิน (Evaluation) ในสิ่งนั้น ๆ อันเป็นผลจากการเรียนรู้ในอดีต ดังนั้นจึงเป็นการแสดงออกซึ่งความรู้สึกอันเป็นการยอมรับ อาทิ ชอบ ถูกใจ สนุก หรือปฏิเสธต่อสิ่งนั้น อาทิ เกลียด โกรธ ก็ได้ ความรู้สึกนี้อาจทำให้บุคคลเกิดการยึดมั่นและแสดงปฏิกิริยาตอบโต้ หากมีสิ่งขัดกับความรู้สึกดังกล่าว

3.3) องค์ประกอบด้านแนวโน้มพฤติกรรม (Behavioral Tendency Component)

หมายถึง แนวโน้มของบุคคลที่จะแสดงพฤติกรรมหรือปฏิบัติต่อสิ่งที่ตนเองชอบหรือเกลียด อันเป็นการตอบสนองหรือการกระทำในทางใดทางหนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากความคิด ความเชื่อ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งเรานั้น ๆ อาทิ บุคคลมีเจตคติที่ดีต่อระบบประชาธิปไตย หรือมีความคิดความเชื่อการแสดงออกใด ๆ ที่เป็นการสนับสนุนหรือส่งเสริมระบบประชาธิปไตยอันเป็นพฤติกรรมแบบเข้าหา (Sack Contact) ตรงกันข้ามหากมีเจตคติต่อสิ่งนั้น ๆ ไม่ดี ก็จะทำให้เกิดพฤติกรรมในการถอยหนีหรือหลีกเลี่ยง (Avoiding Contact) ตลอดทั้งการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เช่น พระครูสุภัทรวุฒิ กล่าวว่า "...เจตคติ เป็นเรื่องของความรัก ความชอบ ความชัง ความไม่พอใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นสิทธิ์ส่วนบุคคลของแต่ละคนอาจจะบังคับกันลำบากแต่สามารถพัฒนาหรือสร้างความคล้อยตามเจตคติคนอื่นได้ ถ้าได้รับข้อมูลที่เพียงพอและเป็นประโยชน์ต่อเขา ทุกคนมีความคิดความเห็นที่แตกต่างกันเป็นส่วนบุคคล แม้จะมีพื้นฐานที่แตกต่างกันก็ตาม..." สอดคล้องกับ พระอธิการอายุธา กตสาโร กล่าวว่า "...เจตคติเกี่ยวกับสำหรับพระสงฆ์เพื่อทำให้การพัฒนาคุณภาพชีวิต มีประสิทธิภาพ การจัดอบรมประชาชน ต้องมีการเสริมสร้างศรัทธา มีความมั่นใจในตัวเอง เป็นผู้รู้จริง ปฏิบัติจริง มีความสัมพันธ์กับญาติโยม..." สอดคล้องกับ พระมหาประพันธ์ วิสุโท กล่าวว่า "...วิถีชีวิตของคนไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาสืบทอดต่อ ๆ มา ดังจะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับสังคมไทยในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปกรรม ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองการปกครอง เมื่อสังคมรวมกันเป็นปึกแผ่นและอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มชนในการปกครองพระพุทธานาย่อมจะนำความผาสุกมาให้ชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ ศีลธรรมและพฤติกรรมต่าง ๆ ของประชาชนทั้งทางสังคมวัฒนธรรมและศาสนา วัดและพระสงฆ์

เป็นผู้นำเอาพุทธธรรมมาอบรมสั่งสอนประชาชนให้มีความเข้าใจในการประพฤติปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิต ด้วยความสุขและยุติธรรม

ดังนั้น พอจะสรุปได้ว่า องค์ประกอบเจตคติเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ประกอบด้วย องค์ประกอบ การบำรุงรักษา วัด และองค์ประกอบหน้าที่ชาวพุทธ เป็นต้น

4. ปัจจัยด้านพฤติกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ในเรื่องนี้ได้มีนักวิชาการได้อธิบายไว้ พอสรุปได้ดังนี้ สิทธิโชค วรานุสันติกุล (2529, น. 68) ให้ความหมายว่า พฤติกรรม หมายถึง ปฏิบัติและกิจกรรรมทุกชนิดที่มนุษย์แสดงออกทางรูปธรรม นามธรรม ตลอดเวลาสังเกตได้ด้วยประสาทสัมผัส วาจา และการกระทำสามารถแบ่งพฤติกรรมออกได้ เป็น 2 ประเภท คือ พฤติกรรมภายนอก ซึ่งเป็นการกระทำที่สังเกตได้ด้วยประสาทสัมผัสหรืออาจใช้เครื่องมือช่วยและพฤติกรรมภายใน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในจิตใจบุคคลอื่นไม่สามารถสังเกตได้ รวมทั้ง มติชน (2547, น. 612) ให้ความหมายว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำที่สังเกตได้ เช่น การพูด การเดิน การเต้นของหัวใจ การรับรู้ การคิด การจำ และการรู้สึก การกระทำที่สังเกตไม่ได้ เช่น ผู้กระทำรู้ตัว ไม่รู้ตัว หรือเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์เป็นการกระทำเพื่อตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคลซึ่งสัมพันธ์กับสิ่งกระตุ้นภายในและภายนอก สอดคล้องกับ กิ่งกาญจน์ กาญจนทรงกูร (2542, น. 11) พฤติกรรม (Behavior) หมายถึง การกระทำหรือกิจกรรมของมนุษย์ที่สามารถสังเกตได้โดยตรงหรือใช้เครื่องมือวัดได้โดยทางอ้อม เช่น การร้องเพลง การเคลื่อนไหว การจำ การคิดการแก้ปัญหา พฤติกรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

4.1 พฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) เป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้โดย- ตรงหรือใช้เครื่องมือวัด แบ่งออกเป็น 2 พวก คือ

4.1.1 พฤติกรรมโมลาร์ (Molar Behavior) เป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้โดยตรง สามารถสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5

4.1.2 พฤติกรรมโมเลกุล (Molecular Behavior) เป็นพฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้โดยตรงต้องใช้เครื่องมือวัด เช่น เครื่องมือวัดการเต้นของหัวใจ การวัดคลื่นสมอง การวัดน้ำตาลในเส้นเลือด

4.2 พฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้โดยตรงและไม่สามารถใช้เครื่องมือวัดได้แต่ต้องใช้ภาวะสันนิษฐาน (Hypothetical Construct) จากพฤติกรรมภายนอก เช่น ความเครียด วัดได้จากมือสั่น ไม่พูดไม่จา เข้ามา ที่ทำงานแต่เข้ากลับมีตางานเสร็จเรียบร้อยดีทุกอย่างก็สรุปว่าเขาขยัน เอาใจใส่ในงาน เราพิจารณาพฤติกรรมภายนอก เพื่อสรุปว่า พฤติกรรมภายในเป็นอย่างไร การสรุปพฤติกรรมภายในเป็นสิ่งที่ควรระวังให้มาก เพราะโอกาสผิดพลาด

เกิดขึ้นได้มาก รวมทั้ง สุรพล พะยอมแย้ม (2540, น. 25) ได้แบ่งกระบวนการเกิดพฤติกรรมเป็น 3 กระบวนการ ดังนี้

4.2.1 กระบวนการรับรู้ กระบวนการรับรู้เป็นกระบวนการเบื้องต้นที่เริ่มจากการที่บุคคลได้รับสัมผัสหรือรับข่าวสารจากสิ่งเร้าต่าง ๆ โดยผ่านระบบประสาทสัมผัส ซึ่งรวมถึงการรู้สึกกับสิ่งเร้าที่รับสัมผัสนั้นด้วย

4.2.2 กระบวนการคิดและเข้าใจ กระบวนการนี้ อาจเรียกได้ว่า “กระบวนการทางปัญญา” ซึ่งเป็นกระบวนการที่ประกอบไปด้วยการเรียนรู้ การคิด และการจำตลอดจนการนำไปใช้หรือเกิดพัฒนาการจากการเรียนรู้ นั้น ๆ ด้วย การรับสัมผัสและการรู้สึกที่นำมาสู่การคิดและเข้าใจนี้เป็นระบบการทำงานที่มีความละเอียดซับซ้อนมากและเป็นกระบวนการ ภายในทางจิตใจที่ยังมีอาจศึกษาและสรุปเป็นคำอธิบายอย่างเป็นหลักการที่ชัดเจนได้

4.2.3 กระบวนการแสดงออก หลังจากผ่านขั้นตอนของการรับรู้การคิดและเข้าใจแล้ว บุคคลจะมีอารมณ์ตอบสนองต่อสิ่งที่ได้รับรู้นั้น ๆ แต่ยังมีได้แสดงออกให้ผู้อื่นได้รับรู้ยังคงเป็นพฤติกรรมที่อยู่ภายในแต่เมื่อได้คิดและเลือกที่จะแสดงการตอบสนองให้บุคคลอื่นสังเกตได้เราจะเรียกว่าพฤติกรรมภายนอกซึ่งพฤติกรรมภายนอกนี้เป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมที่มีอยู่ทั้งหมดภายในตัวบุคคลนั้นเมื่อมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าใดสิ่งเร้าหนึ่งการแสดงออกมาเพียงบางส่วนของที่มีอยู่จริงเช่นนี้ จึงเรียกว่า Spatial Behavior โดยแท้จริงแล้วกระบวนการย่อยทั้ง 3 ขั้นตอนนั้น ไม่สามารถแยกออกจากกันหรือเป็นอิสระต่อกันได้ เพราะการเกิดพฤติกรรมแต่ละครั้งจะมีความต่อเนื่องสัมพันธ์กันอย่างมากตลอดทั้ง ทองหล่อ เดชไทย (2544, น. 68) ได้แบ่งประเภทของพฤติกรรมไว้ 2 ประเภท คือ

4.2.3.1 พฤติกรรมภายนอก ได้แก่ พฤติกรรมที่ผู้อื่นสามารถสังเกตได้โดยตรงจากประสาททั้ง 5 (ตา หู จมูก ปาก และผิวหนัง) ซึ่งสามารถแบ่งย่อยลงไปได้อีก คือ

1) พฤติกรรมที่สังเกตได้โดยตรง ไม่ต้องใช้เครื่องมือช่วยบางครั้งเรียกว่า พฤติกรรมโมลาร์ เช่น หัวเราะ ร้องไห้ อ้าปาก กระโดด

2) พฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง ต้องใช้เครื่องมือช่วยบางครั้งเรียกว่า พฤติกรรมโมเลกุล เช่น การเต้นของหัวใจฟังจากเครื่องฟังหัวใจที่แพทย์ใช้ความดันโลหิตสูงดูจากเครื่องวัดความดันโลหิต

4.2.3.2 พฤติกรรมภายใน ได้แก่ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคลโดยรู้สึกตัวหรือไม่รู้สึกตัวก็ตาม โดยปกติผู้อื่นไม่อาจสังเกตเห็นพฤติกรรมประเภทนี้โดยตรงถ้าไม่บอกไม่แสดงออกมาให้เป็นที่สังเกต พฤติกรรมภายในจึงเป็นเรื่องประสบการณ์ส่วนบุคคลตนเท่านั้นที่รู้ ตัวอย่าง เช่น ความคิด ความจำ จินตนาการ ความฝัน และพฤติกรรมความรู้สึกต่าง ๆ เช่น กลัว หิว เสียใจ เจ็บ ซึ่งถึงแม้ว่า

จะไม่สามารถสังเกตได้โดยตรงก็สามารถจะสังเกตได้โดยทางอ้อม เช่น การใช้แบบทดสอบหรือสังเกตจากพฤติกรรมภายนอกที่เป็นการสรุปโยงถึงพฤติกรรมภายใน ซึ่งพฤติกรรมภายในนั้นสามารถแบ่งได้ 2 ชนิด คือ

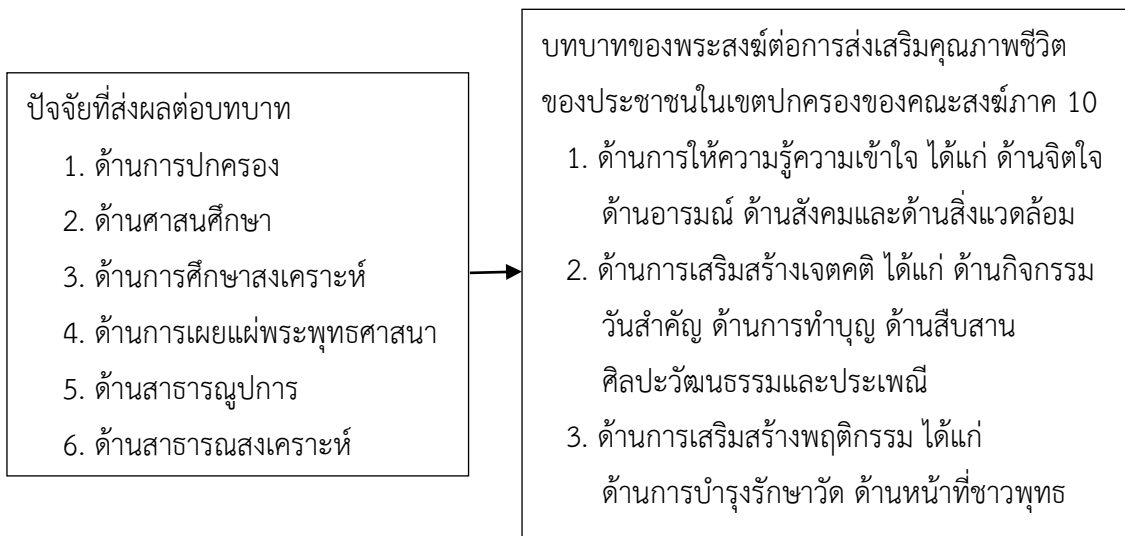
1) พฤติกรรมภายในที่เกิดขึ้นโดยรู้สึกตัว เช่น หิว เหนื่อย ตื่นเต้น เจ็บปวด พฤติกรรมเหล่านี้เจ้าของพฤติกรรมรู้ตัวว่ามันเกิดและเจ้าของพฤติกรรมอาจจะควบคุมหรือเก็บความรู้สึกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ ไม่แสดงออกซึ่งกิริยาอาการหรือสัญญาณใด ๆ

2) พฤติกรรมภายในที่เกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัว พฤติกรรมบางอย่างเกิดขึ้นภายในโดยที่บางครั้งบุคคลไม่รู้รู้สึกตัวแต่มีผลต่อพฤติกรรมภายนอกของบุคคลผู้นั้น เช่น ความฉลาด ความกล้า ความคิด ความสมหวัง ความปรารถนา ความสุขใจ จากการสัมภาษณ์ได้ พระครูวีรวงศ์วรดิตถ์ กล่าวไว้ว่า “...พฤติกรรมของคนขึ้นอยู่กับจิตใต้สำนึกภายในของแต่ละคนในสภาวะปัจจุบันการดำเนินชีวิตของประชาชนได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอันมาก เนื่องจากความซับซ้อนทางเหตุปัจจัยของสังคมทำให้การดำรงชีวิตต้องต่อสู้ดิ้นรนมากยิ่งขึ้น จึงควรมีผู้มีบทบาทรับผิดชอบและหาทางเยียวยาปัญหาที่เกิดขึ้น พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นที่ยอมรับของชุมชน จึงต้องนำวิกฤตินี้มาเป็นโอกาสเพื่อพัฒนาสังคม ให้เป็นที่พึงพอใจของประชาชนช่วยอบรมศีลธรรมให้สังคมอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข มีความสามัคคีเป็นที่ตั้ง ดังนั้นการพัฒนาสังคมให้มีความเจริญอย่างยั่งยืน...” เป็นต้น

จากความหมายของที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำหรืออาการที่แสดงออกของจิตใจทั้งภายในและภายนอกเป็นการกระทำเพื่อสนองความต้องการของบุคคล ซึ่งบุคคลอื่นสามารถสังเกตด้วยสายตาหรือการรับรู้ทางเสียงและสามารถใช้เครื่องมือทดสอบได้ ส่วนพฤติกรรมที่แสดงออกของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเป็นเรื่องของการแสดงออกของบุคคลที่เป็นการพัฒนาบทบาทต่อประชาชน

พอจะสรุปได้ว่า องค์ประกอบพฤติกรรมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ประกอบด้วย องค์ประกอบ การบำรุงรักษาวัด และองค์ประกอบหน้าที่ชาวพุทธ เป็นต้น

ดังนั้นจากการสังเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 สามารถสรุปได้ดังภาพที่ 4.1

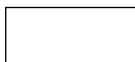

ภาพที่ 4.1 บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครอง
ของคณะสงฆ์ภาค 10

ระยะที่ 2 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน
ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการนำเสนอและการแปลความหมาย
ผลการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ และความหมายที่ใช้แทนองค์ประกอบ รวมทั้งสัญลักษณ์ที่ใช้
แทนค่าและความหมายทางสถิติ ดังนี้

1. สัญลักษณ์ที่ใช้แทน องค์ประกอบการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริม คุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

BD	แทน	องค์ประกอบการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริม คุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10
GO	แทน	องค์ประกอบด้านการปกครอง
RS	แทน	องค์ประกอบด้านศาสนศึกษา
RE	แทน	องค์ประกอบด้านการศึกษาสงเคราะห์
BP	แทน	องค์ประกอบด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
PF	แทน	องค์ประกอบด้านสาธารณูปการ
AI	แทน	องค์ประกอบด้านสาธารณสงเคราะห์
KN	แทน	องค์ประกอบด้านการให้ความรู้ความเข้าใจ

AT	แทน	องค์ประกอบด้านเจตคติ
BE	แทน	องค์ประกอบด้านพฤติกรรม
\bar{X}	แทน	ค่าคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง (Mean)
S.D.	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
R^2	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (Squared Multiple Correlation)
χ^2	แทน	ค่าสถิติไค - สแควร์ (Chi - Square)
df	แทน	ชั้นแห่งความเป็นอิสระ (Degree of Freedom)
P - Value	แทน	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ
SE	แทน	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (Standard Error) ของน้ำหนักองค์ประกอบ
ρ_c	แทน	ความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้าง
ρ_v	แทน	ความตรงเชิงโครงสร้าง
λ	แทน	น้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading)
Z	แทน	การทดสอบน้ำหนักองค์ประกอบ
CFI	แทน	ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบ (Comparative Fit Index)
TLI	แทน	ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบ (Tucker - Lewis Index)
RMSEA	แทน	ค่าประมาณความคลาดเคลื่อนของรากกำลังที่สองเฉลี่ย หรือค่าดัชนีความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (Root Mean Square Error Approximation)
SRMR	แทน	ดัชนีรากที่สองกำลังเฉลี่ย (Standardized Root Mean Square Residual)
	แทน	องค์ประกอบ (Factors)
	แทน	ตัวบ่งชี้ (ตัวแปรสังเกตได้)
	แทน	ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรตามหัวลูกศร แสดงทิศทางของอิทธิพล หรือความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรหรือน้ำหนักองค์ประกอบ

ในการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติองค์ประกอบเกี่ยวกับระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ดำเนินการสร้างแบบสอบถามจากการพัฒนาจากการวิจัยระยะที่ 1 แล้ว เพื่อหาคุณภาพของของเครื่องมือโดยได้นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของตัวบ่งชี้เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ขององค์ประกอบทั้ง 9 องค์ประกอบ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ซึ่งผลปรากฏว่าตัวบ่งชี้ทุกตัวมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.50 - 1.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในเบื้องต้น คือ จะต้องมิตัวบ่งชี้ความสอดคล้องตั้งแต่ 0.80 ขึ้นไป จากนั้นผู้วิจัย ดำเนินการสร้างแบบสอบถาม โดยปรับปรุง เพิ่มเติม และแก้ไขข้อความตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญจากการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาอีกครั้งแล้วได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try - Out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะเหมือนกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่าง คือ คณะสงฆ์ในเขตพื้นที่อื่นที่ไม่ใช่พื้นที่ทำการวิจัย จำนวน 40 คน จากนั้น ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้นำไปวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Co - Efficient)

2. ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ดังแสดงในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Co - Efficient)

องค์ประกอบหลัก	ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา
1. ด้านการปกครอง	.882
2. ด้านศาสนศึกษา	.897
3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	.650
4. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	.766
5. ด้านสาธารณูปการ	.896
6. ด้านสาธารณสงเคราะห์	.883
7. ด้านการให้ความรู้ความเข้าใจ	.911
8. ด้านการเสริมสร้างเจตคติ	.731
9. ด้านการเสริมสร้างพฤติกรรม	.855
ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ	.985

ซึ่งกำหนดเกณฑ์ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับให้ได้ตั้งแต่ .800 ขึ้นไป ซึ่งผลการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น ปรากฏว่าแบบสอบถามโดยภาพรวมมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ .980 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่เชื่อถือได้

จากนั้น ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ พระสงฆ์ ในเขตพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร โยโสธร อานาจเจริญ ศรีสะเกษ สุรินทร์และอุบลราชธานี ผลการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างรวมเป็นจำนวน 375 รูป และได้รับแบบสอบถาม ครบทั้ง 375 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ของแบบสอบถามทั้งหมด โดยการวิเคราะห์ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความเหมาะสม รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 4.1 - 4.12 ดังนี้

ตารางที่ 4.2 ข้อมูลส่วนบุคคล จำนวน และร้อยละ ของข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. อายุ		
1.1 25 - 30 ปี	43	11.5
1.2 31 - 35 ปี	34	9.1
1.3 36 - 40 ปี	18	4.8
1.4 41 - 45 ปี	81	21.6
1.5 46 - 50 ปี	45	12
1.6 51 - 55 ปี	90	24
1.7 56 ปีขึ้นไป	64	17.1
รวม	375	100
2. ความรู้ทางโลก		
2.1 ประถมศึกษา / ต่ำกว่า	54	14.4
2.2 มัธยมศึกษา / เทียบเท่า	81	21.6
2.3 อนุปริญญา / เทียบเท่า	63	16.8
2.4 ปริญญาตรี / เทียบเท่า	120	32
2.5 ปริญญาโท	53	14.1
2.6 ปริญญาเอก	4	1.1
รวม	375	100

(ต่อ)

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3. ความรู้ทางธรรม		
3.1 แผนกธรรม		
3.1.1 นักธรรมชั้นตรี	10	2.7
3.1.2 นักธรรมชั้นโท	20	5.3
3.1.3 นักธรรมชั้นเอก	345	92
รวม	375	100
3.2 แผนกบาลี		
3.2.1 ประโยค 1 - 2	186	49.6
3.2.2 เปรียญธรรม 3 - 4 ประโยค	126	33.6
3.2.3 เปรียญธรรม 5 - 6 ประโยค	36	9.6
3.2.4 เปรียญธรรม 7 - 8 ประโยค	27	7.2
รวม	375	100

จากตารางที่ 4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อายุ 51 - 55 ปี จำนวน 90 รูป คิดเป็นร้อยละ 24 รองลงมา คือ อายุ 41 - 45 ปีจำนวน 81 รูป คิดเป็นร้อยละ 21.6 เมื่อจำแนกตาม เมื่อพิจารณาความรู้ทางโลก พบว่า การศึกษาอยู่ระดับปริญญาตรี / เทียบเท่า จำนวน 120 รูป คิดเป็นร้อยละ 32 รองลงมา คือ การศึกษามัธยมศึกษา / เทียบเท่า จำนวน 81 รูป คิดเป็นร้อยละ 21.6 เมื่อพิจารณาความรู้ทางธรรมอยู่ในระดับ นักธรรมชั้นเอก จำนวน 345 รูป คิดเป็นร้อยละ 92 รองลงมา คือ มีความรู้ชั้นโท จำนวน 20 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.3 เมื่อพิจารณาความรู้แผนกบาลีอยู่ในระดับประโยค 1 - 2 จำนวน 186 รูป คิดเป็นร้อยละ 49.6 รองลงมา คือ เปรียญธรรม 3 - 4 ประโยค จำนวน 126 รูป คิดเป็นร้อยละ 33.6 ตามลำดับ

3. การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 โดยรวม ดังแสดงในตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์

ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 โดยรวม

องค์ประกอบ	\bar{X}	S.D.	SKEW	KUR	ระดับความเหมาะสม
1. ด้านการปกครอง	4.31	.501	-.728	.847	มาก
2. ด้านศาสนศึกษา	4.30	.536	-.891	1.095	มาก
3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	4.30	.555	-.752	.464	มาก
4. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	4.21	.549	-.572	.149	มาก
5. ด้านสาธารณูปการ	4.23	.559	-.521	-.081	มาก
6. ด้านสาธารณสงเคราะห์	4.19	.548	-.438	-.118	มาก
7. ด้านการให้ความรู้ความเข้าใจ	4.24	.490	-.443	-.371	มาก
8. ด้านการเสริมสร้างเจตคติ	4.35	.487	-.698	-.068	มาก
9. ด้านการเสริมสร้างพฤติกรรม	4.26	.472	-.336	-.620	มาก
โดยรวม	4.26	.433	-.629	.256	มาก

จากตารางที่ 4.3 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$, S.D. = 0.433) มีค่าความเบ้ (SKEW) เท่ากับ $-.629$ มีค่าความโด่ง (KUR) เท่ากับ $.256$ แสดงว่าข้อมูลมีการแจกแจงโค้งเบ้ลบและมีค่าความโด่งปกติ

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากด้านที่อยู่ในระดับมากเป็นอันดับแรก คือ ด้านการเสริมสร้างเจตคติ ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = .487) รองลงมา คือ ด้านการปกครอง ($\bar{X} = 4.31$, S.D. = .501) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = .555) ด้านศาสนศึกษา ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = .536) และด้านการเสริมสร้างพฤติกรรม ($\bar{X} = 4.26$, S.D. = .472) ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ระดับค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าความเบ้ (SKEW) มีค่าความโด่ง (KUR) มีการแจกแจงโค้งเบ้ลบและมีค่าความโด่งปกติ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่อยู่ในระดับมากเป็นอันดับแรก คือ

ด้านการเสริมสร้างเจตคติ รองลงมา คือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านศาสนศึกษา และด้านการเสริมสร้างพฤติกรรม

4. การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 โดยรวมและรายข้อ ดังแสดงในตารางที่ 4.4 – 4.12

ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการปกครอง

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน	\bar{X}	S.D.	SKEW	KUR	ระดับความเหมาะสม
1. การออกกฎ ระเบียบในการอยู่ร่วมกัน เป็นหมู่คณะ	4.26	.673	-.488	-.323	มาก
2. การบริหารจัดการกิจการของวัด เช่น บัญชีรายรับ - รายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี	4.40	.662	-.728	-.300	มาก
3. การควบคุมดูแลพระภิกษุในปกครอง ให้สงบเรียบร้อย	4.22	.623	-.331	.041	มาก
4. การออกกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ แก่พุทธศาสนิกชน เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรกายบริเวณในวัด	4.32	.643	-.489	-.381	มาก
5. การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุ ความขัดแย้ง หรือลงโทษกรรม	4.32	.653	-.497	-.429	มาก
โดยรวม	4.30	.501	-.728	.847	มาก

จากตารางที่ 4.4 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการปกครอง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.501) มีค่าความเบ้ (SKEW) เท่ากับ -.728 มีค่าความโด่ง (KUR) เท่ากับ .847 แสดงว่าข้อมูลมีการแจกแจงโค้งเบ้ลบและมีค่าความโด่งกว่าปกติ

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ข้อที่อยู่ในระดับมากเป็นอันดับแรก คือ การบริหารจัดการกิจการของวัด เช่น บัญชีรายรับ - รายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = .662) รองลงมา คือ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุความขัดแย้ง หรือลงโทษกรรม ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = .653)

และการออกกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ แก่พุทธศาสนิกชน เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรกายบริเวณในวัด ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = .443) ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการปกครอง โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าความเบ้ (SKEW) มีค่าความโด่ง (KUR) มีการแจกแจงโค้งเบ้ลบและมีค่าความโด่งกว่าปกติ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ข้อที่อยู่ในลำดับแรก คือ การบริหารจัดการกิจการของวัด เช่น บัญชีรายรับ-รายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี รองลงมา คือ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุความขัดแย้งหรือลงโทษกรรม และการออกกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ แก่พุทธศาสนิกชน เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรกายบริเวณในวัด

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านศาสนศึกษา

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน	\bar{X}	S.D.	SKEW	KUR	ระดับความเหมาะสม
1. การสรรหาและพัฒนาครูสอนนักรธรรมและบาลี	4.40	.690	-.978	.659	มาก
2. การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับบาลีและหรือนักรธรรมชั้นภายในวัด	4.38	.667	-.734	-.081	มาก
3. การควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนนักรธรรมบาลีแก่พระภิกษุสามเณรอย่างทั่วถึง	4.34	.670	-.635	-.199	มาก
4. ยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรมเปรียญธรรมประโยคต่าง ๆ และครูพระสอนศีลธรรมให้มีขวัญและกำลังใจ	4.23	.657	-.465	.020	มาก
5. การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการเรียนการสอนธรรมศึกษาแก่ประชาชนและนักเรียนโดยทั่วไป	4.17	.711	-.528	.026	มาก
โดยรวม	4.30	.536	-.891	1.095	มาก

จากตารางที่ 4.5 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านศาสนศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.536) มีค่าความเบ้ (SKEW) เท่ากับ -.891 มีค่าความโด่ง (KUR) เท่ากับ 1.095 แสดงว่าข้อมูลมีการแจกแจงโค้งเบ้ลบและมีค่าความโด่งกว่าปกติ

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ข้อที่อยู่ในระดับมากเป็นอันดับแรก คือ การสรรหาและพัฒนาครูสอนนักรธรรมบาลี ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = .690) รองลงมา คือ การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับบาลีและหรือนักรธรรมชั้นภายในวัด ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = .667) และการควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนนักรธรรมบาลีแก่พระภิกษุสามเณรอย่างทั่วถึง ($\bar{X} = 4.34$, S.D. = .670) ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านศาสนศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าความเบ้ (SKEW) มีค่าความโด่ง (KUR) มีการแจกแจงโค้งเบ้ลบและมีค่าความโด่งกว่าปกติ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ข้อที่อยู่ในลำดับแรก คือ การสรรหาและพัฒนาครูสอนนักรธรรมบาลี รองลงมา คือ การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับบาลีและหรือนักรธรรมชั้นภายในวัดและการควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนนักรธรรมบาลีแก่พระภิกษุสามเณรอย่างทั่วถึง

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการศึกษาสงเคราะห์

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน	\bar{X}	S.D.	SKEW	KUR	ระดับความเหมาะสม
1. การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ	4.19	.719	-.747	.917	มาก
2. การประสานการจัดหางบประมาณในการสร้างอาคารเรียน ห้องเรียน หรือห้องจริยศึกษา	4.28	.738	-.784	.177	มาก
3. การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชน	4.33	.710	-.711	-.223	มาก

(ต่อ)

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริม คุณภาพชีวิตของประชาชน	\bar{X}	S.D.	SKEW	KUR	ระดับความเหมาะสม
4. การเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในสถานศึกษาต่าง ๆ	4.39	.649	-.673	-.289	มาก
โดยรวม	4.30	.555	-.752	.464	มาก

จากตารางที่ 4.6 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการศึกษาสงเคราะห์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.555) มีค่าความเบ้ (SKEW) เท่ากับ $-.752$ มีค่าความโด่ง (KUR) เท่ากับ $.464$ แสดงว่าข้อมูลมีการแจกแจงโค้งเบ้ลบและมีค่าความโด่งปกติ

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ข้อที่อยู่ในระดับมากเป็นอันดับแรก คือ การเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาต่าง ๆ ($\bar{X} = 4.39$, S.D. = $.649$) รองลงมา คือ การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชน ($\bar{X} = 4.33$, S.D. = $.710$) และการประสานการจัดหางบประมาณในการสร้างอาคารเรียน ห้องเรียน หรือห้องจริยศึกษา ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = $.738$) ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าความเบ้ (SKEW) มีค่าความโด่ง (KUR) มีการแจกแจงโค้งเบ้ลบและมีค่าความโด่งปกติ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ข้อที่อยู่ในลำดับแรก คือ การเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาต่าง ๆ รองลงมา คือ การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนและการประสานการจัดหางบประมาณในการสร้างอาคารเรียน ห้องเรียน หรือห้องจริยศึกษา

ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์
ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริม คุณภาพชีวิตของประชาชน	\bar{X}	S.D.	SKEW	KUR	ระดับความเหมาะสม
1. การจัดหาหนังสือให้พระสวดมนต์ เพื่อผู้รักษาศีลฟังธรรมไว้เพียงพอ	4.25	.713	-.630	-.026	มาก
2. จัดให้มีศูนย์ปฏิบัติธรรมขึ้นภายในวัด และมีพระอาจารย์สอนการปฏิบัติธรรม	4.14	.719	-.404	-.416	มาก
3. ฝึกอบรมพระภิกษุให้มีความรู้ และวิธีการเผยแผ่ธรรมะ	4.23	.692	-.592	.145	มาก
4. การเทศนาสั่งสอนแก่ประชาชน โดยทั่วไปให้ตั้งอยู่ในหลักคำสอน ของพระพุทธศาสนาเป็นประจำ	4.15	.727	-.586	.146	มาก
5. การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัด เพื่อประโยชน์ในการศึกษาแก่พระภิกษุ และประชาชน	4.27	.686	-.460	-.627	มาก
โดยรวม	4.21	.549	-.572	.149	มาก

จากตารางที่ 4.7 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = 0.549) มีค่าความเบ้ (SKEW) เท่ากับ -.572 มีค่าความโด่ง (KUR) เท่ากับ .149 แสดงว่าข้อมูลมีการแจกแจงโค้งเบ้ลบและมีค่าความโด่งปกติ

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ข้อที่อยู่ในระดับมากเป็นอันดับแรก คือ การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาแก่พระภิกษุและประชาชน ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = .686) รองลงมา คือ การจัดหาหนังสือให้พระสวดมนต์เพื่อผู้รักษาศีลฟังธรรมไว้เพียงพอ ($\bar{X} = 4.25$, S.D. = .713) และ ฝึกอบรมพระภิกษุให้มีความรู้และวิธีการเผยแผ่ธรรมะ ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = .692) ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าความเบ้ (SKEW) มีค่าความโด่ง (KUR) มีการแจกแจงโค้งเบ้ลบและ

มีค่าความโด่งปกติ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ข้อที่อยู่ในลำดับแรก คือ การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาแก่พระภิกษุและประชาชน รองลงมา คือ การจัดหาหนังสือไหว้พระสวดมนต์เพื่อผู้รักษาศีลฟังธรรมไว้เพียงพอและฝึกอบรมพระภิกษุให้มีความรู้ และวิธีการเผยแพร่ธรรมะ

ตารางที่ 4.8 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านสาธารณูปการ

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน	\bar{X}	S.D.	SKEW	KUR	ระดับความเหมาะสม
1. การก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์	4.40	.670	-.844	.253	มาก
2. การปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด	4.26	.701	-.521	-.493	มาก
3. การแต่งตั้งคณะกรรมการวัดเพื่อจัดการด้านสาธารณูปการ	4.24	.672	-.384	-.572	มาก
4. การจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในวัดให้เรียบร้อย	4.13	.755	-.488	-.328	มาก
5. การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎหมายและพระธรรมวินัย	4.10	.761	-.360	-.671	มาก
โดยรวม	4.23	.559	-.521	-.081	มาก

จากตารางที่ 4.8 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านสาธารณูปการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.559) มีค่าความเบ้ (SKEW) เท่ากับ -.521 มีค่าความโด่ง (KUR) เท่ากับ -.081 แสดงว่าข้อมูลมีการแจกแจงโค้งเบ้ลบและมีค่าความโด่งน้อยกว่าปกติ

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ข้อที่อยู่ในระดับมากเป็นอันดับแรก คือ การก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์ ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = .670) รองลงมา คือ การปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด ($\bar{X} = 4.26$, S.D. = .701) และการแต่งตั้งคณะกรรมการวัดเพื่อจัดการด้านสาธารณูปการ ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = .672) ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านสาธารณูปการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าความเบ้ (SKEW) มีค่าความโด่ง (KUR) มีการแจกแจงโค้งเบ้ลบและมีค่าความโด่งน้อยกว่าปกติ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ข้อที่อยู่ในลำดับแรก คือ การก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์ รองลงมา คือ การปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด และการแต่งตั้งคณะกรรมการวัดเพื่อจัดการด้านสาธารณูปการ

ตารางที่ 4.9 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านสาธารณสงเคราะห์

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน	\bar{X}	S.D.	SKEW	KUR	ระดับความเหมาะสม
1. การจัดหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชน	4.28	.734	-.621	-.487	มาก
2. การจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราและเด็กที่ถูกทอดทิ้ง เป็นต้น	4.21	.686	-.461	-.240	มาก
3. การบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ	4.22	.738	-.427	-.926	มาก
4. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชน	4.15	.728	-.409	-.483	มาก
5. การให้เงินทุน เงินดำเนินการก่อสร้างถนน ประปา ไฟฟ้าในหมู่บ้าน ชุมชน	4.11	.742	-.424	-.373	มาก
โดยรวม	4.19	.548	-.438	-.118	มาก

จากตารางที่ 4.9 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.19$, S.D. = 0.548) มีค่าความเบ้ (SKEW) เท่ากับ -.438 มีค่าความโด่ง (KUR) เท่ากับ -.118 แสดงว่าข้อมูลมีการแจกแจงโค้งเบ้ลบและมีค่าความโด่งน้อยกว่าปกติ

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ข้อที่อยู่ในระดับมากเป็นอันดับแรก คือ การจัดหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชน ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = .734)

รองลงมา คือ การบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ ($\bar{X} = 4.22$, S.D. = .738) และการจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราและเด็กที่ถูกทอดทิ้ง เป็นต้น ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = .686) ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านสาธารณสงเคราะห์โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าความเบ้ (SKEW) มีค่าความโด่ง (KUR) มีการแจกแจงโค้งเบ้ลบและมีค่าความโด่งน้อยกว่าปกติ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ข้อที่อยู่ในลำดับแรกคือ การจัดหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชน รองลงมา คือ การบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติและการจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราและเด็กที่ถูกทอดทิ้ง เป็นต้น

ตารางที่ 4.10 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการให้ความรู้ความเข้าใจ

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน	\bar{X}	S.D.	SKEW	KUR	ระดับความเหมาะสม
1. ให้ความรู้เรื่องโอวาทปาฏิโมกข์ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง	4.23	.743	-.717	.147	มาก
2. ให้ความรู้หลักธรรมที่ควรยึดถือปฏิบัติในวันต่าง ๆ	4.19	.739	-.805	1.130	มาก
3. ให้ความรู้และให้ความสำคัญในวันอาสาฬหบูชา	4.26	.731	-.821	.756	มาก
4. ให้ความรู้ประเพณีที่พุทธศาสนิกชนนิยมทำกันในวันเข้าพรรษา	4.32	.663	-.646	.095	มาก
5. ให้ความรู้เอกลักษณ์ในทางวัฒนธรรมของชาวพุทธ	4.32	.698	-.733	.073	มาก
6. ให้ความรู้และเป็นผู้ปฏิบัติที่น่าับถือสมควรแก่การกราบไหว้	4.17	.748	-.563	.016	มาก
7. มีหน้าที่ให้การศึกษอบรมการสงเคราะห์ชาวบ้าน และการปฏิบัติตามเป็นตัวอย่าง	4.21	.683	-.551	.198	มาก
8. มุ่งทำประโยชน์แก่สังคม	4.17	.699	-.355	-.575	มาก

(ต่อ)

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริม คุณภาพชีวิตของประชาชน	\bar{X}	S.D.	SKEW	KUR	ระดับความเหมาะสม
9. ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย	4.17	.722	-.312	-.893	มาก
10. มีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม แก่ทุกคน	4.18	.753	-.506	-.489	มาก
11. ให้ความรู้เรื่องทางโลกควบคู่ไปด้วย	4.29	.720	-.641	-.366	มาก
12. ให้ความรู้ด้านสังคม และให้ความรู้ เพื่อลดปัญหาของสังคม	4.31	.710	-.629	-.469	มาก
13. พัฒนาสุขภาพจิตและฝึกทำสมาธิ	4.18	.719	-.415	-.540	มาก
14. ให้ความรู้หลักธรรมที่เป็นเครื่อง คุ้มครองโลก	4.34	.691	-.722	-.060	มาก
โดยรวม	4.24	.490	-.443	-.371	มาก

จากตารางที่ 4.10 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการให้ความรู้ความเข้าใจ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = 0.490) มีค่าความเบ้ (SKEW) เท่ากับ -.443 มีค่าความโด่ง (KUR) เท่ากับ -.371 แสดงว่าข้อมูลมีการแจกแจงโค้งเบ้ลบและมีค่าความโด่งน้อยกว่าปกติ

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ข้อที่อยู่ในระดับมากเป็นอันดับแรกคือ พระสงฆ์ควรมีความรู้หลักธรรมที่เป็นเครื่องคุ้มครองโลก ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = .691) รองลงมา คือ พระสงฆ์ควรมีความรู้เอกลักษณ์ในทางวัฒนธรรมของชาวพุทธ ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = .698) และพระสงฆ์ควรมีความรู้ประเพณีที่พุทธศาสนิกชนนิยมทำกันในวันเข้าพรรษา ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = .663) ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการให้ความรู้ความเข้าใจ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าความเบ้ (SKEW) มีค่าความโด่ง (KUR) มีการแจกแจงโค้งเบ้ลบและมีค่าความโด่งน้อยกว่าปกติ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ข้อที่อยู่ในลำดับแรก คือ พระสงฆ์ควรมีความรู้หลักธรรมที่เป็นเครื่องคุ้มครองโลก รองลงมา คือ พระสงฆ์ควรมีความรู้เอกลักษณ์ในทางวัฒนธรรมของชาวพุทธ และพระสงฆ์ควรมีความรู้ประเพณีที่พุทธศาสนิกชนนิยมทำกันในวันเข้าพรรษา

ตารางที่ 4.11 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์
ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการเสริมสร้างเจตคติ

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริม คุณภาพชีวิตของประชาชน	\bar{X}	S.D.	SKEW	KUR	ระดับความเหมาะสม
1. พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการเสนอ แนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิต แก่ประชาชนในทุกมิติ	4.29	.673	-.482	-.545	มาก
2. พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการกำหนด ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อสร้างระเบียบทางวัฒนธรรม ของสังคมได้ดีที่สุดแก่ประชาชน	4.31	.696	-.618	-.385	มาก
3. พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการจัดทำ แผนงาน โครงการ เพื่อส่งเสริม คุณภาพชีวิตแก่ประชาชน	4.35	.712	-.867	.270	มาก
4. พระสงฆ์ควรมีบทบาททุกกลุ่มในชุมชน เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ เยาวชน อบต. ฯลฯ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา คุณภาพชีวิต	4.43	.670	-.875	.074	มาก
5. พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการระดม ทรัพยากรบุคคล วัสดุอุปกรณ์ และภูมิปัญญาชาวบ้านในชุมชน มาร่วมดำเนินการส่งเสริมการพัฒนา คุณภาพชีวิต	4.38	.655	-.759	.284	มาก
6. พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการประสานงาน กับองค์กรที่เป็นภาคีเครือข่าย ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต มากขึ้น	4.34	.702	-.914	1.034	มาก
7. ปัจจุบันประชาชนให้ความสนใจข่าวสาร ทางด้านคุณภาพชีวิต การศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม	4.31	.710	-.899	1.036	มาก

(ต่อ)

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริม คุณภาพชีวิตของประชาชน	\bar{X}	S.D.	SKEW	KUR	ระดับความเหมาะสม
8. ประชาชนได้ให้ความร่วมมือ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น ทางกายภาพ ทางจิตใจ และจิต สาธารณะให้มากขึ้น	4.31	.664	-.515	-.480	มาก
9. ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชน มีความรู้ในการดูแลสุขภาพกาย และสุขภาพจิตตนเองมากขึ้น	4.37	.653	-.786	.580	มาก
10. พระสงฆ์ที่มีบทบาททางสังคม และได้รับความศรัทธาจากประชาชน สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต ของประชาชนได้ง่าย	4.33	.703	-.711	-.172	มาก
11. พระสงฆ์ยังได้รับความศรัทธา ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ ประชาชนในชุมชน	4.29	.724	-.735	-.012	มาก
12. พระสงฆ์ที่มีความรู้และบารมีธรรม เป็นผู้นำในการพัฒนาคุณภาพชีวิต แก่ประชาชนได้มาก	4.44	.655	-.762	-.487	มาก
13. ให้แนวทางการยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรมและการบูรณาการ ในการดำเนินชีวิต	4.37	.696	-.699	-.501	มาก
14. พระสงฆ์ควรมาใช้วัดเป็นสถานที่ ฝึกอบรมหรือกิจกรรมต่าง ๆ แก่ประชาชน	4.38	.683	-.805	.101	มาก
15. มีการนำข้อสรุปที่เป็นผลสำเร็จ หรือปัญหาจากการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตไปปรับปรุงแก้ไขในครั้งต่อไป	4.37	.697	-.897	.469	มาก

(ต่อ)

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริม คุณภาพชีวิตของประชาชน	\bar{X}	S.D.	SKEW	KUR	ระดับความเหมาะสม
16. จัดให้มีการเทศนา การบรรยายธรรม เป็นประจำ และอำนวยความสะดวก ในการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ แก่ประชาชน	4.34	.702	-.821	.313	มาก
17. มีการสอนหนังสือด้านธรรมะ แก่เยาวชน และจัดสถานที่พักผ่อน หย่อนใจสำหรับประชาชนขึ้นภายใน วัด	4.32	.768	-.850	-.102	มาก
18. อนุรักษ์ทำความสะอาดในบ้าน วัด ที่สาธารณะและพัฒนาพื้นที่ของวัด ให้เป็นลานวัดลานใจ ลานกีฬา ของเยาวชนและประชาชน	4.41	.699	-1.008	.618	มาก
19. ควรให้พระสงฆ์เข้ามีส่วนร่วม ในการแก้ปัญหาสังคมโดยเป็นผู้นำ ด้านการอบรมคุณธรรมและจริยธรรม เพิ่มมากขึ้น เพื่อกล่อมเกลาจิตใจ	4.35	.688	-.689	-.271	มาก
20. ส่งเสริมให้พระสงฆ์มีการศึกษาเพิ่มขึ้น และเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ แก่ประชาชน	4.35	.712	-.867	.270	มาก
โดยรวม	4.35	.487	-.698	-.068	มาก

จากตารางที่ 4.11 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการเสริมสร้างเจตคติโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.487) มีค่าความเบ้ (SKEW) เท่ากับ -.698 มีค่าความโด่ง (KUR) เท่ากับ -.068 แสดงว่าข้อมูลมีการแจกแจงโค้งเบ้ลบและมีค่าความโด่งน้อยกว่าปกติ

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ข้อที่อยู่ในระดับมากเป็นอันดับแรกคือ พระสงฆ์ที่มีความรู้และบารมีธรรมเป็นผู้นำในการพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ประชาชนได้มาก

($\bar{X} = 4.44$, S.D. = .655) รองลงมา คือ พระสงฆ์ควรมีบทบาททุกกลุ่มในชุมชน เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ เยาวชน อบต. ฯลฯ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ($\bar{X} = 4.43$, S.D. = .670) และรณรงค์ทำความสะอาดในบ้าน วัด ที่สาธารณะและพัฒนาพื้นที่ของวัดให้เป็นลานวัดลานใจ ลานกีฬาของเยาวชน และประชาชน ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = .699) ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการเสริมสร้างเจตคติโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าความเบ้ (SKEW) มีค่าความโด่ง (KUR) มีการแจกแจงโค้งเบ้ลบและมีค่าความโด่งน้อยกว่าปกติ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ข้อที่อยู่ในลำดับแรกคือ พระสงฆ์ที่มีความรู้และบารมีธรรมเป็นผู้นำในการพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ประชาชนได้มาก รองลงมาคือ พระสงฆ์ควรมีบทบาททุกกลุ่มในชุมชน เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ เยาวชน อบต. ฯลฯ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและรณรงค์ทำความสะอาดในบ้าน วัด ที่สาธารณะและพัฒนาพื้นที่ของวัดให้เป็นลานวัดลานใจ ลานกีฬาของเยาวชนและประชาชน

ตารางที่ 4.12 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการเสริมสร้างพฤติกรรม

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน	\bar{X}	S.D.	SKEW	KUR	ระดับความเหมาะสม
1. รับฟังความคิดเห็นของประชาชน เพื่อส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน	4.37	.697	-.905	.475	มาก
2. นำเสนอโครงการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตต่อหน่วยงานภาครัฐ เช่น การศึกษา การสงเคราะห์ เป็นต้น	4.42	.673	-.874	.047	มาก
3. ให้ความสำคัญด้านส่งเสริมหมู่บ้านศีล 5 แก่ประชาชนในเขตปกครองในตำบล	4.50	.665	-1.173	.834	มาก
4. แนะนำสั่งสอนให้ประชาชนตั้งอยู่ในความดีตามหลักสอนพระพุทธศาสนา	4.33	.734	-.866	.209	มาก

(ต่อ)

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริม คุณภาพชีวิตของประชาชน	\bar{X}	S.D.	SKEW	KUR	ระดับความเหมาะสม
5. พัฒนาประชาชนให้มีจิตใจ และผู้สนับสนุนงบประมาณในการจัด การศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อม	3.90	.889	-.252	-.804	มาก
6. สนับสนุนและส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม	4.32	.752	-.944	.705	มาก
7. มีการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญ ของชาติทุกครั้ง เพื่อส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรมแก่ประชาชน	4.01	.886	-.646	.041	มาก
8. จัดให้มีการแสดงพระธรรมเทศนา การบวชเณรภาคฤดูร้อน การบวชชี พรหมณ์ เป็นต้น	4.30	.736	-.946	1.008	มาก
9. พร้อมและยินดีที่จะผลักดันให้องค์การ บริหารส่วนตำบลสนับสนุนงบประมาณ ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมศาสนา	4.04	.872	-.637	.055	มาก
10. ข้าพเจ้าเสนอโครงการส่งเสริม วัฒนธรรมและประเพณี	4.33	.692	-.795	.660	มาก
11. มีส่วนร่วมและบทบาทเป็นผู้นำ ด้านจิตอาสาหรือกิจกรรมของชุมชน	4.40	.662	-.664	-.612	มาก
12. นำพระภิกษุ สามเณรในพื้นที่เข้ามา มีส่วนร่วมกับชุมชนและปฏิบัติตน เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน	4.48	.653	-.890	-.314	มาก
13. ส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณี ที่ไม่ขัดต่อหลักคำสอนพระพุทธศาสนา	4.37	.712	-1.042	1.506	มาก

(ต่อ)

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริม คุณภาพชีวิตของประชาชน	\bar{X}	S.D.	SKEW	KUR	ระดับความเหมาะสม
14. ได้มีการจัดภูมิทัศน์ภายในวัดให้น่าอยู่ และสวยงามเอื้อประโยชน์แก่สังคม และชุมชนและให้ชุมชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการดูแลและรักษาวัด ควรแก่แสงบุญ	4.35	.726	-.777	-.262	มาก
15. มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมวัฒนธรรม และประเพณี เช่น วันสงกรานต์ บุญบั้งไฟ บุญประเพณีเดือนหก ประเพณีฮีต 12 คอง 14 เป็นต้น	4.18	.790	-.611	-.396	มาก
16. เป็นแกนนำสำคัญหรือนำพาชุมชน มาทำกิจกรรมสาธารณะ อย่างสม่ำเสมอและการส่งเสริม รายได้หรือการพัฒนาอาชีพที่เหมาะสม แก่ประชาชนตามสมควร	4.16	.739	-.423	-.558	มาก
17. มีการรวบรวมเอกสาร ตำรา คัมภีร์ ทางพระพุทธศาสนาให้สูญหาย	4.13	.750	-.614	.322	มาก
18. มีการบริจาคปัจจัยในการบูรณะ โบราณสถาน โบราณ วัตถุ และมีการจัดกิจกรรมเมื่อถึงวันสำคัญ ต่าง ๆ ทางศาสนา	4.20	.712	-.401	-.645	มาก
19. จัดภูมิทัศน์ภายในวัดให้เอื้อต่อ สุขภาพจิตและคุณภาพชีวิต	4.21	.676	-.392	-.384	มาก
20. จัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการแพทย์ และสาธารณสุขแก่ประชาชน ในชุมชน และจัดให้มีกิจกรรม เกี่ยวกับการดูแลระบบนิเวศ	4.23	.738	-.649	.113	มาก
โดยรวม	4.26	.472	-.336	-.620	มาก

จากตารางที่ 4.12 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการเสริมสร้างพฤติกรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$, S.D. = 0.472) มีค่าความเบ้ (SKEW) เท่ากับ -0.336 มีค่าความโด่ง (KUR) เท่ากับ -0.620 แสดงว่าข้อมูลมีการแจกแจงโค้งเบ้ลบและมีค่าความโด่งมากกว่าปกติ

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ข้อที่อยู่ในระดับมากเป็นอันดับแรก คือ ให้ความสำคัญด้านส่งเสริมหมู่บ้านศีล 5 แก่ประชาชนในเขตปกครองในตำบล ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = .665) รองลงมา คือ นำพระภิกษุ สามเณรในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน ($\bar{X} = 4.48$, S.D. = .653) และรณรงค์ทำความสะอาดในบ้าน วัด ที่สาธารณะ และนำเสนอโครงการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตต่อหน่วยงานภาครัฐ เช่น การศึกษา การสงเคราะห์ เป็นต้น ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = .673) ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการเสริมสร้างพฤติกรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าความเบ้ (SKEW) มีค่าความโด่ง (KUR) มีการแจกแจงโค้งเบ้ลบและมีค่าความโด่งมากกว่าปกติ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทุกข้ออยู่ในระดับมาก ข้อที่อยู่ในลำดับแรก คือ ให้ความสำคัญด้านส่งเสริมหมู่บ้านศีล 5 แก่ประชาชนในเขตปกครองในตำบล รองลงมา คือ นำพระภิกษุ สามเณรในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน และรณรงค์ทำความสะอาดในบ้าน วัด ที่สาธารณะและนำเสนอโครงการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตต่อหน่วยงานภาครัฐ เช่น การศึกษา การสงเคราะห์ เป็นต้น

5. วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 โดยใช้สถิติพหุคูณถดถอยเชิงเส้น (Multiple Linear Regression Analysis) โดยเลือกวิธีการแบบ Stepwise พร้อมกำหนดนัยสำคัญของการทดสอบที่ระดับ .05 ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ผู้วิจัยได้จัดกระทำตัวแปร ดังนี้

5.1 กำหนดรหัสตัวแปรสำหรับการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ดังแสดงในตารางที่ 4.13

ตารางที่ 4.13 การกำหนดรหัสตัวแปรที่จะใช้ในการนำเข้าสู่สมการปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

ตัวแปร	ประเภทตัวแปร	รหัส
1. ด้านการปกครอง	Interval Scale	GO
2. ด้านศาสนศึกษา	Interval Scale	RS
3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	Interval Scale	RE
4. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	Interval Scale	BP
5. ด้านสาธารณูปการ	Interval Scale	PF
6. ด้านสาธารณสงเคราะห์	Interval Scale	AI
7. บทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10	Interval Scale	BD

5.2 ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ ด้านสาธารณสงเคราะห์ กับตัวแปรตาม คือ บทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ประกอบด้วย ด้านการให้ความรู้ ความเข้าใจ ด้านการเสริมสร้างเจตคติ ด้านการเสริมสร้างพฤติกรรม ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สัน ระหว่างตัวแปรทั้งหมดเพื่อเป็นการทดสอบว่าตัวแปรใดมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ก็จะนำเฉพาะตัวแปรดังกล่าวเข้าสู่สมการการวิเคราะห์พหุคูณถดถอยเชิงเส้น (Multiple Linear Regression Analysis) ดังแสดงในตาราง 4.14

ตารางที่ 4.14 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม

ชื่อตัวแปร	ประเภทของตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) กับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 (BD)
1. ด้านการปกครอง (GO)	Interval Scale	0.041
2. ด้านศาสนศึกษา (RS)	Interval Scale	0.041 (**)
3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (RE)	Interval Scale	0.036 (**)
4. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (BP)	Interval Scale	0.037 (**)
5. ด้านสาธารณูปการ (PF)	Interval Scale	0.041 (**)
6. ด้านสาธารณสงเคราะห์ (AI)	Interval Scale	0.039 (**)

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4.14 พบว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 6 ตัว ที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม (BD) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 5 ตัวแปร ได้แก่ ด้านศาสนศึกษา (RS) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (RE) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (BP) ด้านสาธารณูปการ (PF) และด้านสาธารณสงเคราะห์ (AI) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง 0.036 ถึง 0.41 ตัวแปรทั้ง 5 ตัวแปรจึงเหมาะสมที่จะนำไปเข้าสมการพหุคูณถดถอยเชิงเส้น (Multiple linear regression) เพื่อหาปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

5.3 ทำการทดสอบสมมติฐานปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 โดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปร โดยใช้ Multiple linear regression และเลือกวิธีแบบ Stepwise ผลการวิเคราะห์แสดงในตาราง 4.15

ตารางที่ 4.15 ลำดับตัวแปรพยากรณ์ของการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 โดยรวม

ลำดับตัวแปร ที่ได้รับการคัดเลือก	B	S.E.	Beta	t	P - Value	Collinearity Statistics	
						Tolerance	VIF
ค่าคงที่	1.113	0.116	-	9.606	.000	-	-
1. ด้านศาสนศึกษา (RS)	0.244	0.039	0.303	6.186	.000*	0.364	2.744
2. ด้านสาธารณ สงเคราะห์ (AI)	0.198	0.037	0.252	5.314	.000*	0.390	2.567
3. ด้านสาธารณูปการ (PF)	0.138	0.041	0.179	3.404	.001*	0.317	3.151
4. ด้านการเผยแพร่ พระพุทธศาสนา (BP)	0.086	0.037	0.109	2.296	.022*	0.385	2.594
5. ด้านการศึกษา สงเคราะห์ (RE)	0.081	0.036	0.104	2.248	0.025*	0.412	2.429

$SE_{est} = \pm 0.246$ $R = 0.825$; $R^2 = 0.680$; $Adj. R^2 = 0.675$; $F = 154.718$; $P - Value = 0.001$

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4.15 พบว่า

1. การตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นว่าตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์กันเองในระดับที่สูงมาก (ไม่เกิด Multicollinearity) ทำการตรวจสอบ Multicollinearity จะใช้ค่า Variance Inflation Factor (VIF) และค่า Tolerance โดยมีเกณฑ์การตรวจสอบ ดังนี้ ค่า VIF ที่เหมาะสมไม่ควรเกิน 10 หากเกินกว่านี้ แสดงว่าตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันเองในระดับที่สูงมาก และหากค่า Tolerance < 0.2 แสดงว่าเกิด Multicollinearity จากผลการวิเคราะห์จะพบว่า ค่า VIF สูงสุดที่ได้มีค่า 3.151 ซึ่งไม่เกิน 10 และ

ค่า Tolerance ที่มีค่าน้อยที่สุด 0.317 ซึ่งไม่ต่ำกว่า 0.2 แสดงว่าตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์กันระดับสูงหรือไม่ (ไม่เกิด Multicollinearity)

2. การตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงเส้นระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม โดยใช้ F - test (ANOVA) พบว่า ตัวแปรอิสระทั้งห้าตัว ได้แก่ ด้านศาสนศึกษา (RS) ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ (AI) ด้านสาธารณูปการ (PF) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา(BP) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (RE) มีความสัมพันธ์เชิงเส้นกับตัวแปรตาม (บทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ประกอบไปด้วย ด้านการให้ความรู้ความเข้าใจ ด้านการเสริมสร้างเจตคติ ด้านการเสริมสร้างพฤติกรรม) ($F = 154.718$; $P - Value = 0.001$)

3. ทำการตรวจสอบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญของค่าคงที่และสัมประสิทธิ์แต่ละตัวกับตัวแปรตามในสมการ พบว่า ตัวแปรที่ถูกเลือกเข้าสมการเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 โดยรวม ($P \leq .001$) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเป็น 0.825 และสามารถร่วมกันพยากรณ์บทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ได้ร้อยละ 68 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์ เท่ากับ ± 0.246

สมการพยากรณ์บทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ในรูปคะแนนดิบ เป็นดังนี้

$BD = 1.113 + 0.244$ ด้านศาสนศึกษา (RS) $+ 0.198$ ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ (AI) $+ 0.138$ ด้านสาธารณูปการ (PF) $+ 0.086$ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (BP) $+ 0.081$ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (RE)

ระยะที่ 3 การสร้างรูปแบบการพัฒนามาตรฐานบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

ในการวิเคราะห์องค์ประกอบ ผู้วิจัยได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของเมทริกซ์สหสัมพันธ์ที่จะนำไปใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ เพื่อพิจารณาตรวจสอบความสัมพันธ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรขึ้นแต่ละโมเดล มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แตกต่างจากศูนย์หรือไม่ ถ้าตัวแปรไม่มีความสัมพันธ์กัน แสดงว่าไม่มีองค์ประกอบร่วม จึงไม่มีประโยชน์ที่จะนำเมทริกซ์นั้นไปวิเคราะห์ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2538, น. 149) สำหรับค่าสถิติที่จะนำไปใช้พิจารณา คือ ค่าสถิติของ Bartlett (Bartlett's Test of Sphericity) ซึ่งใช้ทดสอบสมมติฐานว่าเมทริกซ์สหสัมพันธ์นั้น เป็นเมทริกซ์เอกลักษณ์ (Identity Matrix) หรือไม่ โดยพิจารณาค่า Bartlett's

test of Sphericity และค่าความน่าจะเป็น (P - Value) ว่ามีความสัมพันธ์กันเหมาะสมเพียงพอที่จะนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบต่อไปได้ โดยพิจารณาจากการมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังพิจารณา ค่าดัชนี KMO (Kaiser - Mayer - Olkin Measures of Sampling Adequacy: MSA) ซึ่ง Kim และ Muclle Kim and Muclle (1978, อ้างถึงใน อัมพร จามรมาร, 2555, น. 111) ได้เสนอไว้ว่า ถ้ามีค่ามากกว่า .80 แสดงว่าดีมากและถ้ามีค่าน้อยกว่า .50 แสดงว่าใช้ไม่ได้

สำหรับการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันของตัวแปรบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 สามารถจำแนกเป็นรายโมเดลแต่ละด้าน ดังแสดงในตารางที่ 4.16 ดังนี้

ตารางที่ 4.16 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันของตัวแปรบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

ตัวบ่งชี้	GO	RS	RE	BP	PF	AI	KN	At	BE
GO	1.000	-	-	-	-	-	-	-	-
RS	.690**	1.000	-	-	-	-	-	-	-
RE	.564**	.718**	1.000	-	-	-	-	-	-
BP	.629**	.684**	.662**	1.000	-	-	-	-	-
PF	.688**	.693**	.661**	.716**	1.000	-	-	-	-
AI	.703**	.651**	.587**	.662**	.750**	1.000	-	-	-
KN	.649**	.700**	.627**	.864**	.710**	.717**	1.000	-	-
AT	.596**	.640**	.572**	.542**	.577**	.571**	.743**	1.000	-
BE	.596**	.642**	.567**	.593**	.653**	.631**	.711**	.633**	1.000

** P < .01

จากตารางที่ 4.16 จากผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันของตัวแปรบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 แสดงให้เห็นว่าในแต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (P < .01)

สำหรับผลการวิเคราะห์ค่าสถิติอื่น ๆ ที่ใช้ในการพิจารณาความเหมาะสม ได้แก่ ค่าสถิติของ Bartlett test of Sphericity และค่าดัชนี Kaiser - Mayer - Olkin Measures of Sampling Adequacy: MSA จำแนกตามองค์ประกอบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ดังแสดงในตารางที่ 4. 17 ดังนี้

ตารางที่ 4.17 ค่าสถิติของ Bartlett Test of Sphericity และค่าดัชนี Kaiser – Mayer – Olkin Measurers of Sampling Adequacy: MSA ของรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

รูปแบบ	Bartlett Test of Sphericity	P	Kaiser - Mayer - Olkin Measurers of Sampling Adequacy (MSA)
บทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10	2632.845	.000	.943

จากตารางที่ 4.17 ผลการวิเคราะห์เพื่อพิจารณาความเหมาะสมผลของเมทริกซ์สหสัมพันธ์ก่อนนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่า เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแตกต่างจากเมทริกซ์เอกลักษณ์อย่างมีนัยสำคัญทาง พบว่า ค่า Bartlett test of Sphericity มีค่าเท่ากับ 2632.845 โดยทุกองค์ประกอบมีค่าความน่าจะเป็น .000 ($P < .01$) ส่วนค่า Kaiser - Mayer - Olkin Measurers of Sampling Adequacy (MSA) มีค่าเท่ากับ .943 และเมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์แล้ว พบว่ามีค่ามากกว่า .80 แสดงว่า องค์ประกอบมีความสัมพันธ์กันดีมาก สามารถนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบได้ตามข้อเสนอของ Kim and Muclle ได้เสนอไว้ว่า ถ้ามีค่ามากกว่า .80 ดีมาก และถ้ามีค่าน้อยกว่า .50 ใช้ไม่ได้ Kim and Muclle (1978, อ้างถึงใน วิลาวัลย์ มาคุ่มม, 2549, น. 234) สอดคล้องกับ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542, น. 37) ที่กล่าวว่า ค่าดัชนี Kaiser - Mayer - Olkin ควรจะมีค่าเข้าใกล้หนึ่งนั้นแสดงว่า องค์ประกอบย่อยทั้งสามสามารถนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันในขั้นตอนต่อไปได้

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันหลังจากการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ในการวิจัยในระยะที่ 2 ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป เพื่อสร้างสเกลองค์ประกอบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 มีรายละเอียดดังตาราง 4.18 – 4.23 และภาพที่ 4.1 – 4.8

1. โมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ตัวบ่งชี้ด้านการปกครอง (Go)

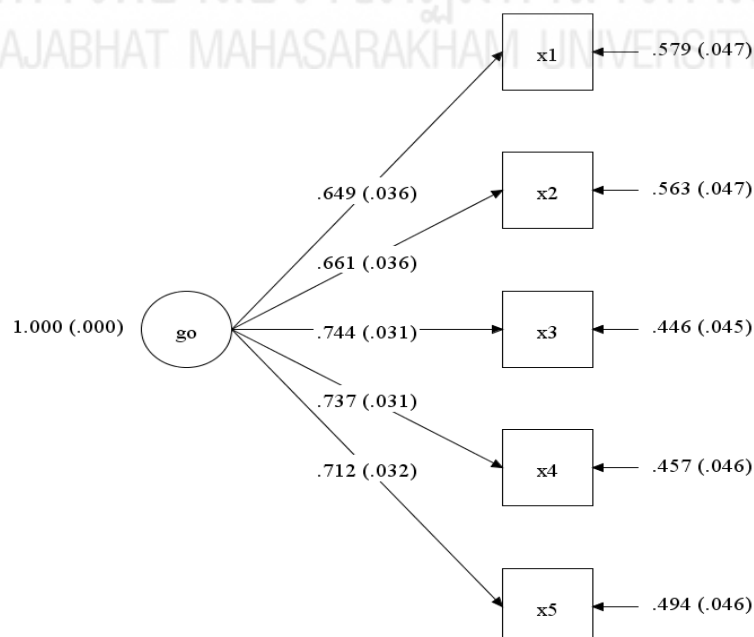
ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียด ดังนี้ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ตัวบ่งชี้ด้านการปกครอง ซึ่งได้ผลการวิเคราะห์ออกเป็นตัวชี้วัด 5 ตัวบ่งชี้ดังแสดงในตารางที่ 4.18 ดังนี้

ตารางที่ 4.18 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของบพททของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิต
ของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านการปกครอง

ตัวบ่งชี้	น้ำหนัก องค์ประกอบ มาตรฐาน (λ)	ความคลาด เคลื่อน มาตรฐาน (SE)	Z - test	สัมประสิทธิ์ การพยากรณ์ R^2	ความเชื่อมั่น เชิงโครงสร้าง (ρ_c)	ความตรงเชิง โครงสร้าง (ρ_v)
X1	0.649	0.036	17.886	0.421	0.469	0.422
X2	0.661	0.036	18.609	0.437	0.485	0.438
X3	0.744	0.031	24.375	0.554	0.600	0.554
X4	0.737	0.031	23.717	0.543	0.589	0.544
X5	0.712	0.032	21.907	0.506	0.553	0.507

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01, Chi - Square = 13.917, df = 5, P = 0.0161, CFI = 0.986, TLI = 0.971, SRMR = 0.022, RMSEA = 0.069

จากตารางที่ 4.18 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของบพททของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านการปกครอง โดยวัดจากตัวบ่งชี้ 5 ตัวบ่งชี้ ผู้วิจัยสามารถสร้างโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันได้ ดังภาพที่ 4.2 ดังนี้

** P < .01, Chi - Square = 13.917, df = 5, P = 0.0161, RMSEA = 0.069

ภาพที่ 4.2 โมเดลบพททของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครอง
ของคณะสงฆ์ภาค 10 ตัวบ่งชี้ด้านการปกครอง

จากตารางที่ 4.18 และภาพที่ 4.2 ผลการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบเชิงยืนยันยันของโมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านการปกครอง (Go) โดยวัดจากตัวบ่งชี้ 5 ตัวบ่งชี้ พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของโมเดล จากค่าไควร์ - แสควร์ (Chi - Square) เท่ากับ 13.917 ค่าชั้นแห่งความเป็นอิสระ (df) เท่ากับ 5 ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ (P - Value) เท่ากับ 0.0161 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 0.986 ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบของ Tucker - Lewis (TLI) เท่ากับ 0.971 ค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือมาตรฐาน (SRMR) เท่ากับ 0.022 ค่าดัชนีรากของกำลังที่สองเฉลี่ยเศษของการประมาณค่าความคลาดเคลื่อน (RMSEA) เท่ากับ 0.069 มีค่ามากกว่า .05 กล่าวโดยสรุปจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของโมเดลดังกล่าวนี้ นั้น หมายความว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดี

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดตัวบ่งชี้ทั้ง 5 ตัวบ่งชี้ พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (λ) ของตัวบ่งชี้ทั้ง 5 ตัวบ่งชี้ มีค่าเป็นบวกทั้งหมด คือ มีค่าตั้งแต่ 0.649 - 0.712 และเมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) เป็นรายองค์ประกอบ พบว่า

ตัวบ่งชี้การควบคุมดูแลพระภิกษุในปกครองให้สงบเรียบร้อย (X3) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.744 รองลงมา คือ การออกกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ แก่พุทธศาสนิกชน เช่น การห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรกายบริเวณในวัด (X4) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.737 การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุความขัดแย้ง หรือลงโทษกรรม (X5) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.712 การบริหารจัดการกิจการของวัด เช่น บัญชีรายรับ-รายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี (X2) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.661 สำหรับตัวบ่งชี้ที่มีน้ำหนักความสำคัญต่ำสุด คือ การออกกฎ ระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ (X1) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.649 มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) มีค่า 0.421 - 0.554

2. โมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ตัวบ่งชี้ด้านการศึกษา (Rs)

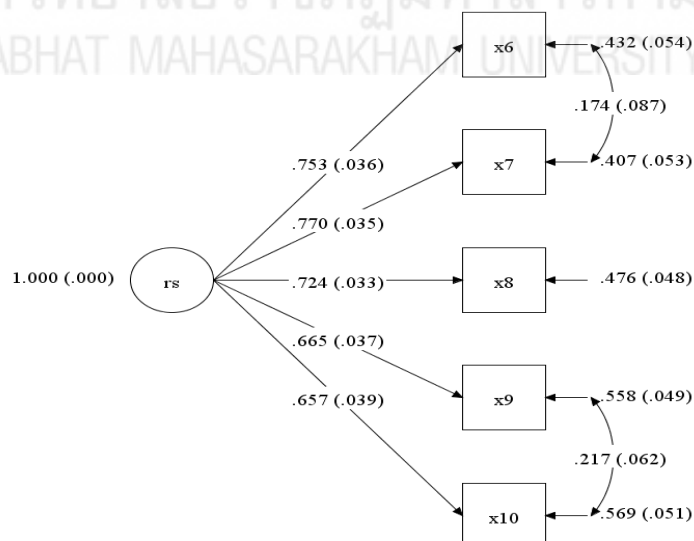
ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียด ดังนี้ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันยันของโมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ตัวบ่งชี้ด้านการศึกษา ซึ่งได้ผลการวิเคราะห์ออกเป็นตัวชี้วัด 5 ตัวบ่งชี้ ดังแสดงในตารางที่ 4.19 ดังนี้

ตารางที่ 4.19 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันยับยันทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านการศึกษา

ตัวบ่งชี้	น้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ)	ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (SE)	Z - test	สัมประสิทธิ์การพยากรณ์ R^2	ความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้าง (ρ_c)	ความตรงเชิงโครงสร้าง (ρ_v)
X6	0.753	0.036	21.214	0.568	0.622	0.568
X7	0.770	0.035	22.248	0.593	0.648	0.593
X8	0.724	0.033	21.707	0.524	0.573	0.525
X9	0.665	0.037	17.868	0.442	0.492	0.443
X10	0.657	0.039	16.942	0.431	0.484	0.432

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01, Chi - Square = 3.919, df = 3, P = 0.2704, CFI = 0.999, TLI = 0.996, SRMR = 0.010, RMSEA = 0.029

จากตารางที่ 4.19 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านการศึกษา โดยวัดจากตัวบ่งชี้ 5 ตัวบ่งชี้ ผู้วิจัยสามารถสร้างโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันได้ ดังภาพที่ 4.3 ดังนี้

** P < .01, Chi - Square = 3.919, df = 3, P = 0.2704, RMSEA = 0.029

ภาพที่ 4.3 โมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ตัวบ่งชี้ด้านการศึกษา

จากตารางที่ 4.19 และภาพที่ 4.3 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านการศึกษา (Rs) โดยวัดจากตัวบ่งชี้ 5 ตัวบ่งชี้ พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของโมเดล จากค่าไควร์ - แสควร์ (Chi - Square) เท่ากับ 3.919 ค่าชั้นแห่งความเป็นอิสระ (df) เท่ากับ 3 ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ (P - Value) เท่ากับ 0.2704 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 0.999 ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบของ Tucker - Lewis (TLI) เท่ากับ 0.996 ค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือมาตรฐาน (SRMR) เท่ากับ 0.010 ค่าดัชนีรากของกำลังที่สองเฉลี่ยเศษของการประมาณค่าความคลาดเคลื่อน (RMSEA) เท่ากับ 0.029 มีค่าต่ำกว่า .05 กล่าวโดยสรุปจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของโมเดลดังกล่าวนี้ หมายความว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดีมาก

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดตัวบ่งชี้ทั้ง 5 ตัวบ่งชี้ พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (λ) ของตัวบ่งชี้ทั้ง 5 ตัวบ่งชี้ มีค่าเป็นบวกทั้งหมด คือ มีค่าตั้งแต่ 0.657 - 0.770 และเมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) เป็นรายองค์ประกอบ พบว่า

ตัวบ่งชี้การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับบาลีและหรือนักธรรมชั้นภายในวัด (X7) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.770 รองลงมา คือ การสรรหาและพัฒนาครูสอนนักธรรมและบาลี (X6) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.753 การควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนนักธรรมบาลีแก่พระภิกษุสามเณรอย่างทั่วถึง (X8) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.724 ยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรม เปรียญธรรมประโยคต่าง ๆ และครูพระสอนศีลธรรมให้มีขวัญและกำลังใจ (X9) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.665 สำหรับตัวบ่งชี้ที่มีน้ำหนักความสำคัญต่ำสุด คือ การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการเรียนการสอนธรรมศึกษาแก่ประชาชนและนักเรียนโดยทั่วไป (X10) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.657 มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) มีค่า 0.431 - 0.593

3. โมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ตัวบ่งชี้ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (Re)

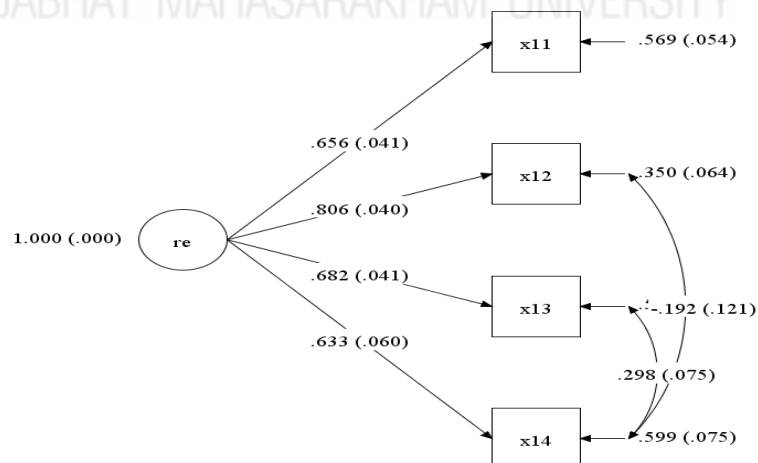
ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ ผู้วิจัย ได้นำเสนอรายละเอียด ดังนี้ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ตัวบ่งชี้ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ซึ่งได้ผลการวิเคราะห์ออกเป็นตัวชี้วัด 5 ตัวบ่งชี้ ดังแสดงในตารางที่ 4.20 ดังนี้

ตารางที่ 4.20 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ตัวบ่งชี้	น้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ)	ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (SE)	Z - test	สัมประสิทธิ์การพยากรณ์ R^2	ความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้าง (ρ_c)	ความตรงเชิงโครงสร้าง (ρ_v)
X11	0.656	0.041	15.988	0.431	0.657	0.431
X12	0.806	0.040	20.389	0.650	0.675	0.650
X13	0.682	0.041	16.794	0.465	0.522	0.466
X14	0.633	0.060	10.629	0.401	0.480	0.403
X11	0.656	0.041	15.988	0.431	0.657	0.431

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01, Chi - Square = 0.000, df = 0, P = 0.0000, CFI = 1.000, TLI = 1.000, SRMR = 0.000, RMSEA = 0.000

จากตารางที่ 4.20 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยวัดจากตัวบ่งชี้ 4 ตัวบ่งชี้ ผู้วิจัยสามารถสร้างโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันได้ ดังภาพที่ 4.4 ดังนี้

** P < .01, Chi - Square = 0.000, df = 0, P = 0.000, RMSEA = 0.000

ภาพที่ 4.4 โมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ตัวบ่งชี้ด้านการศึกษาสงเคราะห์

จากตารางที่ 4.20 และภาพที่ 4.4 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านการศึกษา สงเคราะห์ (Re) โดยวัดจากตัวบ่งชี้ 4 ตัวบ่งชี้ พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของโมเดล จากค่าไคว - แสควร์ (Chi - Square) เท่ากับ 0.000 ค่าชั้นแห่งความเป็นอิสระ (df) เท่ากับ 0 ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ (P - Value) เท่ากับ 0.0000 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 1.000 ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบของ Tucker - Lewis (TLI) เท่ากับ 1.000 ค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือมาตรฐาน (SRMR) เท่ากับ 0.000 ค่าดัชนีรากของกำลังที่สองเฉลี่ยเศษของการประมาณค่าความคลาดเคลื่อน (RMSEA) เท่ากับ 0.000 มีค่าต่ำกว่า .05 กล่าวโดยสรุปจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของโมเดลดังกล่าวนี้ หมายความว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดีมาก

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดตัวบ่งชี้ทั้ง 4 ตัวบ่งชี้ พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (λ) ของตัวบ่งชี้ทั้ง 4 ตัวบ่งชี้ มีค่าเป็นบวกทั้งหมด คือ มีค่าตั้งแต่ 0.633 - 0.806 และเมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) เป็นรายองค์ประกอบ พบว่า

ตัวบ่งชี้การประสานการจัดหางบประมาณในการสร้างอาคารเรียน ห้องเรียน หรือห้องจริยศึกษา (X12) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.806 รองลงมา คือ การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชน (X13) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.682 การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ (X11) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.656 สำหรับตัวบ่งชี้ที่มีน้ำหนักความสำคัญต่ำสุด คือ การเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาต่าง ๆ (X14) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.633 มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) มีค่า 0.401 - 0.650

4. โมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ตัวบ่งชี้ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (Bp)

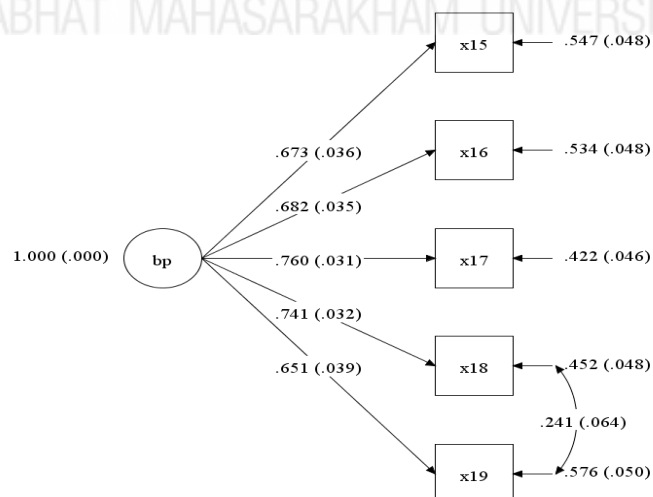
ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียด ดังนี้ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ตัวบ่งชี้ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งได้ผลการวิเคราะห์ออกเป็นตัวชี้วัด 5 ตัวบ่งชี้ ดังแสดงในตารางที่ 4.21 ดังนี้

ตารางที่ 4.21 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันยับยันทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ตัวบ่งชี้	น้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ)	ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (SE)	Z - test	สัมประสิทธิ์การพยากรณ์ R^2	ความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้าง (ρ_c)	ความตรงเชิงโครงสร้าง (ρ_v)
X15	0.673	0.036	18.866	0.453	0.502	0.454
X16	0.682	0.035	19.469	0.466	0.514	0.466
X17	0.760	0.031	24.899	0.578	0.625	0.578
X18	0.741	0.032	22.791	0.248	0.597	0.550
X19	0.651	0.039	16.897	0.424	0.476	0.425

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01, Chi - Square = 7.644, df = 4, P = 0.1055, CFI = 0.994, TLI = 0.986, SRMR = 0.016, RMSEA = 0.049

จากตารางที่ 4.21 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยวัดจากตัวบ่งชี้ 5 ตัวบ่งชี้ ผู้วิจัย สามารถสร้างโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันได้ ดังภาพที่ 4.4 ดังนี้

** P < .01, Chi - Square = 7.644, df = 4, P = 0.1055, RMSEA = 0.049

ภาพที่ 4.4 โมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ตัวบ่งชี้ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากตารางที่ 4.21 และภาพที่ 4.4 แสดงผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (Bp) โดยวัดจากตัวบ่งชี้ 5 ตัวบ่งชี้ พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของโมเดล จากค่าไคร์ - แสควร์ (Chi - Square) เท่ากับ 7.644 ค่าชั้นแห่งความเป็นอิสระ (df) เท่ากับ 4 ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ (P - Value) เท่ากับ 0.1055 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 0.994 ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบของ Tucker - Lewis (TLI) เท่ากับ 0.986 ค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือมาตรฐาน (SRMR) เท่ากับ 0.016 ค่าดัชนีรากของกำลังที่สองเฉลี่ยเศษของการประมาณค่าความคลาดเคลื่อน (RMSEA) เท่ากับ 0.049 มีค่าต่ำกว่า .05 กล่าวโดยสรุปจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของโมเดลดังกล่าวนี้ หมายความว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดีมาก

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดตัวบ่งชี้ทั้ง 5 ตัวบ่งชี้ พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (λ) ของตัวบ่งชี้ทั้ง 5 ตัวบ่งชี้ มีค่าเป็นบวกทั้งหมด คือ มีค่าตั้งแต่ 0.651 - 0.760 และเมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) เป็นรายองค์ประกอบ พบว่า

ตัวบ่งชี้ฝึกอบรมพระภิกษุให้มีความรู้และวิธีการเผยแผ่ธรรมะ (X17) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.760 รองลงมา คือ การเทศนาสั่งสอนแก่ประชาชนโดยทั่วไปให้ตั้งอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นประจำ (X18) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.741 จัดให้มีศูนย์ปฏิบัติธรรมขึ้นภายในวัดและมีพระอาจารย์สอนการปฏิบัติธรรม (X16) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.682 การจัดหาหนังสือไหว้พระสวดมนต์เพื่อผู้รักษาศีลฟังธรรมไว้เพียงพอ (X15) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.673 การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาแก่พระภิกษุและประชาชน (X19) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.651 มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) มีค่า 0.248 - 0.578

5. โมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ตัวบ่งชี้ด้านสาธารณูปการ (Pf)

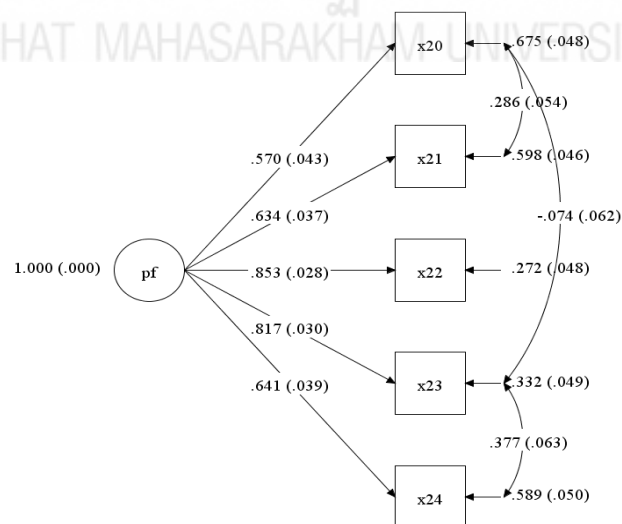
ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียด ดังนี้ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ตัวบ่งชี้ด้านสาธารณูปการ ซึ่งได้ผลการวิเคราะห์ออกเป็นตัวชี้วัด 5 ตัวบ่งชี้ ดังแสดงในตารางที่ 4.22 ดังนี้

ตารางที่ 4.22 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันยับยันทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิต
ของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านสาธัญปลูกการ

ตัวบ่งชี้	น้ำหนัก องค์ประกอบ มาตรฐาน (λ)	ความคลาด เคลื่อน มาตรฐาน (SE)	Z - test	สัมประสิทธิ์ การพยากรณ์ R^2	ความเชื่อมั่น เชิงโครงสร้าง (ρ_c)	ความตรงเชิง โครงสร้าง (ρ_v)
X20	0.570	0.043	13.414	0.325	0.375	0.326
X21	0.634	0.037	17.306	0.402	0.450	0.403
X22	0.853	0.028	30.045	0.728	0.776	0.728
X23	0.817	0.030	27.063	0.668	0.717	0.668
X24	0.641	0.039	16.555	0.411	0.462	0.412

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01, Chi - Square = 1.815, df = 2, P = 0.4035, CFI = 1.000, TLI = 1.001, SRMR = 0.008, RMSEA = 0.000

จากตารางที่ 4.22 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านสาธัญปลูกการ โดยวัดจากตัวบ่งชี้ 5 ตัวบ่งชี้ ผู้วิจัยสามารถสร้างโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ได้ดังภาพที่ 4.5 ดังนี้

** P < .01, Chi - Square = 1.815, df = 2, P = 0.4035, RMSEA = 0.000

ภาพที่ 4.5 โมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครอง
ของคณะสงฆ์ภาค 10 ตัวบ่งชี้ด้านสาธัญปลูกการ

จากตารางที่ 4.22 และภาพที่ 4.5 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านสาธารณูปการ (PF) โดยวัดจากตัวบ่งชี้ 5 ตัวบ่งชี้ พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของโมเดล จากค่าไควร์ - แสควร์ (Chi - Square) เท่ากับ 1.815 ค่าชั้นแห่งความเป็นอิสระ (df) เท่ากับ 2 ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ (P - Value) เท่ากับ 0.4035 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 1.000 ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบของ Tucker - Lewis (TLI) เท่ากับ 1.001 ค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือมาตรฐาน (SRMR) เท่ากับ 0.008 ค่าดัชนีรากของกำลังที่สองเฉลี่ยเศษของการประมาณค่าความคลาดเคลื่อน (RMSEA) เท่ากับ 0.000 มีค่าต่ำกว่า .05 กล่าวโดยสรุปจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของโมเดลดังกล่าวนี้ หมายความว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดีมาก

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดตัวบ่งชี้ทั้ง 5 ตัวบ่งชี้ พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (λ) ของตัวบ่งชี้ทั้ง 5 ตัวบ่งชี้ มีค่าเป็นบวกทั้งหมด คือ มีค่าตั้งแต่ 0.570 - 0.853 และเมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) เป็นรายองค์ประกอบ พบว่า

ตัวบ่งชี้การแต่งตั้งคณะกรรมการวัดเพื่อจัดการด้านสาธารณูปการ (X22) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.853 รองลงมา คือ การจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในวัดให้เรียบร้อย (X23) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.817 การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎหมาย และพระธรรมวินัย (X24) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.641 การปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด (X21) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.634 สำหรับตัวบ่งชี้ที่มีน้ำหนักความสำคัญต่ำสุด คือ การก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์ (X20) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.570 มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) มีค่า 0.325 - 0.728

6. โมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ตัวบ่งชี้ด้านสาธารณสงเคราะห์ (Ai)

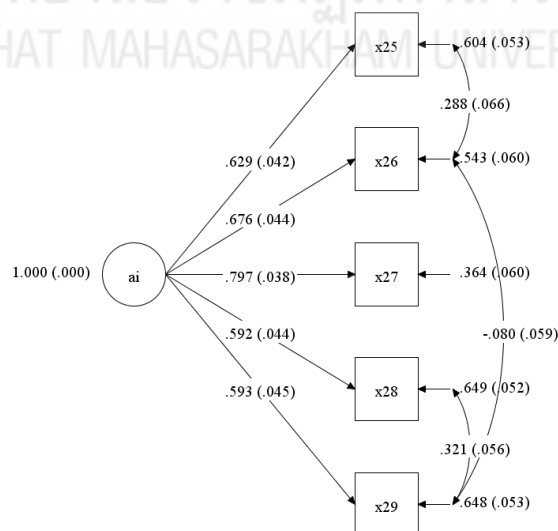
ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียด ดังนี้ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ตัวบ่งชี้ด้านสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งได้ผลการวิเคราะห์ออกเป็นตัวชี้วัด 5 ตัวบ่งชี้ ดังแสดงในตารางที่ 4.23 ดังนี้

ตารางที่ 4.23 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิต
ของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์

ตัวบ่งชี้	น้ำหนัก องค์ประกอบ มาตรฐาน (λ)	ความคลาด เคลื่อน มาตรฐาน (SE)	Z - test	สัมประสิทธิ์ การพยากรณ์ R^2	ความเชื่อมั่น เชิงโครงสร้าง (ρ_c)	ความตรงเชิง โครงสร้าง (ρ_v)
X25	0.629	0.042	14.823	0.396	0.450	0.397
X26	0.676	0.044	15.346	0.457	0.518	0.458
X27	0.797	0.038	21.040	0.636	0.697	0.636
X28	0.592	0.044	13.551	0.351	0.404	0.352
X29	0.593	0.045	13.327	0.352	0.407	0.353

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01, Chi - Square = 5.422, df = 2, P = 0.0665, CFI = 0.994, TLI = 0.972, SRMR = 0.014, RMSEA = 0.068

จากตารางที่ 4.23 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริม
คุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยวัดจาก
ตัวบ่งชี้ 5 ตัวบ่งชี้ ผู้วิจัยสามารถสร้างโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ได้ดังภาพที่ 4.6 ดังนี้

** P < .01, Chi - Square = 5.422, df = 2, P = 0.0665, RMSEA = 0.068

ภาพที่ 4.6 โมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครอง
ของคณะสงฆ์ภาค 10 ตัวบ่งชี้ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์

จากตารางที่ 4.23 และภาพที่ 4.6 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ด้านสาธารณสุขเคราะห์ (Ai) โดยวัดจากตัวบ่งชี้ 5 ตัวบ่งชี้ พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของโมเดล จากค่าไควร์ - แสควร์ (Chi - Square) เท่ากับ 5.422 ค่าชั้นแห่งความเป็นอิสระ (df) เท่ากับ 2 ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ (P - Value) เท่ากับ 0.0665 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 0.994 ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบของ Tucker - Lewis (TLI) เท่ากับ 0.972 ค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือมาตรฐาน (SRMR) เท่ากับ 0.014 ค่าดัชนีรากของกำลังที่สองเฉลี่ยเศษของการประมาณค่าความคลาดเคลื่อน (RMSEA) เท่ากับ 0.068 มีค่ามากกว่า .05 กล่าวโดยสรุปจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของโมเดลดังกล่าวนี้ นั้น หมายความว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดี

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดตัวบ่งชี้ทั้ง 5 ตัวบ่งชี้ พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (λ) ของตัวบ่งชี้ทั้ง 5 ตัวบ่งชี้ มีค่าเป็นบวกทั้งหมด คือ มีค่าตั้งแต่ 0.592 - 0.797 และเมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) เป็นรายองค์ประกอบ พบว่า

ตัวบ่งชี้การบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ (X27) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.797 รองลงมา คือ การจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราและเด็กที่ถูกทอดทิ้ง เป็นต้น (X26) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.676 การจัดหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชน (X25) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.629 การให้เงินทุน เงินดำเนินการก่อสร้างถนน ประปา ไฟฟ้าในหมู่บ้าน ชุมชน (X29) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.593 สำหรับตัวบ่งชี้ที่มีน้ำหนักความสำคัญต่ำสุด คือ การช่วยเหลือกิจการของชุมชน (X28) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.592 มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) มีค่า 0.351 - 0.457

7. โมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 รวมทุกองค์ประกอบ

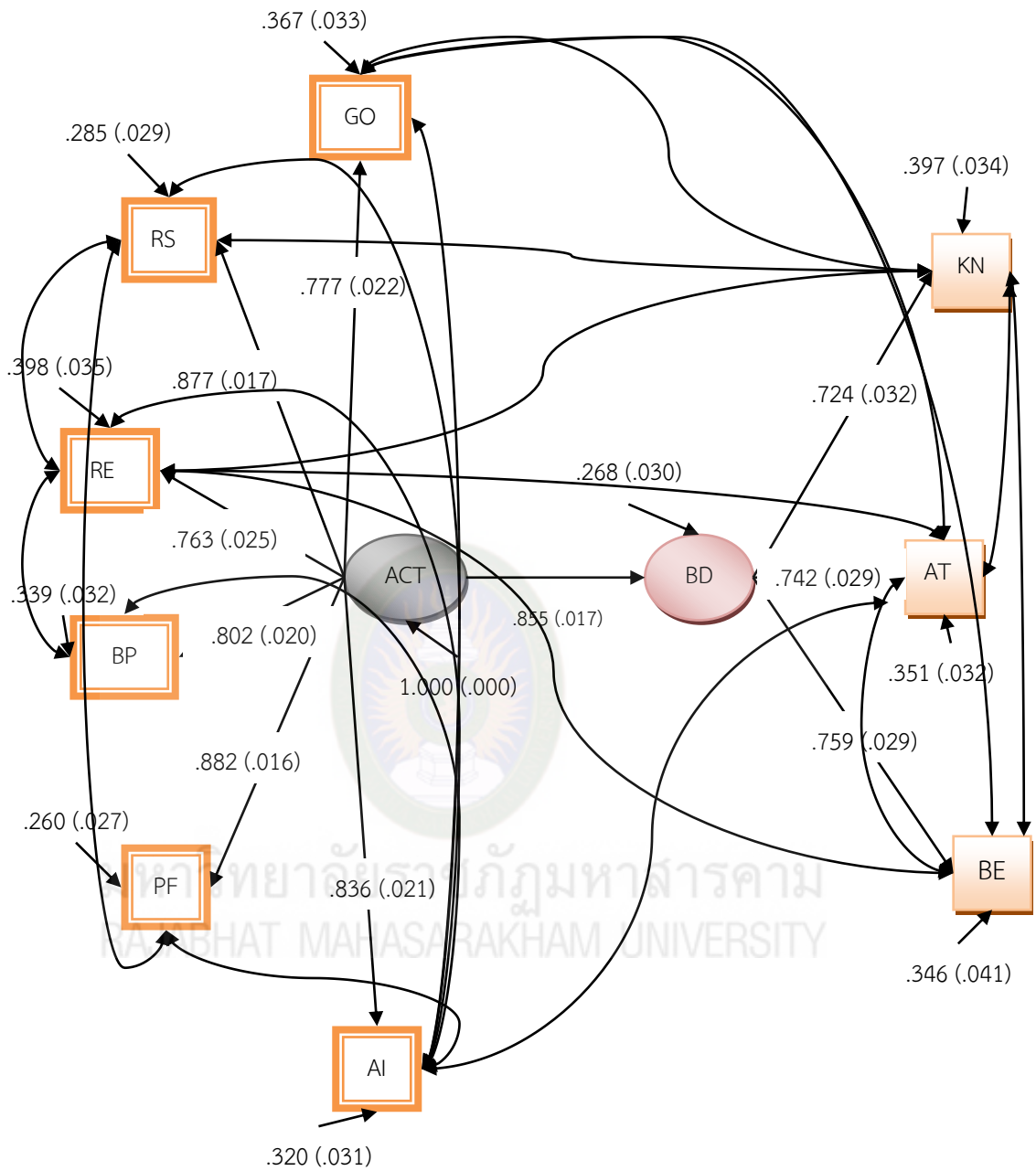
ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียด ดังนี้ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 รวมทุกองค์ประกอบ ซึ่งได้ผลการวิเคราะห์ออกเป็นองค์ประกอบ 9 องค์ประกอบ ดังแสดงในตารางที่ 4.24 ดังนี้

ตารางที่ 4.24 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบ	น้ำหนักองค์ประกอบ มาตรฐาน (λ)	ความคลาดเคลื่อน มาตรฐาน (SE)	Z - test	สัมประสิทธิ์ การพยากรณ์ R ²	ความเชื่อมั่น เชิงโครงสร้าง (ρ_c)	ความตรง เชิงโครงสร้าง (ρ_v)
บทบาทของ พระสงฆ์ต่อ การส่งเสริม คุณภาพชีวิต ของประชาชน ในเขตปกครอง ของคณะสงฆ์ ภาค 10	GO	0.777	0.022	35.572**	0.604	0.638	0.604
	RS	0.877	0.017	51.616**	0.769	0.799	0.787
	RE	0.763	0.025	30.891**	0.582	0.620	0.582
	BP	0.802	0.020	39.645**	0.643	0.675	0.643
	PF	0.882	0.016	55.827**	0.778	0.702	0.778
	AI	0.836	0.021	39.644**	0.669	0.734	0.699
	KN	0.724	0.032	32.751**	0.525	0.571	0.525
	AT	0.742	0.029	35.949**	0.550	0.594	0.551
	BE	0.759	0.029	25.837*	0.576	0.620	0.576

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01, Chi - Square = 3320.519, df = 1503, P = 0.0594, CFI = 0.886, TLI = 0.866, SRMR = 0.061, RMSEA = 0.057

จากตารางที่ 4.24 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 (BD โดยวัดจากองค์ประกอบ 6 องค์ประกอบ ผู้วิจัยสามารถสร้างโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันได้ ดังภาพที่ 4.7 ดังนี้

** P < .01, Chi - Square = 3320.519, df = 1503, P = 0.0594, RMSEA = 0.057

ภาพที่ 4.7 รูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 (BD)

จากตารางที่ 4.24 และภาพที่ 4.7 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 (BD) พบว่า รูปแบบมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของโมเดล จากค่าไควร์ - แสควร์ (Chi - Square) เท่ากับ 3320.519 ค่าชั้นแห่งความเป็นอิสระ (df) เท่ากับ 1503 ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ (P - Value) เท่ากับ 0.0594 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 0.886 ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบของ Tucker - Lewis (TLI) เท่ากับ 0.866 ค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือมาตรฐาน (SRMR) เท่ากับ 0.061 ค่าดัชนีรากของกำลังที่สองเฉลี่ยเศษของการประมาณค่าความคลาดเคลื่อน (RMSEA) เท่ากับ .057 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (λ) มีค่าระหว่าง 0.05 - 0.80 กล่าวโดยสรุปจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของโมเดลดังกล่าวนี้ หมายความว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดี

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดองค์ประกอบ พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (λ) ของตัวบ่งชี้องค์ประกอบองค์มีค่าเป็นบวกทั้งหมด คือ มีค่าตั้งแต่ 0.724 - 0.880 และเมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) เป็นรายองค์ประกอบ พบว่า รูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 (BD) องค์ประกอบที่มีน้ำหนักความสำคัญมากที่สุด คือ ด้านสาธารณูปการ (PF) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.882 รองลงมา คือ ด้านศาสนศึกษา (RS) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.877 ด้านสาธารณสงเคราะห์ (AI) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.836 สำหรับองค์ประกอบที่มีน้ำหนักความสำคัญต่ำสุด คือ ด้านการให้ความรู้ความเข้าใจ (KN) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.724 มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) มีค่า 0.525 - 0.778

สรุปโดยภาพรวม ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน เพื่อทราบรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 (BD) วัดจากองค์ประกอบ 9 องค์ประกอบ พบว่า รูปแบบมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดี โดยพิจารณาจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของรูปแบบ จากค่าไควร์ - แสควร์ (Chi - Square) เท่ากับ 3320.519 ค่าชั้นแห่งความเป็นอิสระ (df) เท่ากับ 1503 ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ (P - Value) เท่ากับ 0.0594 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 0.886 ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบของ Tucker - Lewis (TLI) เท่ากับ 0.866 ค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือมาตรฐาน (SRMR) เท่ากับ 0.061 ค่าดัชนีรากของกำลังที่สองเฉลี่ยเศษของการประมาณค่าความคลาดเคลื่อน (RMSEA) เท่ากับ .057 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (λ) มีค่าระหว่าง 0.05 - 0.80 กล่าวโดยสรุปจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของโมเดลดังกล่าวนี้ หมายความว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดี

ระยะที่ 4 การยืนยันรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

ในระยะนี้ได้นำผลการวิจัยจากระยะที่ 2 มาสร้างเป็นรูปแบบ (Model) บทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ซึ่งได้สรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผลการพัฒนารูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

จากผลการวิจัยระยะที่ 2 เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ผู้วิจัย ได้ทำร่างรูปแบบเพื่อนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์และเสนอแนะในการสร้างรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ประกอบด้วย ด้านการปกครอง (GO) ด้านศาสนศึกษา (RS) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (RE) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (BP) ด้านสาธารณูปการ (PF) ด้านสาธารณสงเคราะห์ (AI) ด้านการให้ความรู้ความเข้าใจ (KN) ด้านการเสริมสร้างเจตคติ (AT) ด้านการเสริมสร้างพฤติกรรม (BE) ร่วมกันพัฒนารูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 โดยผู้ทรงคุณวุฒิ เสนอตามประเด็น คือ

1. จากการขอเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อมูล ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ที่หลากหลายที่คณะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 เพื่อนำมาสร้างรูปแบบการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ดังข้อสรุป คือ

- 1.1 ด้านการพัฒนา ด้านความรู้ความเข้าใจการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ประกอบด้วย

- 1.1.1 สร้างเครือข่าย / องค์กร การสร้างเครือข่ายองค์กรเป็นการการเชื่อมโยงของกลุ่มของคนหรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจ ที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน

“...การสร้างองค์กรความรู้ กลุ่มพระสงฆ์สามารถสร้างองค์กรและเครือข่ายความรู้ของกลุ่มจากองค์กรความรู้เดิมเครือข่ายเดิมและองค์กรความรู้ที่ต้องการพัฒนา จนกลายเป็นการเกิดองค์กรความรู้ใหม่ โดยการนำความรู้เดิมมาประยุกต์เข้ากับการที่กลุ่มได้รับการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องเกิดเป็นความรู้ที่กลุ่มสามารถนำมาใช้ในการสร้างเครือข่ายและองค์กร โดยที่กลุ่มจะมีขอบเขตที่ชัดเจน รู้ว่าใครเป็นสมาชิก มีความเป็นรูปธรรมมองเห็นได้ มีโครงสร้างทางสังคมในระดับหนึ่งแต่เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่มีขอบเขต การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายอาจจะมองเห็นหรือมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมก็ได้ ซึ่งการเชื่อมโยงระหว่างกันก็จะเห็นเป็นรูปธรรม

ของเครือข่ายมี 3 ลักษณะ คือ เครือข่ายการแลกเปลี่ยน เครือข่ายการติดต่อสื่อสารและเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน เครือข่ายไม่มีโครงสร้างแน่นอนตายตัว การสร้างเครือข่ายและองค์กรพัฒนาความรู้ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนนั้น มีแนวโน้มที่จะเป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรที่ทำงานพื้พืดซึ่งกันและกัน มากกว่าที่จะแข่งขัน เพื่อที่นำเอาความรู้มาพัฒนาศักยภาพเพิ่มขึ้นไป เหตุผลหลักที่จะทำให้เครือข่ายเกิดขึ้นได้โดยสมัครใจ ก็คือ แต่ละฝ่ายมองเห็นประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการเข้าร่วมเครือข่าย ซึ่งจะนำไปสู่ความเต็มใจที่จะประสานกันหรือเข้าร่วมเป็นเครือข่าย การรวมพลังกันทำงานนำไปสู่ผลลัพธ์ที่มีคุณค่าหรือเข้มแข็งมากกว่าการที่แต่ละองค์กรจะทำงานโดยโดดเดี่ยว....”

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 1, สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2562)

1.1.2 การดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา

“...ชีวิตควรเป็นอยู่อย่างมีความสุขในความหมาย ก็คือ มีความสุขเพราะมนุษย์โดยทั่วไปพากันแสวงหาความสุข ความสุขจึงเป็นเป้าหมายใหญ่ของชีวิต ความสุขมีทั้งสุขแบบโลกและสุขแบบธรรม สุขแบบโลกเป็นความสุขของชาวโลก หรือชาวบ้านซึ่งได้แก่พวกคฤหัสถ์ หรือฆราวาส จะพึงมีส่วนสุขแบบธรรมเป็นความสุขเกิดจากฉันทสมบัติ และภาวะที่ไม่มีกิเลส หรือปราศจากความทุกข์ทางใจ สอดคล้องกับพระครูโสภณอากาศร พระครูสภากิจธรรมประโชติ พระบรรพตวรทกิจ เช่น การดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาต้องถือศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัส ไม่ทำความชั่วทั้งปวง ทำความดีให้ถึงพร้อม ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส และพินิจพิจารณาถึงความเป็นจริง...”

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 2, สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2562)

1.1.3 การรับรู้เทคโนโลยีและการสื่อสาร

“...ในสภาวะการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว ควรให้ความรู้จากสารสนเทศจะได้ประโยชน์อย่างยิ่งจะช่วยให้พระสงฆ์เรียนรู้สารสนเทศเกิดความสำนึกและเห็นคุณค่าในการใช้สารสนเทศ มีความสามารถและทักษะในการแสวงหาและเข้าถึงสารสนเทศโดยใช้เครื่องมือคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อการทำงานด้วยตนเองหรือการทำงานร่วมกับผู้อื่น ความสามารถในการใช้เครื่องมือ แหล่งข้อมูล กระบวนการและระบบการสืบค้นข้อมูล การประเมินคุณค่าสารสนเทศ ตลอดจนความสามารถในการใช้สารสนเทศเหล่านั้นในการแก้ปัญหา การติดต่อสื่อสาร การตัดสินใจ รวมทั้งการสร้างองค์ความรู้ผลิตภัณฑ์ หรือระบบใหม่...”

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 3, สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2562)

1.1.4 ความสมบูรณ์ของชีวิต

“...ความสมบูรณ์ของชีวิต มาจากการมีคุณภาพชีวิตที่ดี สวัสดิการทางกาย อารมณ์ ปัญญาและสังคม ผู้มีสุขภาพส่วนตนดีย่อมช่วยให้สวัสดิการส่วนรวมดี มีลักษณะของชีวิตที่มีความสุข ความสมบูรณ์ และมีความพึงพอใจในการมีชีวิตได้อย่างแท้จริง มีความสมบูรณ์ด้านร่างกาย และสติปัญญา ความสมบูรณ์ด้านจิตใจและอารมณ์ ความสมบูรณ์ด้านสังคม รวมถึงการมีอาชีพสุจริต และการมีคุณธรรมและจริยธรรม...”

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 4, สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2562)

1.1.5 สนับสนุนและส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรม

“...การส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม พระสงฆ์ต้องมีนโยบาย และโครงการในการส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชุมชน ซึ่งมีความสำคัญต่อวิถี การดำรงชีวิตของชุมชน โดยจะช่วยปลูกฝังจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังรักท้องถิ่นของตนเอง เช่น ประเพณี บุญบั้งไฟ ประเพณีทำบุญคุ้ม และประเพณีลอยกระทง เป็นต้น ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของ ชุมชนนั้น และอาจแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ของแต่ละชุมชนซึ่งทำกันอยู่ทุกปี เพราะเป็นมรดก อันมีค่าสมควรช่วยกันส่งเสริม และอนุรักษ์คุณค่าของความเป็นไทยให้มั่นคงยั่งยืน และอยู่คู่กับชุมชน ตลอดไป...”

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 5, สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2562)

1.1.6 การมีความรู้

“...ความรู้เป็นสิ่งที่บุคคลแสวงหา เพื่อเอื้ออำนวยให้ชีวิตเป็นอยู่ได้โดยสะดวก ปลอดภัย และมีความสุขตามสมควรแก่อัตภาพ ความรู้จึงจัดแบ่งออกเป็น 2 ระดับ โดยอาศัยมูลฐาน และจุดหมายปลายทางเป็นเครื่องกำหนด คือ 1) ความรู้ธรรมดา ที่บุคคลจะพึงรู้ได้ด้วย การเรียน การฟัง การคิด อันเป็นความรู้ระดับต้น ๆ ที่บุคคลส่วนมากสามารถรู้ได้ และเป็นปัจจัยให้สามารถดำรงชีวิต ในสังคมได้ตามที่ชาวโลกต้องการ ความรู้ระดับนี้ยังจัดเป็นคุณธรรมไม่ได้ 2) ความรู้แจ้งชัดที่บุคคล จะรู้ได้ต้องอาศัยการฝึกฝน อบรมใคร่ครวญทบทวนด้วยเหตุด้วยผลอย่างแท้จริง อันเป็นความรู้ระดับสูง น้อยคนจะรู้ได้ อันเป็นความรู้ที่จัดเป็นคุณธรรมได้ ความรู้จึงเป็นบันไดเพื่อไต่ไปสู่คุณธรรมหรือเป็น ทางปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงคุณธรรมได้ ดังนั้น มนุษย์จะต้องแสวงหาความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสาเหตุและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ต่อปรากฏการณ์ ความรู้ของมนุษย์ได้มีการพัฒนามากมาย และมีหลายระดับตามความสามารถและพื้นฐาน

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 6, สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2562)

1.2 การพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ด้านเจตคติ

1.2.1 คุณธรรมจริยธรรม

“...คุณธรรมด้านพุทธรปัญญา (Intellectual Virtues) หมายถึง ความสามารถในการใช้เหตุผลเพื่อแสวงหาความรู้เกี่ยวกับสิ่งสากลหรือความสามารถในการคิดค้นหาความจริง ซึ่งเกิดจากการศึกษาเล่าเรียน หรือใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผลในสิ่งต่าง ๆ ให้รู้ตามสภาวะความเป็นจริง สามารถแยกแยะได้ ว่าอะไรดี อะไรชั่ว ซึ่งเป็นคุณธรรมของปัญญาภาคทฤษฎีและคุณธรรมด้านศีลธรรม (Moral Virtues) หมายถึง ความสามารถในการเลือกทำความดีซึ่งเกิดจากการฝึกหัดปฏิบัติจนเป็นนิสัย เป็นการกระทำความดีหรือความถูกต้องอยู่เป็นประจำโดยการประพฤติดี ปฏิบัติชอบเป็นนิจ ซึ่งเป็นผลมาจากนิสัยที่ได้สั่งสมมาทางด้านการทำความดี ความถูกต้องกับความสามารถประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ทั่วไปในชีวิตจริง...”

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 7, สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2562)

1.2.2 จิตอาสา

“...จิตอาสา คือ จิตแห่งการให้ความดีงามทั้งปวงแก่เพื่อนมนุษย์ โดยเต็มใจ สมัยใจ อิ่มใจ ซาบซึ้งใจ ปิติสุขที่พร้อมจะเสียสละเวลา แรงกาย และสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ ในการทำกิจกรรม หรือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทนและมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น ผูกมิตรและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ ทุกคนจำเป็นต้องมีกัลยาณมิตร เพื่อนผู้หวังดีคอยตักเตือนให้ทำดี การคบหากับคนอื่นนั้นเราจะต้องคิดเสมอว่ามนุษย์แต่ละคนแตกต่างกัน เพราะได้รับการเลี้ยงดูมาต่างกัน อยู่ในสิ่งแวดล้อมต่างกัน การชวนชวนทำงานที่มีประโยชน์ทุกคนควรมีความตั้งใจแน่วแน่ว่าจะบำเพ็ญตน ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นและแก่ส่วนรวม การทำประโยชน์อาจทำได้หลายอย่างจะทำด้วยกิริยา หรือวาจาก็ได้...”

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 8, สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2562)

1.2.3 เป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชน

“...ลักษณะของการเป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชน ประกอบด้วย

1.2.3.1 การหารายได้ จะต้องมีความขยันในการทำมาหากินเพื่อให้ได้ รายได้มาพอแก่การยังชีพภายใต้ความเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมของแต่ละบุคคล

1.2.3.2 การทำงาน จะต้องมีความขยัน มานะ วิริยะ อุตสาหะ บากบั่น ในการทำงานเพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ชีวิต

1.2.3.3 การใช้จ่าย จะต้องเห็นคุณค่าของเงินที่หามาได้และใช้จ่าย อย่างมีเหตุผลและอย่าตกเป็นทาสของวัตถุ

1.2.3.4 การดูแลครอบครัว จะต้องมุ่งเน้นการสร้างความสะดวกและสันติสุข ให้เกิดขึ้นภายในสถาบันครอบครัวให้ได้ และสร้างความสุขตามอัตภาพภายในครอบครัวของเรามากกว่า การสร้างความสุขตามการแข่งขัน

1.2.3.5 การดูแลสุขภาพและอนามัย จะต้องดูแลรักษาสุขภาพ และอนามัยอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง...”

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 9, สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2562)

1.2.4 สัมมาทิฎฐิ

“...ลักษณะของบุคคลที่มีสัมมาทิฎฐิ หรือเป็นเจ้าของชีวิตที่มีคุณภาพต้อง ความพึงพอใจต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยบุคคลจะต้องรู้สึกว่าชีวิตของตนมีการผสมกลมกลืน กับสิ่งต่าง ๆ อย่างดี เช่น มีค่านิยมที่เหมาะสมกับสังคม วัฒนธรรม การเมือง และสิ่งแวดล้อม ทางเศรษฐกิจ มีความสมดุลระหว่างความปรารถนาและความเป็นไปได้ที่จะบรรลุถึงความสมปรารถนา มีจุดมุ่งหมาย ของชีวิต มีชีวิตกลมกลืนกับครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม มีความสมบูรณ์ด้านร่างกายและสติปัญญา มีความสมบูรณ์ด้านจิตใจและอารมณ์ มีความสมบูรณ์ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม มีความสมบูรณ์ ด้านปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีพ ควรเคารพเจตีย์ อนุสาวรีย์คนสำคัญของชาติ การให้ความสำคัญ ต่อความเสมอภาค ทุกคนในชุมชนปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียมและเหมาะสม โดยไม่คำนึงถึงฐานะ ซึ่งแสดงถึงความมีน้ำใจต่อกันเกิดความสามัคคีและร่วมกันพัฒนาชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ และการไม่ข่มเหง ล่วงเกินประพฤติผิดในทางชู้สาว การให้เกียรติต่อกันจะทำให้เกิดความสามัคคี เป็นมิตรที่ดีต่อกัน การปฏิบัติตามหลักธรรมจะช่วยให้สภาพจิตใจอึมเิบเบิกบาน ไม่ลุแก่อำนาจ ข่มเหงผู้อื่น การพบในการแสดงออกและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือสมาชิกภายในชุมชน...”

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 10, สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2562)

1.2.5 การคุ้มครองอารักขาสมณะ ซี พราหมณ์ ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

“...ภาครัฐมีนโยบายในการการคุ้มครอง การปกป้อง และการดำรงรักษา พระพุทธศาสนาให้คงอยู่ตลอดไปโดยการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยการถวายปัจจัยสี่ สนับสนุน การประชุมพระสังฆาธิการ สนับสนุนการบวชชีพราหมณ์ และสนับสนุนบรรพชา - อุปสมบทสามเณร ภาคฤดูร้อน การช่วยเหลือวัดที่ประสบภัยพิบัติ และช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เช่น กิจกรรมสวดมนต์ข้ามปี อีกทั้งยังได้มีส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เป็นโรงเรียนวิถีพุทธอีกด้วยแนวทาง การพัฒนาชุมชนเชิงพุทธโดยใช้หลักอปริหานิยธรรม ด้านการอารักขา คุ้มครอง ปกป้อง อันชอบธรรม มีการปรับปรุงและส่งเสริมพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมให้กับชุมชน มีการสนับสนุนรักษาความปลอดภัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและการให้ความเคารพและปกป้องรักษาสาธารณะสถาน หรือกลุ่มคนหมู่คณะ

หรือองค์กรในการไม่ล่วงละเมิดในศาสนสถานที่ยืนเคารพ การพัฒนาเชิงพุทธต้องมีความยุติธรรมกับคนในชุมชนและผู้มาใช้เยี่ยมชมเพื่อนสร้างแรงศรัทธา และมุ่งเน้นประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับเป็นหลัก

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 1, สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2562)

1.3 การพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ด้านพฤติกรรม

1.3.1 กินเป็น

“...อาหารที่มีคุณค่า มีกินและกินเป็น “การมีกิน” อย่างดี คือ มีอาหารหลักทั้ง 5 หมู่สำหรับบริโภคในแต่ละวัน “กินเป็น” หมายความว่า ต้องรู้จักเลือกในสิ่งที่จะบริโภคเข้าไป เพื่อให้ร่างกายสามารถนำมาใช้ในการสร้างและซ่อมแซมร่างกาย ป้องกัน และต้านทานโรค ช่วยให้ระบบต่าง ๆ ในร่างกายทำงานได้เป็นปกติและให้พลังงาน...”

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 2, สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2562)

1.3.2 อยู่เป็น

“...ที่อยู่อาศัยและที่ทำงานที่สะดวก สบาย ที่อยู่อาศัย ไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ เรียบง่ายหรือสวยงามต้องสามารถใช้เป็นที่คุ้มกันภัยอันตรายจากธรรมชาติและจากคนร้ายได้เป็นที่คลายเครียด พักผ่อนหย่อนใจได้ มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว การที่ครอบครัวจะอยู่ได้อย่างมั่นคงต้องอาศัยความเข้าใจซึ่งกันและกัน การให้อภัยและความรับผิดชอบ ฯลฯ ในครอบครัว พ่อแม่ต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บุตรจะเรียนรู้ได้ว่า อะไรถูก อะไรผิด อะไรเป็นคุณค่าของชีวิต...”

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 3, สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2562)

1.3.3 ดูเป็น

“...ควรรู้จักหาวิธีที่จะได้ความรู้ และความชำนาญ “เพื่อนำมาปรับใช้ให้เกิดคุณค่าในการดำเนินชีวิตของตนเอง ครอบครัวสังคม และประเทศชาติของเรา” โลกของวันนี้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว “ทุกเรื่อง” เช่น เรื่องความรู้และวิทยาการต่าง ๆ เศรษฐกิจ, การเมือง, การปกครอง, สังคม, การใช้ชีวิตของผู้คน และอื่น ๆ ฯลฯ ความเปลี่ยนแปลงนี้ กระทบกับชีวิตของทุกคนบนโลก ใครก็ตามที่ไม่ยอมปรับตัว หรือไม่สามารปรับตัวได้ เขาจะถูกทิ้งไว้ข้างหลังอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้นวิธีที่จะทำให้ตนเองอยู่ในโลกปัจจุบันได้อย่างมีความสุข ก็คือ เขาต้องหาวิธีที่จะเรียนรู้ “ทักษะชีวิต” จาก “แหล่งความรู้ต่าง ๆ” ทุกเรื่องที่เป็นความจำเป็นในการดำรงชีวิตของตน เขาต้องแสวงหาแหล่งความรู้ หาวิธีเรียนรู้ และเพิ่มทักษะให้กับตนเองในระดับ “หากินได้” นั่นเอง จึงจะอยู่รอด...”

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 4, สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2562)

1.3.4 ฟังเป็น

“...ประชาชนทุกคนได้มีแนวทางและแบบแผนภายในชุมชน โดยตามคำสั่ง ผู้นำชุมชน ผู้หลักผู้ใหญ่ เพื่อให้บรรลุไปตามวัตถุประสงค์ พันธกิจ และภารกิจที่ผู้ได้มอบหมายการแสดงความคิดเห็น ไม่เอาความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ผู้นำชุมชน ผู้หลักผู้ใหญ่ ต้องมีเหตุผล รู้จักแยกแยะผลดีและผลเสีย เคารพ เชื่อฟัง และให้เกียรติ ส่วนผู้นำชุมชน ผู้หลักผู้ใหญ่ ต้องมีเป็นแบบอย่างที่ดี ยกย่องคนเก่ง คนดี มีความสามารถ เพื่อให้มีความรู้สึกที่ดีในการอยู่ร่วมในชุมชน และควรมุ่งเน้นประโยชน์สูงสุดที่ชุมชนควรได้รับ ใครทำความดีต้องได้รับ...”

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 5, สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2562)

1.3.5 ยอมรับความจริง

“...หลักของไตรลักษณ์ คือ หลักอนัตตาแล้วก็จะบรรเทาสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผูกพันในเรื่องของความเห็นไปในความสุดโต่งให้เบาบางลง ตลอดจนจัดทำลายล้างให้หมดสิ้นไปสุดแต่กำลัง ปัญญาจะเห็นประจักษ์แจ้งจนทำจิตใจเป็นอิสระหลุดพ้นจากความสุดโต่งหรือความเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง และเมื่อไม่มีเงื่อนไขอุปถัมภ์ และเป็นตัวกีดกันจำกัดคับแคบหรือเป็นแรงกดดันให้เชื่อนั้นแล้วหนทางความพอดีก็จะเปิดโล่งกว้างไม่จำกัดขอบเขต ความเข้าใจในหลักของไตรลักษณ์ที่ถูกต้องจึงเรียกว่า เป็นสัมมาทิฐิ ความเป็นอนิจจตา ทุกขตา และอนัตตตา คือ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความเป็นของไม่ใช่ตัวตนนั้นแสดงความเป็นกลางอยู่ในตัวแล้ว เพราะสิ่งทั้งหลายไม่สามารถตั้งอยู่ด้วยตัวมันเอง เพราะการที่สิ่งทั้งหลายตั้งอยู่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงนั้นย่อมขัดต่อกฎของธรรมชาติ คือเอียงสุดไปด้านใดด้านหนึ่งเสมอ ดังนั้นกฎไตรลักษณ์ย่อมเข้าสู่ความเป็นกลางตามหลักทางสายกลางที่เรียกว่าเป็นมัชฌิมาปฏิปทา เพราะหลักมัชฌิมาปฏิปทา คือ ความเป็นกลางไม่เอียงสุดไปทางมีหรือไม่มี ย่อมทำให้การดำรงชีวิตด้วยความไม่เป็นทุกข์ หลักธรรมสายกลาง และหลักปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น เช่น เพราะสิ่งทั้งหลายไม่มีตัวตน ความเป็นไปในรูปกระแสแห่งเหตุปัจจัยที่สัมพันธ์สืบเนื่องอาศัยกัน จึงเป็นไปไม่ได้กรรมจึงมีได้และเพราะสิ่งทั้งหลายไม่มีตัวตน ความหลุดพ้นจึงมี

3.5.1 เกิด แก่ เจ็บ ตาย คือ ธรรมชาติ เป็นสัจธรรมของชีวิตที่ทุกคนทุกชีวิต ต้องเป็นไปตามกฎนี้ คือ ชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่หยุด และจบลงด้วยความตาย มนุษย์ที่ช่วงของชีวิต เกิด ทารก วัยเด็ก วัยหนุ่ม วัยเติบโต วัยแก่ชรา และ หมดชีวิตด้วยการจากไปมนุษย์บางคนที่ไม่ซื่อสัตย์ ก็เดินไปตามกฎเกณฑ์ตามปกติ แต่บางคน ก็ลัดขึ้น ก้าวไปถึงจุดจบก่อนธรรมชาติของเขานั่น “ปู่ตาย พ่อตาย ลูกตาย หลานตาย” บอกถึง ความที่ควรจะเป็นไปหากมิใช่ ก็จะเกิดความเศร้าโศก เสียใจมากกว่าปกติ เช่น ลูกตายก่อนพ่อแม่

3.5.2 คนเราเกิดมานี้ เมื่อเกิดมาแล้วก็มีการสิ้นสุด ชีวิตนี้มีช่วงเวลาจำกัด ไม่ยืนยาว มีการเกิดและการตายอยู่หัวท้าย จึงควรคิดว่าในระหว่างนั้นจะใช้ชีวิตกันอย่างไร เกิดมาแล้ว ควรใช้ชีวิตอย่างไร? ความจริงชีวิตก็เริ่มด้วยการเกิด การเกิดเป็นการเริ่มต้นของชีวิต ผู้ที่เห็นความสำคัญของชีวิตก็ย่อมเห็นว่าขบวนการเกิดเป็นเรื่องสำคัญ เพราะถ้าไม่มีการเกิด ชีวิตก็เริ่มต้นและเจริญต่อมาไม่ได้ วันเกิดนั้นในแง่หนึ่งจึงถือว่าเป็นวันของชีวิตและเป็นวันที่เตือนใจเราว่า การเกิด คือ การที่เราได้ชีวิต มาเมื่อเราได้ชีวิตมาแล้วเราจะใช้ชีวิตกันอย่างไรดี...”

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 6, สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2562)

1.3.6 สวดมนต์ ทำสมาธิ

“...การสวดมนต์เป็นประเพณีที่สืบเนื่องกันมาช้านานของชาวพุทธ ซึ่งเป็นผู้ที่นับถือและเข้าใจหลักของพระพุทธศาสนาประพจน์ตัวให้ถูกต้อง ดังที่เรียกว่า พุทธบริษัท ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา การสวดมนต์นั้นเป็นการนำพุทธวจนะมาสวดหรือสาธยายในเรื่องของทุกข์ และการดับทุกข์ ที่จะเป็นการพึ่งตนเองและพาตัวเองออกจากกองทุกข์ โดยมีปัญญาในการอยู่กับความทุกข์ อย่างรู้เท่าทันความเป็นจริง การสวดมนต์และทำสมาธิ เพื่อการสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับเทวดา ภูตผีปีศาจ ศัตรูหมู่มาร สัตว์มีพิษร้ายต่าง ๆ เพื่อป้องกันไม่ให้สัตว์โลกทุกชนิดที่ประสงค์ร้ายไม่ให้เข้ามาบกรวน ทำร้ายได้ และเพื่อระลึกถึงพระรัตนตรัย...”

(ผู้ทรงคุณวุฒิ คนที่ 7, สัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2562)

ขั้นตอนที่ 2 ผลการประเมินรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

ผู้วิจัย ได้นำรูปแบบที่ได้จากการสังเคราะห์โครงสร้างเชิงสาเหตุของรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 แล้วนำไปให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ อีกกลุ่มหนึ่งเป็นผู้ประเมินรูปแบบ (Model) พร้อมทั้งชี้แจงแสดงความคิดเห็นในการประเมินความเหมาะสม ของรูปแบบตามแผนภูมิภาพประกอบแสดงความเชื่อมโยงโดยใช้หลักการสำคัญและการอภิปราย ปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ชี้แจงรายละเอียดเพิ่มเติมต่อกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ติดต่อเป็น รายบุคคลไว้แล้ว

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญในการประเมินรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 เพื่อประเมินความถูกต้อง เหมาะสมของตัวแบบ โดยใช้หลักการของ (Stufflebeam, 2005) เป็นกรอบในการตรวจสอบคุณภาพ การประเมินเพื่อประเมินโดยมีองค์ประกอบทั้งหมด 4 ด้าน คือ ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) ด้านความเหมาะสม (Propriety) ด้านอรรถประโยชน์ (Utility) และด้านความถูกต้อง (Accuracy)

มีรายละเอียดดังตารางที่ 4.25 - 4.29

ตารางที่ 4.25 ผลการประเมินรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน
ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 จากผู้เชี่ยวชาญด้านความเป็นไปได้ (Feasibility)

ผู้เชี่ยวชาญ	คะแนนเต็ม (5)	\bar{X}	ระดับการประเมินรูปแบบ
คนที่ 1	5	-	เหมาะสมมากที่สุด
คนที่ 2	5	-	เหมาะสมมากที่สุด
คนที่ 3	4	-	เหมาะสมมาก
คนที่ 4	5	-	เหมาะสมมากที่สุด
คนที่ 5	4	-	เหมาะสมมาก
คนที่ 6	5	-	เหมาะสมมากที่สุด
คนที่ 7	4	-	เหมาะสมมาก
คนที่ 8	4	-	เหมาะสมมาก
คนที่ 9	5	-	เหมาะสมมากที่สุด
คนที่ 10	4	-	เหมาะสมมาก
โดยรวมทุกคน	45	4.50	เหมาะสมมาก

จากตารางที่ 4.25 ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) อยู่ในระดับที่มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.50$)

ตารางที่ 4.26 ผลการประเมินรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน
ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 จากผู้เชี่ยวชาญด้านความเหมาะสม (Propriety)

ผู้เชี่ยวชาญ	คะแนนเต็ม (5)	\bar{X}	ระดับการประเมินรูปแบบ
คนที่ 1	5	-	เหมาะสมมากที่สุด
คนที่ 2	5	-	เหมาะสมมากที่สุด
คนที่ 3	4	-	เหมาะสมมาก
คนที่ 4	4	-	เหมาะสมมาก
คนที่ 5	5	-	เหมาะสมมากที่สุด
คนที่ 6	5	-	เหมาะสมมากที่สุด
คนที่ 7	4	-	เหมาะสมมาก

(ต่อ)

ตารางที่ 4.26 (ต่อ)

ผู้เชี่ยวชาญ	คะแนนเต็ม (5)	\bar{X}	ระดับการประเมินรูปแบบ
คนที่ 8	5	-	เหมาะสมมากที่สุด
คนที่ 9	4	-	เหมาะสมมาก
คนที่ 10	5	-	เหมาะสมมากที่สุด
โดยรวมทุกคน	46	4.60	เหมาะสมมากที่สุด

จากตารางที่ 4.26 ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบด้านความเหมาะสม (Propriety) อยู่ในระดับที่มีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$)

ตารางที่ 4.27 ผลการประเมินรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 จากผู้เชี่ยวชาญด้านความถูกต้อง (Accuracy)

ผู้เชี่ยวชาญ	คะแนนเต็ม (5)	\bar{X}	ระดับการประเมินรูปแบบ
คนที่ 1	5	-	เหมาะสมมากที่สุด
คนที่ 2	5	-	เหมาะสมมากที่สุด
คนที่ 3	4	-	เหมาะสมมาก
คนที่ 4	4	-	เหมาะสมมาก
คนที่ 5	5	-	เหมาะสมมากที่สุด
คนที่ 6	5	-	เหมาะสมมากที่สุด
คนที่ 7	5	-	เหมาะสมมาก
คนที่ 8	5	-	เหมาะสมมากที่สุด
คนที่ 9	4	-	เหมาะสมมาก
คนที่ 10	5	-	เหมาะสมมากที่สุด
โดยรวมทุกคน	47	4.70	เหมาะสมมากที่สุด

จากตารางที่ 4.27 ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบด้านถูกต้อง (Accuracy) อยู่ในระดับที่มีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.70$)

ตารางที่ 4.28 ผลการประเมินรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน
ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 จากผู้เชี่ยวชาญด้านอรรถประโยชน์ (Utility)

ผู้เชี่ยวชาญ	คะแนนเต็ม (5)	\bar{X}	ระดับการประเมินรูปแบบ
คนที่ 1	5	-	เหมาะสมมากที่สุด
คนที่ 2	4	-	เหมาะสมมาก
คนที่ 3	4	-	เหมาะสมมาก
คนที่ 4	5	-	เหมาะสมมากที่สุด
คนที่ 5	5	-	เหมาะสมมากที่สุด
คนที่ 6	4	-	เหมาะสมมาก
คนที่ 7	5	-	เหมาะสมมากที่สุด
คนที่ 8	5	-	เหมาะสมมากที่สุด
คนที่ 9	4	-	เหมาะสมมาก
คนที่ 10	5	-	เหมาะสมมากที่สุด
โดยรวมทุกคน	46	4.60	เหมาะสมมากที่สุด

จากตารางที่ 4.28 ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบด้านอรรถประโยชน์ (Utility) อยู่ในระดับที่มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.60$)

เมื่อสรุปรวมผลการประเมินรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 โดยผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาตามข้อมูลการถอดบทเรียน (Lesson Learned) ซึ่งมีผลการประเมินตัวแบบ ดังแสดงในตารางที่ 4.29

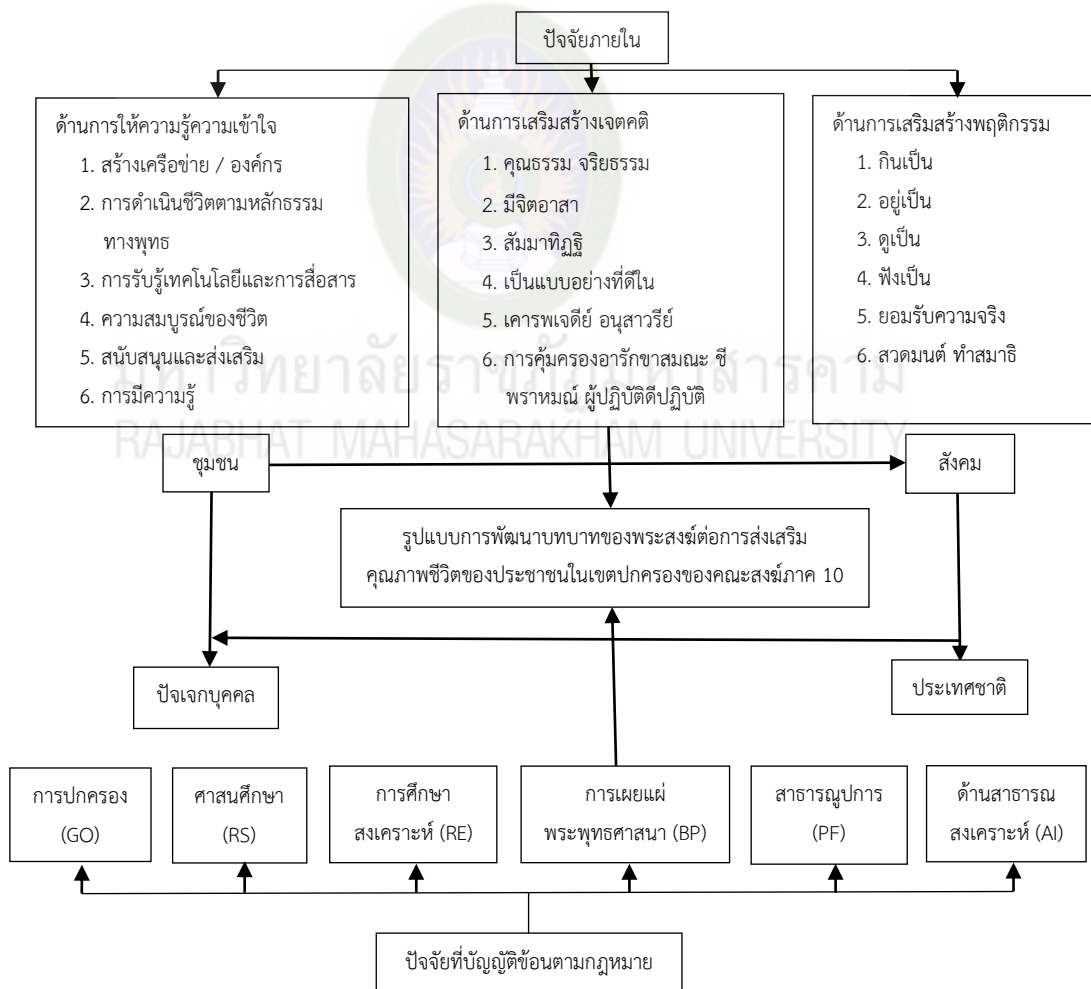
ตารางที่ 4.29 ผลสรุปการประเมินรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน
ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 จากผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง 10 คน

รายการ / ด้าน	คะแนน	\bar{X}	อันดับที่	ระดับความเหมาะสม
1. ด้านความเป็นไปได้	45	4.50	3	เหมาะสมมาก
2. ด้านความเหมาะสม	46	4.60	2	เหมาะสมมากที่สุด
3. ด้านความถูกต้อง	47	4.70	1	เหมาะสมมากที่สุด
4. ด้านอรรถประโยชน์	46	4.60	2	เหมาะสมมากที่สุด
รวม	46.00	4.60	-	เหมาะสมมากที่สุด

จากตารางที่ 4.29 พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.60$) ถ้าพิจารณาเป็นรายด้าน ปรากฏว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 3 ด้าน และระดับมาก จำนวน 1 ด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ ด้านความถูกต้อง ($\bar{X} = 4.70$) รองลงมาด้านความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.60$) ด้านอรรถประโยชน์ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.60$) และด้านความเป็นไปได้ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.50$) น้อยที่สุดตามลำดับ

กล่าวโดยสรุป รูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ สามารถนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสมระดับมากที่สุด

จากข้อเสนอแนะผู้ทรงคุณวุฒิข้างต้นสามารถเขียนเป็นภาพการยืนยันรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ดังภาพที่ 4.8

ภาพที่ 4.8 รูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนของการวิจัยเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 สัมภาษณ์กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีและบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

ระยะที่ 2 ศึกษาระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

ระยะที่ 3 สร้าง ยืนยันและประเมินรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

5.1 สรุป

ผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุป ได้ดังนี้

5.1.1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและจากการสัมภาษณ์บทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 โดยการสังเคราะห์ข้อมูลพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ประกอบด้วย บทบาทที่ถูกกำหนดไว้ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 กำหนดองค์ประกอบ ได้ดังนี้ องค์ประกอบด้านการปกครอง องค์ประกอบด้านศาสนศึกษา องค์ประกอบด้านการศึกษาสงเคราะห์ องค์ประกอบด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา องค์ประกอบด้านสาธารณูปการ และองค์ประกอบด้านสาธารณสงเคราะห์ และการศึกษาภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ประกอบด้วย ความรู้ความเข้าใจในคุณภาพชีวิต เจตคติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและพฤติกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

5.1.2 ผลการศึกษาระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติองค์ประกอบเกี่ยวกับระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ดำเนินการสร้างแบบสอบถามจากการพัฒนาจากการวิจัยระยะที่ 1 แล้ว เพื่อหาคุณภาพของของเครื่องมือโดยได้นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของตัวบ่งชี้เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ขององค์ประกอบทั้ง 9 องค์ประกอบ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ซึ่งผลปรากฏว่าตัวบ่งชี้ทุกตัวมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.50 - 1.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในเบื้องต้น คือ จะต้องมียุทธศาสตร์ดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.80 ขึ้นไป จากนั้นผู้วิจัย ดำเนินการสร้างแบบสอบถาม โดยปรับปรุง เพิ่มเติม และแก้ไขข้อความตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญจากการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาอีกครั้งแล้วได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try - Out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะเหมือนกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่าง คือ คณะสงฆ์ในเขตพื้นที่อื่นที่ไม่ใช่พื้นที่ทำการวิจัย จำนวน 40 คน จากนั้น ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ออกไปวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Co - Efficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .980

5.1.2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อายุ 51 - 55 ปี จำนวน 90 รูป คิดเป็นร้อยละ 24 รองลงมา คือ อายุ 41 - 45 ปี จำนวน 81 รูป คิดเป็นร้อยละ 21.6 เมื่อพิจารณาความรู้ทางโลก พบว่า การศึกษาอยู่ระดับปริญญาตรี / เทียบเท่า จำนวน 120 รูป คิดเป็นร้อยละ 32 รองลงมา คือ การศึกษามัธยมศึกษา / เทียบเท่า จำนวน 81 รูป คิดเป็นร้อยละ 21.6 เมื่อพิจารณาความรู้ทางธรรมอยู่ในระดับ นักธรรมชั้นเอก จำนวน 345 รูป คิดเป็นร้อยละ 92 รองลงมา คือ มีความรู้ชั้นโท จำนวน 20 รูป คิดเป็นร้อยละ 5.3 เมื่อพิจารณาความรู้แผนกบาลีอยู่ในระดับประโยค 1 - 2 จำนวน 186 รูป คิดเป็นร้อยละ 49.6 รองลงมา คือ เปรียญธรรม 3 - 4 ประโยค จำนวน 126 รูป คิดเป็นร้อยละ 33.6

5.1.2.2 ผลการวิเคราะห์สถิติเบื้องต้นตัวแปร

ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับและปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มีผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$, S.D. = 0.433) มีค่าความเบ้ (SKEW) เท่ากับ -.629 มีค่าความโด่ง (KUR) เท่ากับ .256 แสดงว่าข้อมูลมีการแจกแจงโค้งเบ้ลบและมีค่าความโด่งปกติ

1) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากด้านที่อยู่ในระดับมากเป็นอันดับแรก คือ ด้านการเสริมสร้างเจตคติ ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = .487) รองลงมา คือ ด้านการปกครอง ($\bar{X} = 4.31$, S.D. = .501) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = .555) ด้านศาสนศึกษา ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = .536) และด้านการเสริมสร้างพฤติกรรม ($\bar{X} = 4.26$, S.D. = .472)

2) การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 โดยใช้สถิติพหุคูณถดถอยเชิงเส้น (Multiple Linear Regression Analysis) โดยเลือกวิธีการแบบ Stepwise พร้อมกำหนดนัยสำคัญของการทดสอบที่ระดับ .05 พบว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 6 ตัว ที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม (BD) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 5 ตัวแปร ได้แก่ ด้านศาสนศึกษา (RS) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (RE) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (BP) ด้านสาธารณูปการ (PF) และด้านสาธารณสงเคราะห์ (AI) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง 0.034 ถึง 0.69 ตัวแปรทั้ง 6 ตัวแปรจึงเหมาะสมที่จะนำไปเข้าสมการพหุคูณถดถอยเชิงเส้น (Multiple Linear Regression) ผลการตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงเส้นระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม โดยใช้ F - test (ANOVA) พบว่า ตัวแปรอิสระทั้งห้าตัว ได้แก่ ด้านศาสนศึกษา (RS) ด้านสาธารณสงเคราะห์ (AI) ด้านสาธารณูปการ (PF) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (BP) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (RE) มีความสัมพันธ์เชิงเส้นกับตัวแปรตาม (บทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ประกอบไปด้วย ด้านการให้ความรู้ความเข้าใจ ด้านการเสริมสร้างเจตคติ ด้านการเสริมสร้างพฤติกรรม) ($F = 154.718$; $P - Value = .001$)

3) การตรวจสอบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญของค่าคงที่และสัมประสิทธิ์แต่ละตัวกับตัวแปรตามในสมการ พบว่า ตัวแปรที่ถูกเลือกเข้าสมการเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 โดยรวม ($p \leq 0.001$) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเป็น 0.825 และสามารถร่วมกันพยากรณ์บทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ได้ร้อยละ 68 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์เท่ากับ ± 0.246

4) สมการพยากรณ์บทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ในรูปคะแนนดิบ เป็นดังนี้

$$BD = 1.113 + 0.244 \text{ ด้านศาสนศึกษา (RS)} + 0.198 \text{ ด้านสาธารณสงเคราะห์ (AI)} + 0.138 \text{ ด้านสาธารณูปการ (PF)} + 0.086 \text{ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (BP)} + 0.081 \text{ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (RE)}$$

5.1.3 ผลการสร้างรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

ผลการวิเคราะห์ยืนยัน พบว่า รูปแบบมีความสอดคล้องดีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของโมเดล จากค่าไควร์ - แสควร์ (Chi - Square) เท่ากับ 3320.519 ค่าชั้นแห่งความเป็นอิสระ (df) เท่ากับ 1503 ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ (P - Value) เท่ากับ 0.0594 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 0.886 ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบของ Tucker - Lewis (TLI) เท่ากับ 0.866 ค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือมาตรฐาน (SRMR) เท่ากับ 0.061 ค่าดัชนีรากของกำลังที่สองเฉลี่ยเฉพาะของการประมาณค่าความคลาดเคลื่อน (RMSEA) เท่ากับ .057 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (λ) มีค่าระหว่าง 0.05 - 0.80 กล่าวโดยสรุปจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของโมเดลดังกล่าวนี้ หมายความว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดี

5.1.3.1 เมื่อพิจารณาในรายละเอียดองค์ประกอบ พบว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (λ) ของตัวบ่งชี้องค์ประกอบองค์มีค่าเป็นบวกทั้งหมด คือ มีค่าตั้งแต่ 0.724 - 0.880 และเมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (λ) เป็นรายองค์ประกอบ พบว่า รูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 (BD) องค์ประกอบที่มีน้ำหนักความสำคัญมากที่สุด คือ ด้านสาธารณูปการ (PF) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.882 รองลงมา คือ ด้านศาสนศึกษา (RS) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.877 ด้านสาธารณสงเคราะห์ (AI) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.836 สำหรับองค์ประกอบที่มีน้ำหนักความสำคัญต่ำสุด คือ ด้านการให้ความรู้ความเข้าใจ (KN) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานเท่ากับ 0.724 มีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) มีค่า 0.525 - 0.778

5.1.3.2 สามารถสรุปการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน เพื่อทราบรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 (BD) วัดจากองค์ประกอบ 9 องค์ประกอบ พบว่า รูปแบบมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดี โดยพิจารณาจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของรูปแบบ จากค่าไควร์ - แสควร์ (Chi - Square) เท่ากับ 3320.519 ค่าชั้นแห่งความเป็นอิสระ (df) เท่ากับ 1503 ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ (P - Value) เท่ากับ 0.0594 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบ (CFI) เท่ากับ 0.886 ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบของ Tucker - Lewis (TLI) เท่ากับ 0.866 ค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือมาตรฐาน (SRMR) เท่ากับ 0.061 ค่าดัชนีรากของกำลังที่สองเฉลี่ยเฉพาะของการประมาณค่าความคลาดเคลื่อน (RMSEA) เท่ากับ .057 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (λ) มีค่าระหว่าง 0.05 - 0.80 กล่าวโดยสรุปจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของโมเดลดังกล่าวนี้ หมายความว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดี

5.1.4 ผลการยืนยันรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

ผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์และเสนอแนะในการสร้างรูปแบบการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ประกอบด้วย ด้านการปกครอง (GO) ด้านศาสนศึกษา (RS) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (RE) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (BP) ด้านสาธารณูปการ (PF) ด้านสาธารณสงเคราะห์ (AI) ด้านการให้ความรู้ความเข้าใจ (KN) ประกอบด้วย สร้างเครือข่าย / องค์กร การดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา การรับรู้เทคโนโลยีและการสื่อสาร ความสมบูรณ์ของชีวิต สนับสนุนและส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรม การมีความรู้ ด้านการเสริมสร้างเจตคติ (AT) ประกอบด้วย คุณธรรมจริยธรรม จิตอาสา เป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชน สัมมาทิฎฐิ การคุ้มครองอารักขาสมนะ ชี พราหมณ์ ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ด้านการเสริมสร้างพฤติกรรม (BE) ประกอบด้วย การอยู่เป็น คู่เป็น ฟังเป็น ยอมรับความจริง สวดมนต์ และการประเมินรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 10 คน พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.60$) ถ้าพิจารณาเป็นรายด้าน ปรากฏว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 3 ด้านและระดับมาก จำนวน 1 ด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ ด้านความถูกต้อง ($\bar{X} = 4.70$) รองลงมา ด้านความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.60$) ด้านอรรถประโยชน์ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.60$) และ ด้านความเป็นไปได้ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.50$) น้อยที่สุดตามลำดับ

กล่าวโดยสรุป รูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ สามารถนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสมระดับมากที่สุด

5.2 อภิปรายผล

ผลการวิจัย บทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 โดยภาพรวมผลการวิจัยครั้งนี้ มีความสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัย และจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ ปรากฏว่าตัวแปรในองค์ประกอบเดียวกันมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาค่าสถิติ Barlett's Test of Sphericity มีค่าเท่ากับ 2632.845 แสดงว่ามีค่ามากแตกต่างจากศูนย์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดัชนี (Kaiser - Meyer - Olkin Measure of Sampling Adequacy) ซึ่งเป็นดัชนีบอกความแตกต่างระหว่าง เมทริกซ์ สหสัมพันธ์ของตัวแปรซึ่งสังเกตได้ควรมีค่ามากกว่า .80 จากผลการวิเคราะห์ค่าดัชนี (Kaiser - Meyer - Olkin Measure of Sampling Adequacy) มีค่าเท่ากับ 0.943 แสดงว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรมีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบได้ ซึ่งได้องค์ประกอบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ประกอบด้วย ด้านการปกครอง (GO) ด้านศาสนศึกษา (RS) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (RE) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (BP) ด้านสาธารณูปการ (PF) ด้านสาธารณสงเคราะห์ (AI) ด้านการให้ความรู้ความเข้าใจ (KN) ด้านการเสริมสร้างเจตคติ (AT) ด้านการเสริมสร้างพฤติกรรม (BE) ซึ่งจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า โมเดลที่พัฒนาขึ้นตามกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีมีความตรงและสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งเป็นโมเดลที่สามารถนำไปใช้เป็นบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ได้โดยมีประเด็นที่นำมาอภิปราย ดังนี้

5.2.1 จากผลการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในการสร้างกรอบแนวคิด

การร่าง บทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ประกอบด้วย ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านการให้ความรู้ความเข้าใจ ด้านการเสริมสร้างเจตคติ ด้านการเสริมสร้างพฤติกรรม ซึ่งสงวนศรี วิรัชชัย (2537, น. 27) เสนอว่า ถ้าพิจารณาลักษณะของบทบาทที่ปรากฏอยู่ในสังคมให้ลึกซึ้งแล้วจะพบบทบาทอยู่หลายลักษณะ เช่น บทบาทตามที่กำหนด (Prescribed Role) บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง (Expected Role) บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง (Subjective Role) บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Enacted Role) บทบาทที่ผู้อื่นรับรู้ (Perceived Role) และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดบทบาทไว้ 6 ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ด้านสาธารณูปการ ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต) (2534) ได้แสดงว่า พุทธธรรมเป็นการแนะนำต้นแบบเพราะการแนะนำพุทธธรรมนี้ ส่งเสริมให้บุคคลรู้จักช่วยตนเองยอมรับศักยภาพของมนุษย์ในการแก้ไขปัญหา ตลอดจนให้รู้จักในเงื่อนไขเหตุปัจจัยและวิธีการของ ทรวงวิทย์ แก้วศรี (2530, น. 29) กล่าวไว้ว่า อานิสงส์ของเบญจธรรม ประกอบด้วย เมตตา กรุณา สัมมาอาชีวะ กามสังวร สัจจะ สติ - สัมปชัญญะ อุดมพร ชั้นไพบูลย์ (2549, น. 100) กล่าวว่า ศาสนาในฐานะบูรณภาพของสังคมย่อมส่งเสริมการอยู่ร่วมกันระหว่างศาสนาที่มีความเชื่อถือในคำสั่งสอนของศาสนาเป็นแนวเดียวกัน ทำให้มนุษย์มีค่านิยมและบทบาทสังคมที่จะทำร่วมกันเพื่อรักษาค่านิยมไว้ ซึ่งเป็นการรักษาความมั่นคงของสังคมและกระบวนการอบรมสั่งสอนระเบียบวินัยไปด้วย (Joa Chim Wach) ได้อธิบายหน้าที่ของศาสนาต่อมนุษย์และสังคมไว้มี 6 ประการ คือ ศาสนาช่วยอภิบาลอารมณ์ ศาสนาช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาวะเหมือนธรรมชาติ ศาสนากำหนดกฎจารีตประเพณีและค่านิยมของสังคมให้คงความศักดิ์สิทธิ์ไว้ ศาสนาสามารถขยายมาตรฐานด้านค่านิยมตามจารีตประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาเป็นสถาบัน มนุษย์ปฏิบัติหน้าที่ไปตามกฎเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้และศาสนาผูกพันอยู่กับสังคมและสามารถใช้งานได้เต็มที่ในด้านการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาวิมลญาณ ทุยโรสงค์ (2544, น. 25) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์ชุมชนศึกษากรณี: กลุ่มสังฆะสมถ์พญ์ จังหวัดตราด พบว่า กลุ่มสังฆะสมถ์พญ์เกิดจากพระสงฆ์ที่รับรู้ปัญหาชุมชน จึงมีการประยุกต์หลักธรรมและปรับเปลี่ยนวิธีการสอนเพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยการส่งเสริมระบบการเรียนรู้ด้วยการส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มสังฆะสมถ์พญ์เพื่อสร้างทุนชุมชนส่งเสริมการไว้เนื้อเชื่อใจและการสื่อสารต่อกันโดยประยุกต์หลักทวารวาสธรรม พระสงฆ์มีบทบาทส่งเสริมองค์ชุมชนด้วยการเป็นผู้ปลุกจิตสำนึก ผู้ให้การเรียนรู้ผู้ส่งเสริมคุณธรรม และผู้ให้คำปรึกษา อาศัยบทบาทดังกล่าวในการส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มใน 3 ขั้นตอน คือ ขั้นแนะนำเตรียมการขั้นก่อตั้งกลุ่ม ขั้นดำเนินกิจกรรมด้วยการให้มีการจัดตั้งกลุ่มสังฆะสมถ์พญ์ โดยการให้การเรียนรู้และส่งเสริมคุณธรรมและขั้นดำเนินกิจกรรมมุ่งหมายให้กลุ่มเกิด สอดคล้องกับ พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์ (2547, น. 21) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อลด ละ เลิก อบายมุข: ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์(เฉลิม ฐิตีสีโล) วัดโนนเมือง ตำบลโนนเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัย พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชน ด้วยการกระตุ้นปลุกจิตสำนึกนำเทคนิคในการเข้าถึงชุมชน การสื่อสารกับชุมชนผ่านการสนทนา การบรรยาย ป้ายข้อความสื่อด้วยหลักธรรม โดยให้มีการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม ซึ่งตั้งเป้าหมายไว้ คือ ชุมชนปลอดอบายมุข โดยขั้นตอนกิจกรรมมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง การชี้ให้ชุมชนเห็นโทษของอบายมุข การแก้ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้น กิจกรรมการพัฒนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จากผลสรุปการวิจัย พบว่า บทบาทของพระครูศีลวราภรณ์ ได้ส่งผลให้ได้ร่วมมือกันทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

เพื่อเป็นแรงผลักดันให้มีชุมชนอยู่รอดและพึ่งพากันเองในชุมชน สอดคล้องกับ พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ (2544, น. 60) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม: ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน) พบว่า การพัฒนาของท่านมีอยู่ 2 ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการไปปฏิบัติมากกว่าการสอนให้รู้เท่านั้น ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษา สาธารณสุข และอื่น ๆ ตลอดจนการเป็นผู้นำในการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ สอดคล้องกับ สมคิด เพ็งอุดม (2535, น. 160) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ผลการวิจัย พบว่า มีพระสงฆ์ที่พัฒนาหลายรูปได้ปรับเปลี่ยนความเชื่อและค่านิยมของชาวบ้านในด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ การอบรมสั่งสอนแนะนำชาวบ้านว่า การทำความสะอาดบ้านเรือนหรือชุมชน ไม่ทิ้งขยะมูลฝอยลงแม่น้ำลำคลอง ก็คือ การทำบุญอย่างหนึ่ง สอดคล้องกับ สมพร เทพสิทธิ์ (2538, น. 126) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน พบว่า การเป็นผู้นำทางจิตใจ ศรัทธา และปัญญา การพัฒนาจิตใจของประชาชนด้วยกระบวนการให้การศึกษาอบรม ส่วนการสงเคราะห์ประชาชน ทั้งด้านการศึกษาของเยาวชนและประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ ศูนย์อบรมเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ในวัด การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ทั้งระดับประถมและมัธยมรวมทั้งการศึกษาพระปริยัติธรรม การจัดวัดให้เป็นแหล่งความรู้และเป็นอุทยานการศึกษา เป็นต้น และบทบาทสงเคราะห์ผู้ประสบความทุกข์ยาก เดือดร้อน และการแก้ไขปัญหาชุมชนนั้น พระสงฆ์ควรให้การสงเคราะห์เท่าที่ทำได้โดยการให้ธรรมคำปรึกษา แนะนำ กำลังใจ โดยจะต้องทำเป็นขั้นตอนตามหลักอริยสัจสี่ของพระพุทธเจ้า สอดคล้องกับ รุ่งโรจน์ คำแมน (2539, น. 98) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อบทบาทการพัฒนาชุมชนของเจ้าอาวาส: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดเพชรบุรี ผลการวิจัย พบว่า เจ้าอาวาสมีบทบาทพัฒนาชุมชนด้านการพัฒนาจิตใจมากที่สุด รองลงมาได้แก่ การส่งเสริมและพัฒนาศึกษา การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ การพัฒนาเพื่อจัดระเบียบชุมชน การพัฒนาการสาธารณสุข การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การฝึกอบรมพัฒนาอาชีพ การส่งเสริมการเกษตร และกิจกรรมการพัฒนาอื่น ๆ ตามลำดับ สำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อบทบาทการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ความเกี่ยวข้องกับชาวบ้านและความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาชุมชน และสอดคล้องกับ มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ (2540, น. 154) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์: ศาสตร์และศิลปะในการอบรมคุณธรรมของพระเถระภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัย พบว่า พระสงฆ์รูปที่พุทธศาสนิกชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้ความเคารพศรัทธา มีทัศนคติต่อบทบาทด้านการอบรมสั่งสอนคุณธรรม การพัฒนาสังคมและบทบาทที่เหมาะสมในยุคโลกาภิวัตน์ว่า จากบทบาทตามบริบทของพระพุทธศาสนา ซึ่งมีหน้าที่หลัก 2 ประการ คือ การอบรมตน และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและบทบาทที่องค์การสงฆ์กำหนดให้มีบทบาทสำคัญ 5 ประการ คือ การศึกษาพระพุทธศาสนา การปกครองคณะสงฆ์ การเผยแผ่พระธรรมคำสอน การสร้างสาธารณูปการ และงานสาธารณสงเคราะห์ และสรุปได้ว่าบทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์

มีองค์ประกอบ 3 ประการคือ 1) บทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมตน ได้แก่ ศึกษาธรรมลึกซึ้ง ปฏิบัติเคร่งครัด ปกครองสงฆ์ 2) บทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่ศาสนา ได้แก่ สอนธรรมะ พัฒนาสังคม พัฒนาวัด และ 3) บทบาทใหม่ของพระสงฆ์ยุคโลกาภิวัตน์ ได้แก่ ติดตามข่าวสาร ร่วมแก้ไขปัญหาสังคม และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ส่วนมากจะเน้นไปที่การพัฒนาที่จิตใจ การอบรมสั่งสอน การแนะนำ มากกว่าด้านอื่น ๆ เพราะสามารถนำธรรมะมาสาธยายให้กับประชาชนได้รับฟัง โดยไม่เน้นที่การใช้งบประมาณ ส่วนด้านอื่นยังอยู่ในระดับน้อยหรือปานกลาง เพราะต้องอาศัยงบประมาณในการดำเนินการ

5.3 ข้อเสนอแนะ

ในส่วนของข้อเสนอแนะนี้ ผู้วิจัย จะขอนำเสนอบนข้อค้นพบในการวิจัยครั้งนี้ โดยได้แบ่งการเสนอแนะออกเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ และแนวทางการทำวิจัยครั้งต่อไป

5.3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ในครั้งต่อไป(นโยบาย)

5.3.1.1 ข้อเสนอแนะกับส่วนราชการและภาคเอกชน ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดสามารถนำรูปแบบการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้ง 3 ด้าน ไปจัดทำแผนอบรม สัมมนาอย่างต่อเนื่องเพื่อส่งเสริมให้พระสงฆ์มีบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพิ่มขึ้นในภาคเอกชน ควรเปิดโอกาสให้พนักงานหรือลูกจ้างได้มีโอกาสการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดึงตามหลักพระพุทธศาสนา

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปประยุกต์ใช้

5.3.2.1 ข้อเสนอแนะรูปแบบการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 สามารถนำรูปแบบทั้ง 3 ด้าน ไปใช้ในการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ทุกพื้นที่ ทั้งนี้ต้องมีการประชุมเชิงปฏิบัติการอบรม สัมมนา ศึกษาดูงานเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนให้พระสงฆ์ในพื้นที่ได้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ มากยิ่งขึ้นซึ่งจะทำให้พระสงฆ์ มีองค์ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพิ่มมากขึ้น ควรจะจัดอย่างต่อเนื่องเพื่อให้พระสงฆ์ได้มีการพัฒนาตนเองมากยิ่งขึ้น เป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานอีกด้วย

5.3.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

5.3.3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ อยู่ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 เป็นเพียงกลุ่มพระสงฆ์และได้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการเพียง 40 รูปเท่านั้น ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยสามารถเดินทางไปเก็บข้อมูลได้สะดวกจึงควรให้มีการศึกษาการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตพื้นที่อื่น ๆ นอกเหนือที่ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างไว้

ก็จะทำให้พระสงฆ์ทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน เพื่อให้พระสงฆ์ได้พัฒนาบทบาทการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ในอนาคต

5.3.3.2 ควรให้มีการศึกษารูปแบบการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10 ศึกษาปัจจัยเพื่อจะก่อให้เกิดการพัฒนาบทบาทการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน หากได้ดำเนินการมีการประชุม อบรม สัมมนา จะทำให้พระสงฆ์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น และสามารถนำไปใช้พัฒนาตนเองได้อย่างสมบูรณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บรรณานุกรม

- กนก วงษ์ตระหง่าน. (2528). *การเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กนกนุช นากสุวรรณ. (2547). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี ศึกษาเฉพาะสตรีในเขตดอนเมือง กรุงเทพฯ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- กมล สมวิเชียร. (2514). *วรรณไวทยาการ: รัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- กรรณิการ์ พงษ์สนธิ. (2541). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาแพทยศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กรัณย์ ปัญญาญ. (2541). *การดำเนินชีวิตของนักศึกษาที่อยู่หอพักในหอพักมหาวิทยาลัยเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กฤติชัย เพ็ญศิริ. (2548). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตคลองเตยต่อการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบกรุงเทพฯ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- กวี รัชชชน และคณะ. (2543). *หลักและวิธีการวิจัยทางรัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติและโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ. (2540). *ปฏิญญาปักกิ่ง และแผนปฏิบัติการเพื่อความก้าวหน้าของสตรี*. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.
- กิจวิภินส์ ยศปัญญา. (2547). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีประชาชนในหมู่บ้านลินธนา 1 เขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- กุลลาบ รัตนสังธรรม และคณะ. (2535). *การพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในวิธีการดำเนินงานวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตตามเกณฑ์จำเป็นพื้นฐานในระดับหมู่บ้าน*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- เกรียงศักดิ์ เรืองสังข์. (2544). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน: ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลตำบล จังหวัดพัทลุง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- โกมินทร์ กุลเวชกิจ. (2549). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- โกวิท พวงงาม. (2544). *การปกครองท้องถิ่นไทยหลักการและมิติในอนาคต*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- โกวิท พวงงาม. (2549). *มิติใหม่การปกครองท้องถิ่นวิสัยทัศน์ การกระจายอำนาจ การบริหารงานท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.

- คันธรส แสนวงศ์. (2539). *ความรู้สึกล้มเหลวถึงผลทางการเมืองและความสนใจทางการเมืองของนักศึกษาสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ*. กรุงเทพฯ: เทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- จตุรพร ลิ้มมันจริง. (2546). *จิตวิทยาวัยรุ่น*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จรรยา สุภาพ. (2514). *หลักรัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- จวนอรุณ อักษรเสื่อ. (2549). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จารินี รุทธะกาญจน์. (2546). *การเมืองท้องถิ่นกับการพัฒนาการเมืองไปสู่ระบบประชาธิปไตย: ศึกษาลักษณะของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นในกรุงเทพฯ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จำเนียรน้อย วชิรวีโส (พระมหา). (2545). *ทัศนคติในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิต: ศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษาสถาบันราชภัฏกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). กำแพงเพชร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- จิโรชค วีระสัย. (2543). *สังคมวิทยาการเมือง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จิโรชค วีระสัย. (2546). *รัฐศาสตร์ทั่วไป*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จิรนนท์ พิตรปรีชา. (2518). *โลกที่สี่*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์ และคณะ. (2520). *คู่มือฉบับสมบูรณ์ประชากรศึกษา*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์. (2527). *ส่งเสริมคุณภาพชีวิต*. กรุงเทพฯ: ประสานมิตร.
- ชีรวัดน์ นิจนตร. (2528). *การศึกษากับการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- ชูวงศ์ ฉายะบุตร. (2539). *การปกครองท้องถิ่นไทย*. กรุงเทพฯ : พิมพ์ครั้งที่ตั้งเซ็นเตอร์ จำกัด.
- เชาวนะ ไตรมาศ. (2542). *การเลือกตั้งแบบใหม่ ทำให้ไทยต้องไปเลือกตั้ง*. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา.
- เชาวลิต นาสา. (2548). *การรับรู้ข่าวสาร ความรู้ และทัศนคติที่มีต่อพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2545: ศึกษาเฉพาะกรณีสมาชิก สภาเทศบาลและผู้บริหารท้องถิ่นในเขตจังหวัดนครปฐม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- ณรงค์ จริยวิทยานนท์. (2542). *ส่งเสริมคุณภาพชีวิต*. กรุงเทพฯ: ประสานมิตร.
- ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์. (2539). *จิตวิทยาการเมือง*. กรุงเทพฯ: วชิรินทร์การพิมพ์.
- ณัฐพล พุกประเสริฐ. (2545). *การกล่อมเกลางานทางการเมืองของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ในเขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- แดน สว่างวัฒน์. (2546). *อุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดพิษณุโลก*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- เตือนจิตร วงศ์สวัสดิ์. (2549). การศึกษาเจตคติที่มีต่อการใช้สิ่งเสพติดของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). สุราษฎร์ธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. (2546). โครงการการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนและความคิดเห็นต่อการทำงานของรัฐบาลและองค์กรอิสระ. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2543). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน: กรณีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา พุทธศักราช 2543. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ทวีรัสมิ์ ธนาคม. (2533). ถึงจะยากก็ต้องทำ. กรุงเทพฯ: หอรัตนชัยการพิมพ์.
- ทองหล่อ เดชไทย. (2544). ผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันต่อสถานศึกษาของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาเลยเขต 1. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). เลย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- ทินพันธ์ นาคตะ. (2543). พระพุทธศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพฯ: หจก. สหายบล็อกและการพิมพ์.
- เทิดศักดิ์ ฤทธิชัย. (2543). การศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม: ศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ธนันท์ ซาโต. (2549). การมีส่วนร่วมทางการเมืองไทย: ศึกษากรณีปัจจัยที่ทำให้เกิดความยาวนานในการประท้วงของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ธนันท์ ซาโต. (2549). การมีส่วนร่วมทางการเมืองไทย : ศึกษากรณีปัจจัยที่ทำให้เกิดความยาวนานในการประท้วงของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ธนศวร์ เจริญเมือง. (2550). การปกครองท้องถิ่น กับการบริหารจัดการท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- ธัชพล ประจักษ์จิตต์. (2542). การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานส่วนท้องถิ่นรูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบลศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นพพงษ์ บุญจริตร์ดุษย์. (2554). ภาวะบทบาทและหน้าที่ของผู้นำ. สืบค้นจาก http://school.obec.go.th/sup_br3/zx_11.htm.
- นรนิติ เศรษฐบุตร. (2543). เอกสารการสอนชุดวิชา สถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย หน่วยที่ 15. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- นรินทร์ หลวงป่า. (2550). สตรีกับการมีส่วนร่วมกับการเมืองท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณี เทศบาลตำบลเมืองแกนพัฒนา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

- นันทวุฒิ บุญยะสิทธิ์. (2548). *การมีส่วนร่วมทางการเมือง: ศึกษากรณีทหารในมณฑลทหารบกที่ 14 อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นิพนธ์ คั่นเสวี. (2526). *การศึกษาและวัฒนธรรมของไทย*. กรุงเทพฯ: ครูสภา.
- นิภาภรณ์ เก่งนำชัยตระกูล. (2547). *ทัศนคติของนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคราชบุรีที่มีต่อการอนุรักษ์ผ้าจกของราชบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นิศารัตน์ ศิลปเดช. (2540). *ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต*. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- บรรลือ สุกใส. (2549). *บทบาทของกรุงเทพฯในการพัฒนาทางการเมืองการปกครองท้องถิ่น*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บวรศักดิ์ อวรรณโณ. (2545). *ธรรมมาภิบาล*. กรุงเทพฯ: น้ำฝน.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุญมา แสงกล้า. (2545). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลน้ำพอง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- บุญมี แทนแก้ว และคณะ. (2522). *วิชาปรัชญา 103*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- บุญมี แทนแก้ว. (2539). *จริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์.
- บุญมี แทนแก้ว. (2539). *ปรัชญาพุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ปกรณ์ ต้นสกุล. (2546). *การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการในวัดพัฒนาตัวอย่าง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา).
- ปกรณ์ ต้นสกุล. (2546). *การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการในวัดพัฒนาตัวอย่าง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- ภพพงศธร ศักดา. (2548). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติ การมีมนุษยสัมพันธ์และการได้รับการสนับสนุนทางสังคมกับการปฏิบัติศาสนกิจวันอาทิตย์ (วันสะบาโต) ของคริสตชนนิกายโปรเตสแตนต์ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ภัสรา มาแสวง. (2550). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนพิการ : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดร้อยเอ็ด*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ประทาน คงฤทธิศึกษากร. (2524). *การปกครองเมืองพัทธยา*. กรุงเทพฯ: สหાયบล็อกและการพิมพ์.

- ประสงค์ วงศ์ฟูพาน. (2549). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาระดับชั้น ปวส.: กรณีศึกษา โรงเรียนเทคโนโลยีเอเชียจังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ประหยัด หงส์ทองคำ. (2549). *ทฤษฎีว่าด้วยการปกครองท้องถิ่น*. สืบค้นจาก <http://inf0.arc.dusit.ac.th/iknowledge/0b-c0ntent.nsp>.
- ปรัชญา เวสารัชช์. (2543). *เอกสารการสอนชุดวิชา สถาบันและกระบวนการทางการเมืองไทย หน่วยที่ 14*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปริญญา นวลเปียน. (2543). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของขบวนการชาวนาไทย: กรณีศึกษาสมัชชาคนจน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปรีวัตร สิงห์แก้ว. (2543). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา: ศึกษากรณี มหาวิทยาลัยกรุงเทพวิทยาเขตรังสิต*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต).ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ปัทมาภรณ์ จันทร์คณา. (2552). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของชนชั้นกลางในเขตอำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปิยะนุช เงินคล้าย และคณะ. (2540). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน: ศึกษาเปรียบเทียบ ประชาชนในเขตเมืองกับประชาชนในเขตชนบท*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปิยะรัตน์ ต้นทรานนท์. (2548). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในแขวงเมืองรายเขตเทศบาลนครเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ผ่องพรรณ ทวีสมบุญ. (2537). *การศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ ในชุมชนที่รัฐให้การพัฒนาต่างกัน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตบริหารศาสตร์.
- ฝ่ายวิชาการ กองศาสนศึกษา กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2537). *เบญจศีล เบญจธรรม*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทัย. (2547). *ทฤษฎีการเมืองยุคใหม่*. นนทบุรี: มหาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พรชพรรณ ชุ่มเปี่ยม. (2543). *การบริหารงานของพระสังฆาธิการในจังหวัดกำแพงเพชร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุรุศาสตรมหาบัณฑิต). กำแพงเพชร: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- พรประภา กิจโกศล. (2534). *บทบาทและผลได้ต่อการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์: ศึกษาเฉพาะกรณี บ้านโนนเมือง อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พรอัมรินทร์ พรหมเกิด. (2547). *สังคมวิทยาการเมือง*. ขอนแก่น: คลังน่านาวิทยา.

- พระครูประพัฒน์วรธรรม (เคน วิเศษการ). (2548). *การนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัย จังหวัดร้อยเอ็ด*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต).
ร้อยเอ็ด: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด.
- พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต). (2534). *พุทธศาสตร์กับการแนะแนว*. กรุงเทพฯ: สมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย.
- พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต). (2549). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2532). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2553). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระไพศาล วิสาโล. (2529). *อำนาจและยุทธวิธีไร้ความรุนแรง*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาเจริณู คำราช. (2546). *บทบาทพระสังฆาธิการในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ. (2544). *บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม: ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต).
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิเชียร ชาญณรงค์. (2547). *บทบาทพระสงฆ์ในการนำหลักธรรมมาใช้ทำกิจกรรมงานพัฒนาชุมชน เพื่อ ลด ละ เลิก อบายมุข: ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูศีลวราภรณ์ (เฉลิม ฐิตีลีโล)*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระมหาวิสมัญญา ทุยไธสงค์. (2544). *บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนศึกษากรรม: กลุ่มลี้จะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พฤทธิสถาน ชุมพล. (2547). *ระบบการเมือง ความรู้เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พจนนตรี พึ่งหลวง. (2544). *ความขัดแย้งในแนวอุดมการณ์ทางการเมือง “เผด็จการรัฐนิยม” กับ “สังคมนิยมประชาธิปไตย” ในช่วง พ.ศ. 2475 - 2490*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต).
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิทักษ์พล ปรีชาชาติ. (2548). *ปัญหาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง: ศึกษาเฉพาะกรณีมาตรา 170 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- พิศณุ พูนเพชรพันธ์. (2547). *วิวัฒนาการของรัฐธรรมนูญไทยในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- พีระศักดิ์ หินเมืองเก่า. (2537). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของกำนันผู้ใหญ่บ้าน: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอปางศิขณ้อย จังหวัดศรีสะเกษ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พุทธทาสภิกขุ. (2506). *คู่มือมนุษย*. กรุงเทพฯ: พระนครการพิมพ์.
- ไพศาล หวังพานิช. (2526). *การวัดผลการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ภาวิณี โปธิ์มัน. (2543). *รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลขุนคอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ภุริณี ภู่ง. (2547). *เจตคติ และการปฏิบัติของเยาวชนต่อหลักเบญจศีล เบญจธรรม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- มณฑล ฤกษ์รัตน์. (2547). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพนักงานบริษัทเอกชน: ศึกษากรณี บริษัทจีเอ็ม เอ็ม แกรมมี่ จำกัด (มหาชน)*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มนัส นพรัตน์. (2541). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลปากแพรก*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มะลิวัลย์ ธนชาติบรรจง. (2539). *ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสารและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร 2 มิถุนายน 2539 ของผู้มีอายุ 18 - 19 ปี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- มานี ไชยธีรานันต์ศิริ และคณะ. (2540). *บทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์: ศาสตร์และศิลป์ในการอบรมคุณธรรมของพระเถระภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มานิช เวชพันธ์. (2532). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของข้าราชการประจำ ศึกษาเปรียบเทียบ: ข้าราชการพลเรือน ทหารและตำรวจ*. มปท.
- ยุทธ ไถยวรรณ. (2545). *พื้นฐานการวิจัย*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ยุพา อุดมศักดิ์. (2516). *แนวคิดหลักการและวิธีการทางประชากรศึกษา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- โยธิน ศันสนยุทธ และจุมพล พูลภัทรชีวิน. (2524). *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ. ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น จำกัด.

- รุ่งโรจน์ คำแน่น. (2539). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อบทบาทการพัฒนาชุมชนของเจ้าอาวาส: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดเพชรบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เรียม ศรีทอง. (2542). *พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน*. กรุงเทพฯ: เจริญเทพ เอ็ดดูเคชั่น.
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2549). *หลักรัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- ฤทัยรัตน์ กากิ่ง. (2543). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณี เทศบาลตำบลพระสมุทรเจดีย์ อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ลิขิต อีระเวคิน. (2546). *เอกสารการสอนชุดวิชาหลักสูตรและการศึกษาทางรัฐศาสตร์ หน่วยที่ 5*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ลินดา สมประสงค์. (2549). *บทบาทผู้นำทางการเมืองของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร กับการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วรัตมา สุขพัฒนานันท์. (2540). *ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของบิดามารดา การฝึกอบรมบุตรด้านสุขวิทยาส่วนบุคคลกับภาวะสุขภาพของเด็กก่อนวัยเรียนในกรุงเทพฯ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วสันต์ สุวรรณ. (2547). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลหนองจ่อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วัชรী ด่านกุล. (2541). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนอายุ 18 - 20 ปี: ศึกษากรณี อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์.
- วัชรী ด่านกุล. (2541). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชนอายุ 18 - 20 ปี: ศึกษากรณี อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วัดแก้วศีลาราม. (2551). *การปกครองคณะสงฆ์*. สืบค้นจาก <http://www.watkaew.com/pokkrong.htm>.
- วันชัย ปานจันทร์. (2544). *บทบาทของพระสงฆ์ในการดูแลเด็กและเยาวชนที่พักอาศัยอยู่ในวัด: ศึกษากรณีเฉพาะพระสงฆ์ในเขตธนบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- วัลลภ วิบูลย์กุล. (2544). การรับรู้ข่าวสารและพฤติกรรมทางการเมืองของครูสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองบัวลำภู. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วาริรัตน์ หอมพวงภู. (2551). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาระดับปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- วารุณี ล้อมลิ้ม. (2540). ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนภายหลังการปฏิรูปการเมือง พ.ศ. 2540: ศึกษาเฉพาะพื้นที่เขตการปกครองของกรุงเทพฯ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิชัย บุญอุดมพร. (2538). ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนผู้มีอายุระหว่าง 18 - 19 ปี ในเขตอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิทยา บุญยะเวชชีวิน. (2543). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนต่อการปกครองท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณี เทศบาลตำบลบางปู จังหวัดสมุทรปราการ. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วิบูลย์ แซ่มชื่น. (2544). ทางออกประเทศไทยต้องปฏิวัติประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: ส. เอเชีย เพลส.
- วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวาน. (2546). วัฒนธรรมทางการเมือง. ในเอกสารการสอนชุดวิชาหลักพื้นฐานทางรัฐศาสตร์. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิศว์ รัตนโชติ. (2551). การมีส่วนร่วมทางการเมือง พ.ศ. 2549 ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง เขตบางนา กรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- วุฒินันท์ กันทะเตย. (2541). พระสงฆ์กับการเมือง: แนวคิดและบทบาทในสังคมไทยปัจจุบัน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศรัณยา ดีพูน. (2545). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลบางช้าง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ศิริพร สิงห์หล้า. (2549). ทักษะคติของพนักงานในโรงงานอุตสาหกรรมส่งออกเครื่องนุ่งห่มขนาดใหญ่ที่มีการปฏิบัติงานภายใต้ระบบบริหารคุณภาพ ISO 9001 ฉบับปี 2000. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- ศิริพร สิทธิพันธ์. (2529). เจื่อนไขการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรีและการยอมรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหญิง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ศิริเพชร อมาตยานนท์. (2548). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับท้องถิ่นของประชาชนในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวงโสภณ อำเภอฟล จังหวัดขอนแก่น*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศุภกุล เกียรติสุนทร. (2527). *กิจกรรมขอวัดซึ่งเป็นทำเลในไสครีธาของพุทธศาสนิกชน*. กรุงเทพฯ: กองแผนงาน กรมการศาสนา.
- ศุภจิตร์ ศุภมานพ. (2545). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัวกำลังพลของกองพลทหารช่าง ศึกษาเฉพาะกรณีค่ายภานุรังษี ส่วนที่ 2*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง.
- ศุภชัย ลีลาดเลา. (2534). *สำนักงานเทศบาลตำบลดินดำ อำเภอจังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด*. สืบค้นจาก http://www.dindam.g0.th/dd102/viewpage.php?page_id=13
- ศุภวัช มีบุญธรรม. (2547). *การรับรู้ข่าวสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษา: ศึกษาเฉพาะกรณีนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สกาเดือน เวชสัมพันธ์. (2549). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในแขวงเมืองราย เทศบาลนครเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมเกียรติ ยุพาพิน. (2548). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออกเสียงเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบล: ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมคิด เพ็งอุดม. (2535). *การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามพระคณาของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดระดับตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษา มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมคิด เพ็งอุดม. (2535). *บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนตามพระคณาของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดระดับตำบล ในจังหวัดสมุทรสงคราม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษา ศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2547). *สารานุกรมการปกครองท้องถิ่นไทย หมวดโครงสร้างภายนอก: รัฐธรรมนูญกับการปกครองส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: ธรรมดาเพรส จำกัด.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2549). *การเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2529). *การเมือง: แนวความคิดและการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2536). *วัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: แอสแลจ กราฟฟิค.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2547). *การเมือง: แนวความคิดและการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.

- สมปอง มั่นคง. (2545). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีของเทศบาลตำบลหรือเสาะ อำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: สถาบันชาติพัฒนาบริหารศาสตร์.
- สมพร เทพสิทธิ์า. (2538). *บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: สภาอุทกพิทักษ์สมาคมแห่งชาติในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สมพิศ คล้ายวงษ์. (2543). *ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองผู้มีสิทธิเลือกตั้ง อายุ 18 - 20 ปี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2537). *ลักษณะและปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทของสตรีชนบท*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สรณะ อรุณรัตน์. (2534). *การรับรู้ข่าวสารและพฤติกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ศึกษากรณี: การเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดกรุงเทพมหานคร 7 มกราคม พ.ศ. 2533*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สัญญา เคนาภูมิ. (2559). *การสร้างกลยุทธ์จากฐานการวิจัยเชิงสำรวจทางการบริหารจัดการวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 35(1).
- สัมพันธ์ ภู่มมาลา. (2549). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองในท้องถิ่นของสตรีในอำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาสาสนศาสตร์มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2548). *วัดตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง แหล่งเรียนรู้ของชุมชนดีเด่น*. กรุงเทพฯ: พิมพ์กิจการพิมพ์.
- ลำลี รักสุทธิ. (2549). *ศิลปะยอดเยี่ยมของศาสนาพุทธ*. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- สิทธิโชค วรรณสันติกุล. (2529). *การจัดการพฤติกรรมมนุษย์*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากรวิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.
- สิทธิพันธ์ พุทธหุน. (2544). *ทฤษฎีพัฒนาการเมือง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สิทธิพันธ์ พุทธหุน. (2546). *No Easy Choice: ทางเลือกของมวลประชา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สิทธิพันธ์ พุทธหุน. (2549). *สังคมวิทยาการเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ลิปนธ์ เกตุทัต. (2548). *การศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สิริพัฒน์ ลากิจิตร. (2550). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภวารินชาราบ จังหวัดอุบลราชธานี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุชาติดา มะโนทัย. (2539). การศึกษาพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น.
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2511). คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: เพ็ญอักษร.
- สุชาติพิทย์ ฉั่วสกุล. (2541). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเมือง
จังหวัดภูเก็ต. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุพินดา เกิดมาลี. (2547). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในเขตพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบล
อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). นครปฐม:
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- สุภาพ ปริญาเสวี และคณะ. (2517). รัฐศาสตร์ว่าด้วยพื้นฐานทางการเมืองและการปกครอง. กรุงเทพฯ:
ประสานมิตร.
- สุภาพร. เทียมวงศ์. (2550). ความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมของนักศึกษาด้านความปลอดภัยในท้องปฏิบัติกร
ทางเคมี มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุวิทย์ ยิงวรพันธ์. (2554). การพัฒนาในชุมชน. สืบค้นจาก <http://comdev.ricr.ac.th/elearning.htm>.
- เสนาะ ตีเยาว์. (2543). หลักการบริหาร. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เสรี ช่างภัย. (2541). การรับรู้ข่าวสารทางการเมืองของครูสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อดิศร เหลาแถว. (2547). ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสนใจทางการเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
โรงเรียนธาดุนารายณ์วิทยาและนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 3 วิทยาลัยเทคนิค
สกลนคร จังหวัดสกลนคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์.
- อภิวัฒน์ วรุณพิติกุล. (2549). พฤติกรรมการอ่านหนังสือพิมพ์กับการรับรู้ข่าวสารทางเศรษฐกิจ การเมือง
ของชาวกรุงเทพฯ: กรณีศึกษา แขวงสมเด็จเจ้าพระยา เขตคลองสาน. (วิทยานิพนธ์ปริญญา
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อมร นนทสุต. (2526). การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชากร. กรุงเทพฯ: ศูรสภา.
- อวย เกตุสิงห์. (2526). พลศึกษาและสุขศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อสิตรา รัตตะมณี. (2540). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณี
สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา. (วิทยานิพนธ์ปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อักษร สวัสดิ์. (2542). ความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย: กรณีศึกษาในเขตบางกะปิ กรุงเทพฯ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหาร
ศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- อัจฉรา เกษสมเกียรติ. (2548). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลคลองจิก อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อิสรา คำขารี. (2546). *เจตคติของวัยรุ่นและผู้ใหญ่ ต่อการแต่งกายแฟชั่นสายเดี่ยว*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อุทัย หิรัญโต. (2523). *การปกครองท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- เอกพงษ์ สารน้อย. (2547). *พัฒนาการทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่มีผลกระทบต่อพรรคการเมืองไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เอกภพ ลิมปวิบูล. (2548). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Almond, G. and Powell, G.B. (1970). *Comparative Political Today*. Boston: Little Brown and Co.
- Daniel, W. (1967). *A Comparative Survey of Local Govt And Administration*. Bangkok: Khurusapha Press.
- Dilys, M.H. (1974). *Democratic Theory and Local G0vernment*. London: George Allen and Urwin Ltd.
- Frank, A.P. (1970). *Learning about Politics*. New York: Random House.
- Gabriel, A.A. and Sidney, V. (1963). *The Civic Culture*. New Jersey: Princeton University Press.
- Harris, G.M. (1984). *Comparative Local Government*. Great Britain: William Brendon and Son Ltd.
- John, J.C. (1957). *Outline of Local Government of The United Kingdom*. London: Sir Isaac Pitman and Son Ltd.
- Lester, W.M. (1965). *Political participation; how and why do people get involved in politics?*. Chicago: Rand McNally political science series.
- Lester, W.M. (1971). *Political Participation*. New York: University of buffalo Press.
- Lester, W.M. and Goal, M.L. (1977). *Political Participation: How and Why Do People Get Involved in Politics*. Chicago: Rand McNally College Publishing Company.

- Mc, C.H. (1968). *Political Participation. Internati0nal Encyclopedia of the Social Science.*
New York: Macmillan Inc.
- Myron, W. (1971). *Political Participation: Crisis of The Political Process.* New Jersey:
Princeton University Press.
- Norman, H.N. and Sidney, V. (1975). *Political Participation.* Massachusetts: Addison -
Wesley Publishing Company.
- Robert, B.L. (1972). *Political Man.* London: The Free Press.
- Samuel, H. and Joan, N. (1976). *No Easy Choice.* Massachusetts: Harvard University Press.
- Sidney, V., Norman, N. and Jae – On, K. (1978). *Participation and Political Equality.*
New York: Cambridge University Press.
- William, V.H. (1951). *State and Local Government in The United State.* New York:
McGraw Hill.

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10
คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้ เป็นงานวิจัยประกอบการทำวิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

2. แบบสอบถามนี้ แบ่งออกเป็น 5 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 สอบถามระดับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 10

3. กรุณาใส่เครื่องหมาย ลงใน หน้าข้อความที่ทำการ และเติมข้อมูลที่เป็นจริงลงในช่องว่างให้ครบถ้วน

ขอความกรุณาตอบแบบสอบถามให้สมบูรณ์ คำตอบหรือข้อมูลที่ถูกวิจัยได้รับจากท่านจะไม่ส่งผลกระทบต่อท่าน หากแต่จะเป็นประโยชน์กับสังคมส่วนรวมในเรื่องรูปแบบการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนและขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่ได้ตอบแบบสอบถามในครั้งนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

พระบัวสอน ทองสลับ

นักศึกษาระดับปริญญาตรีรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง: โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ลงใน () หน้าข้อความที่ตรงกับข้อมูลส่วนตัวของท่าน

1. อายุ..... ปี
 - 1.1 [] 25 - 30 ปี
 - 1.2 [] 41 - 45 ปี
 - 1.3 [] 31 - 35 ปี
 - 1.4 [] 46 - 50 ปี
 - 1.5 [] 36 - 40 ปี
 - 1.6 [] 51 - 55 ปี
 - 1.7 [] มากกว่า 56 ปี ขึ้นไป
2. ความรู้ทางโลก
 - 2.1 [] ประถมศึกษา / ต่ำกว่า
 - 2.2 [] มัธยมศึกษา / เทียบเท่า
 - 2.3 [] อนุปริญญา / เทียบเท่า
 - 2.4 [] ปริญญาตรี / เทียบเท่า
 - 2.5 [] ปริญญาโท
 - 2.6 [] ปริญญาเอก
3. ความรู้ทางธรรม
 - 3.1 แผนกธรรม
 - 3.1.1 [] นักธรรมชั้นตรี
 - 3.1.2 [] นักธรรมชั้นโท
 - 3.1.3 [] นักธรรมชั้นเอก
 - 3.2 แผนกบาลี
 - 3.2.1 [] ประโยค 1 - 2
 - 3.2.2 [] เปรียญธรรม 3 - 4 ประโยค
 - 3.2.3 [] เปรียญธรรม 5 - 6 ประโยค
 - 3.2.4 [] เปรียญธรรม 7 - 8 ประโยค
 - 3.2.5 [] เปรียญธรรม 9 ประโยค

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ส่วนที่ 2 สอบถามระดับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครอง
ของคณะสงฆ์ภาค 10

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับการแสดงความเห็นที่ท่านเห็นว่าเป็นจริงที่สุด
ตามความรู้หรือเข้าใจมากที่สุด

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริม คุณภาพชีวิตของประชาชน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ด้านการปกครอง					
1.1 การออกกฎ ระเบียบในการอยู่ร่วมกัน เป็นหมู่คณะ					
1.2 การบริหารจัดการกิจการของวัด เช่น บัญชีรายรับ - รายจ่ายให้เป็นไปด้วยดี					
1.3 การควบคุมดูแลพระภิกษุในปกครอง ให้สงบเรียบร้อย					
1.4 การออกกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ แก่พุทธศาสนิกชน เช่น การห้ามเล่น การพนัน ห้ามดื่มสุรกายบริเวณในวัด					
1.5 การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุ ความขัดแย้ง หรือลงนิคหกรรม					
2. ด้านศาสนศึกษา					
2.1 การสรรหาและพัฒนาครูสอนนักรธรรม และบาลี					
2.2 การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม สำหรับบาลีและหรือนักรธรรมชั้น ภายในวัด					
2.3 การควบคุมดูแลและส่งเสริม ให้มีการเรียนการสอนนักรธรรมบาลี แก่พระภิกษุสามเณรอย่างทั่วถึง					
2.4 ยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติ ธรรมเปรียญธรรมประโยคต่าง ๆ และครูพระสอนศีลธรรมให้มีขวัญ และกำลังใจ					

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริม คุณภาพชีวิตของประชาชน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
2.5 การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการเรียน การสอนธรรมศึกษาแก่ประชาชน และนักเรียนโดยทั่วไป					
3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์					
3.1 การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ					
3.2 การประสานการจัดหางบประมาณ ในการสร้างอาคารเรียน ห้องเรียน หรือห้องจริยศึกษา					
3.3 การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัด เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชน					
3.4 การเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในสถานศึกษาต่าง ๆ					
4. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา					
4.1 การจัดหาหนังสือไหว้พระสวดมนต์ เพื่อผู้รักาศิลปวัฒนธรรมไว้เพียงพอ					
4.2 จัดให้มีศูนย์ปฏิบัติธรรมขึ้นภายในวัด และมีพระอาจารย์สอนการปฏิบัติธรรม					
4.3 ฝึกอบรมพระภิกษุให้มีความรู้ และวิธีการเผยแผ่ธรรมะ					
4.4 การเทศนาสั่งสอนแก่ประชาชน โดยทั่วไปให้ตั้งอยู่ในหลักคำสอน ของพระพุทธศาสนาเป็นประจำ					
4.5 การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัด เพื่อประโยชน์ในการศึกษาแก่พระภิกษุ และประชาชน					
5. ด้านสาธารณูปการ					
5.1 การก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัด และที่ธรณีสงฆ์					

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริม คุณภาพชีวิตของประชาชน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
5.2 การปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด					
5.3 การแต่งตั้งคณะกรรมการวัด เพื่อจัดการด้านสาธารณูปการ					
5.4 การจัดการระบบสาธารณูปโภค ภายในวัด ให้เรียบร้อย					
5.5 การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นไปตามกฎหมาย และพระธรรมวินัย					
6. ด้านสาธารณสงเคราะห์					
6.1 การจัดหน่วยอบรมประชาชนประจำ ตำบลและจัดอบรมประชาชน					
6.2 การจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชรา และเด็กที่ถูกทอดทิ้ง เป็นต้น					
6.3 การบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัย ธรรมชาติ					
6.4 การช่วยเหลือกิจการของชุมชน					
6.5 การให้เงินทุน เงินดำเนินการก่อสร้าง ถนน ประปา ไฟฟ้าในหมู่บ้าน ชุมชน					

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ของประชาชน ด้านความรู้	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ให้ความรู้เรื่องโอวาทปาฏิโมกข์ที่พระพุทธ เจ้าทรงแสดง					
2. ให้ความรู้หลักธรรมที่ควรยึดถือปฏิบัติ ในวันต่าง ๆ					
3. ให้ความรู้และให้ความสำคัญ ในวันอาสาฬหบูชา					
4. ให้ความรู้ประเพณีที่พุทธศาสนิกชนนิยม ทำกันในวันเข้าพรรษา					
5. ให้ความรู้เอกลักษณ์ในทางวัฒนธรรม ของชาวพุทธ					
6. ให้ความรู้และเป็นผู้ปฏิบัติที่น่าเชื่อถือสมควร แก่การกราบไหว้					
7. มีหน้าที่ให้การศึกษอบรม การสงเคราะห์ ชาวบ้าน และการปฏิบัติตามเป็นตัวอย่าง					
8. มุ่งทำประโยชน์แก่สังคม					
9. ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย					
10. มีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม แก่ทุกคน					
11. ให้ความรู้เรื่องทางโลกควบคู่ไปด้วย					
12. ให้ความรู้ด้านสังคม และให้ความรู้ เพื่อลดปัญหาของสังคม					
13. พัฒนาสุขภาพจิตและฝึกทำสมาธิ					
14. ให้ความรู้หลักธรรมที่เป็นเครื่องคุ้มครอง โลก					
15. พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการเสนอแนวทาง การส่งเสริมคุณภาพชีวิตแก่ประชาชน ในทุกมิติ					

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ของประชาชน ด้านความรู้	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
16. พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการกำหนด ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อสร้างระเบียบทางวัฒนธรรม ของสังคมได้ดีที่สุดแก่ประชาชน					
17. พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการจัดทำแผนงาน โครงการ เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิต แก่ประชาชน					
18. พระสงฆ์ควรมีบทบาททุกกลุ่มในชุมชน เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ,เยาวชน,อบต. ฯลฯ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา คุณภาพชีวิต					
19. พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการระดมทรัพยากร บุคคล วัสดุอุปกรณ์ และภูมิปัญญาชาวบ้าน ในชุมชนมาร่วมดำเนินการส่งเสริม การพัฒนาคุณภาพชีวิต					
20. พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการประสานงาน กับองค์กรที่เป็นภาคีเครือข่ายให้มีส่วนร่วม ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมากขึ้น					
21. ปัจจุบันประชาชนให้ความสนใจข่าวสาร ทางด้านคุณภาพชีวิต การศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม					
22. ประชาชนได้ให้ความร่วมมือในการพัฒนา คุณภาพชีวิต เช่น ทางกายภาพ ทางจิตใจ และจิตสาธารณะให้มากขึ้น					
23. ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชน มีความรู้ในการดูแลสุขภาพกาย และสุขภาพจิตตนเองมากขึ้น					

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ของประชาชน ด้านความรู้	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
24. พระสงฆ์ที่มีบทบาททางสังคมและได้รับความศรัทธาจากประชาชน สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ง่าย					
25. พระสงฆ์ยังได้รับความศรัทธาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ประชาชนในชุมชน					
26. พระสงฆ์ที่มีความรู้และบารมีธรรม เป็นผู้นำในการพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ประชาชนได้มาก					
27. ให้แนวทางการยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม และการบูรณาการในการดำเนินชีวิต					
28. พระสงฆ์ควรมาใช้วัดเป็นสถานที่ ฝึกอบรมหรือกิจกรรมต่าง ๆ แก่ประชาชน					
29. มีการนำข้อสรุปที่เป็นผลสำเร็จหรือปัญหาจากการพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปรับปรุงแก้ไขในครั้งต่อไป					
30. จัดให้มีการเทศนา การบรรยายธรรมง เป็นประจำ และอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ แก่ประชาชน					
31. มีการสอนหนังสือด้านธรรมะแก่เยาวชน และจัดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับประชาชนขึ้นภายในวัด					
32. รมรงค์ทำความสะอาดในบ้าน วัด ที่สาธารณะและพัฒนาพื้นที่ของวัดให้เป็นลานวัดลานใจ ลานกีฬาของเยาวชนและประชาชน					
33. ควรให้พระสงฆ์เข้ามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา สังคมโดยเป็นผู้นำด้านการอบรมคุณธรรมและจริยธรรมเพิ่มมากขึ้น เพื่อกล่อมเกลาจิตใจ					

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ของประชาชน ด้านความรู้	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
34. ส่งเสริมให้พระสงฆ์มีการศึกษาเพิ่มขึ้น และเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณแก่ประชาชน					

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ของประชาชน ด้านพฤติกรรม	ใช้อย่างยิ่ง	ใช่	ไม่แน่ใจ	ไม่ใช่	ไม่ใช่เลย
1. รับฟังความคิดเห็นของประชาชน เพื่อส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน					
2. นำเสนอโครงการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม คุณภาพชีวิตต่อหน่วยงานภาครัฐ เช่น การศึกษา การ สงเคราะห์ เป็นต้น					
3. ให้ความสำคัญด้านส่งเสริมหมู่บ้านศีล 5 แก่ประชาชนในเขตปกครองในตำบล					
4. แนะนำสั่งสอนให้ประชาชนตั้งอยู่ในความดี ตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนา					
5. พัฒนาประชาชนให้มีจิตใจ และผู้สนับสนุน งบประมาณในการจัดการศึกษาทั้งทางตรง และทางอ้อม					
6. สนับสนุนและส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม					
7. มีการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญของชาติ ทุกครั้ง เพื่อส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม แก่ประชาชน					
8. จัดให้มีการแสดงพระธรรมเทศนา การบวช เณรภาคฤดูร้อน การบวชชีพราหมณ์ เป็นต้น					
9. พร้อมและยินดีที่จะผลักดันให้องค์การบริหาร ส่วนตำบลสนับสนุนงบประมาณในการจัด กิจกรรมส่งเสริมศาสนา					

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ของประชาชน ด้านพฤติกรรม	ใช้อย่างยิ่ง	ใช่	ไม่แน่ใจ	ไม่ใช่	ไม่ใช่เลย
10. ข้าพเจ้าเสนอโครงการส่งเสริมวัฒนธรรม และประเพณี					
11. มีส่วนร่วมและบทบาทเป็นผู้นำด้านจิตอาสา หรือกิจกรรมของชุมชน					
12. นำพระภิกษุ สามเณรในพื้นที่เข้ามามี ส่วนร่วมกับชุมชนและปฏิบัติตน เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน					
13. ส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีที่ไม่ขัดต่อ หลักคำสอนพระพุทธศาสนา					
14. ได้มีการจัดภูมิทัศน์ภายในวัดให้น่าอยู่ และสวยงามเอื้อประโยชน์แก่สังคม และชุมชนและให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการดูแลและรักษาวัด ควรแก่แสงบุญ					
15. มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมวัฒนธรรม และประเพณี เช่น วันสงกรานต์ บุญบั้งไฟ บุญประเพณีเดือนหก ประเพณีฮีต 12 คอง 14 เป็นต้น					
16. เป็นแกนนำสำคัญหรือนำพาชุมชนมาทำ กิจกรรมสาธารณอย่างสม่ำเสมอ และการส่งเสริมรายได้หรือการพัฒนาอาชีพ ที่เหมาะสมแก่ประชาชนตามสมควร					
17. มีการรวบรวมเอกสาร ตำรา คัมภีร์ ทางพระพุทธศาสนาให้สูญหาย					
18. มีการบริจาคปัจจัยในการบูรณะโบราณ สถาน โบราณ วัตถุและมีการจัดกิจกรรม เมื่อถึงวันสำคัญ ต่าง ๆ ทางศาสนา					
19. จัดภูมิทัศน์ภายในวัดให้เอื้อต่อสุขภาพจิต และคุณภาพชีวิต					

บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ของประชาชน ด้านพฤติกรรม	ใช่อย่างยิ่ง	ใช่	ไม่แน่ใจ	ไม่ใช่	ไม่ใช่เลย
20. จัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการแพทย์ และสาธารณสุขแก่ประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแล ระบบนิเวศ					

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

คำชี้แจง: โปรดแสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะทั่วไป เพื่อนำเป็นรูปแบบการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นไป

1. การพัฒนาบทบาทด้านความรู้ความเข้าใจ

ข้อเสนอแนะ.....
.....
.....

2. การพัฒนาบทบาทด้านเจตคติ

ข้อเสนอแนะ.....
.....
.....

3. การพัฒนาบทบาทด้านพฤติกรรม

ข้อเสนอแนะ.....
.....
.....

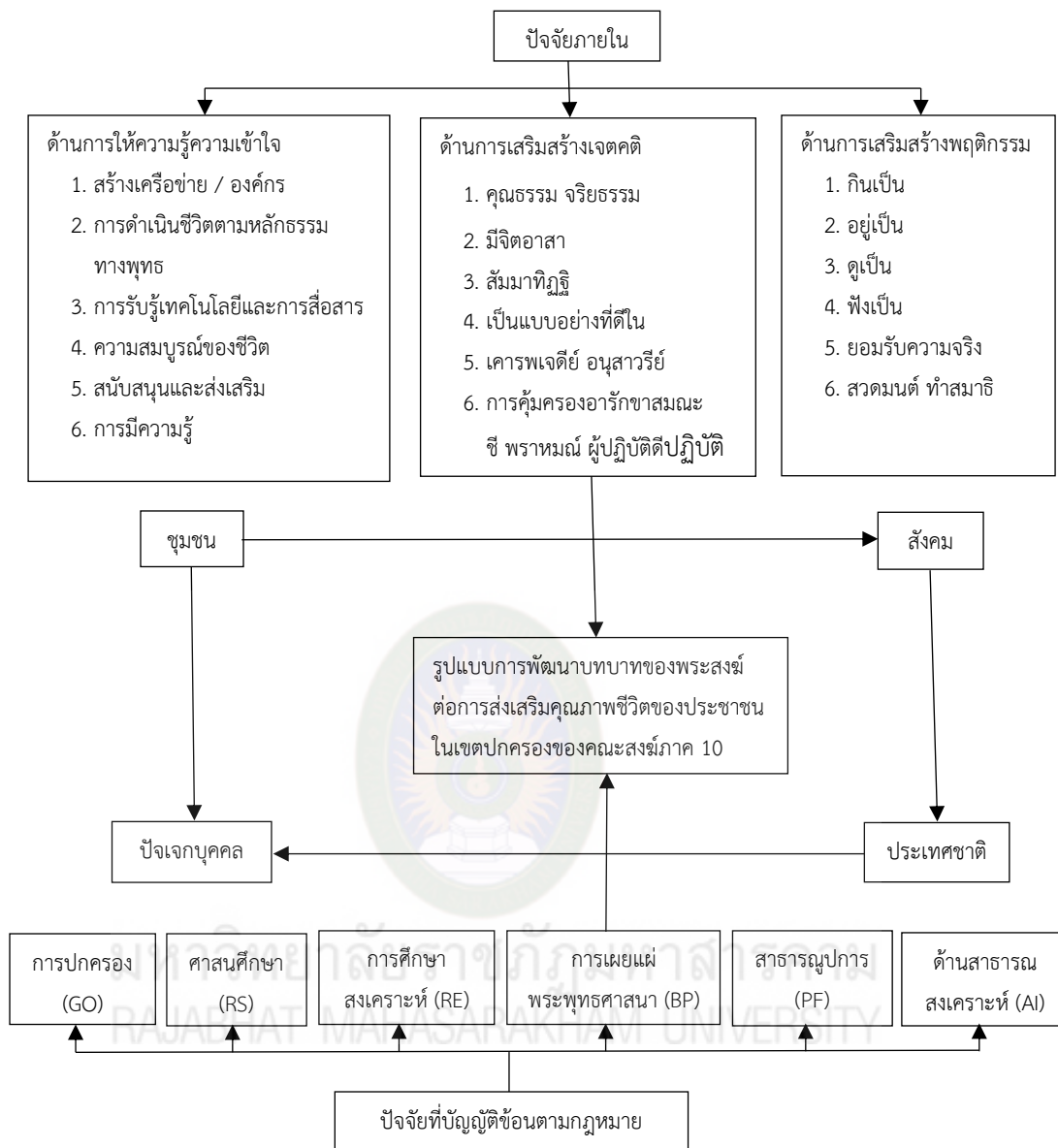
ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้

ภาคผนวก ข

ร่างรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน
ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาพที่ ข.1 รูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10

ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน
ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นไป

1. การพัฒนาบทบาทด้านความรู้ความเข้าใจ

ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็น

.....

.....

.....

2. การพัฒนาบทบาทด้านเจตคติ

ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็น

.....

.....

.....

3. การพัฒนาบทบาทด้านพฤติกรรม

ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็น

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค

ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือของผู้เชี่ยวชาญ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือของผู้เชี่ยวชาญ

เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์
ภาค 10

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ ด้านเนื้อหา จำนวน 5 ท่าน ได้แก่

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สถาพร วิชัยรัมย์ อาจารย์สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มานิตย์ โศภค้อ อาจารย์ประจำหลักสูตรภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปอง สุวรรณภุมมา อาจารย์ประจำ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
4. พระครูธรรมบัณฑิต (จิตนเรศศรีศักร รศ. ดร.) ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์บัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
5. ดร.สิทธิชัย ดีล้น อาจารย์ประจำ สาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ง

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ตารางที่ ง.1 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

Item	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item - Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
x1	385.4612	1446.568	.690	.979
x2	385.2862	1446.791	.657	.979
x3	385.4612	1463.973	.479	.980
x4	385.3862	1445.201	.761	.979
x5	385.3862	1449.289	.724	.979
x6	385.2612	1447.374	.715	.979
x7	385.3612	1453.816	.616	.979
x8	385.3612	1450.871	.678	.979
x9	385.4612	1455.734	.583	.979
x10	385.6862	1450.681	.655	.979
x11	385.8112	1460.169	.381	.980
x12	385.4362	1458.577	.396	.980
x13	385.4112	1458.204	.382	.980
x14	385.2862	1453.046	.648	.979
x15	385.5612	1461.572	.447	.980
x16	385.6112	1454.945	.519	.980
x17	385.4362	1452.475	.600	.979
x18	385.6362	1456.572	.477	.980
x19	385.5112	1454.042	.572	.979
x20	385.2362	1450.920	.603	.979
x21	385.3112	1441.314	.806	.979
x22	385.3612	1450.588	.642	.979
x23	385.5112	1440.292	.761	.979
x24	385.6612	1439.792	.731	.979
x25	385.4112	1444.743	.784	.979
x26	385.4612	1447.268	.764	.979

(ต่อ)

ตารางที่ ง.1 (ต่อ)

Item	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item - Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
x27	385.5862	1450.117	.542	.980
x28	385.5112	1438.480	.727	.979
x29	385.6862	1451.028	.691	.979
x30	385.4612	1448.763	.563	.979
x31	385.6362	1441.717	.656	.979
x32	385.4362	1457.944	.493	.980
x33	385.3862	1459.895	.466	.980
x34	385.3862	1455.453	.592	.979
x35	385.6862	1445.854	.570	.979
x36	385.5862	1444.610	.730	.979
x37	385.4362	1450.169	.611	.979
x38	385.7112	1453.010	.676	.979
x39	385.8112	1441.819	.720	.979
x40	385.4612	1461.867	.488	.980
x41	385.4112	1447.710	.723	.979
x42	385.6112	1460.456	.502	.980
x43	385.3862	1457.652	.458	.980
x44	385.5112	1454.077	.572	.979
x45	385.4112	1457.778	.517	.980
x46	385.3612	1474.630	.160	.980
x47	385.2862	1461.673	.433	.980
x48	385.3612	1467.130	.337	.980
x49	385.5362	1457.403	.554	.979
x50	385.4612	1454.729	.509	.980
x51	385.4862	1450.271	.633	.979
x52	385.2862	1460.407	.576	.979

(ต่อ)

ตารางที่ ง.1 (ต่อ)

Item	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item - Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
x53	385.3612	1448.172	.621	.979
x54	385.3862	1456.192	.540	.979
x55	385.0612	1464.314	.454	.980
x56	385.4612	1452.047	.586	.979
x57	385.3362	1455.455	.572	.979
x58	385.4612	1456.633	.416	.980
x59	385.4612	1453.418	.467	.980
x60	385.5362	1450.255	.542	.980
x61	385.4362	1458.303	.517	.980
x62	385.5612	1462.725	.398	.980
x63	385.5362	1456.726	.435	.980
x64	385.2362	1460.614	.446	.980
x65	385.2862	1457.254	.426	.980
x66	385.1862	1458.753	.451	.980
x67	385.3612	1454.900	.527	.980
x68	386.0612	1451.758	.505	.980
x69	385.3362	1462.447	.428	.980
x70	385.8862	1455.913	.379	.980
x71	385.4112	1455.423	.565	.979
x72	385.8112	1431.614	.618	.979
x73	385.4612	1450.300	.517	.980
x74	385.3362	1459.883	.452	.980
x75	385.2362	1452.513	.606	.979
x76	385.2862	1447.129	.531	.980
x77	385.3612	1447.874	.573	.979
x78	385.4612	1438.654	.566	.980

(ต่อ)

ตารางที่ ง.1 (ต่อ)

Item	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item - Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
x79	385.5112	1446.495	.683	.979
x80	385.5612	1447.210	.538	.980
x81	385.4362	1449.265	.571	.979
x82	385.5862	1451.933	.625	.979
x83	385.6112	1453.318	.616	.979
GO	385.3962	1450.186	.882	.979
RS	385.4262	1451.505	.897	.979
RE	385.4862	1457.183	.650	.979
BP	385.5512	1455.676	.766	.979
PF	385.4162	1444.393	.896	.979
AI	385.5312	1446.140	.883	.979
KN	385.5290	1451.640	.911	.979
AT	385.4149	1457.359	.731	.979
BE	385.4712	1451.285	.855	.979
som1	385.4679	1450.779	.962	.979
som2	385.4717	1453.365	.985	.979

Reliability Coefficients, N of Cases = 40, N of Items = 94, Alpha = .980

ภาคผนวก จ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

1. พระรัตนวิมล	ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอเชียงใน
2. พระครูโสภณอากาศรณ	ตำแหน่ง รองเจ้าคณะอำเภอเชียงใน
3. พระครูโสภิตธรรมานุกูล	ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลเชียงใน
4. พระครูศุภกิจธรรมประโชติ	ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลสร้างก่อ เขต 1
5. พระครูกิตติชัยโสภณ	ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลค้อทอง
6. พระครูวิบุรณชินวงศ์	ตำแหน่ง ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบลสร้างก่อ เขต 1
7. พระครูนันทธรรมาพิพัฒ	ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลสร้างก่อ เขต 2
8. พระครูอุบลวัชโสภาส	ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดกวางคำ
9. พระครูอุบลปรีชากร	ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดนาซาว
10. พระครูสุวรรณประภากร	ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดบ้านเอ้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ฉ

ตัวอย่างหนังสือขอความอนุเคราะห์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ที่ รศรป. ว ๐๑๐๔/๒๕๖๒

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๒

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน นายสิทธิชัย ตีลัน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระบัวสอน ทองสลับ รหัสประจำตัว ๕๙๙๒๖๒๐๙๐๑๑๒ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชา
รัฐประศาสนศาสตร์ รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครอง
คณะสงฆ์ภาค ๑๐” เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน
เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา
 ตรวจสอบความถูกต้องด้านการวัดและประเมินผล
 ตรวจสอบความเหมาะสมด้านภาษา
 อื่นๆ ระบุ.....

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา
ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร)

คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

โทรศัพท์, โทรสาร ๐-๔๓๗๒-๓๕๕๕

โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๒-๒๑๑๘ ต่อ ๗๓๑

ที่ รศรป. ว ๐๑๐๔/๒๕๖๒

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๒

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

นมัสการ เจ้าคณะอำเภอเขื่อนใน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระบัวสอน ทองสลับ รหัสประจำตัว ๕๙๙๒๖๒๐๙๐๑๑๒ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชา
รัฐประศาสนศาสตร์ รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครอง
คณะสงฆ์ภาค ๑๐” เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน
เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา
 ตรวจสอบความถูกต้องด้านการวัดและประเมินผล
 ตรวจสอบความเหมาะสมด้านภาษา
 อื่นๆ ระบุ.....

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา
ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร)

คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

โทรศัพท์, โทรสาร ๐-๔๓๗๒-๓๕๕๕

โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๒-๒๑๑๘ ต่อ ๗๓๑

ที่ รศรป. ว ๐๑๐๔/๒๕๖๒

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๒

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มานิตย์ ไศกค้อ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระบัวสอน ทองสลับ รหัสประจำตัว ๕๙๙๒๖๒๐๙๐๑๑๒ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชา
รัฐประศาสนศาสตร์ รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครอง
คณะสงฆ์ภาค ๑๐” เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน
เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา
 ตรวจสอบความถูกต้องด้านการวัดและประเมินผล
 ตรวจสอบความเหมาะสมด้านภาษา
 อื่นๆ ระบุ.....

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา
ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร)

คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

โทรศัพท์, โทรสาร ๐-๔๓๗๒-๓๕๕๕

โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๒-๒๑๑๘ ต่อ ๓๓๑

ที่ รศรป. ว ๐๑๐๔/๒๕๖๒

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๒

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

นมัสการ พระครูธรรมบัณฑิต (จิตนเรศศรีศักร รศ.ดร.)

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระบัวสอน ทองสลับ รหัสประจำตัว ๕๙๙๒๖๒๐๙๐๑๑๒ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชา
รัฐประศาสนศาสตร์ รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครอง
คณะสงฆ์ภาค ๑๐” เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน
เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา
 ตรวจสอบความถูกต้องด้านการวัดและประเมินผล
 ตรวจสอบความเหมาะสมด้านภาษา
 อื่นๆ ระบุ.....

จึงน้อมมีการมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา
ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร)
คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

โทรศัพท์, โทรสาร ๐-๔๓๗๒-๓๕๕๕

โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๒-๒๑๑๘ ต่อ ๗๓๑

ที่ รศรป. ว ๐๑๐๔/๒๕๖๒

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๒

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สถาพร วิชัยรัมย์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระบัวสอน ทองสลับ รหัสประจำตัว ๕๙๙๒๖๒๐๙๐๑๑๒ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชา
รัฐประศาสนศาสตร์ รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง“รูปแบบการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปศุกรรม
คณะสงฆ์ภาค ๑๐” เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน
เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา
 ตรวจสอบความถูกต้องด้านการวัดและประเมินผล
 ตรวจสอบความเหมาะสมด้านภาษา
 อื่นๆ ระบุ.....

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา
ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร)

คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

โทรศัพท์, โทรสาร ๐-๔๓๗๒-๓๕๕๕

โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๒-๒๑๑๘ ต่อ ๗๓๑

ที่ รศรป. ว ๐๑๐๔/๒๕๖๒

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๒

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมปอง สุวรรณภุมมา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระบัวสอน ทองสลับ รหัสประจำตัว ๕๙๙๒๖๒๐๙๐๑๑๒ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชา
รัฐประศาสนศาสตร์ รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครอง
คณะสงฆ์ภาค ๑๐” เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน
เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา
 ตรวจสอบความถูกต้องด้านการวัดและประเมินผล
 ตรวจสอบความเหมาะสมด้านภาษา
 อื่นๆ ระบุ.....

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา
ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ โภคสิทธิ์อัมพร)

คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

โทรศัพท์, โทรสาร ๐-๔๓๗๒-๓๕๕๕

โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๒-๒๑๑๘ ต่อ ๗๓๑

ที่ รศรป. ว ๐๑๐๔/๒๕๖๒

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๒

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

นมัสการ เจ้าคณะจังหวัดอำนาจเจริญ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระบัวสอน ทองสลับ รหัสประจำตัว ๕๙๙๒๖๒๐๙๐๑๑๒ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชา
รัฐประศาสนศาสตร์ รูปแบบการศึกษานอกเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำลังทำวิทยานิพนธ์
เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครอง
คณะสงฆ์ภาค ๑๐” เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน
เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการวิจัย

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา
 ตรวจสอบความถูกต้องด้านการวัดและประเมินผล
 ตรวจสอบความเหมาะสมด้านภาษา
 อื่นๆ ระบุ.....

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา
ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร)

คณบดีคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

โทรศัพท์, โทรสาร ๐-๔๓๗๒-๓๕๕๕

โทรศัพท์ ๐-๔๓๗๒-๒๑๑๘ ต่อ ๗๓๑

การเผยแพร่ผลงานวิจัย

พระบัวสอน ทองสลับ, ภัคดี โพธิ์สิงห์ และยุภาพร ยูภาศ. (2563). บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตปกครองของคณะสงฆ์ภาค 10. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 6(1).

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระบัวสอน ทองสลับ
วันเกิด	25 กันยายน 2507
สถานที่เกิด	เลขที่ 17 หมู่ 1 บ้านเชียงโน ตำบลเชียงโน อำเภอเชียงโน จังหวัดอุบลราชธานี 34150
ที่อยู่ปัจจุบัน	เลขที่ 141 หมู่ 7 วัดบ้านนาดูน ตำบลเชียงโน อำเภอเชียงโน จังหวัดอุบลราชธานี 34150
สถานที่ทำงาน	วัดบ้านนาดูน
ตำแหน่ง	เจ้าอาวาสวัดบ้านนาดูน

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2554 นธ.เอก สำนักเรียน คณะจังหวัดอุบลราชธานี

พ.ศ. 2557 ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.)

สาขาวิชารัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2559 รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ม.)

สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยราชธานี

พ.ศ. 2563 รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รป.ด.)

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม